

**T.C.
RECEP TAYYIP ERDOĞAN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI**

**CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK SİNEMASINDA KEMAL
SUNAL**

(Yüksek Lisans Tezi)

Saniye KARACA

**Danışman
Prof. Dr. Zehra ASLAN**

**RİZE
2024**

KABUL VE ONAY

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalında, Prof. Dr. Zehra ASLAN danışmanlığında, Saniye KARACA tarafından hazırlanan *Cumhuriyet Dönemi Türk Sinemasında Kemal Sunal* adlı bu tez çalışması, 29/02/2024 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oy birliğiyle/oy çokluğuyla başarılı bulunarak jürimiz tarafından **Yüksek Lisans Tezi** olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri	Ünvanı, Adı SOYADI	İmza
Başkan	: Prof. Dr. Zehra ASLAN	
Üye	: Doç. Dr. Selma GÖKTÜRK ÇETİNKAYA	
Üye	: Dr. Öğr. Üyesi Özlem YILDIRIM KIRIŞ	

ETİK BEYAN

Tarih Tezli Yüksek Lisans Programından mezun olmak üzere teslim ettiğim “Cumhuriyet Dönemi Türk Sinemasında Kemal Sunal” adlı tezim, bilim ve araştırma etiği prensiplerine riayet edilerek tarafımdan yazılmıştır.

Tez çalışmamda, başka kaynaklardan aktarılan bütün bilgi ve alıntılar, Enstitünüz Tez Yazım Kılavuzuna uygun olarak açıkça gösterilmiştir. Kaynağı gösterilenler dışında kalan bütün bilgiler uygun araştırma yöntemi kullanılarak tarafımdan edinilmiş ve esere bu şekilde yansıtılmıştır. Şahsıma ait olmayan hiçbir bilgi, kasıt veya kusurlar şahsıma aitmiş gibi gösterilmemiştir. İnternet kaynakları dahil, sahibine/kaynağına atıf yapılmaksızın hiçbir bilgi kullanılmamıştır. Aksinin ortaya çıkması halinde doğacak bütün hukuki, idari, akademik ve etik sorumluluk tarafıma ait olacaktır. Eserin tesliminden sonra herhangi bir zamanda bilim etiğine aykırılık tespit edilmesi ve / veya eserimle ilgili intihal veya intihal şeklinde anlaşılabilecek bir durumun ortaya çıkması halinde; Üniversiteniz ve eğitim kadronuzun hiçbir şekilde sorumlu tutulmayacağını hür irademle kabul, beyan ve taahhüt ederim.

29/02/2024

(İmza)

Saniye KARACA

ÖN SÖZ

Sinemanın, Osmanlı'ya gelişi ve Cumhuriyet'in kuruluşuyla birlikte geçirdiği değişim oldukça önemlidir. Güldürü sinemasının önemli temsilcilerinden biri olan Kemal Sunal türün Türkiye'deki önemli temsilcilerinden biridir. Filmlerinde işlenen sosyal, siyasi, toplumsal, ekonomik sorunlar farklı kesimlerden birçok insanı ortak bir toplumsal psikoloji etrafında birleştirmiştir. “*Cumhuriyet Dönemi Türk Sinemasında Kemal Sunal*” isimli tez çalışması ile Kemal Sunal'ın hayatı, tiyatro, sinema dönemi ve filmleri detaylı olarak araştırılarak Cumhuriyet dönemi Türk sinema tarihine katkı sunulması amaçlanmıştır.

Cumhuriyet dönemi Türk sineması, Türk ve dünya güldürü sinemasının gelişimi ele alınarak Kemal Sunal güldürüsü ile karşılaştırmalı olarak açıklanmıştır. Birinci bölümde; Cumhuriyet Dönemi Türk Sineması ve Güldürü Ögesi başlığı altında; Osmanlı Döneminde Sinema, Atatürk Dönemi Türk Sineması, Atatürk Dönemi Kadın Oyunculara Verilen Haklar, Türk Sinemasında 1923-1939 Arası Dönem (Tiyatrocular Dönemi), Türk Sinemasında 1939-1952 Arası Dönem (Geçiş Dönemi), Türk Sinemasında 1952-1963 Arası Dönem (Sinemacılar Dönemi), 1960 Darbe Sürecinde Türk Sineması, Türk Sinemasında 1963-1980 Arası Dönem (Yeni Türk Sineması), Yeşilçam Dönemi, 1980 Darbe Sürecinde Türk Sineması, Sinemada Türler, Sinemada Kurmaca Türler, Sinemada Kurmaca Olmayan Türler, Güldürü, Güldürü Türleri, Dünya Sinemasında Güldürü ve Mizah, Türk Sinemasında Güldürü ve Mizah başlıkları açıklanarak sinemanın gelişim süreçleri ve Kemal Sunal güldürüsünün daha iyi anlaşılması ve karşılaştırılması adına Türk ve dünya sinemasında güldürünün ana hatları açıklanmıştır. İkinci bölümde; Türk Sinemasında Kemal Sunal başlığı altında; Hayatı, Sinema Yılları, Filmlerinde Güldürü ve Mizah, Özel Televizyon Yılları Filmleri, Unutulmaz Film Karakterleri, Filmlerinde Toplumsal Yapı, Kemal Sunal'da Charlie Chaplin Etkisi, Filmlerinin Türk Sinemasına Katkıları açıklanmıştır. Çalışmanın üçüncü bölümünde; Kemal Sunal Filmleri başlığı altında; 1970-1975 Arası Kemal Sunal Filmleri, 1975-1980 Arası Kemal Sunal Filmleri, 1980-1985 Arası Kemal Sunal Filmleri, 1985-1990 Arası Kemal Sunal Filmleri, 1990 Sonrası Kemal Sunal filmleri detaylı olarak açıklanmıştır.

Özellikle tezimin tüm süreciyle yakından ilgilenen ve her türlü desteği sunan, tez önerisini sunduğum ilk andan itibaren benimle aynı heyecanla konuya yaklaşıp cesaretlendiren, tezi okuyup gerekli uyarı ve eleştirileri yapan danışman hocam Prof. Dr. Zehra ASLAN'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Tezi okuyarak gerekli uyarı, eleştiri ve önerileriyle katkıda bulunan Doç. Dr. Selma GÖKTÜRK ÇETİNKAYA ve Dr. Öğr. Üyesi Özlem YILDIRIM KIRIŞ'a teşekkür ederim. Tezle ilgili kaynaklara ulaşmamda yardımcı olan Gül SUNAL'a yardımları için teşekkür ederim. Bu zorlu süreçte her zaman yanımda olan ve desteklerini esirgemeyen aileme teşekkür ederim.

Saniye KARACA

2024/Rize

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	I
ETİK BEYAN.....	II
ÖN SÖZ	III
İÇİNDEKİLER	V
ÖZET	VII
ABSCTRACT.....	VIII
GİRİŞ	1
1. CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK SİNEMASI.....	6
1.1. Osmanlı Döneminde Sinema.....	6
1.2. Atatürk Dönemi Türk Sineması	8
1.3. Atatürk Dönemi Kadın Oyunculara Verilen Haklar	12
1.4. Türk Sinemasında 1923-1939 Arası Dönem (Tiyatrocular Dönemi)	13
1.5. Türk Sinemasında 1939-1952 Dönem (Geçiş Dönemi).....	15
1.6. Türk Sinemasında 1952-1963 Arası Dönem (Sinemacılar Dönemi)	17
1.7. 1960 Darbe Sürecinde Türk Sineması.....	18
1.8. Türk Sinemasında 1963-1980 Arası Dönem (Yeni Türk Sineması Dönemi)	20
1.9. Yeşilçam Dönemi.....	21
1.10. 1980 Darbe Sürecinde Türk Sineması.....	22
1.11. Sinemada Türler	24
1.12. Sinemada Kurmaca Türler	25
1.13. Sinemada Kurmaca Olmayan Türler.....	26
1.14. Güldürü	26
1.15. Güldürü Türleri	29
1.15.1. Yazınsal Güldürü Türleri.....	29
1.15.2. Sinemada Güldürü Türleri.....	30
1.16. Dünya Sinemasında Güldürü ve Mizah	32
1.17. Türk Sinemasında Güldürü ve Mizah	34
2. TÜRK SİNEMASINDA KEMAL SUNAL	38
2.1. Hayatı	38
2.2. Sinema Yılları	41

2.3. Filmlerinde Güldürü ve Mizah.....	44
2.4. Özel Televizyon Yılları Filmleri.....	46
2.5. Unutulmaz Film Karakterleri	49
2.6. Filmlerinde Toplumsal Yapı	50
2.7. Kemal Sunal’da Charlie Chaplin Etkisi	56
2.8. Filmlerinin Türk Sinemasına Katkısı	58
3. KEMAL SUNAL FİLMLERİ	61
3.1. 1970-1975 Arası Filmleri.....	61
3.2. 1975-1980 Arası Filmleri.....	67
3.3. 1980-1985 Arası Filmleri.....	80
3.4. 1985-1990 Arası Filmleri.....	90
3.5. 1990 Sonrası Filmleri.....	101
4. SONUÇ.....	104
KAYNAKÇA.....	106
EKLER.....	126

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Anabilim Dalı : Tarih
Tez Türü : Yüksek Lisans
Danışman : Prof. Dr. Zehra ASLAN
Hazırlayan : Saniye KARACA
Yıl : 2024
Sayfa Sayısı : 146

ÖZET

CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK SINEMASINDA KEMAL SUNAL

Cumhuriyet dönemi Türk sinema tarihine katkı sunan bu çalışmada, Türk sinemasının Türkiye’de geçirmiş olduğu süreçlerle ilgili bilgiler verilmiştir. Sonrasında tezin asıl konusunu oluşturan Türk sinemasında güldürü ögesinin önemli isimlerinden Kemal Sunal’ın hayatı, tiyatro ve sinema yılları, ailesi, kişiliği, filmleri ve Türk sinemasına yapmış olduğu katkılar üzerinde durulmuştur. Türkiye’de yaşanan 1960 ve 1980 darbe süreçlerinde filmlerinde sosyal, siyasi, toplumsal ve ekonomik sorunların mizahi dilin kullanımıyla birlikte eleştirisi üzerinde durulup aynı zamanda Türk ve dünya sinemasında güldürü türünün gelişimi detaylı olarak incelenerek Türk güldürü sinemasıyla karşılaştırmalı olarak açıklanmıştır. Kemal Sunal’ın yer aldığı 82 sinema filmi ve filmlerindeki tarihsel detaylar hakkında bilgiler verilmiştir. Kemal Sunal filmleri, güldürü unsurları kullanılıp, yaşanan zorlu süreçlerin eleştirisini yaparak, ortak bir toplumsal psikoloji oluşturup tarih ve zaman dışı bir özellik kazanmıştır. Bu sayede Türk sinemasında en fazla film üreten oyuncularından biri olmuştur. Rol aldığı filmlerde saf, komik tipleri canlandırırken, toplumsal olaylara ışık tutan rollerde de kendini göstermiştir. Kemal Sunal Balalayka isimli filmin çekimleri için bindiği Trabzon uçağında, geçirdiği kalp krizi sonucu 3 Temmuz 2000 tarihinde vefat etmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kemal Sunal, darbe, güldürü, mizah, sinema, tiyatro

Recep Tayyip Erdoğan University Institute of Graduate

Department : History
Thesis Type : Master's Thesis
Supervisor : Prof. Dr. Zehra ASLAN
Author : Saniye KARACA
Year : 2024
Pages : 146

ABSTRACT

KEMAL SUNAL IN REPUBLICAN ERA TURKISH CINEMA

In this study, which contributes to the history of Turkish cinema in the Republican period, information about the processes of Turkish cinema in Turkey is given. Afterwards, the main subject of the thesis, the life of Kemal Sunal, one of the important names of comedy in Turkish cinema, his theater and cinema years, his family, personality, films and his contributions to Turkish cinema were emphasized. During the 1960 and 1980 coup processes in Turkey, the criticism of social, political, social and economic problems with the use of humorous language in his films was emphasized, and at the same time, the development of the comedy genre in Turkish and world cinema was examined in detail and explained in comparison with Turkish comedy cinema. Information was given about 82 movies in which Kemal Sunal took part and the historical details in his films. Kemal Sunal's films have gained a feature that is out of history and time by using elements of comedy and criticizing the difficult processes experienced, creating a common social psychology. In this way, he became one of the actors who produced the most films in Turkish cinema. While portraying naïve and funny types in the films he starred in, he also showed himself in roles that shed light on social events. Kemal Sunal died on July 3, 2000, as a result of a heart attack on the plane to Trabzon, where he took for the filming of the movie Balalaika.

Keywords: Kemal Sunal, coup, comedy, humor, cinema, theater

GİRİŞ

Sanat, insanlık tarihinin her döneminde kabul edilen bir olgudur. İnsanlığın geçirmiş olduğu süreçler, yaşama bakışlarını, sanatı ve sanatın farklı dallarını etkilemiş bu durumun bir sonucu olarak sanat, farklı bakış açıları ve görünümde ortaya çıkmıştır. Sinema, 19.yy.'ın önemli ve hızlı gelişme kaydeden icatlarından birisi olup aynı zamanda tarihe kaynaklık eden alanlardan biri olmuştur. Sinema, dünyanın içinden geçtiği bir değişim ve dönüşüm sürecinin yaşandığı Sanayi Devrimi yıllarında ortaya çıkmıştır. Özellikle sürecin beraberinde getirdiği modernleşmeyle teknolojik icat ve gelişmeler de artmaya başlamıştır.¹ Sinema zaman içerisinde ülkelere getirmiş olduğu kazançla birlikte etkisini daha da artırmıştır.

Süreç içinde tarihsel ve toplumsal olaylar seyircinin sinemayla kurduğu iletişimi belirlemiştir.² Bu iletişim sinemanın günlük yaşamımızda daha fazla yer tutmasını sağlamıştır. Tarih ve sinema iki farklı bilim dalı olarak gelişim gösterse de tarih sinemayı beslemiş ve karşılıklı katkılarla ilerlemiştir. Sinema yazarı Arif Şerif Onaran “Gözlerimiz kusursuz olsaydı sinema olmazdı” diyerek tarihte, olayların yaşandığı dönem içinde değerlendirilmesinin yanında süreç içinde farklı bir bakış açısı ve kurguyla sinemaya aktarımının, olayların anlaşılmasında tarihe farklı bir boyut kazandırdığını belirtmiştir.³

Sinemanın icadında fotoğraf önemli bir yere sahiptir. Tarih boyunca çeşitli şekillerde, hareket eden nesnelerin görüntüsünü kaydedebilmek için birçok çalışma yapılmıştır. Wenham, Seguin, Dubesong, Wheatstone gibi bazı araştırmacılar hareketli nesnelerin görüntüsünü kaydetmek için çalışmalar yapmışlardır.⁴ 28 Aralık 1895 yılında Paris’te düzenlenen Lumiere Fabrikalarından Çıkış isimli gösterimle Lumiere Kardeşler tarafından sinematograf adı verilen icat ilk kez halka tanıtılmıştır. Sinematograf, inandırma ve gerçeği daha somut bir şekilde yansıtmaya gücü yüksek bir etkiye sahip olduğundan kısa sürede beklenenden fazla ilgi görmüştür. İlk dönemler hazırlanan sinema filmleri senaryolu olarak çekilmek için uygun şartlar olmadığından

¹ Fatma Sedaroğlu, “Sinema Neden Sanattır? Sinemayı Sanat Olarak Ele Alan Bir Araştırma Ne Tür Bir Yaklaşım Benimsemelidir?”, s. 118.

² Nilgün Abisel, *Popüler Sinema ve Türler*, s.7.

³ Alim Şerif Onaran, *Sessiz Sinema Tarihi*, s.7.

⁴ Zahir Güvemli, *Sinema Tarihi*, s. 7.

daha çok test etme amaçlı, deneysel olarak çekilmiştir. İlk filmler; röportaj-belgesel, günlük olaylar ve haberler üzerine yapılan filmlerdir. Bunlara; Trenin Ciotat İstasyonuna Girişi, Deniz Kıyısında Bir Banyo Sahnesi, Bahçesini Sulayan Bahçıvan, Lumiere Fabrikasından Çıkan İşçiler, Bebeğin Öğle Yemeği, Arabaya Binen İtalya Kralı ve Kraliçesi filmleri örnektir.⁵ Sinemanın aynı zamanda insanları eğlendirip, hoşça vakit geçirmelerini sağlamasının yanında güçlü bir propaganda aracı olduğu kısa sürede anlaşılmıştır. 1. Dünya Savaşı ve 2. Dünya Savaşı'nın devam ettiği dönemlerde insanlara savaşın gerçekçi taraflarını aktararak ülkelerine destek vermelerini sağlamak amacıyla farklı filmler çekilmiştir.⁶ 1918'de Lenin tarafından açılan Devlet Sinema Okulu ile sinema endüstrisi devlet tarafından desteklenmiştir. 1925 yılında Eisentein tarafından çekilen Potemkin Zırhlısı isimli sinema filmi Ekim Devrimi'ni desteklemiş ve Çarlık rejimine karşı bir propaganda filmi olarak hazırlanmıştır.⁷

Sinema zamanla ekonomik olarak da kar getiren bir sektör olmaya başlamış ve kitlesel etki ağının oluşumunda önemli bir faktör olmuştur. Bu etkinin sağlanabilmesinde kitle iletişim araçları önemli unsurlardan biridir. Sadece insanların değil toplumların, ülkelerin, devletlerin de iletişimde etkilidir. 19. yy. radyo, sinema, 20 yy.'ın ortalarından itibaren televizyon kitle iletişimin önemli araçları olmuştur. Özellikle okur yazar oranlarının düşük olduğu dönemler için bu araçların etkisi göz ardı edilemez. Savaş dönemlerinde ülkeler arasındaki etkileşimin sağlanmasında bu araçlar önemli rol oynamıştır. Örneğin 1. Dünya Savaşı'nın devam ettiği yıllarda Merkez Ordu Sinema Dairesi'ni kuran ve sinemanın bir sanat ve ticaret merkezi olduğu algısını oluşturan kurum Türk Ordusu olmuştur. Milli Müdafaa Cemiyeti bu yıllarda Türk Sineması'ndaki ilk konulu filmlerin çekilmesinde önemli rol oynamış 1916 yılında sinema çalışmalarına başlanmıştır. CHP Sinema Mütahassısı olan Kenan Erginsoy, henüz başlangıç aşamasında olan sinema tarihine haber filmi özelliği taşıyan belge filmleriyle önemli bir giriş yapmıştır. Bunun yanında 1. Dünya Savaşı devam ettiği yıllarda Türk Sineması'nın ilk konulu filmlerinin çekilmesi için, destek veren kurumlardan bir diğeri Malul Gaziler Cemiyetidir. 1921'de Türk sinemasının önemli isimlerden Ali Rıza Öztuna ilk özel girişim olan filmleri desteklemiş ve Atatürk'ün de

⁵ Gerard Betton, *Sinema Tarihi*, s. 7.

⁶ Deniz Zahmetsiz, "Sinemanın İcadı", s.2.

⁷ Sezen Altay, Ufuk Uğur, "Sinemanın Propaganda Aracı Olarak Kullanılması: Ben Küba Filmi", s.19-20.

övgü dolu sözlerle bahsettiği bir isimdir. Malul Gaziler Cemiyeti sinema çalışmalarına 1919 yılında Mürebbiye isimli filmle başladı. İzmir'in işgalini ve işgali protesto etmek için yapılan mitingleri yerinde inceleyerek çekilen Fatih ve Sultanahmet Meydanı'nda isimli filmler belge film niteliğine sahiptir.⁸

Kitle iletişim araçlarının önem kazanmaya başladığı 2. Dünya Savaşı'nda UNESCO tarafından gelişmiş ve gelişmemiş ülkeler arasında yaşanan adaletsiz duruma çözüm bulmak amacıyla farklı yollara başvurulmuştur. Bu süreçte Unesco tarafından hazırlanan MacBride Raporu ile kitle iletişim araçlarının etkili olmaya başladığı süreçte gelişmiş ve gelişmemiş ülkeler arasındaki iletişim dengesizliğinin önlenmesi amaçlanmıştır.⁹

Sinema, aynı zamanda toplumsal afet bilincinin halk tarafından anlaşılmasında da etkili yöntemlerden biri olmuştur. Dünya sinemasında bu anlamda çekilen farklı filmler bulunmaktadır. Hollywood Sineması hem doğal hem de yapay afetleri ele alan farklı sinema filmleri çekmiştir. Bu filmler; War Of The Worlds, The Day After Tomorrow, Children of Men afet odaklı hazırlanan ve toplumsal bilincin sağlanmasında etkili olan filmlerdir. Bir deprem kuşağında yer alan Türkiye için de önemli olabilecek deprem afetini ele alan filmler; San Andreas, 10.5: Apocalyps, Aftershock: Earthquake in New York isimli sinema filmleri yaşanan afetlere dikkat çekilmesi açısından önemli filmlerdir.¹⁰ Filmlerde, halkta toplumsal afet bilincinin oluşması için farklı anlatım teknikleri kullanılmıştır. Sinemada bu tarz filmler, afetlerin meydana geldiği süreç, sonrasında oluşan toplum psikolojisi ve yapılacak iyileştirmeler üzerine halkı bilinçlendiren ve alınabilecek tedbirlere yönlendiren etkili anlatım yollarından biri olmuştur.

Sinema, toplumsal, kültürel, siyasi, ekonomik, doğal afetler olarak sıralanabilecek farklı alanlarda etkili olmuştur. İnsan doğası gereği gördüğü, algıladığı, hissettiği şeyler üzerinde daha çok farkındalık sahibidir. Sinema, bir eğlence aracı olarak halkı rahatlatması ve eğlendirmesinin yanında hem geçmiş hem de günümüzde yaşanan olayların halka daha net anlatılması ve bu sayede toplumsal bilinç ve farkındalığın sağlanmasında etkili olmuştur. Ülkedeki politik, ekonomik ve

⁸ Selahattin Önder, Ahmet Baydemir, "Türk Sinemasının Gelişimi (1895-1939), s.120.

⁹ Hülya Eraslan, "Geleneksel Medyadan Dijital Çağa Unesco İletişim Politikaları", s.344-345.

¹⁰ Ruhi Can Alkın, "Aftershock: Earthquake in New York Filmi Üzerine Bir Afet Sosyolojisi İncelemesi", s.299.

toplumsal değişimlere paralel olarak ilerlemiştir. Nitekim sinema türlerinden güldürü sineması toplumsal, politik ve ekonomik alanlardaki farklılaşmanın açıklanmasında önemli bir türdür. Güldürü filmleri, toplumsal anlamda eleştiriye ihtiyaç duyulan zamanda, toplumun içinde bulunduğu durumu farklı anlatım teknikleriyle halka anlatmıştır.¹¹ Tarihsel açıdan izleyicinin, sinema yoluyla gerçekle karşı karşıya kalması, olayların halk tarafından anlaşılabilir olmasını sağlamıştır.¹²

Tezin ana konusunu oluşturan Kemal Sunal, sinemaya bakış açısı ve oynadığı filmlerle bu türün önemli isimlerinden biri olmuştur. Filmlerinde toplumsal sorunları ele aldığı mizahi dil toplumun her kesimi tarafından kabul görmüştür. 1972’de başlayan sinema hayatına 82 film sığdıran Kemal Sunal, filmlerinde yalnızca güldürü değil toplumsal, siyasi, ekonomik, kültürel sorunlara da değinmiştir. Kemal Sunal filmlerinde toplumsal analizin doğru şekilde yapılması filmlerinin başarılı olmasındaki nedenlerden biridir. 1960, 1970 ve 1980’li yıllarda ülkede gelir dengesizliği, hızlı şehirleşme, apartman kültürünün oluşması, dönemin koalisyon hükümetleri arasında yaşanan anlaşmazlık, üniversitelerde artmaya başlayan ayrılıkçı fikirler dönemin en önemli toplumsal sorunlarıdır. Özellikle Türkiye siyasi tarihinde darbeler önemli bir yere sahiptir. 27 Mayıs 1960 darbesinin ülkede sağlamış olduğu özgürlük ve yenilikler, birey hak ve özgürlüklerine imkân tanıyan anlayış 1971 Muhtırası ile kısıtlanmaya çalışılmıştır. Yaşanan süreç Türk sinemasını da etkilemiş bu yıllarda yaşanan kentleşme, göç, sanayileşme, yoksulluk, gecekondu yaşamı, işçilerin yaşamış olduğu sorunlar, töre, dini inanışların kötüye kullanılması gibi ülkede yaşanan birçok sorun filmlerde güldürülerin temel eleştiri konularını oluşturmuştur.¹³ Filmlerinin büyük çoğunluğunda ülke sorunlarına yer verilmiştir.

Araştırmanın temelinde ve oluşturulmasında Kemal Sunal’ın tiyatro yıllarından başlayarak sanat hayatı boyunca her sene için o senenin yazılı ve görsel kaynaklarını derleyerek oluşturduğu Kemal Sunal Arşivi büyük bir öneme sahiptir. Aynı zamanda eşi Gül Sunal tarafından 3 Temmuz 2021 tarihinde oluşturulan Kemal Hadi Gel Bir Kahve İçelim isimli youtube kanalı kendisinin o yıllardaki yaşadıkları ve anılarına dair önemli bilgi ve belgelere ulaşılması açısından önemlidir.

¹¹ Faruk Başaran, Veli Boztepe, “Türkiye’de Toplumsal Değişim ve Güldürü Sineması”, s.926-932.

¹² Osman Özsoy, *Kemal Sunal Fenomeni*, s. 14.

¹³ Bahar Tugen, “1960-1980 Darbeleri Arasında Türk Sinemasında Düşünce Oluşumu ve Filmlerin Sosyolojik Görünümleri”, s. 159.

Araştırmada kullanılan kaynaklardan bir diğeri Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi ve Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Cumhuriyet Arşivinde yer alan Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemi Türk sineması hakkındaki önemli belgelerdir. Bunların haricinde resmi yayınlardan da faydalanılmıştır.

Tez konumuz olan Kemal Sunal hakkında bilgi veren önemli kaynaklardan bir diğeri ise konuyla ilgili hazırlanmış tez çalışmaları, araştırma eserler ve elektronik kaynaklardır. Aynı zamanda konuyla ilgili döneme ait yazılı ve grsel basında yer alan gazete ve dergi haberleri önemli kaynaklardır.

1. CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK SİNEMASI

1.1. Osmanlı Döneminde Sinema

Sinemanın ülkemize girişi Osmanlı dönemiyle başlamaktadır. Osmanlı'nın muhafazakâr toplum yapısı ve anlayışı, sinema üzerinde etkili olmuştur. Dönemin Dahiliye Nazırı Talat Bey ülkede farklı film türlerinin gösterilmesine izin vermiştir. Osmanlı'da ilk dönemler çekilmek istenen sinema filmlerine, ahlaki ve etik kurallara aykırı olması nedeniyle karşı çıkılmıştır. Ancak ülke içerisinde çeşitli sinema filmlerinin çekilmesini isteyen kuruluşlar ve isimler de bulunmaktadır. Rumeli Muhacirin-i İslamiye Cemiyeti Merkez-i Umumisi bu kuruluşlardan biridir. Balkan Savaşları sırasında savaşla ilgili zulüm ve işkenceye uğrayan Türklerin, fotoğraflarının çekilip belgesel niteliği taşıyan sinema filmi haline getirilmesi teklif edilmiş ancak ülkede yaşanabilecek güvenlik sıkıntıları ve casusluk olayları sebebiyle bu teklif reddedilmiştir.¹⁴

Osmanlıda bilinen ilk sinema filmi 1905 yılında Selim Sırrı Tarcan'ın rehberliğiyle Yıldız Camii avlusunda çekilen filmidir. Filmle ilgili olarak herhangi bir belge veya kaynağa ulaşılamamıştır.¹⁵ Film hakkında herhangi bir kaynağa ulaşılamaması, filmin yabancılar tarafından çekildiği gerekçesiyle devlet tarafından yayınlanmadığı ihtimalini artırmaktadır. Bir diğer film denemesi ise 1909 yılında Sigmund Weinberg tarafından yapılmıştır. Sigmund Weinberg 23 Ekim 1899 tarihli bir dilekçede ülkede film çekme isteğini padişaha sunarak bunun yanında bir film taslağı sunmuştur.¹⁶ Filmle ilgili Servet-i Fünun dergisinde yayımlanan bir fotoğraf dışında bir belgeye rastlanmamıştır. 5-26 Haziran 1911 tarihlerinde Makedonya asıllı Manaki Kardeşler tarafından V. Sultan Mehmet Reşat'ın Selanik ve Manastır ziyareti sırasında çekilen film, kaynaklarda yapımcısının bilindiği ve günümüze kadar gelen tek filmidir. Haber niteliğindeki film, Makedonya Sinemateki'nde saklanmaktadır. Bir diğer film çalışması 1913'te çekilen ve Hamidiye Kruvazörünü konu alan filmidir. Ancak bu filmle ilgili de elimizde yeterli kaynak bulunmamaktadır. Osmanlı Dönemi için Türkiye'de sinemanın başlangıcı olarak sayılan ilk Türk filmi, Fuat Uzkınay'ın

¹⁴ B.O.A., DH.KMS., 63/49.

¹⁵ Önder, Baydemir, a.g.m. s. 118.

¹⁶ Barış Tolga Ekinci, "Dijital Film Arşivlerinden Hareketle Türk Belge(sel) Sineması ve Yabancıların Rolü", s.35.

1914 yapımı Ayestefanos'taki Rus Abidesi'nin Yıkılışı isimli sinema filmidir. 1876-1877 yılları arasında yaşanan Osmanlı-Rus Harbi sırasında Yeşilköy'e kadar ulaşan Ruslar buraya bir zafer abidesi dikmeye karar vermişlerdir. II. Abdülhamid Han ilk dönemde bu durumu kabul etmese de iç ve dış baskılar sebebiyle abidenin yapılmasına izin vermek durumunda kalmıştır. Abide yapıldığı günden itibaren halk tarafından tepki görmüş ve halk arasında "Hınzır Abide", "Utaç Abidesi" isimleriyle anılmıştır. 14 Kasım 1914'te hükümet izniyle abidenin yıkılmasına karar verilmiştir. Abidenin yıkılışını konu alan filmle birlikte Türk sinema tarihinde bir dönüm noktası yaşandı. Osmanlı'nın ilk dönemlerinde uyguladığı bazı yasaklama ve tedbirler sebebiyle sinemada baskı ve kısıtlamalara gidildiği gibi bir algı olsa da yapılan uygulamaların ülkenin güvenliği için yapıldığı anlaşılmaktadır.

Sinemalarda devlet tarafından filmler gösterime girmeden önce çeşitli denetlemelerden geçerek yayınlanmıştır. On altı yaşından küçük çocukların psikolojik ve ahlaki bozukluk yaşamamaları için sinemalara alınmaması yönünde bir karar verilmiştir.¹⁷ Peygamberlerin hayatını konu alan filmlerin sinemada gösterime girmeden önce Müslümanları rencide edecek bazı filmler olması sebebiyle çeşitli denetlemeler yapılmıştır.¹⁸ Osmanlı sonraki süreçte ülkede sinema filmi çekilmesine belirli koşullarla izin vermiş, devlet olarak filmlerin çekilmesine gerekli ekipman desteği sağlayarak katkıda bulunmuştur. Sanatın evrensel dilinden sonraki süreçte Osmanlı da faydalanmıştır. Halep Mektebi Sanayisine devam eden muhtaç öğrenciler için sinema gösterileri tertip edilerek gösterilerden elde edilen 4800 kuruş muhtaç öğrencilerin ihtiyaçları için kullanılarak devlet tarafından kontrolü sağlanmıştır.¹⁹ Osmanlı'ya din ve mezhep farkı olmaksızın iskan edilen gayrimüslim halkın, dinlerini ülkede serbest bir şekilde yaşadıklarını gösteren fotoğraflar yayımlanmış ve sonrasında konuyla ilgili bir sinema filmi de gösterime girmiştir.²⁰ Tüm bu bilgilerden sanatın tarihe kaynaklık etme noktasında önemli bir yere sahip olduğu anlaşılmaktadır.

Osmanlı bu dönemde sinema ve sanatın evrensel dilini kullanarak ülkede var olan bir gerçeği sinema yoluyla ve belgelerle yabancı ülkelere gösterme yoluna gitmiştir. Osmanlı Devleti ilk zamanlarda yapmış olduğu tüm denetim ve tedbirleri

¹⁷ B.O.A., DH.EUM.VRK., 28/22.

¹⁸ B.O.A., HR.İM., 48/56.

¹⁹ B.O.A., DH.UMVM., 130/86.

²⁰ B.O.A., DH.UMVM., 164/78.

ülkedeki güvenlik ve dini duygulara zarar verilebileceği endişesiyle almış, sonrasında ise sinemadan, muhtaç çocuklara yardım veya devletle ilgili meselelerin ifade edilmesi gibi alanlarda yararlanmıştır. Osmanlı Dönemi'yle birlikte ülkemizde hızlı bir gelişme gösteren sinema sektörü Cumhuriyet Dönemi'nde de aynı önemle etkisini artırarak devam etmiştir.

1.2. Atatürk Dönemi Türk Sineması

Cumhuriyet'in kuruluş yıllarında sinema sektöründe Kurtuluş Savaşı konulu filmler çekilmeye başlanmıştır. 1923'te Muhsin Ertuğrul tarafından Kemal Film'e yaptırılan Kurtuluş Savaşı'nı anlatan Ateşten Gömlek, Cumhuriyet Dönemi Türk Sinemasının önemli filmlerinden biridir. Ayrıca 1928 yılında çekilen Ankara Postası, 1932 yapımı Bir Millet Uyanıyor, 1948 yapımı İstiklal Madalyası, 1949 yapımı Vurun Kahpeye, 1950 yapımı Ateşten Gömlek, Kurtuluş Savaşı konulu filmlerdir. 1923-1928 yılları arasında farklı bir film ortaklığı yapılmamıştır. 1928 yılında Muhsin Ertuğrul tarafından Ankara Postası isimli film yapılmıştır.²¹ Cumhuriyet'in kurulmasıyla birlikte ülkede hızlı bir yenilenme sürecine girilmiş, özellikle Cumhuriyet kurulduğu yıllarda sinemanın varlığı ülke için önemli olmuştur. Sinema halkın büyük çoğunluğu okuma-yazma bilmediği için propaganda yapmak ve halka ülkedeki belli konuların açıklanmasında etkili olmuştur. Bu sebeple sinemaların halk tarafından daha ulaşılabilir olması için sinema ve tiyatro biletlerinden sadece %10'luk vergi alınması için devlet tarafından çalışmalar yapılmıştır.²²

Osmanlı Dönemi'nde devam eden bazı kısıtlayıcı kural ve tedbirler Cumhuriyet Dönemi'nde de devam etmiş, devlet tarafından menkıbeler ve tarihi olaylara ait filmler gösterilmeden önce kontrol edilmiştir.²³ Dini konulardaki hassasiyet bu dönemde de devam etmiş, devlet tarafından yenilikçi ve açık bir görüşle sinemaya bakılıyor olsa da bazı tedbirlerin uygulanmasına devam edilmiştir. Diyanet İşleri Reisi tarafından sinemalarda dini ve milli duyguları rencide edici filmlerin

²¹ Önder, Baydemir, a.g.m. s. 121.

²² B.C.A., 30-10-0-0/ 3.17.30.

²³ B.C.A., 51-0-0-0/ 5.43.2.

gösterilmemesi istenmiştir.²⁴ Örneğin bu yıllarda yayınlanacak olan Yakup'un Kuyusu isimli film, devlet tarafından uygun bulunmadığı için sinemalarda gösterilmemiştir.²⁵

Nitekim eğitim ve kültür alanında da sinemanın evrensel dilinden faydalanılıp Cumhuriyet'le birlikte ciddi bir eğitim seferberliği başlamıştır. Yapılan yeniliklerle birlikte ülkede köklü bir değişime gidilerek özellikle çıkarılan Tevhidi Tedrisat Kanunu, Harf İnkılabı önemli yeniliklerden bazıları olmuştur. Bu süreçte başlayan okuma seferberliği, halk dershaneleri, halkevleri, halkodaları gibi yeni oluşumlarda sinemadan faydalanılmıştır.²⁶ Tiyatro, sinema gibi sanat dallarının yaygınlaştırılması amacıyla Cumhuriyet'in ilk yıllarında çocukların sinema ve tiyatrolara kabul edilmeleri için kanun teklifi Meclise sunulmuştur.²⁷ Atatürk bu yıllarda sinemaya ve sanata büyük önem verip, yapılacak faaliyetleri desteklemiştir. Milli Mücadele yıllarında İstiklal/İzmir Zaferi isimli film Ordu Film Dairesi tarafından belgesel film niteliğinde hazırlanarak gösterime sunulmuştur. Yaşanan gelişmeler halkın Anadolu'da bağımsızlık uğruna verdiği mücadelenin daha iyi anlaşılabilmesi adına sinemaya başvurularak, sinemanın gücünün ve devlet tarafından faydalanılmak istendiğinin en önemli kanıtlarından biri olmuştur.

Savaş yılları içindeki ekonomik sıkıntılara rağmen çeşitli film ve belgeseller çekilmeye devam etmiştir. 1923'te çekilen Ateşten Gömlek, ardından Reşat Nuri Güntekin'in Bir Gece Rüyası isimli oyunundan uyarlanan Ankara Postası isimli sinema filmleri bu dönemde çekilmiştir. Bir Düşman Denize Dökülüyor isimli belgesel film de sonrasında gösterime girmiştir. Atatürk, ülkenin yaşamış olduğu olumsuz süreçlere rağmen Türk milletinin bağımsızlık mücadelesinin anlatıldığı film ve belgesellere önem verip, yapılan çalışmaları desteklemiştir. 1932 Muhsin Ertuğrul yapımı Bir Millet Uyanıyor isimli filmin senaryosunu inceleyerek destek olmuştur.²⁸ Cumhuriyet'in onuncu yılı kutlamaları için dönemin iki önemli belgesel film yönetmeni olan Lev Oskaroviç ve Segey Yutkeviç Atatürk tarafından Türkiye'ye davet edilerek Kurtuluş Savaşı ruhunun anlatıldığı bir belgesel film çekilmesine karar

²⁴ B.C.A, 30-10-0-0/ 86.566.9.

²⁵ B.C.A, 30-10-0-0/ 86.567.1.

²⁶ Önder, Baydemir, a.g.m., s.122.

²⁷ B.C.A, 30-10-0-0/ 3.16.34.

²⁸ Erol Evcin, "Atatürk'ün Güzel Sanata ve Sanatçılara Bakışı" s.537.

verilmiştir. 1934'te tamamlanan Türkiye'nin Kalbi; Ankara isimli belgesel Cumhuriyet'in onuncu yılında gösterime girmiştir.²⁹

Atatürk bu dönemde toplumun gelişimi ve ihtiyaçlarına uyacak şekilde yapılan çalışmalara destek olmuş ve bunlara bizzat katılmıştır. 17 Şubat 1923- 4 Mart 1923 tarihli İzmir İktisat Kongresi'nde halkın hem tarım hem de ülkedeki diğer ekonomik faaliyetlerle ilgili bilgilendirilmesi için sinemadan faydalanılması fikri tartışılmıştır. Kongrede Ziraat ve Maarif başlığı altında ziraat, sanayi, coğrafya, iktisat ve sağlık alanıyla ilgili sinema filmlerinin gösterilip, bu sayede köylü halka ülke meseleleriyle ilgili faydalı bilgilerin daha doğru anlatılabileceğine dair görüşler ileri sürülmüştür. Kongrede alınan kararla, halkın doğru bilgilendirilmesi ve devletin yaptığı çalışmaların halka ulaştırılmasında sinema önemli bir rol oynamıştır.³⁰

Sinema ile ilgili davetlere katılıp yapılan çalışmaları desteklemiş, halka, geleceğe tarihin bir miras olarak bırakılacağını ve yapılan mücadelenin sinema yoluyla gelecek nesillere aktarılacağını anlatmak istemiştir. Dönemin en büyük sorunlarından biri olan devletin aldığı yüksek vergiler sebebiyle halk sinemalara yeterince ilgi göstermemiştir. Yüksek vergiler sinema işletmecilerinin de eleştirdiği konuların başında gelmektedir. Atatürk, 23.01.1932'de Çanakkale isimli sinema filmini izledikten sonra, sinemaya katılımın az olduğunu görmüş ve konuyu görüşmüştür. Sinemalardan alınan ağır vergiler sebebiyle bilet fiyatlarının düşürülemediğini, bu sebeple de halkın sinemaya olan ilgisinin azaldığı kendisine bildirilince dönemin Maliye Bakanı Fuat Ağralı ile görüşüp sinemalarda vergi indirimi yapılması talimatını vermiştir.³¹ Bu dönemin bir diğer önemli gelişmesi ise Atatürk'ün halkçılık ilkesine uygun olarak ülkede laik, modern bir devlet yapısı oluşturabilecekleri yeni bir sistemin oluşturulmasıdır.

Bu amaçla 19 Şubat 1932 tarihinde Halkevleri faaliyetlerine başlamıştır.³² Açılışa tüm halk davet edilip İstanbul Halkevinde yapılan tören sonrası Akın isimli piyes gösterilmiştir.³³ Halkevleri; Güzel Sanatlar, Halk Dershaneleri ve Kurslar, Kütüphane ve Yayın, Köycülük, Tarih ve Müze, Temsil, Spor, Sosyal Yardım, Dil ve

²⁹ Evcin, a.g.m., s. 538.

³⁰ Önder, Baydemir, a.g.m. s. 125.

³¹ Mustafa Gökmen, *Eski İstanbul Sinemaları*, s. 68.

³² Türkiye Cumhuriyeti Tarihi-II Yeni Türkiye: Türkiye, s. 457-458.

³³ Akşam, 19 Şubat 1932, s.1.

Edebiyat alanlarında eğitim vermeye başlamıştır.³⁴ Özellikle Güzel Sanatlar alanında önemli faaliyetleri olan Halkevlerinin resmi açılışından önce ilk faaliyeti bir temsilen halka sergilenmesi olmuştur. Eski anlayışın aksine temsillerde gençlerin aktif bir şekilde rol almaları sağlanmıştır. Piyeslerde rol alması için ihtiyaç olduğunda Halkevleri üyeleri bu rollerde başarıyla görev almışlardır. Köylerde yaşayan ve bu tarz piyesleri daha önce görmeyen halk için Ödemiş, Bartın, Denizli, Sandıklı, Tokat'ta oluşturulan halkevlerindeki çocuklar köylü halkın anlayacağı tarzda piyesler hazırlayıp sunmuşlardır. Bu durum Cumhuriyet'in ilk yılları için ve özellikle de Atatürk ilkelerinin gerçekleştirilmesi ve ülkenin uygar bir seviyeye ulaştırılması için atılan önemli adımlardan biri olmuştur. Halkevlerinin, halkın güzel sanatları benimsemesi için en uzak noktalara ulaştırılmasını sağlamıştır.³⁵ Yalnızca piyeslerle değil halkın daha çok tercih ettiği ve devlet tarafından da izlenmesinde fayda görülen sanayi, ziraat ve sağlıkla ilgili filmler halka izlettirilmiştir. Halk bu sayede kendileri için faydalı olabilecek birçok bilgiyi bu filmler sayesinde öğrenmiştir.³⁶

Halkevleri aracılığıyla Reşat Nuri, Galip Neşet, Vesi'i Mahir, Nihat Sami, Faruk Nafiz, Mahmut Yasari, Ragıp Nurettin, Necmettin Halil gibi önemli yazarların piyesleri sergilenmiştir. Vergi Hırsızı, Destan, Yaman, Gavuriman, Kızılçağlayan, Bir Yuvarın Şarkısı, Tarih Utandı, Bir Sukutu Hayal, Karga ile Tilki, Zoraki Tabip, Oguzlar, Sancağın Şerefi isimli piyesler halkevleri tarafından gösterilen piyeslerdir.³⁷ Faaliyetlerine ilerleyen yıllarda da devam eden Halkevlerinin yayın organı, Ülkü dergisidir. Derginin kuruluş amacı; milli tarihe, milli sanatlara ve kültüre hizmet etmek halkevlerinin faaliyetlerini yazı yoluyla halka duyurmaktır.³⁸ Ülkü dergisi yapılan inkılaplar ve yaşanan durumların halka ifade edilmesi noktasında önemli araçlardan biri olarak görülmüştür. Özellikle güzel sanatlar alanında temsillere katılım noktasında kadınların daha aktif rol alması gerektiği vurgulanarak vatandaşlar arasında terbiye, zevk ve milli vazife noktasında kadın ve erkek ayrımının olmadığına altı çizilmiştir.³⁹ Bu durum Türk kadınının her alanda daha aktif rol alması ve eski anlayışların

³⁴ Yasemin Doğaner, "Halkevleri", s. 1.

³⁵ Ülkü Halkevleri Mecmuası, s.2.

³⁶ TBMM Arşiv, *Halkevleri 1932-1935: 103 Halkevi Geçen Yıllarda Nasıl Çalıştı?*, s. 51-62.

³⁷ B.C.A., 490-1-0-0/ 3.13.19.

³⁸ Ülkü Halkevleri Mecmuası, C.1, S.1, Şubat 1933.

³⁹ Ülkü Halkevleri Mecmuası, s.111.

değişmesi noktasında atılan önemli bir adımdır. Nitekim Halkevlerinin açılma şerefine Kırklareli’nde düzenlenen etkinliklerde Erenler isimli vodvil sahnelenmiştir. Oyuncuları arasında Mürüvvet Süreyya, Makbule Emine, Hulusi, Necip, Hadi, İbrahim ve Zeki Bey rol almıştır. Özellikle kadınların bu dönem oyunlarda yer almasına büyük önem verilmiştir.⁴⁰ Sinemanın olgunlaşmaya başladığı yıllarda Atatürk tarafından, sinemanın etkisinin toplum tarafından anlaşılması için farklı çalışmalar yapılmış ancak sinema, sanat, kültür ve en önemlisi de ekonomik alandaki sıkıntılar sebebiyle istenilen ölçüde ilerleme sağlanamamıştır.

1.3. Atatürk Dönemi Kadın Oyunculara Verilen Haklar

Cumhuriyet’in ilanıyla birlikte yapılan inkılaplar ve düzenlemeler Türkiye’nin her bakımdan modern bir devlet anlayışına sahip olması için zemin hazırlamıştır. Atatürk, bu konu üzerinde büyük bir titizlikle durup ülkenin sanat, sinema, tiyatro, halk oyunları, musiki ve daha pek çok alanda ilerlemesi ve gelişmesi için çaba göstermiştir. Sanatın her dalının önemli olduğunu ve ülkenin gelişmesinde önemli bir etkiye sahip olduğunu belirtip, yapılan çalışmalar devlet tarafından desteklenmiştir. Cumhuriyet öncesi dönemde özellikle sinema alanında bazı kısıtlayıcı tedbirler alınmış ve kadın oyuncuların bu yıllarda beyaz perdede rol alması, hatta herhangi bir filmi izlemeleri dahi günah sayılmıştır. Bu sebeple kadın oyuncular genelde azınlık ve gayrimüslim oyunculardan seçilmiştir.⁴¹ Eliza Binemaciyan, Madam Kalitea, Anna Mariyeviç isimli oyuncular gayri müslim kadın oyunculardan bazılarıdır. Tüm bu yasaklamalara rağmen sanatına devam etmek isteyen Türk oyuncular da vardı. Dönemin oyuncularından Afife Hanım, Kadıköy’de bulunan Apollon Tiyatrosunda Hüseyin Cahit Yalçın’ın Yamalar oyunu, sonrasında ise Tatlı Sır ve Odalık isimli tiyatro oyunlarında yer almıştır. Jale takma ismiyle sahneye çıkmaya devam ederken, Dahiliye Nezareti tarafından Müslüman kadınların sahneye çıkmalarına yönelik alınan karar sonucu durumun anlaşılması üzerine cezalandırılmıştır.⁴²

Cumhuriyet’in ilanıyla birlikte ülkedeki yasaklayıcı anlayış yıkılarak Türk kadın oyuncular mesleklerini özgürce yapabilme hakkına sahip olmuşlardır. Bu

⁴⁰ Akşam Gazetesi, 11 Mart 1933, s.11.

⁴¹ Agah Özgüç, Başlangıcından Bugüne *Türk Sinemasında İlk’ler*, s.33.

⁴² Zehra Aslan, *Türkiye’de Devlet Tiyatrosu’nu Yaşatmak...*, s. 15.

hakların verilmesinde Atatürk'ün desteği önemlidir. Bedia Muvahhit, Neyyire Neyir, İsmet Sırrı gibi isimler Türk sinemasının ilk kadın oyuncularındandır. Ateşten Gömlek Filmi'nde, Millî Mücadele yıllarının anlatılması sebebiyle filmdeki Kezban ve Ayşe isimli rolleri Türk kadın oyuncularının oynaması gerektiğine karar verilerek Halide Edip, yönetmen Muhsin Ertuğrul'dan filmde Türk kadın oyuncuların oynatılması için ricada bulunmuştur. Muhsin Ertuğrul, bu yıllarda yaptığı çalışmalarla Türk sinemasının gelişmesine önemli katkılar sağlayan isimlerden biridir.⁴³ Yapılan görüşmeler sonucunda Ateşten Gömlek'te hemşire Ayşe rolünü Bedia Muvahhit, köylü kadını Kezban rolünü ise Neyyire Neyir'in oynamasına karar verilmiştir. Atatürk de Türk kadın oyuncularını destekleyerek Bedia Muvahhit'in İzmir'de sahneye çıkıp tiyatro hayatına başlamasına destek olmuştur. Filmde Türk asıllı kadın oyuncuların rol alması bazı kesimleri rahatsız etmiş ve film sahnelerinin çekildiği yerlerde halk, film ekibi ve oyuncularına tepki göstermiştir. Film ekibi ve oyuncularına yiyecek içecek satılmayarak, oldukları yeri terk etmeleri için baskı yapılmıştır. Yaşanılan sürece rağmen halk bir süre sonra durumu kabul etmiştir.

1.4. Türk Sinemasında 1923-1939 Arası Dönem (Tiyatrocular Dönemi)

Cumhuriyet Dönemi Türk Sinemasında 1923-1939 yılları arasını kapsayan dönem Tiyatrocular Dönemi olarak geçmektedir. Dönemin şartları ve Millî Mücadele yılları sonrası yaşanan süreçler sebebiyle oyuncular haricinde yönetmen olarak etkili olan tek isim Muhsin Ertuğrul'dur. Fransa ve Almanya'da sinema ve tiyatro üzerine edindiği tecrübelerle Türkiye'de 17 yıl boyunca etkili olmayı başarmıştır.⁴⁴ Yurtdışından döndükten sonra sinema işletmeciliği yapan Kemal ve Şakir Seden kardeşlerle tanışıp sinemacılık alanında önemli gelişmeler yapabilmek amacıyla bir film şirketi kurmaya karar vermişlerdir. Askeriyeye ait olan Defterdar Mensucat Fabrikası'nın bir bölümünü film stüdyosuna çevirerek ilk film denemelerine başlanmıştır. Çekilen filmlerde tiyatroya ait detaylar dikkat çekmektedir. Bu durum sinemacılar dönemine kadar etkisini devam ettirmiş ve tiyatroya ait eserler sinemaya uyarlanarak çekilmiştir.⁴⁵ Muhsin Ertuğrul'un çekmiş olduğu ilk film, İstanbul'da Bir

⁴³ Gülfem Adile Şankaya, "Atatürk Dönemi Türk Tiyatrosu: Afife Jale ve Kadın Oyuncular", s. 27.

⁴⁴ Alim Şerif Onaran, *Türk Sineması (1. Cilt)*, s. 21.

⁴⁵ Ala Sivas Gülçur, "Türk Sinemasında Yeşilçam Dönemi", s. 1.

Facia-i Aşk'tır. Gerçek hayatta yaşanmış bir olaydan yola çıkılarak hazırlanan filmde kötü yola düşen bir kadının hayat hikayesi anlatılmaktadır. Bu yıllarda henüz Türk kadını sinemada hala etkili bir şekilde rol alamadığından filmde yabancı, azınlık ve göçmen oyuncularından faydalanılmıştır. Profesyonel bir anlayışla hazırlanmamış olan film, anlatılan konu gereği halk tarafından ilgi görüp izlenmiştir. Bu dönemin ikinci önemli filmi Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun romanından uyarlanan Nur Baba'dır. Film gösterime girmeden önce içerisinde Bektaşiliğe ait bazı unsurlar barındırdığı için Bektaşî tarikatleri tarafından eleştirilmiştir. Eleştiriler üzerine, 1922 yılında çekimleri bitmesine rağmen yaşanan olaylar nedeniyle 1923'te ismi, Boğaziçi Esrarı olarak değiştirilip gösterime girmiştir.

Tiyatrocular Dönemi'nin ilkleri barındıran önemli bir diğer filmi ise Halide Edip Adıvar'ın romanından uyarlanan ve Millî Mücadele yıllarının anlatıldığı Ateşten Gömlektir. İlk kez iki Türk kadın oyuncuya filmde yer verilmiştir. Halide Edip Adıvar, halkın Millî Mücadele ruhunu, direnişini anlatan Ateşten Gömlekte özellikle Türk kadınının rol almasını Muhsin Ertuğrul'dan istemiştir. Halide Edip, Türk kadınına ve haklarına verdiği önemi her fırsatta vurgulayan bir isimdir. Filmde "Ayşe" rolünü Bedia Muvahhit, "Kezban" rolünü ise Neyyire Neyir isimli Türk sinemasının iki önemli kadın başrol oyuncusu oynamıştır. İki kadın oyuncu da filmden sonra büyük dikkat çekmiştir. Atatürk özellikle Türk kadınının sinemada rol alması için destek olmuştur. Muhsin Ertuğrul'un sonrasında çektiği Söзде Kızlar, Kız Kulesinde Bir Facia ve Leblebici Horhor isimli sinema filmleri diğer filmleri kadar ilgi görmemiştir. Bu yıllarda özellikle halkın ilgisini çekecek gerçek, yaşanmış ve içerisinde melodram olan sinema filmleri ilgi görmüştür.

Muhsin Ertuğrul, Kemal Filmle çalışmayı bıraktıktan sonra tiyatro çalışmalarına ağırlık vermiştir. 1928 yılında İpek Film isminde özel bir film kuruluşuyla çalışmaya başlamıştır. Muhsin Ertuğrul, 1928 yılında Ankara postası ve Kaçakçılar adında iki sessiz film çekmiştir. İki film de istenilen oranda başarı elde edemese de dönemin dikkat çeken filmlerinden olmayı başarmıştır. Sonraki süreçte sinemada sesli film denemelerine başlanmıştır. Muhsin Ertuğrul'un İstanbul Sokaklarında isimli filmi 1931 yılında çekilen ilk sesli sinemadır.

1931 yılına gelinceye kadar Millî Mücadele yıllarını anlatan Ateşten Gömlek, Ankara Postası gibi filmler çekilmiş olsa da Muhsin Ertuğrul halkın Milli Mücadele

ruhunun yeterince iyi yansıtılmadığını düşünerek, 1932 yılında başrollerinde Türk halkının yer alması planlanan Bir Millet Uyanıyor isimli filmi çekmiştir. Film senaryosunda Atatürk'ün de katkılarının olduğu uzun süren hazırlıklar sonucu çekilmiştir. Halkın direniş ve mücadele ruhunun başarılı bir şekilde yansıtıldığı filme halk büyük bir ilgi göstermiştir. Filmin, senaryosunda, sahneler arasında kurgusal olarak hatalar dikkat çekmektedir. Özellikle filmin hikayesinin kimin ve neyin sorularına yeterince cevap vermemesi, çekimlerin belli bir devamlılıktan uzak ve uzun olması, sahneler arası geçişte sorunlar olması filmin dikkat çeken unsurlarından bazılarıdır.⁴⁶

Muhsin Ertuğrul'un bu dönemki bir diğer filmi Bataklı Damın Kızı isimli sinema filmidir. Nobel ödüllü yazar Selma Lagerlöf'ün hikayesinden uyarlanarak sinemaya aktarılmıştır. Tiyatrocular döneminin sonlarına doğru Aynaroz Kadısı ve Bir Kavuk Delirdi isimli filmleri İpek Film'le çekmiştir. Şarkılı melodram türünün bu yıllarda halkın ilgisini çekmesi sebebiyle Sadettin Kaynak, Münir Nurettin Selçuk ve Müzeyyen Senar gibi oyuncuların yer aldığı şarkılı melodram tarzı filmler çekilmeye başlanmıştır. Bu filmlerin ilki başrollerini Münir Nurettin Selçuk ve Feriha Tevfik'in canlandığı Allah'ın Cenneti'dir. Sonrasında ise Tosun Paşa isimli bir film daha çekilmiş, iki film de halktan beklenen ilgiyi almamıştır.

1.5. Türk Sinemasında 1939-1952 Dönem (Geçiş Dönemi)

1923-1939 arası Tiyatrocular Dönemi olarak da isimlendirilen yıllarda Muhsin Ertuğrul'un da katkılarıyla Türk sineması için önemli gelişmeler yaşanmıştır. İstanbul'da Bir Facia-i Aşk, Boğaziçi Esrarı, Ateşten Gömlek, Ankara Postası, Bir Millet Uyanıyor isimli sinema filmleri ilkleri de içinde barındıran Türk sinemasının önemli yapıtları olmayı başarmış, özellikle Türk kadınının sinemada rol almaya başlaması dönemin önemli özelliklerinden biri olmuştur. 1939-1952 arası İkinci Dünya Savaşı'nın yaşandığı yıllara denk gelen dönem geçiş dönemi olarak da isimlendirilmektedir.

Atatürk'ün vefatı, aynı zamanda yeniden bir savaşa girileceği endişesi halkı büyük oranda etkilemiştir. Savaşın yaratmış olduğu olumsuz etki Fransız sinema

⁴⁶ İlkey Nişancı, "Kurgunun Türk Sinemasında Tiyatrocular Döneminden Sinemacılar Dönemine Geçişteki Etkisi", s.247.

sektörünü durma noktasına getirmiştir. Türkiye'nin Sovyet ve Avrupa sinemalarından aldığı filmlerin sayısı azalmaya başlayınca Amerikan filmleri, Mısır üzerinden Türkiye'ye getirilmeye başlanmıştır. Amerika ve Mısır'dan gelen filmlerin sayısı bu yıllarda artmaya başlamış ve özellikle Mısır Sinema filmleri Türk halkından yoğun ilgi görmüştür.⁴⁷ Bu süreçte, yurt dışında eğitim görüp daha sonrasında ülkemize dönen genç sinemacılar, Geçiş Dönemi Türk sinemasına önemli katkılar sunmuşlardır. Bu isimlerin başında gelen Muhsin Ertuğrul, yapmış olduğu filmlerle sinemaya önemli katkılarda bulunmuştur. Muhsin Ertuğrul'un, halkın en çok ilgisini çeken ve dönemin en önemli iki filmi, başrollerinde Cahide Sonku'nun yer aldığı Şehvet Kurbanı ve Mavi Melek isimli filmlerdir. Bu filmlerde tiyatroya özgü sahneler dikkat çekmektedir. Muhsin Ertuğrul 1940'lı yıllara gelindiğinde Yayla Kartalı, Kızılırmak-Karakoyun, Halıcı Kız filmleri Geçiş Dönemi içinde çektiği son filmlerdir. Yayla Kartalı; Şehir Tiyatrosu'nda Faruk Nafiz Çamlıbel'in tiyatroya uyarlanan bir oyunundan esinlenerek hazırlanmış bir sinema filmidir. Kızılırmak-Karakoyun; senaryosunu Nazım Hikmet'in ERCÜMENT ER ismini kullanarak hazırladığı sinema filmidir. Film, başrollerinde önemli isimler olmasına rağmen istenilen başarıyı elde edememiştir. Yapı ve Kredi Bankası'nın desteğiyle çekilen Halıcı Kız; Türk Sineması'nın ilk renkli filmidir.⁴⁸ Dönemin Cumhurbaşkanı Celal Bayar, filmi izleyerek beğenilerini dile getirmiştir. Halıcı Kız'ın çekimlerinin ardından Muhsin Ertuğrul sinemaya bir süre ara vermiştir.⁴⁹ Bu süreçte Halkevleri ülkenin farklı yerlerinde faaliyetlerine devam etmiştir. Dönemin önemli tiyatro oyunları ülkenin farklı yerlerinde hakla buluşturulmuştur. Süreç dönemin tiyatro oyuncuları tarafından da desteklenmiştir. Tiyatro ve Karagöz sanatkarı Rıfkı Erdindar ve eşi Vedia Erdindar tarafından Halkevlerinde tiyatro gösterileri düzenlenmiştir.⁵⁰

Tiyatro ve sinema halkın bilinçlendirilmesi ve bilgilendirilmesi için etkili bir propaganda aracı olarak kullanılmak istenilmiş ancak yüksek maliyetler sebebiyle diğer alanlar kadar etkili olamamıştır. Özellikle kırsal kesimde yaşayan halkın sinemayla tanışması için sinema makineleri temin edilmiş, ancak makine temini ve

⁴⁷ Emek Akbaş, "Mısır Filmlerinin Türk Sineması'nda Yarattığı Etki", s.279.

⁴⁸ Özgüç, a.g.e., s.70.

⁴⁹ Onaran, a.g.e. s.36-38.

⁵⁰ B.C.A. 490-1-0-0/ 5.26.28.

filmlerin tedariki konularında sorun yaşanması, sinema faaliyetlerinin istenilen ölçüde yapılmasını engellemiştir.⁵¹

1.6. Türk Sinemasında 1952-1963 Arası Dönem (Sinemacılar Dönemi)

Geçiş Dönemi içinde çok sayıda sinemacı ortaya çıkıp Türk sinemasının gelişimine katkı sağlamış, 1952-1963 arasını kapsayan ve sinemacılar dönemi olarak da isimlendirilen dönemde sinema alanında ciddi değişim ve dönüşüm yaşanmıştır. Özellikle siyasi, ekonomik ve sosyal yapıda bu dönem içerisinde yaşanan değişimler sinemayı etkilemiştir. Sinemacılar Dönemi içinde iktidarda bulunan Demokrat Parti'nin süreçteki tavrı sinema faaliyetleri üzerinde etkili olmuştur. DP kuruluş yapısında liberal ekonomi anlayışına dayalı bir siyaset yürütmüştür. Sanat ve ülkedeki sosyal faaliyetlerin de özel teşebbüsle yürütülme kararının alınmasının ardından sanatçıların özel galeri ve sergilerinin sayısında ciddi bir artış yaşanmıştır. DP'nin 1946 tarihli tüzük ve programı incelendiğinde; ilmin, güzel sanatların gelişmesi için her türlü yola başvurulması gerektiği, kütüphaneler, müzeler, tiyatrolar ve konservatuarlar açılarak bunların devlet tarafından desteklenmesi gerektiği belirtilmiştir.⁵² 2. Dünya Savaşı ve sonraki süreçte DP'nin siyasi, ekonomik ve sosyal politikalarında değişim ve dönüşümler yaşanmıştır.

Halkevleri 1940 yılı itibariyle ülkenin birçok noktasına ulaşmış olması sebebiyle merkezden uzak yerlerde Halkodaları kurulmaya başlanmıştır. Bu süreçte Halkodalarının etkili propaganda çalışmaları Halkevlerine olan ilginin azalmasına neden olmuştur.⁵³ Değişikler içinde tüm kesimler tarafından en çok eleştirilen, Halkevlerinin 1951 tarihinde tamamen kapatılıp, tüm mal varlığının hazineye devredilmesiyle başlayan süreçtir. 1950'li yıllardan sonra DP'nin sinema ve çeşitli sanat dalları üzerinde sansür uygulamaları olmuştur.

Metin Erksan yönetmenliğinde çekilen 1952 yapımı Karanlık Dünya isimli sinema filminin sansür komisyonu tarafından isminin değiştirilmesi istenmiştir. Yapılan baskı ve sansür uygulamaları karşısında sinemacılar fikirlerini ve eleştirdikleri

⁵¹ Özgür Adadağ, "Halkevlerinde Sinema Faaliyetlerini Yaygınlaştırma Çabaları ve Sınırlılıklar", s.4-5.

⁵² Demokrat Parti Tüzük ve Program, 1946.

⁵³ Serap Demir Aydoğan, "Halkevlerinin Toplum Sağlığının Korunmasına Yönelik Faaliyetleri (1932-1951)", s.42.

durumları daha iyi ifade edebilmek amacıyla Yerli Film Yapanlar Cemiyeti, Türk film sektörünün yaşamış olduğu sorunlarla ilgili bir rapor hazırlamıştır.⁵⁴

Sinemacılar Dönemi'nin önemli yönetmenlerinden biri de Ömer Lütfi Akad'dır. Ömer Lütfi Akad yönetmenliğinde çekilen Vurun Kahpeye isimli sinema filmi 1949 yılında çekilen ve Akad'ın bütün yeteneklerini yansıttığı filmlerinden biridir. Akad'ın, Kanun Namına isimli sinema filmi Sinemacılar Dönemi'nin başlangıcı sayılmaktadır. Bu dönemki sinema filmlerinin çoğu Kemal Film bünyesinde hazırlanmıştır. İpsala Cinayeti, Öldüren Şehir, Beyaz Mendil, Meçhul Kadın, Ak Altın, Meyhanecinin Kızı, Zümrüt, Yalnızlar Rıhtımı, Üç Tekerlekli Bisiklet Ömer Lütfi Akad'ın bu dönemki önemli sinema filmleridir.⁵⁵

1.7. 1960 Darbe Sürecinde Türk Sineması

Ülkede yaşanan toplumsal, siyasi, ekonomik gelişmeler Türk sinemasını büyük ölçüde etkilemiştir. Zayıf bir muhalefet ve güçlü bir iktidarın parlamento çatısı altında fikirlerinin sürekli çatışması, muhalefete karşı sert ve demokrasi dışı uygun olmayan davranışlar, aynı zamanda DP'nin yapmış olduğu düzenlemelerin sonucunda özellikle 1954 yılından itibaren partiye karşı eleştirilerin seviyesi artmaya başlayıp eleştirilerin odağı haline gelmiştir. 27 Haziran 1956 yılında yürürlüğe giren Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Yasası basın-yayın özgürlüğüne önemli anlamda kısıtlamalar getirerek hükümet ve muhalefet arasındaki ilişkilerin daha da gerilmesine zemin hazırlamıştır.

1957 yılı itibariyle iktidar ve muhalefet arasında yaşanan anlaşmazlık, Uşak'ta meydana gelen olaylar, hükümet tarafından Tahkikat Encümeni isimli bir kurum oluşturulup bu kuruma üst düzey yetkiler verilmesi sonucunda 1960 darbesine giden süreç hızlanmıştır.⁵⁶ DP üçüncü iktidar döneminde ülkenin çıkarları ve DP'yi destekleyenleri tek çatı altında toplamak için Vatan Cephesi isimli bir yapı oluşturmuştur. Ordu içinde de partiye karşı muhalefet 1958 yılından itibaren kendini göstermiştir. Muhalefetin tavrı, buna karşılık DP'nin Vatan Cephesini kurması, ordu içinde durumdan rahatsız olanların sayısının artması 1960 darbe sürecinde etkili

⁵⁴ Yalçın Lülecı, "27 Mayıs ve 12 Eylül Askeri Darbelerinin Türk Sinema Sektörüne Etkileri", s.33-37.

⁵⁵ Onaran, a.g.e. s. 53-54.

⁵⁶ Zehra Aslan, "Yassıada'da İdam Talebiyle Yargılanan Demokrat Parti Trabzon Milletvekili Mustafa Reşit Tarakçıoğlu'nun Savunması", s.154-155.

olmuştur.⁵⁷ Yaşanan gelişmelerin ardından, 27 Mayıs 1960'ta Türk Silahlı Kuvvetleri yönetime el koymuş, darbe sonrası hükümetin önemli temsilcileri ve DP milletvekilleri tutuklanmıştır. Tutuklanan DP'li milletvekilleri Ankara Harp Okulu ve İstanbul Davutpaşa Kışlasına getirilerek sonrasında yargılanmak üzere Yassıada'ya gönderilmişlerdir. Bu süreçte Cemal Gürsel'in başkanlığını yaptığı Milli Birlik Komitesi kurulmuştur.⁵⁸ TBMM'de darbe sonrasında yapılan açılış konuşmasında orgeneral Cemal Gürsel rahatsız olduğu için Fahri Özdilek hazırlanan konuşmayı gerçekleştirmiş, konuşmada Türk milletinin içinde bulunduğu zor durumdan kurtulmak için adalet, hürriyet ve ilim yollarının hepsine başvurduğu fakat başarılı olmadığı belirtilmiş, iktidarın kendi çıkarları uğruna faaliyetlerde bulunması Atatürk ilke ve inkılaplarından uzaklaşılması, İkinci Dünya Savaşı süresinde ülkenin yeterince iyi yönetilemediği için çağın gerisinde kaldığı vurgulanmıştır.⁵⁹ 27 Mayıs hareketinin amacının, ülkeyi daha ileri seviyeye taşıyarak, İkinci Cumhuriyeti kurmak olduğu belirtilerek, yeni oluşturulan Kurucu Meclisin öncelikli hedefinin yeni bir anayasa hazırlamak olduğu vurgulanmıştır.

1961 Anayasası, oluşturulan Başlangıç bölümü dışında 157'si esas olmak üzere 22 geçici maddeden oluşmaktadır. Anayasa metni; Genel Esaslar, Temel Hak ve Ödevler, Cumhuriyet'in Temel Kuruluşu (Yasama, Yürütme, Yargı), Çeşitli Hükümler, Son hükümler olarak altı bölümdür. Darbe sonucu hazırlanan bir anayasa olmasına rağmen insan hak ve özgürlüklerine en geniş yer veren anayasadır. 1960 darbesi ve 1961 anayasası sürecinde toplumsal gerçeklik algısı oluşmaya başlayarak sinemada etkili olmuştur. Ülkede özgürlükler daha sık dile getirilmeye ve kullanılmaya başlanmıştır. Sinemaya karşı devlet desteğinin de artmasıyla çok sayıda sinema filmi yapılmıştır. Türk Sineması açısından en verimli dönemlerden biri 1960 darbesi ve sonrasındaki süreçtir. Dönemin önemli sinema filmlerinden Gecelerin Ötesi, Susuz Yaz, Yılanları Öcü, Gurbet Kuşları, Karanlıkta Uyuyanlar isimli sinema filmleri, toplumsal gerçeklik akımına uygun olarak oluşturulan dönemin en önemli sinema filmleridir. 1961 Anayasası ile ülkede demokrasi alanında önemli gelişmeler yaşanmış, özellikle dönemin filmlerinde başkaldırı unsurları dikkat çekmiştir.⁶⁰

⁵⁷ Mehmet Temel, Yasemin Doğaner, "27 Mayıs 1960 Darbesi", s.2.

⁵⁸ Zehra Aslan, *Yassıada'da Trabzon Temsilcileri*, s.12.

⁵⁹ T.B.M.M., Zabıt Ceridesi, 6 Ocak 1961, Devre 1, s.2.

⁶⁰ Veli Boztepe, "1960 ve 1980 Askeri Darbelerinin Türk Siyasal Sinemasına Etkileri", s.162.

1.8. Türk Sinemasında 1963-1980 Arası Dönem (Yeni Türk Sineması Dönemi)

1960 yılından sonra ülkede sinema alanında değişim ve dönüşüm yaşanıp, devletin verdiği destekle Türk sineması önemli bir yükseliş sürecine girmiştir. Türk insanının gerçek yaşamını anlatan senaryo ve konular halkın ilgisini daha çok çektiği için bu anlayışla tamamen Türk sinemasına özgü sinema filmleri çekilmeye başlanmıştır. Yeni Türk gerçekliği, ulusal sinema, milli sinema olarak ifade edilen bu türün Türkiye’de öncüsü Ömer Lütfi Akad’dır. Akad’ın Tanrının Bağıışı Orman isimli sinema filmi bu dönemin başlangıcı sayılmaktadır.

Devletin sağlamış olduğu desteklerle ülkemizde düzenlenmeye başlayan festival ve şenlikler Türk sinemasının önemli bir canlanma süreci içine girmesini sağlamıştır. Türk sinemasının ilk bölgesel film festivali Antalya’da düzenlenmiştir. Antalya Film Festivali Türk sinema tarihinin uzun soluklu festivallerindendir.⁶¹ Özellikle İzmir, Ankara ve İstanbul’da Gazetecilik Okulları, sinema öğrenimiyle ilgili derslerin Güzel Sanatlar Okullarında müfredata eklenmesi önemli gelişmelerdendir. Bu sayede sinemacılık faaliyetleri, yeni yetişen genç kuşak oyuncuların daha bilinçli bir eğitim almasını sağlayarak sinemanın gelişmesine katkı sağlamıştır. Bu dönemde sinemacılar Eski, Orta ve Yeni Kuşak Sinemacılar olarak üçe ayrılmaktadır. Dönem içerisinde Türk sinemasında etkili olan çok sayıda yönetmen bulunmaktadır. Özellikle oyunculuk yapıp aynı zamanda yönetmenlikle de ilgilenen oyuncuların sayısı çok fazladır. Ömer Lütfi Akad, Metin Erksan, Atıf Yılmaz Batıbeki, Memduh Ün, Nevzat Pesen, Orhan Elmas eski kuşak yönetmenlerin önde gelen isimleridir. Orta kuşak yönetmenler; Yılmaz Güney, Halid Refiğ, Duygu Sağıroğlu, Süreyya Duru, Vedat Türkali, İhsan Yüce, Şerif Gören, Zeki Ökten, Fevzi Tuna, Bilge Olgaç bu dönemin önde gelen isimleridir. Genç kuşak oyuncular ise; Ömer Kavur, Erdem Kırıl, Yavuz Özkan, Ali Habip Özgentürk, Tunç Okan, Korhan Yurtseven, Tarık Tursun, Tuncel Kurtiz dönemin önemli isimleridir.

1965-1975 yılları arasında Türk sinemasına Yeşilçam’ın da dahil olmasıyla dönemi etkileyen çok sayıda film, oyuncu ve yönetmen bu dönemde etkili olmuştur. Yeşilçam’ın melodram tarzında yapılan sinema filmleri halkın ilgisini çekmeyi başarıp, sonraki süreçte ise Türk sinemasında çok sayıda film yapılmaya

⁶¹ Özgüç, a.g.e. s. 85.

başlanmıştır.⁶² 1980 Darbesine kadar devam eden süreçte Türk sineması kendini yenileyerek çok sayıda sinema filmi üretmeye devam etmiştir.

1.9. Yeşilçam Dönemi

1960'lı yıllardan itibaren özellikle 1961 Anayasası'yla birlikte ülkedeki düşünce özgürlüğü, sinemayı da etkileyip, farklı film türleri çekilmesini sağlamıştır. Halk sineması, toplumsal gerçekçi sinema, milli sinema gibi kavramlar bu dönemde sinema üzerinde etkili olmuştur. Yeşilçam sineması, çok sayıda oyuncu ve yönetmenle Türk sinemasına önemli katkılar sağlamış, aynı zamanda sinema ve film yoğunluğunun en fazla yaşandığı dönem olmuştur. 1960'lı yıllarda 68 olan film sayısı 1972 yılına gelindiğinde 238'e çıkmıştır. Dönemi etkileyen unsurlar; senaryo yazarları, yönetmenler, dönemin popüler oyuncular, yerel işletmeciler Yeşilçam'ın önemli dinamikleridir. Yeşilçam sineması, 2. Dünya Savaşı sonrası Mısır filmlerinin ülkemizde etkili olmaya başlamasıyla özellikle Doğu kültürüne ait anlatı unsurlarına rastlanmıştır.⁶³

Yeşilçam'da ağırlıklı olarak işlenen film türü melodramdır. Bu türde anlatım tarzı, iyi ve kötü arasındaki çatışma ortamını, bunların arasındaki kutuplaşmış ve başkalaşmış yaşam tarzlarını anlatmaktadır. Melodram tarzı anlatımın Türk seyircisini etkileyen önemli faktörü çiftlerin birbirleriyle ayrılıp, barışmaları üzerine kurulu olmasıdır. Melodram, aynı zamanda sinemadan önce tiyatro ve romanlarda kullanılan bir türdür. Sonrasında ise sinemaya aktarılmıştır.⁶⁴ Melodram türünün ilk örnekleri olarak 1972 yapımı başrollerini Sadri Alışık'ın oynadığı Gelinlik Kızlar ve 1973 yapımı, başrollerini Hale Soygazi ve Kartal Tibet'in oynadığı Bir Demet Menekşe isimli film gösterilmektedir. Yapılan filmler Türk seyircisi tarafından sevilip, türün başarısını ortaya koymuştur. Bir Demet Menekşe'de ağır bir melodram tarzı anlatılırken, Gelinlik Kızlarda güldürü ve melodram tarzı bir arada işlenmeye başlamıştır.⁶⁵

Yeşilçam filmlerinde modernleşme, modern dünyaya ayak uydurma kavramlarına yer verilmektedir. Filmlerde batılı hayat tarzına ait, kadınların yeme-

⁶² Hasan Akbulut, *Yeşilçam'dan Yeni Türk Sinemasına Melodramik İmgelem*, s.16.

⁶³ Dilara Balcı Gürpınar, Öykü Yenen, "Yeşilçam Sinemasında Şiirsellik Arayışı", s.262.

⁶⁴ Nijat Özön, *Sinema Sanatına Giriş*, s.225.

⁶⁵ Akbulut, a.g.e. s. 17-18.

içme adabını, batılı müziklerle dans etmeyi öğrenmesi şeklinde modern hayata dair unsurlara sıkça rastlanmaktadır. Batılılaşma kavramı her ne kadar iyi olarak algılsa da dönemin filmlerinde Türk kimliğine bir tehdit olarak yansıtılmıştır. Modernleşen kadının sevdiklerinden uzaklaşması, eski yaşamına özlem duyması batılılaşmanın olumsuz ve tehdit edici unsurları olarak filmlerde anlatılmıştır.⁶⁶ Zeki Ökten, Atıf Yılmaz, Memduh Ün, Ömer Lütfi Akad, Halit Refiğ, Nuri Bilge Ceylan, Zeki Demirkubuz gibi yönetmenlerin filmleri, Yeni Türk sineması döneminin önemli yapımlarıdır.

1.10. 1980 Darbe Sürecinde Türk Sineması

1961 Anayasası her anlamda kişi hak ve özgürlüklerine verilen önemin arttığı bir dönem olsa da bir süre sonra bu durum bazı kesimleri rahatsız etmeye başlamıştır. 1980 darbesi ve 1982 Anayasası'na giden süreç, 1961 Anayasası'na karşı olarak ortaya çıkmış, 1980 darbe süreciyle birlikte ülkede yeni bir dönem başlamıştır. Darbe; hükümetlerin ülkede ekonomik ve sosyal açıdan yetersiz kaldıkları gerekçesiyle silahlı kuvvetler tarafından silah zoru ile birlikte ülke yönetimine el konulmasıdır. Demokrasilerde ve demokratik anlayışa sahip olan ülkelerde askerin siyasi alana bu şekilde müdahalesi ülkedeki demokratik yapının tümüyle bozulması anlamına gelmektedir.⁶⁷ 1971 Muhtırası ile başlayan süreçte 24 Ocak Kararlarının alınması, toplumsal sorunlar, cumhurbaşkanlığı seçiminde yaşanan uzlaşmazlık, IMF'den yardım istenmesi gibi olumsuz süreç 1980 darbesinin yapılmasında etkili olmuştur.⁶⁸ 1961 anayasası ile siyasi ve sosyal hakların sınırları genişletilip hak ve özgürlükler tam anlamıyla Anayasal güvence altına alınmış, bu durum devlet içinde bazı kesimleri rahatsız etmeye başlamıştır. 1980 darbe süreciyle birlikte devlet merkezi hakimiyet anlayışını güçlendirmiş ve ekonomik, sosyal, siyasal pek çok alan olumsuz etkilenmiştir.

Basın yayın özgürlüğü kapsamında önemli değişikliklere gidilerek, darbe sonrası süreçte devlet baskısı sonucu ülke içi haber içerikleri azalarak daha çok

⁶⁶ Akbulut, a.g.e. s.33-34.

⁶⁷ Pınar Kaya Özçelik, "12 Eylül'ü Anlamak", s. 74.

⁶⁸ Zehra Aslan, "Siyasi İradelerdeki Değişimin Yansımalarıyla 12 Eylül'den Bugüne Türk Devlet Tiyatrosu", Independent Türkçe.

magazinsel yayınlar basında yer almaya başlamıştır.⁶⁹ Özellikle 1961 Anayasası ile verilen hakların tümünde değişiklik yapılmıştır. 1982 Anayasası'nda 28., 29., 30., 31., ve 32., maddeler basın yayın özgürlüğü ile ilgilidir. 1982 Anayasası ile 26. maddesi düşünceyi yayma ve açıklama özgürlüğü, yine anayasanın 27. maddesiyle bilim, sanat özgürlüğü gibi alanlara bazı sınırlandırmalar getirilmiştir. Merkezîyetçi devlet anlayışının artmaya başladığı bu süreçte sinema sektörü de oluşan olumsuz durumlardan etkilenmiş, darbe sonrası sıkıyönetim faaliyetleriyle hazırlanan kitap ve sinema filmleri devlet tarafından suç kabul edilerek yasal yaptırımlar uygulanmıştır.

Bu dönemde Halit Refiğ tarafından hazırlanan Yorgun Savaşçı isimli sinema filminin gösterimine izin verilmemiştir. Türk sinemasının en önemli yönetmenlerinden olan Yılmaz Güney'in Cannes'da Altın Palmiye ödülünü kazanan, başrolünü Tarık Akan'ın oynadığı Yol filmi, aynı zamanda Uluslararası Berlin Film Festivali'nde Erden Kıral'ın Gümüş Ayı ödüllü sinema filmi olan Hakkari'de Dört Mevsim devlet tarafından yasaklanmıştır. Türk sineması adına sinema tarihine önemli katkıları olan yönetmenlerin ödüllü filmlerinin yasaklanması sonucu, sinema sektörü ve sinemacıların çalışmaları olumsuz anlamda etkilenmiştir. Bu dönemde Milli Sinemacılar Türkiye Radyo Televizyon Kurumu adına çalışmaya başlamıştır. Dönemin olumsuz etkilerinden biri de sinemacılara yönelik alınan tutuklama kararlarıdır. O isimlerden biri Tarık Akan'dır. Almanya'dan Türkiye'ye dönüşü sonrası havaalanında polisler tarafından gözaltına alınmıştır. Kendisi ilk başta "Demiryol" filminde kullanmak için Ankara Makine ve Kimya Enstitüsü'nden aldığı bazı araç gereçler yüzünden ya da daha öncesinde yasaklanmış bazı kitapların kütüphanesinde olması sebebiyle gözaltına alındığını düşünmüştür. Ancak kendisi 12 Eylül 1980 darbesi sonrasında 1981 yılında Almanya'da yaptığı bir konuşma sebebiyle gözaltına alınarak yargılanmış ve 2 ay hücre hapsinde kalmıştır.⁷⁰ Tüm yaşananlar içinde Kemal Sunal 12 Eylül 1980 darbesinin getirdiği sorunlardan kendisi ve filmleri en az etkilenen isimdir. Siyaseti yakından takip edip, iyi bir aktörden aynı zamanda iyi bir politikacı olacağını savunmuştur. Ancak günlük yaşamında siyasi konulardan uzak kalmayı tercih etmiştir.⁷¹ Filmlerinden 1980'li yıllardan sonra toplumsal, siyasi ve

⁶⁹Sinan Baran, "24 Ocak Kararları ve 12 Eylül Askeri Darbesinin Basına Olan Etkiler: Milliyet Gazetesi Örneği", s.82.

⁷⁰ Tarık Akan, *Anne Kafamda Bit Var*, s. 14.

⁷¹ Yankı, 12-18.03.1984, S.676, s.58.

ekonomik eleştiriye daha fazla yer vermeye başlamıştır. Bu dönemde tüm eleştirilere rağmen sansürün en az uygulandığı filmler Kemal Sunal filmleri olmuştur.

Baskı, sansür ve tutuklama faaliyetleri sonucu sinema filmlerinin sayısında azalma yaşanmıştır.⁷² Yaşanan toplumsal süreç halkın ruhsal durumunun da daha içine kapanık bir hal almasına sebep olmuş, sadece halk değil sinema filmlerinde de dönemin karamsar toplum yapısı, arabesk tarzı sinema filmlerinin sayısının artmasına sebep olmuştur.

Anavatan Partisi Döneminde Turgut Özal, 1986 tarihli hazırlanan Kanun’la Sinema, Video ve Müzik Eserleri Kanunu yasasıyla sinema ve sanatla ilgili tüm konuları Kültür Bakanlığına devredip 12 Eylül’ü eleştiren filmlerin yapılmasına izin vermiştir. 1986-1990 arası dönemde 12 Eylül’ü eleştiren 12 sinema filmi çekilmiştir. 1980 sonrası çekilen filmlerde bireysel konulu filmler ön plana çıkmıştır. Halkın bu süreçte sinemaya olan ilgisinin azalması sinema sektörünün yaşadığı sorunlardan bir diğeridir. 1990’lı yıllarda darbe ortamının oluşturduğu kaos ve sıkıntılı süreçler azalmaya başlayarak, Yavuz Turgul’un 1996 yapımı Eşkîya isimli sinema filmi 1980’li yıllarda kaybedilen sinema seyircisini beyaz perdeye çekmeyi başarmıştır.

1.11. Sinemada Türler

Var olmaya başladığı yıllardan itibaren sinemada türler, hızlı şekilde oluşmaya başlamıştır. Bu oluşumda stüdyo sistemi önemli bir yere sahiptir. Sistem 1920-1940’lı yıllarda etkili olan Paramount Pictures, Metro Goldwyn Mayer, Radio Keith Orpheum, Warner Brothers, 20th Century Fox isimli beş yapım şirketinin dünyada sinema pazarı üzerinde kurduğu sistemdir.⁷³ Bu şirketler kısa süre içerisinde sinema alanında önemli bir paya sahip olmuştur. Tür filmlerinin en fazla üretilip dünya pazarına sunulduğu yer Hollywood’dur. Herkes tarafından anlaşılır ve net bir dille anlatılması tür filmlerinin en önemli özelliğidir. Tür filmleri kendi içerisinde belli ortak özelliklere sahiptir. Bunlar; çevre-mekân, karakter, öykü-olay örgüsü, karakter ve ikonografidir. Herkes tarafından bilinen hikayelerden oluşmaktadır. Özellikle sahne sanatları türlerinin oluşmasında önemli rol oynamaktadır. Karakterler genelde oynadıkları türlerle bütünleşmişlerdir. Filmlerde bireysellikten çok toplumsal fayda ön planda

⁷² Lüleci, a.g.m. , s.199-202.

⁷³ Derya Çetin, “Fordizm Perspektifinden Hollywood Stüdyo Sistemi”, s. 204.

tutulmaktadır.⁷⁴ Filmlerde sınıflandırma ihtiyaçtan kaynaklı ortaya çıkmıştır. Filmleri kendine göre muhteşem, samimi ve kurmaca olarak sınıflandırma yoluna giden ilk sinema yazarı Vacbel Lindsay'dır. Tür filmlerinde ticari kaygılar ve seyircinin beklentisi iki önemli unsurdur.⁷⁵ Birinci Dünya Savaşı ve İkinci Dünya Savaşı yıllarında en çok tür filmi üretiminin yapıldığı ülkeler Japonya, ABD, Almanya ve Fransa'dır. Bu ülkeler uzun bir süre boyunca sektöre yön vermiştir. Sinemada türler kurmaca olan ve kurmaca olmayan olarak ikiye ayrılır.⁷⁶

1.12. Sinemada Kurmaca Türler

Sinemada kurmaca türlerden ilki Western'dir. Türün oluşumu sinemanın kuruluş yıllarına gitmektedir. Özellikle Hollywood sinemasının kuruluşuyla birlikte etkisini daha da artırmıştır. Geleneksel toplum yapısına uygun olması türün kısa bir süre içinde geniş kitlelere ulaşmasını sağlamıştır.⁷⁷ Filmlerde olaylar Amerika'da 1850-1890 yıllarında geçmektedir. Kızılderili, demiryolları ve haydut gibi kavramlar filmlerin ana temasını oluşturmaktadır. Bu tarz filmlerde şiddet unsurlarına sıkça rastlanılmaktadır. Filmler genelde etkileyici bir sondan oluşmaktadır.⁷⁸

Kurmaca türlerden bir diğeri korkudur. Bu film türünde korku, gerilim ve tehlike unsurlarına yer verilmektedir. Sinemada korku türü western gibi ilk sinema türlerinden biridir. Sessiz sinema döneminde gelişmeye başlamıştır. Tür, gerçeklerden kaçış ve insanların bastırıldığı duygularının bir yansıması olarak değerlendirildiği için kısa sürede beklenenden fazla ilgi görmüştür. Vampir, cin, kurt adam, şeytan gibi kavramlara olay örgüsü içinde yer verilmiştir. Korku filmleri iyi ve kötünün çatışmasını izleyiciye yansıtabilmek için gerçek ve hayal dünyasından birlikte faydalanmıştır. Korku filmleri ülkelere göre farklı şekillerde oluşturulmuştur. Şeytan, seri katil ve sapık, doğüstü yaratık ve canavar, doğanın intikamı, hayalet, mumya, zombi ve cadı filmleri olarak farklı alt başlıklara ayrılmıştır.⁷⁹

⁷⁴ Nebat Yağız, "Sinemada Türler", s. 160-161.

⁷⁵ Serdar Yılmaz, "Sinemada Türler (Western- Korku- Müzikal)", s. 1-3.

⁷⁶ Esmaa Salman, "Sinema Türleri", s. 2.

⁷⁷ Mehmet Emirhan Alan, "Sinemada Türlerarasılık: Sahte-Belgesel", s.11.

⁷⁸ Serdar Yılmaz, "Sinemada Türler (Western- Korku- Müzikal)", s.4.

⁷⁹ Mesut Aytekin, "Korku Sinemasında Türler", s.65-78.

Kurmaca türlerin sonuncusu ise Müzikal'dir. Müzikal türü western ve korku kadar hızlı gelişim gösterememiştir. Türün gelişebilmesi için sesli sinema dönemi olan 1927 yılına kadar beklenilmiş ve ancak bu yıldan itibaren bir tür olarak gelişme göstermiştir. Gelişiminin uzun bir süreçte gerçekleşmesindeki nedenlerden biri maliyetlerinin çok yüksek olmasıdır. Bu sebeple güçlü film şirketleri tarafından sahneye konulabilen müzikal türüne özellikle 2. Dünya Savaşı sonrası toplumsal bir rahatlamanın olduğu süreçte ilgi gösterilmiştir. 1950 yılı sonrası televizyon yayıncılığının önem kazanması ile geri planda kalmıştır. 1929 yapımı Broadway Melody, Love Parade, 1934 yapımı Marry Widow, 1936 yapımı Show Boat bu türün önde gelen örneklerindendir.⁸⁰

1.13. Sinemada Kurmaca Olmayan Türler

Kurmaca olmayan türler daha çok belge niteliği taşıyıp, somut ve gerçekle birebir örtüşen bir türdür. Bu sebeple belgesel sinema olarak da isimlendirilmiştir. Aynı zamanda bilimsel kaynak olarak kullanılabilecek olması sebebiyle daha çok tercih edilmiştir. Sinema, ortaya çıktığı yıllardan itibaren gerçek ve fantastik olarak iki farklı türe ayrılarak gelişim göstermiştir. Kurmaca filmlerin kurucusu olarak Melies, belgesel filmlerin kurucusu olarak ise Lumiere Kardeşler örnek olarak gösterilmiştir. Belgesel filmler yönetmenlerin filme farklı bakış açılarını yansıtmaları sebebiyle farklı türlere ayrılmak istenmiştir. Belgesel sinema türleri; haber belgeselleri, gezi belgeselleri, eğitim belgeselleri, savaş belgeselleri, tarih belgeselleri, araştırma belgeselleri, derleme belgeseller, bilimsel belgeseller, sahte belgeseller olarak kendi içinde türlere ayrılmıştır. Özellikle sinemanın ortaya çıktığı ilk yıllarda gerçeklikle bağlantı kurma amacı içinde olmamasına rağmen zamanla gerçeklik kavramı sinema filmleri üzerinde etkili olmaya başlamıştır.

1.14. Güldürü

Gülme; insanın sevinçli veya psikolojik açıdan rahatlamış olmasının bir ifadesi olarak dişlerin görüneceği şekilde yüzün gerginleşmesi olarak tanımlanmaktadır. İlk insan türlerinin ne zaman gülümsediğiyle ilgili tarihte farklı çalışmalar bulunmaktadır. Araştırmacılar insanlığın var oluşundan itibaren gülme kavramının hayatımıza

⁸⁰ Alan, a.g.m. s. 13-23.

girdiğini savunurken, bazı kesimler ise dil kavramının gelişmesiyle beraber bu kavramın hayatımıza girdiğini savunmaktadır. İbn-i Sina'ya göre gülme eylemi tamamen tepkisel bir durum olup tüm insanlar için ortak bir kavramdır.⁸¹ Gülme kavramı sonraki yıllarda toplumlar için önemli bir silah olarak kullanılmıştır. Yalnızca eğlence veya psikolojik açıdan rahatlamak amacıyla değil aynı zamanda bilimin farklı alanlarında da kullanılmaya başlanmıştır. Gülmenin aynı zamanda insan sağlığı üzerinde olumlu etkilerinin olduğu yapılan araştırmalarla ortaya konmaktadır.

Mizah kavramı tarihte 4. ve 5. yüzyıla kadar ulaşmaktadır. 15. yüzyılda kabul edilip 16. yüzyılda araştırılmaya başlanmıştır. Ortaçağ'da İngiltere'de vaizler, yapmış oldukları vaazlarda anlatımlarına daha ilgi çekici hale getirip halkı etkilemek için komik, gülünç hikayeler anlatmışlardır.⁸² Yunanistan'da yapılan araştırmalar ise mizahın insan sağlığı üzerinde etkili olduğunu göstermiştir. Sağlık alanında; cerrahi müdahalelerde, depresyonla mücadele eden hastaların tedavilerinde iyileştirici bir unsur olarak kullanılmıştır.⁸³ Hititlerde ayinler, eski Yunan'da ise şenliklerde mizah içeren etkinliklere rastlanılmaktadır.

Mizah yalnızca bir gülme ve rahatlama unsuru olarak değil aynı zamanda bir eleştiri unsuru olarak da tarih boyunca kullanılmıştır. Bu sebeple devletlerin varlığını tehdit edici bir unsur olarak görülüp tarihte çeşitli yasaklamalara gidilmiştir. Osmanlı Devleti, çıkarılan mizah dergilerine padişahı ve hükümeti eleştirdikleri gerekçesiyle yasaklamalar getirmiştir.⁸⁴ Cumhuriyet Dönemi'nde ise bazı kesimler tarafından ahlak kurallarıyla bağdaşmadığı için mizah yayınlarına yasaklamalar getirilmiştir.⁸⁵ Mizah, sanatın farklı dallarıyla bağlantılı bir kavramdır. Müzik, edebiyat, tiyatro, sinemada gibi farklı alanlarda karşımıza çıkmaktadır. Esasen bir üslup, konuşma ve anlatım tarzı olup farklı alanlarla iç içe olan bir kavramdır.⁸⁶ Mizah kavramı sinemanın bulunuşuyla kendi içinde değişime uğramıştır.

Güldürü; kişilerin, olayların veya toplumun gülünç olan yanlarını ortaya koyan bir türdür. İnsanın zekâsı, hayal gücü ve iletişim kabiliyetiyle doğru orantılı bir

⁸¹ Mustafa Çağrı, "Gülme", Diyanet İslam Ansiklopedisi, s.243.

⁸² Barry Sanders, *Kahkahanın Zaferi Yıkıcı Tarih Olarak Gülme*, s. 159.

⁸³ İsmail Yardımcı, "Mizah Kavramı ve Sanattaki Yeri", s. 3-5.

⁸⁴ B.O.A, Y..PRK.TKM., 11/16.

⁸⁵ B.C.A, 30-10-0-0/ 7.41.8.

⁸⁶ Okan Alay, "Mizah Kavramı ve Mizahın Tarihsel Süreci", s. 25-26.

kavramdır. Güldürü, insanlara bir şeyin gerçekliğini ifade etmede diğer pek çok alandan daha etkili olmuştur. Sinemanın zaman içinde güçlenmesi ve değişimine bağlı olarak farklı türler ortaya çıkmaya başlamıştır. Toplum güldürüleri, kara güldürü ve incelikli durum güldürüsü gibi türler bunlardan bazılarıdır.⁸⁷ Fotoğrafın icat edilmesi ve sonrasında hareketli fotoğraf tekniğinin kullanılmaya başlanması ile sinema hayatı başlamıştır. İlk zamanlarda güldürü filmlerine önemli bir ilgi oluşmuştur. Özellikle günlük hayatın stresinden uzaklaşarak keyifli zaman geçirmek isteyen insanlar sinemaya ilgi göstermiştir.⁸⁸

Güldürü türü dünya sinemasında ilk olarak Fransa’da ortaya çıkarak daha sonrasında hızlı bir gelişim gösterip, sesin sinemada kullanılmadığı sessiz sinema döneminde en çok ilgi gören tür olmuştur. Günlük yaşamın kaygılarından uzaklaşmak isteyen insanların daha çok ilgi gösterdiği güldürü türünün hızlı gelişim gösterme sebeplerinden biri de sinemaya uyarlanmasının diğer türlerden daha kolay olmasıdır. Bu tür yazınsal güldürü ve sinemada güldürü olarak ikiye ayrılmaktadır. Özellikle sinemada güldürü, yazınsal güldürüden ciddi anlamda faydalanmıştır.

Yazınsal güldürü türü; Dolantı güldürüsü, töre güldürüsü, karakter güldürüsüdür. Sinemada güldürü türleri; savruklama, toplumsal yergi güldürüsü, güldürü, Amerikan güldürüsü, müzikli güldürü, operet, İngiliz güldürüsü, vodvildir.⁸⁹ Güldürü türünün tarihte ilk örneği Lumiere’in önemli yapıtlarından biri olan Kendini Sulayan Bahçıvan- 1895 isimli filmidir. Bahçeyi sulayan bahçıvanın hortumuna bir çocuğun ayağını basması ve bahçıvanın aniden ıslanması şeklinde gelişen olay, ilk gülünç sahne olarak sinema tarihine geçmiştir.⁹⁰ Sessiz sinema döneminde, izleyicide istenilen etkinin alınabilmesi için özellikle fiziksel açıdan komik olabilecek durumlar bulunmaya ve sinemaya aktarılmaya çalışılmıştır. Fransız güldürü sineması, Amerikan güldürü sinemasının etkili olmaya başladığı 1914 yılına kadar önemini korumayı başarmıştır. Bu dönemde güldürü sinemasında etkili olan filmler çekilirken aynı zamanda birçok güldürü oyuncusu sinemaya kazandırılmıştır. Fransız güldürü sinemasında etkili olan Andre Deed, Charles Prince, Leonce Perret, Jean Duran,

⁸⁷ Murat Ünal, “Güldürünün Kuramsal Perspektifi”, s.281-282.

⁸⁸ Serpil Kirel, “Sessiz ve Sesli Sinemanın İlk Yıllarında Güldürü”, s. 221.

⁸⁹ Özön, a.g.e. s. 226-231.

⁹⁰ Özkan Karaca, “Sinemanın Doğuşu”, s. 2.

Rigadin, Max Linder dönemin önemli Fransız güldürü sanatçılarından⁹¹ Bu sanatçılar kendilerinden sonra gelecek isimleri etkilemişlerdir.

Sessiz sinema dönemindeki önemli olaylardan biri Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasıdır. Savaş Fransa, İtalya gibi ülkelerde sinema sektörünü önemli ölçüde etkilemiştir. Savaş sebebiyle Avrupa'da pek çok sinema oyuncusunun askere alınması çekilen filmlerin niteliklerini ve sayılarını olumsuz olarak etkilemiş, Fransa ve İtalyan sinemaları etkisini kaybederek, Amerikan sineması ise hızlı bir yükselişe geçmiş, sinemayı ciddiye alarak gerekli ekipmanlar açısından kendilerini geliştirip önemli bir ilerleme kaydetmişlerdir.⁹² Amerikan sinemasının en önemli yılları 1920'li yıllardır. Charlie Chaplin, Harold Lloyd, Buster Keaton dönemin önemli güldürü oyuncularındır.

Sesli sinemayla beraber sinemada farklı bir dönem başlamıştır. Sesi filmlerde kullanılmasıyla ilgili yaşanan problemler sebebiyle sinema, belli bir süre istenilen seviyede başarı elde edememiştir. Sessiz sinema döneminde filmlerde güldürü unsurlarının izleyiciye net bir şekilde aktarılması için daha yaratıcı fikirler kullanılırken, sesin sinemada kullanılmasıyla yaratıcı fikirler geri planda kalmıştır. Yaşanan teknolojik süreçlerin sinemaya olumlu etkileri olduğu kadar olumsuz etkileri de olmuştur. Tüm bu süreçler içinde güldürü sineması, önemli tekniklerin yanında bu alanda başarılı güldürü oyuncularını da sinemaya kazandırmıştır.⁹³

1.15. Güldürü Türleri

1.15.1. Yazınsal Güldürü Türleri

Güldürü türünün sinemaya uyarlanmasıdaki kolaylıklar bu türün sinemada hızlı bir şekilde gelişmesini sağlamıştır. Yazındaki güldürü türünün 3 çeşidi bulunmaktadır. Bunlar; dolantı, töre ve karakter güldürüsüdür. Dolantı güldürüsünde belli bir dönemin, sınıfın komik yanları anlatılmaya çalışılmıştır.⁹⁴ Entrika güldürüsü olarak da bilinen türde komik durumlar şaşırtma, rastlantı ve yanıltma kavramları

⁹¹ Kemal Sunal, "Tv ve Sinemada Kemal Sunal Güldürüsü", s. 12.

⁹² Osman Özsoy, *Kemal Sunal Fenomeni*, s.21.

⁹³ Kırel, a.g.m., s.225-228.

⁹⁴ Nijat Özön, *100 Soruda Sinema Sanatı*, s.142.

üzerinden oluşturulmaya çalışılmıştır. Moliere, Plautus, Gogol, Shakespeare'nin oyunlarında dolantı güldürüsünden sıklıkla faydalanılmıştır.⁹⁵

Diğer bir tür ise töre güldürüsüdür. Töre güldürülerinin belirgin özelliklerinden biri bir döneme veya toplumsal yapıya ait olan törelerin komik bir dille anlatılmasıdır. Töre güldürüsü, toplumun kendisinden faydalanılarak izleyicinin sadece kendi yaşantısından parçalar bularak anlatılan duruma değil, kendi hayatıyla bağlantı kurarak aynı zamanda kendi yaşantısına da gülmesiyle oluşturulur. Türk tiyatro tarihinde görücü usulü yapılan evliliklerin eleştirilmesi üzerine yazılan Şinasi'nin Şair Evlenmesi isimli eser ilk töre güldürüsüdür. Özellikle toplumdaki belirli bir kesim, bu kesimin alışkanlıkları ve dil yapısı üzerinden oluşturulan töre güldürüsü dikkat çeken türlerden biridir.⁹⁶

Yazınsal güldürünün son türü ise karakter güldürüsüdür. Karakter; kişinin kendine özgü yapısı, onu diğer insanlardan ayıran özellikleri demektir. Karakter sinemada oyuncuya çeşitli şekiller vererek, ortaya çıkan kurgusal yapı içinde anlamlı olmasını sağlamaktadır. Karakter güldürüsünde de insanların her dönemde ortak olan gülünç yanları ele alınmaktadır. Bu türde gülünç taraflar ele alınarak eleştirilip, insan en net haliyle izleyiciye yansıtılmaya çalışılmıştır.⁹⁷

1.15.2. Sinemada Güldürü Türleri

Sinemada güldürü türlerinin ilki savruklamadır. 16. yüzyılda commedia del'arte adlı türle ortaya çıkarak, güldürü sinemasının ilk yıllarından başlayıp sessiz sinemanın son dönemlerine kadar varlığını devam ettirerek hızlı gelişme gösteren tür olmuştur. Savruklamada gülünç olan sopyayla kovalama, birbirine tekme atma gibi tüm durumlar üst üste çok hızlı bir şekilde kurgulanarak, izleyiciyi sürekli şaşırtıp, ters köşe yapmayı amaçlar. Dramatik olaylar yok denecek kadar azdır. Komik unsurların daha kolay elde edilebilmesi için çeşitli film tekniklerinden faydalanılmıştır.⁹⁸

Bir diğer tür ise toplumsal yergi güldürüsüdür. Güldürü kavramı yalnızca insanları eğlendirmek adına ortaya konmaz. Tolumda yer alan bozuklukların

⁹⁵ Mehmet Yıldız, "Geleneksel Türk Tiyatrosu Orta Oyunu Tiplerinin Ferhan Şensoy Oyunlarına Yansıması", s. 26.

⁹⁶ Cansu Gezin, "Türk Komedi Sinemasında Mizahın Dönüşümü", s.22-23.

⁹⁷ Tamer Bayrak, "Sinemada Karakter Olgusu: Bir Karakter Oyuncusu Olarak Sadri Alışık", s. 106.

⁹⁸ Özön, a.g.e. s.143.

eleştirilmesi ve gerekli düzenlemelerin yapılabilmesi adına itici bir güç unsuru olarak da kullanılmaktadır. Yarattığı etki sebebiyle uzunca bir süre devletler tarafından bir tehdit olarak görülmüştür. Toplumsal yergide, yaşanan toplumsal aksaklıklar ve bunların ortaya çıkardığı sorunlar sert bir mizahi dille eleştirilmiştir. Sinemacı bu aksaklıkları halka yansıtarak bunların düzeltilmesi gerektiğine halkı ikna eder. Kemal Sunal filmlerinde toplumsal yergi öğelerine sıkça rastlanılmaktadır. Haksız kazanç, faiz, katma değer vergisi gibi toplumsal sorunlar gülünç bir dille halka anlatılmaya çalışılmaktadır. Bazı durumlarda sadece güldürü unsurları değil aynı zamanda trajediden yararlanılmıştır.⁹⁹

Diğer bir tür ise güldürüdür. Güldürü, esas olarak olayların komik taraflarını hem güldürüp hem de düşündürme amacıyla sahnelenen türlerdir. İçinde az da olsa dramatik olayların bulunduğu güldürü türünde halkın ekonomik sıkıntıları, toplumsal sorunlar, toplumsal alanda meydana gelen anlaşmazlıklar konu edilmektedir.¹⁰⁰ Güldürü türünde Türk sinemasında Kemal Sunal filmleri incelendiğinde genel olarak mutsuz bir olaydan mutlu bir sona doğru gelişen olaylar filmlerin ana konusunu oluşturmaktadır. Genel anlamda karşıtlıkların oluşturduğu gülünç durum bu filmlerin temelini oluşturur.¹⁰¹

Güldürü türleri içinde Amerikan güldürüsü, farklılıkların bir araya gelip oluşturduğu türdür. Amerikan yaşam tarzına özgü durumlar bu türün en belirgin özelliğidir. Amerikan yaşam tarzını alaycı bir tavırla ele alma, hızlı bir anlatım tarzıyla kurgulanmış mutlu sonla biten olaylar anlatılmaktadır. Tiyatrodan etkilendiği için içerisinde tiyatral öğelere sıkça rastlanılmaktadır.

Bir diğer güldürü türü ise müzikli güldürü, operettir. Bu türün en önemli özelliği yapısı ve oluşturuluş tarzı açısından Amerikan güldürüsüne benzemesidir. Amerikan güldürüsünün müzik eklenmiş halidir. Sessiz sinema döneminden sonra sesin sinemaya gelmesiyle birlikte bu türe sinemada sıkça yer verilmiştir.

İngiltere’de İkinci Dünya Savaşı yıllarında ortaya çıkan bir tür olan İngiliz güldürüsünde ise toplumsal, bireysel ve geleneksel eleştiri yöntemi kullanılmaktadır. Beklenilmedik bir anda ve saçma bir şekilde başlayan olay akışı sakın ve sorun odaklı

⁹⁹ Kemal Sunal, a.g.m., s. 23.

¹⁰⁰ Şeyda Özçelik, “Sinemada Komedi: Son Dönem Türk Sinemasının Analizi”, s.44.

¹⁰¹ Burçak Evren, Bircan Usalı Silan, *Kemal Sunal*, s. 11.

bir bakış açısıyla çözümlenmeye çalışılır.¹⁰² Oyunun sergilenmesi, oyuncu açısından bakıldığında zor bir türdür. Özellikle Anglo-Sakson kültürüyle İngiliz tiyatro geleneğinin izlerine rastlanmaktadır.¹⁰³

Bir diğer tür ise vodvildir. Vodvil kelime anlamı olarak şehrin sesi demektir. 18. yüzyılda burjuva sınıfı için üretilerek Avrupa'ya getirilmiştir. Vodvil türünün sonunda olaylar mutlu sonla biter ve karmaşık olayların hepsi açığa çıkar. Dolantı güldürüsü, entrika güldürüsünün devamı niteliğinde bir türdür. Genel olarak birbiriyle bağlantılı farklı olayların karakterleri zor durumda bırakması bu türün belirgin özelliklerinden biridir. Daha çok tiyatroyla bağlantılı bir tür olması sebebiyle tiyatrodan izler taşımaktadır. Bu türün dünyada temsilcisi Almanya'da Lessing, Fransa'da ise Diderot'tur. Türk sinemasındaki en önemli temsilcisi ise Haldun Dormen'dir.¹⁰⁴

1.16. Dünya Sinemasında Güldürü ve Mizah

Sinemanın icadı, dünyada ekonomik getirilerinin anlaşılmasıyla birlikte hızlı bir ilerleme göstermiştir. İlk dönemler hazırlanan filmler daha çok güldürü ağırlıklı olup ilk güldürü filmleri ve önemli güldürü sanatçıları Fransa'da ortaya çıkmıştır. Lumiere Kardeşlerin hazırladığı 28 Aralık 1895'te düzenlenen bir etkinlikle gösterime giren L'arroseur Arrose ilk güldürü filmlerindendir. Güldürü filmlerinin kısa sürede sevilmesindeki önemli isimlerden biri Max Linder'dir. Güldürü alanında birçok oyuncuyu etkilemiştir. Charlie Chaplin de Max Linder'den etkilenen güldürü oyuncularından biridir. Diğer önemli isimlerden biri olan Andre Deed filmlerinde kullandığı akrobatik hareketlerle kısa sürede güldürü alanının önemli isimlerinden biri olmuştur. Aynı zamanda Jean Durand, Feuillade, Charles Prince gibi isimler güldürü sinemasının önemli temsilcileridir.¹⁰⁵

İlk dönem güldürü sinemasında, ses kullanılmadığı için daha çok fiziksel olarak insanlara komik gelebilecek hareketler üzerine düşünülmüştür. Özellikle güldürü sinemasının ilk yıllarında bu tarz filmlere ve panayırlara katılan kesim, daha çok eğlenmek isteyen, ekonomik durumu orta seviyede olan insanlardan oluşmaktadır.

¹⁰² Özön, a.g.e. s. 143-144.

¹⁰³ Şeyda Özçelik, "Sinemada Komedi: Son Dönem Türk Sinemasının Analizi", s. 44.

¹⁰⁴ Songül Sayık, "Gülünçlü Toplum Eleştirisi: Vodvil", Wannart, Temmuz 2018.

¹⁰⁵ Oğuz Makal, *100 Filmde Başlangıcından Günümüze Güldürü Komedi Filmleri*, s. 9-14.

Özellikle Fransa’da ilk dönem güldürü sanatçıları etkili olmuş ve önemli başarılar kazanmıştır. Fransa güldürü sineması ilk yıllarında kazandığı bu başarıyı 1914 yılına kadar devam ettirmiş, 1914 yılına gelindiğinde Amerikan sineması önem kazanmaya başlamıştır. Özellikle 1. Dünya Savaşı sinemanın dönüm noktalarından biri olmuştur. Charlie Chaplin, Buster Keaton, Harold Lloyd güldürü sinemasının bu dönemki önemli isimleridir. 1920’li yıllardan sonra yapılan filmlerde ticari olarak üretim, dağıtım ve sergileme olarak bir yapılanma içerisine girilmiştir.

Sinemanın yaratmış olduğu etkinin kısa sürede anlaşılması ile büyük stüdyolar kurulmaya başlanarak önemli bir gelir kaynağı olmuştur.¹⁰⁶ Sinema, ortaya çıktığı ilk yıllardan itibaren oyuncuların dekor, ışık ve oyunlardaki geçişlerinde tiyatrodan etkilenilmiştir. Güldürü türünde de özellikle kabare, sirk, müzikhol, vodvil gibi oyunlarda yer alan pek çok sahne sonrasında sinemaya aktarılmıştır. Bu dönemin önemli oyuncularından Charlie Chaplin ve Mack Sennet oynadıkları sinema filmlerinin çoğunda tiyatrodan etkilenmişlerdir.¹⁰⁷ Dünya güldürü sinemasında, sessiz dönem ve sesin sinemaya gelişle önemli değişimler yaşanmıştır. Sessiz sinema döneminde oyuncular beden dillerini çok iyi kullanarak aynı zamanda iyi bir palyaço ve akrobat olmuşlardır. Nitekim sessiz sinema dönemi oyuncular arasında yaratıcılığın en yüksek olduğu dönemdir. Dönemin önemli unsurlarından biri de seyirciyle kurulan iletişimin güçlü olmasıdır. Yağmur yağması, şimşek çakması gibi farklı seslerin kullanılmasında salonda bulunan izleyiciden faydalanılmıştır. Bu durum aynı zamanda izleyiciyi sinemaya daha çok çekmiştir. Özellikle dönemin eleştirmenleri tarafından eleştirilen konulardan biri sesin sinemaya gelmesiyle yaratıcığın ve anlatım tarzının bozulmasıdır.¹⁰⁸ Mack Sennet bu dönemin en önemli güldürü oyuncularından biridir. Sinema dilinin oluşturulmasındaki en önemli isimlerden biri olan Griffith’le birlikte çalışarak bu alanda farklı çalışmalar ortaya koymuştur.¹⁰⁹

Sesin kullanılmaya başlaması hem olumlu hem de olumsuz bazı sonuçlar ortaya çıkarmıştır. Hazırlanan filmler için senaryolar oluşturulmaya başlanmıştır. Dönemin oyuncularını yeni yapıya uyum sağlamakta ilk dönemler zorlanmışlardır. Olumlu etkisi ise sesle beraber gerçeklik algısının artmaya başlamasıdır. İzleyiciler

¹⁰⁶ Kırel, a.g.m. s. 222-224.

¹⁰⁷ Makal, a.g.e, s. 15-17.

¹⁰⁸ Kırel, a.g.m., s. 225-226.

¹⁰⁹ Makal, a.g.e. s. 21.

oyun içerisindeki sadece ana seslere değil arka plandaki tüm seslere hâkim olmaya başlamışlardır. Özellikle sesle birlikte ses kayıt cihazları üretilerek farklı dillerde dublaj yapılmaya başlanmıştır. Bu durumun sonucu olarak sinema pazarı önemli bir gelişme kat ederek hızlı bir yükselme sürecine girmiştir. Dönemin başarılı isimlerinden biri Walt Disney'dir. Aynı zamanda Marx Kardeşler ve Ernst Lubitsch önemli başarılar elde etmişlerdir. Güldürü sinemasında gelişim ve dönüşümün yaşandığı sesli ve sessiz sinema dönemi önemli güldürü sanatçıları ortaya çıkarmıştır. Sessiz sinema dönemi Fransız güldürü sinemasının önemini kaybetmesi, özellikle 1. Dünya Savaşı'yla beraber Amerikan güldürü sineması bu alanda önemli bir pay üstlenmiştir.

1.17. Türk Sinemasında Güldürü ve Mizah

Sinema, Türkiye'ye Osmanlı Dönemi'nde gelmiş ve bu yıllardan itibaren güldürü türü oluşmaya başlamıştır. Özellikle İstanbul'da 1914 yılına kadar Beyoğlu, sinemanın önemli merkezlerinden biri haline gelmiştir. 1908'li yıllarda azınlık vatandaşı olan Psihuli Kardeşler Ramazan ayı için İstanbul Tiyatrosu'nu çeşitli etkinlikler için kullanmışlardır. 1910'lu yıllarda Weinberg çeşitli gösteriler düzenlemiştir.¹¹⁰ Bunlar Türkiye'de sinemayla ilgili ilk gelişmeler olarak gösterilmektedir. Güldürü, Türk toplumundan uzak olmayıp Nasrettin Hoca, Hacıvat-Karagöz gibi güldürünün önemli temsilcileriyle halk tarafından sevilen ve talep gören bir tür olmayı başarmıştır.

Türkiye'de çekilen ilk güldürü filmi 1916 yılında Sigmund Weinberg tarafından çekimlerine başlanıp 1918 yılında Fuat Uzkınay tarafından çekimleri tamamlanan Himmet Ağanın İzdivacı isimli komedidir. Şadi Fikret Karagözoğlu tarafından oluşturulan Bican Efendi tiplemesi, sonrasında Bican Efendi film serileriyle devam etmiştir. 1918 ve 1940 arası dönem ülkemizde daha çok müzikal türü ve tiyatrodan uyarlanan filmlerden oluşmaktadır. Tiyatrocular döneminin en önemli sinemacılarından biri olan Muhsin Ertuğrul güldürü türündeki ilk film olan Leblebici Horhor'u çekmiştir.¹¹¹ Kemal Film tarafından çekilen film istenilen başarıya

¹¹⁰ Giovanni Scognamillo, *Türk Sinema Tarihi*, s. 15.

¹¹¹ Beyma Cansu Bozal, "1960'lardan Günümüze Türk Sinemasında Kentleşmenin Mizah Anlayışına Yansıması", s. 45-46.

ulaşamamıştır. Ancak halkın güldürü türüne olan ilgisi sebebiyle Muhsin Ertuğrul Cici Berber, Söz Bir Allah Bir, Karım Beni Aldatırsa, Naşit Dolandırıcı, Yeni Karagöz, Leblebici Horhor Ağa Milyon Avcıları, Aynaroz Kadısı, isimli güldürü türünde filmler üretmeye devam etmiştir. 1934 yılında uygulanmaya başlanan Polis Vazife ve Selahiyetleri Kanunu ve Filmlerin ve Film Senaryolarının Kontrolüne Dair Nizamnamenin yürürlüğe girmesiyle beraber bu tarz filmler devlet tarafından kontrol edilmeye başlanmıştır.

1939-1952 yılları arasında Geçiş Dönemi sürecinde tür oyunculuğu başlamıştır. Bu dönemin önemli temsilcilerinden biri İsmail Dümbüllü'dür. Bu dönemde farklı eserlerden uyarlanan filmler de çekilmeye başlanmıştır. 1950 yılında bir operet uyarlaması olarak çekilen Lüküs Hayat bu türe örnektir.

1952-1963 yılları arası dönemi kapsayan sinemacılar dönemi ise Türk sinemasında en fazla filmin üretildiği dönemdir. Sinema salonlarının sayısında bu dönemde hızlı bir artış yaşanmış ve bu sayede halkın sinemaya ulaşması kolaylaşmıştır. Özellikle 1960 darbe süreciyle toplumda bir özgürlük ortamı oluşması ve sansür yasaklarının kaldırılması, sinemanın hızlı bir şekilde yükselmesini sağlamıştır. Sinemacılar döneminde çekilen Dümbüllü Sporda, Dümbüllü Tarzan, Edi ile Büdü, Edi ile Büdü Tiyatrocu, Memiş ile İbiş Anaforular Kralı, Çeto Salak Milyoner, Çeto Sihirbaz, Cilalı İbo isimli yapımlar bu dönemin önde gelen güldürü filmleridir.

1963-1989 arası Yeni Türk Sineması Dönemi'nde güldürü sinemasında Öztürk Serengil'in canlandığı Adanalı Tayfur, Sadri Alışık'ın canlandığı Turist Ömer tipleri ve bu tiplerin yer aldığı filmler önemlidir. Turist Ömer tiplemesinin yer aldığı çok sayıda film çekilmiştir. Bunlar; Turist Ömer Dümenciler Kralı, Turist Ömer Almanya'da, Turist Ömer Arabistan'da, Turist Ömer Yamyamlar Arasında, Turist Ömer Boğa Güreşçisi, Turist Ömer Uzay Yolunda isimli filmlerdir. Toplumsal sorunların ele alındığı güldürü filmleri Türk sinemasında etkili olmaya başlamıştır. Dönemin yönetmenlerinden Atıf Yılmaz, Kartal Tibet, Zeki Alasya dönemin toplumsal sorunları filmlerine yansıtmışlardır. Toplumsal alandaki değer yargılarının güldürü sinemasına yansıtıldığı ilk film Yedi Kocalı Hürmüz'dür. Yedi Kocalı Hürmüz filminden sonra Katma Değer Şaban, Şabaniye, Çıplak Vatandaş, Selamsız

Bandosı, Namuslu, Muhsin Bey gibi toplumsal sorunları, toplumun değer yargılarını yansıtan filmler çekilmeye başlanmıştır.¹¹²

Toplumsal sorunları filmlerinde ele alan önemli güldürü sanatçılarından biri Kemal Sunal'dır. Çekmiş olduğu filmlerde ekonomik, siyasi, sosyal, kültürel sorunları komik bir dille anlatarak toplumsal farkındalığın sağlanmasında etkili olmuştur. 1970'li yıllarda çok sayıda güldürü filmi çekilmeye başlanmıştır. 1975'te çekilmeye başlayan Hababam Sınıfı film serisi halk tarafından büyük ilgi görmüştür. Sonrasında Hababam Sınıfı Sınıfta Kaldı, Hababam Sınıfı Uyanıyor, Hababam Sınıfı Tatilde isimli üç film daha çekilmiştir.¹¹³ Bu filmler yalnızca toplumu eğlendirme ve kazanç amaçlı olmasının haricinde Kemal Sunal, Şener Şen, Tarık Akan gibi önemli güldürü ve sinema sanatçıları da kazandırmıştır.

Türk güldürü sinemasında özellikle Yeşilçam Dönemi'nin önemli yapım şirketlerinden biri Arzu Film'dir. Ertem Eğilmez ve Nahit Ataman tarafından 1963 yılında kurulan şirket Türk sinemasının önemli yapıtlarının oluşmasında etkili olmuştur. Arzu Film'in yapımcılığını üstlendiği filmler daha çok melodram tarzıdır.¹¹⁴ Güldürü türünün ülkemizde gelişmeye başladığı yıllarda birçok güldürü filminin yapımcılığını üstlenmişlerdir. Özellikle Yeşilçam'ın etkili olduğu yıllarda sinema, yapımcı ve oyuncularıyla birlikte hızlı bir gelişme sürecine girmiştir.

12 Eylül 1980 darbesiyle ülkede en fazla etkilenen alanlardan biri kitle iletişim araçları olmuştur. 1982 yılında kabul edilen yeni anayasanın 26. Maddesine göre radyo, televizyon ve sinemalarda yapılan yayınlara denetleme getirilmiştir. Darbenin etkisiyle Türk sineması duraklama sürecine girmiştir.¹¹⁵ 1980 sonrasında çekilen güldürü filmleri dönemin toplumsal sorunlarından etkilenerek eleştiriye yer vermiştir. Kemal Sunal, bu dönemden olumsuz anlamda en az etkilenen sanatçılardan biridir. Tokatçı, Çarıklı Milyoner, Atla gel Şaban, Züğürt Ağa, Kibar Feyzo, Zübük filmleri toplumsal eleştirinin en fazla olduğu filmlerdir.

Türk sinemasında özellikle tip güldürüsü yaygın olarak kullanılmaktadır. Lümpen tipler üzerinden yapılan filmlerin sayısı oldukça fazladır. Lümpen; toplumda

¹¹² Cansu Gezgin, "Türk Komedi Sinemasında Mizahın Dönüşümü", s. 35-49.

¹¹³ Osman Özsoy, *Kemal Sunal Fenomeni*, s.70.

¹¹⁴ Şan Ararat Halis, "Sinemada Bir Tür Olarak Güldürünün İktidar ve Muhalefet İlişkisi : Arzu Film Örneği", s. 44.

¹¹⁵ Vahit Özdemir, "12 Eylül 1980 Darbesinin Sinema Üzerinden Toplumsal Yansımaları", s.70.

herhangi bir sınıfa dahil olmayan ve bunu kendi isteğiyle, bilinçli olarak tercih eden kişilere verilen isimdir. Bu sınıftan ilk olarak Karl Marx'ın 1852 tarihinde yayınladığı Louis Bonaparte'nin 18 Brumaire isimli eserinde yer verilmektedir.¹¹⁶ Türk güldürü sinemasında Turist Ömer, Cilalı İbo ve İnek Şaban tiplerleri lümpen tiplere örnektir. Yapımcılar açısından bakıldığında sanatsal kaygılar yerine filmlerinin izlenme oranları onlar için daha önemlidir. Bu sebeple karakter oyuncularından çok tiplerlerden faydalanılmıştır.

Türk güldürü sinemasının mizah anlayışının temelini oluşturan en önemli türler; karagöz, meddahlık, orta oyunu, Keloğlan masalları, Nasrettin Hoca fıkralarıdır. Güldürü sinemasının önemli sanatçılarından biri olarak gösterilen Kemal Sunal lümpen tiplerlerinin önemli temsilcisidir. Ortak özellikleri kültürlü, zengin ve üstün zekalı tipler olmamalarıdır. Sinema seyircisi güldürüde tam bir gerçeklikten ziyade hem farklı bir tip hem de birçok yönüyle toplumla ortak yönleri sahip olan tipleri kabul etmektedir.

Millî Mücadele yılları ve sonrasında Cumhuriyet'in kuruluşu süreçlerinde Türkiye'de güldürü türü halk tarafından hızlı bir şekilde kabul görmüştür. Güldürü filmlerinin en fazla üretildiği dönemler, toplumsal sorunlar ve bunalımların en çok olduğu zamanlar olmuştur.¹¹⁷ Türk güldürü sinemasında yapımcılar daha çok filmlerinin iyi iş yapmasına odaklandıkları için özellikle alt sınıf vatandaşların eğlenmesi ve bu filmlere ilgi göstermesi önemsenmiştir.

¹¹⁶ Erdem Türkavcı, Ürün Yıldırım Önk, "Türk Güldürü Sinemasında Lümpen Tipler: Geniş Aile Serisinin Mizah Kuramları Bağlamında İncelenmesi", s. 106.

¹¹⁷ Burçak Evren, Bircan Usallı Silan, *Kemal Sunal* s. 14.

2. TÜRK SİNEMASINDA KEMAL SUNAL

2.1.Hayatı

Kemal Sunal 11 Kasım 1944 tarihinde İstanbul'un Küçükpazar ilçesinde doğdu. Annesi ev hanımı, babası Migros'ta kontrol memurluğundan emekli bir işçidir. İki erkek kardeşi olan Sunal, ilköğrenimini Mimar Sinan İlköğretim Okulu'nda, lise öğrenimini Vefa Lisesi'nde 11 yılda tamamlamıştır.¹¹⁸

Lise öğrenimine devam ederken Felsefe Öğretmeni Belkıs Balkır tarafından tiyatroya teşvik edilmiştir. Yeteneklerini doğru şekilde yönlendirebilmesi için hocası tarafından Müşfik Kenter ve Yıldız Kenterle tanıştırılmıştır.¹¹⁹ Lise son sınıftayken Kent Oyuncularında Deli İbrahim, Zoraki Tabip, Fadik Kız oyunları ile profesyonel tiyatro oyuncusu olarak sanat hayatına başlamıştır.

Türk sinemasının önemli yapıtlarından biri olan Hababam Sınıfı Kemal Sunal'ın hayatında bir dönemi yansıtan gerçek bir hikayedir. Sınıf arkadaşları: Süha Andıç (Tiri Süha), Süha Barlas (Deve Süha), Cevat Berber (Korsan Cevat), Erdoğan Başay (Mezarlık Kedisi), Müjdat Demir (Hacı), Adnan Karadeniz (Şişman Adnan), Mesut Köylü (Köylü Mesut), Cavit Özgören (Gogo Cavit), Taner Özkan (Banzo Taner), Cirit Özüpe (Parlak Cirit), Ahmet Utku (Melankoli Ahmet), Uğur Uludoğan (Yakışıklı Uğur), Erdal Yücel (Kavanoz Erdal), Kemal Sunal'ın gerçek yaşamındaki lise arkadaşlarıdır.¹²⁰ Liseden sonra Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi Radyo Televizyon Bölümü'nü kazanmıştır. Bu dönemde üniversite ve tiyatroyu bir arada yürütmeye çalışmış ancak katılmak zorunda olduğu tiyatro turneleri sebebiyle üniversiteyi yarıda bırakmıştır. Akşam gazetesinin düzenlemiş olduğu liselerarası tiyatro yarışmasında en iyi karakter oyuncusu seçilmiş ancak yaşı tutmadığı için ödül kendisinden alınıp Rutkay Aziz'e verilmiştir. Kemal Sunal sonraki yıllarda Pendik Tiyatrosunun kuruluşunda görev alıp Şarkıcı Kız isimli oyunda oynamıştır. Sonrasında Ayfer Feray Tiyatrosu'nda Menekşeler Fırında, Aman Paşa Çok Yaşa isimli piyeslerde oynamıştır. Tiyatro kariyerine, Ulvi Uraz Tiyatrosu'yla devam etmiştir. Hababam

¹¹⁸ Gül Sunal, "Bölüm-32 Kemal'in Babası (4:10-4:25)", https://youtu.be/T3kfGh9_CXU?si=odQnn7fj2X3y5i23, Yayınlanma Tarihi 05.03.2022, Erişim Tarihi 04.10.2023.

¹¹⁹ Özsoy, a.g.e. s.47.

¹²⁰ Karasu Gürses, a.g.e., s.17-37.

Sınıfı, Gözlerimi Kapatırım Vazifemi Yaparım, Yalova Kaymakamı, Masalar, Nina, Hamhum Şaralob, Murtaza piyeslerinde oynamıştır. En son Deveküşü Kabare Tiyatrosu'nda yer almış ve tiyatro yıllarını bu şekilde tamamlamıştır.¹²¹ Sinema filmlerine ağırlık verdiği 1984-1985 yılları arasında Avrupa turnelerine katılmış ve turnelerde sahne sonrası fıkralar anlatmıştır. Bu turnelerden en önemlisi kadrosunda Oya Aydoğan, İbrahim Tatlıses, Muazzez Abacı, Sezen Aksu, Edip Akbayram, Mine Koşan'ın yer aldığı Gurbet Kervanı Halk Konserleri isimli Avrupa turnesidir.¹²² Bu tarz şovlara çok sıcak bakmasa da dönemin ekonomik şartları gereği teklifi kabul etmiştir. Deveküşü Kabare Tiyatrosu'nda oynadığı yıllarda, Ankara turnesinde eşi Gül Sunal'la tanışarak 1975'te evlenmiştir.¹²³

Oyunlarda sergilemiş olduğu performans kısa sürede herkesin ilgisini çekmeyi başarmıştır. Ertem Eğilmez'in Kemal Sunal'ın oynadığı tiyatro oyunlarından birine katılarak kendisini Tatlı Dillim isimli sinema filmindeki bir role uygun görmesiyle sinema hayatına başlamıştır. Sinemaya başladıktan sonra Sinema Oyuncuları Derneği (SODER) üyesi olup, rol aldığı filmlerde yalnızca oyuncu olarak yer almayıp senaryo çalışmaları, oyuncu seçimleri gibi konularda da etkili olmuştur.¹²⁴ Tiyatro ve sinemayı bu dönemde birlikte götürmeye çalışmış ancak yoğun iş temposu sebebiyle sanat hayatına sinema ile devam etmiştir.¹²⁵

Ertem Eğilmez tarafından keşfedilmesinden sonra oynadığı ilk sinema filmi başrollerini Filiz Akın ve Tarık Akan'ın paylaştığı 1972 yapımı Tatlı Dillim'dir. Kemal Sunal sinema hayatı boyunca toplamda seksen iki filmde rol almıştır. Sinema dışında televizyon filmlerinde oynamayı istememiş, ancak özel televizyon yayıncılığının gelişmeye başlaması, dönemin ekonomik şartları gereği televizyon için hazırlanan filmlerde de rol almaya başlamıştır. Toplamda dört televizyon filminde oynadı. Filmlerin çoğu beklenen ilgiyi görmemiştir. Bunun sebebi sinema filmlerinin televizyonda gösterilmeye başlanması ve insanların eski filmlerine daha çok ilgi göstermesi olmuştur.

¹²¹ Gül Sunal, "Bölüm-7 Tiyatro Yılları (6:42-15:50)", <https://youtu.be/y8GuOkts5M?si=D1mzAZEmOkxZLboB>, Yayınlanma Tarihi 21.08.2021, Erişim Tarihi 11.09.2023.

¹²² Kürşat Çetin, *Yeşilçam Hafiyesi*, s. 113.

¹²³ Burçak Evren, Bircan Usallı Silan, *Kemal Sunal*, s. 20.

¹²⁴ Cumhuriyet Dergi, 18 Eylül 1988, s. 10.

¹²⁵ Karasu Gürses, a.g.e, s. 13.

Kemal Sunal beden dili, fiziği, yüz yapısı, sözcükleri kullanış biçimi ile kendine özgü güldürü anlayışını sinemaya yansıtmayı başarmıştır. Günlük yaşamında ise filmlerde oynadığı karakterlerin dışında son derece ciddi, ağır başlı, az ve yerinde gülmeyi seven biridir. Bu durum onunla birebir iletişim halindeki insanların dikkatini de çekmiştir. Ancak dünya sineması incelendiğinde birçok önemli komedi oyuncusunun gerçek yaşamında filmlerinden farklı karakter yapısına sahip olduğu dikkat çekmektedir. Kemal Sunal “dünya sinemasında ciddi olan insanlar çok iyi komedyen” sözleriyle bu durumu desteklemiştir.¹²⁶ Hababam Sınıfı’nda İnek Şaban tiplemesinin halk tarafından beğenilmesinden sonra çekilen birçok filmde bu tipten faydalanılmıştır. 1978 yılında Kemal Sunal ve Fatma Girik, Can Film adında ortak bir film şirketi kurmuş, bu şirket çatısı altında farklı filmler çekmişlerdir.¹²⁷

Oynadığı filmlerin çoğunda toplumsal sorunları kendine özgü mizahıyla bir araya getirmesi, filmlerindeki başarının önemli sebeplerinden biri olmuştur. İnsanlar filmlerde kendi yaşamlarından izler bulmuşlardır. Sinema hayatı ve yoğun iş temposu sebebiyle yarıda bıraktığı üniversite eğitimini 1992 yılında çıkan öğrenci affıyla 1995 yılında tamamlamıştır. Bu kararındaki önemli amaçlardan biri ülkedeki gençlere örnek olmaktır. Mezuniyet töreninde “Okumayı çok seviyorum. Türkiye’nin okuyan insana ihtiyacı var, okumayana değil.” sözleriyle eğitime verdiği önemi vurgulamıştır. Aynı zamanda 1991-1992 yıllarında Müjdat Gezen Sanat Merkezinde hazırlık sınıfı öğrencilerine oyunculuk dersleri vermiştir. Sonrasında 1995’te aynı üniversitede yüksek lisans eğitimine başlamış, Televizyon ve Sinemada Kemal Sunal Güldürüsü isimli tezini hazırlayarak yüksek lisans eğitimini tamamlamıştır.¹²⁸ Çektiği pek çok sinema filminden sonra bir süre televizyon filmlerinde rol almış, Sinan Çetin’in senaryosu ve yönetmenliğini yaptığı Propaganda filmiyle yeniden sinemaya başarılı bir giriş yapmıştır. Propaganda, Kemal Sunal’ın bu zamana kadar çekilen filmlerden farklı olarak hem dram hem de güldürünün bir arada olduğu bir filmidir. Filmin devamı

¹²⁶ Berkant Aygün, “Kemal Sunal Belgeseli (15:10-16:02)”, https://youtu.be/WKluGqHfmlQ?si=ny_PVhfGwGzBWmSL, Yayınlanma Tarihi 14.04.2013, Erişim Tarihi 11.10.2023.

¹²⁷ Ses, 18 Mart 1978, S.12, s. 6.

¹²⁸ Gül Sunal, “Bölüm-47 Kemal’in Okul Yılları (12:58-27:40)”, <https://youtu.be/vAlHmlXcjho?si=OmAl2FrIu3wvrCrq>, Yayınlanma Tarihi 25.11.2023, Erişim Tarihi 25.11.2023.

niteliğinde çekilecek olan Balalayka isimli filmin çekimleri için bindiği Trabzon uçağında, geçirdiği kalp krizi sonucu 3 Temmuz 2000 tarihinde vefat etmiştir.¹²⁹

2.2. Sinema Yılları

Kemal Sunal'ın sinema hayatına başlamasında Zeki Alasya etkili olan isimdir.¹³⁰ Ertem Eğilmez'in kendisini izlediği bir tiyatro oyununda beğenmesi ve Tatlı Dillimdeki bir role uygun görmesiyle sinema kariyeri başlamıştır. Sinema kariyeri boyunca çoğu güldürü ağırlıklı 82 filmde yer almıştır. 1972 yapımı Tatlı Dillim, 1973 yapımı Canım Kardeşim, Güllü Geliyor Güllü, Oh Olsun, Yalancı Yarım, 1974 yapımı Hasret, Köyden İndim Şehire, Mavi Boncuk isimli sinema filmleri sanatçının güldürü türünde oynadığı yan rollerden oluşmaktadır.¹³¹ Yer aldığı ilk filmlerde yan rollerde olmasına rağmen seyircinin ilgisini çekmeyi başarmış bu durum yapımcı ve yönetmenlerin de ilgisini kısa sürede çekmiştir. Kendine özgü fiziksel özellikleri ve mizahıyla dünya sinemasının önemli güldürü sanatçılarından karşılaştırılmaya başlanmıştır.

Kemal Sunal filmleri karagöz-hacivat veya ortaoyunu gibi geleneksel Türk sanatlarımızın birçok özelliğini yansıtmaktadır. Kemal Sunal filmlerinde genelde yoksul kişiyi canlandırmaktadır. Olmayan özelliklerin kendisinde varmış gibi davranması veya başkaları tarafından bu özelliklerin varmış gibi hareket edilmesi durumuna filmlerinde sıklıkla rastlanmaktadır. Filmlerinin hiçbirisi mutsuz sonla bitmez. Genelde olumsuz olaylarla başlayıp mutlu bir sonla biterler.

Sunal, Türk sinemasında Keloğlan karakterine de benzetilmektedir. Keloğlan filmlerinde yoksul, hiçbir işi yolunda gitmeyen, herkes tarafından dışlanan bir karakterken, filmin sonuna doğru eline geçen güçle bunları tersine çevirmeyi başarır ve istediklerini elde eder. Kemal Sunal filmleri de bu yönüyle önemli benzerlikler içermektedir.¹³² Dönemin sinema yapımcıları filmlerde sanatsal kaygılardan ziyade iyi bir izlenme oranına sahip olmasına dikkat ederek filmleri ve senaryolarını oluşturmuşlardır. Bu sebeple filmlerinin aynı yapıda olması ve aynı mizahi unsurların

¹²⁹ Gürses, a.g.e. s. 13.

¹³⁰ Gül Sunal, "Bölüm-53 Sorularınızı Yanıtlıyorum (15:19-15:29)", <https://youtu.be/0CwlGRPRd-I?si=Afe7oZuXhtj9TfyL>, Yayınlanma Tarihi 06.01.2024, Erişim Tarihi 08.01.2024.

¹³¹ Özsoy, a.g.e. s. 69.

¹³² Evren, Usallı Silan, a.g.e. s. 11-13.

kullanılması sinema eleştirmenleri tarafından eleştirildi. Ancak burada Türk sinema seyircisinin istekleri önemli bir paya sahiptir. Kemal Sunal filmlerinden beklenti, eğlence ve günün stresinden uzaklaşmaktır. Yapımcılar bu sebeple halkın isteklerine uygun roller bulmuşlardır. 1980’li yıllarda filmleri arasındaki dengeyi koruyabilmek için 3-4 film çekmiştir.¹³³

Sinemaya yan rollerde oynayarak başlayan Kemal Sunal 1974’lü yıllardan sonra kendi ismini taşıyan filmler çekmeye başlamıştır. 1974 yapımı Salako ve Salak Milyoner bu filmlerin ilkidir. Sonraki süreçte rol aldığı Hababam Sınıfı serisi Kemal Sunal’ın sinema hayatındaki dönüm noktalarından biridir. Rıfat Ilgaz’ın romanından uyarlanan Hababam Sınıfı 1965’te ilk kez Ulvi Uraz Tiyatrosu’nda oynanmaya başlamıştır. İlk sahnелendiği yıllarda oyuncu kadrosu farklı isimlerden oluşmaktadır. İnek Şaban; Tolga Tigin, Deniz Çakır, Sidikli Turan; Tuna Beklenoğlu, GÜdük Necmi; Ahmet Gülhan, Kalem Şakir; Ercan Yazgan, Tulum Hayri; Ali Poyrazoğlu, Refüze Ekrem; Müjdat Gezen, Dursun Sektirmez ve Müfettiş; Yalçın Erdeniz, Kel Mahmut; Ali Yalaz gibi isimler oyuncu kadrosunda yer almaktadır. İnek Şaban tiplemesi sahnелendiği 1966 yılında iki kadın oyuncu tarafından canlandırılmıştır.¹³⁴

Hababam Sınıfı 1975 yılında sinemaya uyarlanmıştır. Filmlere sansür uygulamalarının yaygın olduğu dönemde Hababam Sınıfı da toplumsal ve sınıfsal eleştirilere yer verdiği gerekçesiyle sansüre uğramıştır. Bunun üzerine Ertem Eğilmez tarafından yeniden düzenlenmesiyle komedi unsurları ön plana çıkarılıp yeniden çekilmesine izin verilmiştir. Kemal Sunal 1975 ve 1977 arasında çekilen Hababam Sınıfı serisiyle hızlı bir yükselişe geçmiş, özellikle İnek Şaban tiplemesi hem o dönem hem daha sonrasında çekilen filmler için önemli bir kaynak olmuştur. Filmlerinde genel olarak yoksul, halktan insanları canlandırmış ve çoğunlukla ekonomik, toplumsal, siyasi sorunlar, devlet içerisindeki bozukluklar ve o dönemde etkili olan ağalık sistemini eleştirmiştir.¹³⁵ Filmlerinin eleştiri yönü yüksek olmasına rağmen halkın her kesimine eşit mesafede durması kendisinin ve filmlerinin başarılı olmasındaki önemli unsurlardan biridir.

¹³³ Cumhuriyet Dergi, 18 Eylül 1988. s.10.

¹³⁴ Pastav Aylık Tiyatro Dergisi, S. 14, Kasım- Aralık 1966.

¹³⁵ Sanat Cephesi, 10 Aralık 2006, s. 12.

Kemal Sunal Osman Seden, Ertem Eğilmez, Kartal Tibet, Zeki Ökten, Atıf Yılmaz gibi birçok ünlü yönetmenle çalışmıştır. Sinema hayatı boyunca oynadığı filmlerde güldürü filmlerine daha çok yer vermesinin sebebi film yapımcılarının daha çok izlenen ve halk tarafından istenilen filmler çekmek istemesi olmuştur. Kemal Sunal filmleri halkın kızgınlığını sevgi ve hoşgörüye dönüştürmeyi başarmış, dönemin siyasetçilerinin yanlış politikaları ve ülke sorunları bu filmler sayesinde daha az eleştirilmiştir. Filmlerinde verilen mesajlar uzun yıllar boyunca geçerliliğini korumayı başarmıştır.¹³⁶

1977-1985 arası dönemde Şaban tiplmesiyle oluşturulan filmler çekmiştir. Bu filmler; 1978; Şabanoğlu Şaban, İnek Şaban, Yüz Numaralı Adam, 1979; Bekçiler Kralı, Dokunmayın Bana, Şark Bülbülü, Umudumuz Şaban, 1980; Gerzek Şaban, 1983; En Büyük Şaban, 1984; Atla Gel Şaban, Orta Direk Şaban, Şabaniye, 1985; Gurbetçi Şaban, Katma Değer Şaban, Sosyete Şaban, Şaban Papucu Yarım, Şen Dul Şaban filmleridir. Sonraki yıllarda güldürünün geri planda tutulup dramın öne çıkarıldığı filmler çekmeye başlamıştır. Bunlar; 1986; Davacı, Deli Deli Küpeli, Garip, Yoksul, 1987; Kiracı, 1988; Düttürü Dünya, Öğretmen, 1989; Gülen Adam, 1990; Abuk Subuk Bir Film, Boynu Bükük Küheylan isimli filmlerdir.

Kemal Sunal filmleri Türkiye'nin toplumsal sorunlarının, ekonomisinin, siyasetinin bozulmaya başladığı bir zamana denk gelmiştir. Bu sebeple günlük yaşamda politik konularda fikir beyan etmekten kaçınsa da filmlerinde toplumsal sorunlara yer vermiştir. Filmlerinde Şaban tiplmesi farklı durumlar karşısında benzer tepkiler verdiği için bu durum seyircinin Şaban'ı daha hızlı benimseyip sevmesini sağlamıştır.

1960'lı yıllarda kırsal kesimden büyük şehirlere doğru göç sorunu, Kemal Sunal filmlerinde en çok işlenen konulardan biri olmuştur. Göç eden alt sınıf ve zengin insanlar arasında yaşanan çatışmalar ve gelir dengesizliğinin işlendiği filmlerde halk, kendi hayatından izler bulduğu için filmleri yüksek bir izlenme oranına ulaşmıştır.¹³⁷

Filmlerinde, yaşanan sorunlara üzülmeyp, dalga geçerek yaklaştığı için bu yönüyle Nasrettin Hoca çizgisinde ilerleyen bir sanatçı olarak anılmıştır.¹³⁸ Tip

¹³⁶ Star, 27 Kasım 1994, s.14.

¹³⁷ Özsoy, a.g.e, s. 108.

¹³⁸ Murat Ünal, "Türk Sinemasında Kemal Sunal", s. 75.

oyuncusu olarak başladığı sinema hayatında karakter oyunculuğuna geçişin en önemli filmleri Zübük ve Gol Kralı'dır. Karakter oyunculuğu Zübük'le başlayıp, Propaganda ile sona ermiştir. Kemal Sunal tek tip filmlerde yer almaktan rahatsız olsa da dönemin şartları gereği bu filmlerde oynamıştır.¹³⁹

Televizyon filmlerine her zaman mesafeli yaklaşmıştır. Televizyon filmlerinin yaratıcılığı yok ettiğini düşünmüş, ancak özel televizyon kanallarının artmaya başlamasıyla televizyon filmleri çekmeye başlamıştır.¹⁴⁰ 1992 Saygılar Bizden, 1993 Şaban Askerde, 1994 Bay Kamber, 1996 Şaban ile Şirin isimli televizyon filmlerini çekmiştir. Sinema hayatı boyunca insanlar tarafından Türkiye'nin Fernandel'i, Charlie Chaplin'i benzetmeleri yapılmıştır. Bir süre televizyon filmlerine devam ettikten sonra 1999 yılında Sinan Çetin'in yazıp yönettiği Propaganda isimli filmle sinemaya dönmüştür. Film, içerisinde güldürü ve dram unsurlarını bir arada bulundurması sebebiyle, film eleştirmenleri tarafından Kemal Sunal'ın oyunculuğunu en iyi yansıttığı filmlerden biri olarak gösterilmiştir. Filmle klasik Kemal Sunal çizgisinin dışına çıkılarak bir güldürü oyuncusunun, aynı zamanda dram rollerinde de başarılı olabileceğini kanıtlamıştır.

2.3. Filmlerinde Güldürü ve Mizah

Kemal Sunal filmleri, üzerinden ne kadar zaman geçerse geçsin insanlarda aynı duygu bütünlüğünü devam ettirdiği görülmüştür. Güldürü, zor zamanlarda insanların düşüncelerini, acılarını en iyi yansıtmaya biçimlerinden biridir. Bu nedenle toplumun içinde bulunduğu zorlu zamanlar güldürüye duyulan ihtiyacın en fazla olduğu zamanlardır. Kemal Sunal filmleri 1960, 1970, 1980'li yıllarda ülkenin zorlu zamanlarında üretilmiştir. Kendisi politik konulardan uzak olsa da ülke sorunlarına filmlerinde yer vermiştir. Yaşamından benzerlikleri Kemal Sunal filmlerinde bulan halk filmlere büyük bir ilgi göstermiş, bu sebeple filmleriyle tarih ve zaman dışı bir özelliğe sahip olmuştur. Filmleri özellikle Yeşilçam sinemasında etkili olan samimi, içten, çocuksu ve dürüst, masalsı gerçeklik ismi verilen kavram üzerinden hazırlanmıştır.¹⁴¹ Filmlerindeki güldürü, zıtlıklar üzerine kurulmuştur. Zıtlıklar

¹³⁹ Gözde Sunal, "Kemal Sunal Güldürülerinde Karakterlerin Temsili", s. 524.

¹⁴⁰ Milliyet Pazar Dergisi, 15 Mayıs 1994, s. 18.

¹⁴¹ Özsoy, a.g.e., s. 146.

kendinde olmayanı varmış gibi gösterme üzerine kurgulanıp, korkakken cesur, bilgisizken bilgili, çirkinken güzel gibi durumlar üzerinden gülünç durumlar oluşturulmaya çalışılmıştır. Filmlerinde romantik güldürü, töre-dolantı güldürüsü türleri aynı anda kullanılmıştır.¹⁴² Şaban, Avanak Apti, Tosun Paşa, Davaro, Gerzek Şaban gibi birçok filmde oynadığı üç kağıtçı, saf, temiz, iyi kalpli, kurnaz gibi özellikler, insanların kendilerinde olan benzer yönleri bu tiplerde bulması insanları mutlu edip, rahatlamalarını sağlamıştır.

Güldürü türü yapısal olarak toplumun beklentilerine göre oluşturulmuştur. Amerika'daki izleyici kitlesi insafsız, merhametli, sert, zeki tiplerde kendini bulduğu için Amerikan güldürü sanatçıları daha çok bu özelliklere uygun filmler çekmişlerdir. Filmlerini seven bir kesim olduğu gibi eleştiren insanlar ve film eleştirmenleri de vardır. Hep aynı tiplerde izleyicinin karşısına çıktığı, kendini yenilemediği eleştirilerine saygı duymuş, bu filmlerin çekilmesinde halkın en önemli unsurlardan biri olduğu vurgulanmıştır.¹⁴³ Filmlerinde genel olarak saf, orta kesim insanını oynayan tarafta dursa da bu rolü oynayarak insanlarla dalga geçen bir tiplere oluşturmıştır. Salt güldürülerinin yanında toplumsal sorunların ele alınarak eleştirildiği eleştirel tarzdaki güldürüleri de bulunmaktadır. Zübük ile başlayan eleştirel yaklaşım Kapıcılar Kralı, Kibar Feyzo, Katma Değer Şaban, Çöpçüler Kralı isimli filmlerle devam etmiştir.¹⁴⁴ Kemal Sunal güldürülerinin ortaya çıkması ve başarılı olmasındaki en önemli unsur, yoksul bir aile içinde yetiştiği için, çekilen rollerle empati kurmayı başararak halka daha samimi gelmesidir.

Türkiye siyasi tarihinde darbeler önemli bir yere sahip olup, 1960 Anayasası'nın ülkede sağlamış olduğu birey hak ve özgürlüklerine imkân tanıyan anlayışı 1971 Muhtırası ile kısıtlanmaya çalışılmıştır. Yaşanan süreç Türk sinemasını da etkilemiş bu yıllarda yaşanan kentleşme, göç, sanayileşme, yoksulluk, gecekondu yaşamı, işçilerin yaşamış olduğu sorunlar, töre, dini inanışların kötüye kullanılması gibi ülkede yaşanan birçok sorun filmlerde güldürülerin temel eleştiri konularını oluşturmuştur.¹⁴⁵

¹⁴² Evren, Usallı Silan, a.g.e., s.11-16.

¹⁴³ Star, 27 Kasım 1994, S.163, s.15.

¹⁴⁴ Sunal, a.g.m. s.525.

¹⁴⁵ Bahar Tugen, "1960-1980 Darbeleri Arasında Türk Sinemasında Düşünce Oluşumu ve Filmlerin Sosyolojik Görünümleri", s. 159.

Kibar Feyzo toplumsal gerçekçi çizgide ülke sorunlarını güldürüyle birlikte izleyiciye sunan filmlerden biridir. Filmde töre kavramı, işçilik, din adamlarının dini konulardaki istismarları, sendikacılık, ağalık sistemine yönelik toplumsal sorunlara yer verilmiştir. Güldürünün insanları eğlendirerek kendi gerçekliğine çağırmasından yola çıkılarak oluşturulan bu filmler halk tarafından ilgiyle izlenmiş ve halk bu filmlerde kendi gerçekliğini görmüştür. Toplumsal gerçekçi yaklaşım halkla bu filmler arasında ciddi bir bağ oluşmasını sağlamıştır.¹⁴⁶ Orta Direk Şaban, Katma Değer Şaban filmlerinde ülkede üst üste gelen zamlara, halkın yaşamış olduğu zorluklara esprili bir dille yaklaşılrken, Davaro filmiyle gurbetçilik, kan davası, töre gibi konular işlenmiştir. Günlük bir dille ifade edildiğinde sorun oluşturabilecek toplumsal olaylar güldürü dili sayesinde anlatılmaya çalışılmıştır. Filmlerinde güldürü unsurlarını, toplumsal eleştiriye duyulan ihtiyacın karşılanması ve yaşanan sorunların ifade edilmesinde etkili bir dil olarak kullanılmayı başarmıştır.

2.4. Özel Televizyon Yılları Filmleri

Dünyadaki televizyon yayıncılığının gelişimiyle birlikte devlet tarafından televizyonlar üzerindeki baskı azalmış, ticari yayın anlayışı ve televizyonun oluşturduğu etki artmıştır. Türkiye’de bu değişime kısa zamanda ayak uydurmayı başararak kamu hizmeti için yapılan yayıncılık anlayışını değiştirerek yerini ticari yayıncılık anlayışına bırakmıştır. Bir devlet televizyonu olan TRT, kendi yayın içeriğini değiştirmekle kalmayıp, aynı zamanda farklı kanalların oluşturulmasında etkili olmuştur. Özel televizyon kanalları daha çok eğlence ve yabancı içeriklerden oluşmaktadır. Özellikle televizyon yayıncılığı ve özel televizyon kanallarının yaygınlaşması farklı kurumlarla olan etkileşimi artırmıştır. Reklam ajansları, haber şirketleri gibi farklı sektörlerden faydalanılmıştır.

Özel televizyonların ilk yıllarında yerli üretim projeler altyapı olmadığı gerekçesiyle yapılmamış, yabancı kaynaklı yapımlar düşük maliyetle alındığı için ilk yıllarda tercih edilmiştir. Zamanla altyapı eksikliklerinin giderilmesiyle halkın beklentileri ve izleyici profili çıkartılarak buna uygun yerli yapımlar üretilmeye

¹⁴⁶ Ersin Çetinkaya, “Türk Sinemasında Toplumsal Gerçekçi Bir Karakter: Kibar Feyzo”, s. 396.

başlanmıştır.¹⁴⁷ Haber programları, magazin, sanat, yarışma programlarının dışında en çok ilgi çeken program türü ise televizyon dizileridir. O yıllara kadar sinemada etkili olan isimler, özel televizyonların yaygınlaşmasıyla televizyon filmlerine yönelmeye başlamıştır. Çalışma koşulları bakımından alışılmışın dışındaki bu yeni sistem ülkede kısa sürede benimsenmiştir. Özellikle teknik anlamda yapılan iş birliği film sektöründe en önemli konulardan biri olmuştur. Sinemada süre açısından belirli bir zaman dilimine yayılarak oluşturulan filmler, televizyonda haftalık bir program dahilinde hazırlandığı için daha yoğun ve sistemli bir çalışmaya ihtiyaç duyularak oluşturulmuştur. İstanbul’da dönemin önemli sinema salonları kapatılması, salon fiyatlarına yapılan zamlar sinemayı olumsuz etkileyip halkı sinemadan uzaklaştırmıştır.¹⁴⁸

Kemal Sunal bu yıllarda televizyonda yayınlanan dizilerde rol almayı sinemaya ihanet olarak görmüş, “Her şeyimi borçlu olduğum sinemaya ihanet etmem” diyerek gelen hiçbir teklife sıcak bakmamıştır.¹⁴⁹ İnsanın bir alanda tam anlamıyla kendini geliştirebileceğine inanması ve kendisinin anladığı tek işin sinema olduğu gerekçesiyle gelen farklı teklifleri reddetmiştir. Özellikle İzmir Fuarı bir dönem sanatçı ve oyuncuların çok önemli işler yaptığı ve paralar kazandığı bir etkinliktir. İzmir Fuarı Ekici Över Gazinosu sahibi olan Hasan Ekici yaklaşık 2 milyon TL teklif etmesine rağmen Kemal Sunal teklifi geri çevirmiştir.¹⁵⁰ Türk sinemasında özellikle Yeşilçam’da birçok önemli yapıma imza atan bir sanatçı olarak dizi işini bir memuriyete benzeterek, kendi içinde farklı dinamikleri olması sebebiyle istememiştir. Yılbaşı geceleri eğlence programlarına davet edilen Kemal Sunal ekrana çıkmayı her seferinde reddetmiştir. Ancak televizyon kanalları ve özellikle de halk yeniden eski Kemal Sunal filmlerini görmek istemiştir. Sinemada filmler daha hızlı oluşturulup sıkılmaya fırsat bulamadan farklı bir projeye geçilerek ilerlerken, televizyonda çok uzun zaman aynı rolü oynamak zorunda kalınması Kemal Sunal’ın televizyon işlerine

¹⁴⁷ Sevim Koçer, Nihat Erdoğan, “Türkiye’de Özel Televizyon Kuruluşlarının Örgüt Yapılarının Dönüşümü”, s. 236-237.

¹⁴⁸ Ses, 23.11.1974. S. 48, s. 4.

¹⁴⁹ Gül Sunal, “Bölüm-16 TV’ye İhtiyacım Yok (4:35-4:50)”, https://youtu.be/85ouZs1HBw?si=5qjxV5S_x_cvgaR-, Yayınlanma Tarihi 23.10.2023, Erişim Tarihi 27.10.2023.

¹⁵⁰ Gül Sunal, “Bölüm-44 100 Milyonluk Kahkaha (16:49-18:17)”, <https://youtu.be/İlM1JO0TomI?si=ZiCXHHHICEXfzng5>, Yayınlanma Tarihi 04.11.2023, Erişim Tarihi 04.11.2023.

tepkili olmasına sebep olmuştur.¹⁵¹ Sinemada filmleriyle yakalamış olduğu başarıyı televizyon filmlerinde yakalayamadığı yönünde eleştirilere maruz kalmıştır. Çekilen dönemin şartları, yanlış karakter seçimleri, bir yıl içinde birden fazla dizinin çekilmesi gibi faktörler yapılan eleştirilerin ortak noktalarıdır.¹⁵²

Kemal Sunal'ın özel televizyon kanallarına çekilen filmlerinin haricinde sinema filmleri televizyonda gösterilmeye başlanmış filmleri defalarca ekrana getirilerek yapımcılara önemli bir gelir sağlamıştır. Yayınlandığı her dönemde bu filmler televizyon kanallarında ciddi bir rating oranına ulaşmayı başarmıştır.¹⁵³ Bu başarı yalnızca o dönemde değil günümüzde de aynı etkiyle devam etmektedir. Bu durumun sebeplerinden biri de ortak bir televizyon ve sinema dili oluşturmuş olmasıdır. Bu nedenle politik görüşlerini ifade etmekten uzak durmuş, herhangi bir tarafı, görüşü savunmadan, seyircinin gözünde tamamen tarafsız olarak vermek istenilen mesajların verilmesine önem vermiştir.¹⁵⁴

Oynadığı filmlerin bazıları da dönemin sansür uygulamaları sebebiyle yasaklanmıştır. Kibar Feyzo bu dönem yasaklanan filmlerden biridir. Film Anadolu'da halk tarafından kahvehanelerde gizlice oynatılmış, bu durum üzerine kahvehanelere kapatma cezaları uygulanmaya başlanmıştır.

Kemal Sunal televizyon için reklam filmlerinde oynamayı ise en son yapacağı iş olarak görmüştür. Bu dönemde çok sayıda reklam filmi teklifi gelse de yeterince güvenilirliğine emin olmadığı şeylerin reklamını yapmak istememiş kendini halka karşı sorumlu hissetmiştir. Oynadığı tek reklam filmi ise E-Kolay reklamı olmuştur. Bu reklam filmini çekmesindeki en önemli sebep internetin dönemin önemli teknolojik kaynaklarından biri olduğunu düşünmesi ve bu sebeple halk için faydalı olacağına inanması olmuştur.¹⁵⁵

Televizyon için çekmiş olduğu filmler: 1992 yapımı Saygılar Bizden (Star TV'de 13 Bölüm), 1993-1994 yıllarında Şaban Askerde (Star TV'de 28 Bölüm), 1994 yılında Bay Kamber (Star TV'de 11 Bölüm), 1996-1997 yıllarında Şaban ile Şirin

¹⁵¹ Milliyet Pazar Dergisi, 15.05.1994, S. 43, s. 18-19.

¹⁵² Star, 27.11.1994, S.163, s.14-15.

¹⁵³ Milliyet Pazar, 29.12.1996, s.9.

¹⁵⁴ Milliyet Aktüalite, 06.12.1987, S.13. s.17.

¹⁵⁵ Gül Sunal, "Bölüm-43 Kemal Sinemayı Sırtladı", (20:53-21.30), <https://youtu.be/g9MFI6teMXs?si=9dqqV5aNHFWwibju>, Yayınlanma Tarihi 28.10.2023, Erişim Tarihi 02.11.2023.

olmak üzere toplamda dört televizyon filmi çekmiştir.¹⁵⁶ Bu filmlerde istenilen başarıya ulaşılamasa da sinemadaki çizgisini ve anlayışını televizyonda da devam ettirmiştir.

2.5. Unutulmaz Film Karakterleri

Oyuncular için sinemada farklı tipleri canlandırmaları, farklı rollerde olmalarına rağmen inandırıcılığın sağlanabilmesi önemlidir. Sinemada karakter ve tip oyunculuğu önemli ve birbirinden farklı kavramlardır. Karakter; insanın kendine özgü yapısı ve diğerlerinden ayrılan davranış ve düşüncelerini ifade etmektedir. Bu özellikler insanlardan farklı olan yanlarımızın ortaya koyulmasında önemlidir. Tip; günlük yaşamda sürekli karşımıza çıkan, kendine özgü özellikleri olmayan, daha çok bir şeyin taklidi olan bir kavramdır. Türk sinemasında Şaban, Turist Ömer, dünya sinemasında Charlie Chaplin tarafından canlandırılan Şarlo tiplmesi tip oyunculuğuna örnektir.¹⁵⁷ Türk sinemasında tutan bir tipleme, halk tarafından sevilmiş ve iyi bir gelir sağlıyorsa yapımcılar tarafından devam ettirilmek istenmiştir. Sadece sanat yapma amacı dışında ticari beklentiler dönemin yapımcıların tarafından ön planda tutulmuştur. Kemal Sunal oynamış olduğu tip ve karakterle bütünleşmeyi başarmıştır. Bu açıdan Kemal Sunal filmleri inandırıcılığın sağlanmasında başarılıdır. Sinemada oynayacağı karakterle arasında benzer yönleri bulup, empati kurarak, tümüyle oynadığı role adapte olup izleyiciyi etkilemeyi başarmıştır. Tiyatroyla başladığı sanat hayatına sinema ile devam etmiş, kendine has yüz şekli, mimikleri onu diğer güldürü sanatçılarından ayrı bir yere koymuştur.

Ertem Eğilmez'le tanıştıktan sonra Tatlı Dillimle sinema kariyeri başlamıştır. Hababam Sınıfı filmleri ve inek şaban tiplmesi unutulmaz karakterlerinin en önemlisidir. Herkes tarafından inek şaban olarak anılmaya başlanmış, kısa zamanda önemli bir tanınırlığa ve izleyici kitlesine sahip olmuştur. İnek şaban tiplmesiyle çekmiş olduğu filmleri halk tarafından beğenilmiştir. Şabanoğlu Şaban, İnek Şaban, Yüz Numaralı Adam, Bekçiler Kralı, Dokunmayın Şabanıma, Şark Bülbülü, Umudumuz Şaban, Gerzek Şaban, En Büyük Şaban, Atla Gel Şaban, Orta Direk Şaban, Şabaniye, Gurbetçi Şaban, Katma Değer Şaban, Sosyete Şaban, Şaban Papucu

¹⁵⁶ Özsoy, a.g.e., s. 72.

¹⁵⁷ Tamer Bayrak, "Sinemada Karakter Olgusu: Bir Karakter Oyuncusu Olarak Sadri Alışık", s. 106-107.

Yarım, Şen Dul Şaban isimli filmleri Şaban tiplemesiyle çekilen filmlerdir.¹⁵⁸ Halk, Şaban tiplemesinin saf, şaşkın, kurnaz özelliklerini kabul edip, kısa zamanda benimsemiştir. Dönemin yapımcıları her kesimden izleyiciyi çekebilmek adına Şaban tiplemesine tek tip özellikler yüklemiştir. Filmlerdeki en önemli nokta halkta merak duygusu oluşturmastır.¹⁵⁹ Kemal Sunal'ın karakter oyunculuğuna geçiş filmi Zübük'tür. Filmde Zübük karakteri zeki ve kendi çıkarları için insanları kullanmaktan çekinmeyen bir politikacıdır. Kemal Sunal en kaliteli yapımlarından biri olarak isimlendirdiği filmde, dönemin politikacılarına büyük bir eleştiri söz konusudur. Kemal Sunal filminden sonra tek tip Şaban tiplemesinden kurtulup karakter oyunculuğuna geçiş yapmıştır. Davacı, Yoksul, Düttürü Dünya, Çarıklı Milyoner, Öğretmen ve en son filmi olan Propaganda ile karakter oyuncusu olarak farklı rollerde başarı gösterip, Davacı'da Yunus, Yoksul'da Yoksul, Düttürü Dünya'da Düt Düt Mehmet, Çarıklı Milyoner'de Bayram, Öğretmen'de Hüsnü Öğretmen, Propaganda'da Gümrük Memuru Mehdi karakterleri Türk sinemasının unutulmaz karakterlerinden olmuştur.

Propaganda'da dram ve güldürü, Öğretmen filmiyle ülkedeki öğretmenlerin yaşamış olduğu sıkıntıları izleyiciye duygusal bir dille anlatılmıştır.¹⁶⁰ Türk sinemasının kendi içinde kapalı olan ve benzer yapıda filmlere yönelen anlayışı sebebiyle, film eleştirmenleri tarafından eleştirilmiş olsa da Propaganda filmiyle oyuncu olarak, yalnızca güldürü değil farklı rollerde de başarılı olabileceğini göstermiştir.

2.6. Filmlerinde Toplumsal Yapı

1960, 1970 ve 1980 yılları Türkiye'de ekonomik, siyasi, kültürel, toplumsal sorunların yaşandığı bir dönemdir. 1960, 1980 darbeleri toplumu ekonomik ve sosyal açıdan etkilemiştir. Halkın yaşadığı zor zamanlar dönemin filmlerinde toplumsal eleştiri olarak anlatılmaya başlanmış, özellikle güldürü filmlerinde bu yıllarda önemli bir artış yaşanmıştır. Mizah, insanların yaşamış olduğu sorunları kendine özgü bir anlatımla ifade ederek bir anlamda halkın sesi olmayı başarmıştır. Çeşitli kısıtlama ve

¹⁵⁸ Özsoy, a.g.e., s.70.

¹⁵⁹ Evren, Usallı Silan, a.g.e. s. 15-16.

¹⁶⁰ Tv'de 7 Gong, 10. 10.1988, s. 31.

yasakların uygulandığı yıllarda sinema da bu yasaklardan etkilenmiştir. Bu filmler içinde en az etkilenenler ise Kemal Sunal filmleri olmuştur. Her kesime eşit mesafede durması sebebiyle dönemin film eleştirmeni, gazeteci, oyuncu gibi kendisine muhalif kesimden insanların övgüsünü almayı başarmıştır. Dönemin gazete ve dergilerinde sağı birleştirecek tek isim Kemal Sunal şeklinde haberler yapılmıştır.¹⁶¹ Dönemin siyasi istikrarsızlık süreçlerinde Kemal Sunal siyasi alanda da filmleriyle denge sağlamayı başarmıştır.

27 Mayıs 1960, 12 Mart 1971 ve 12 Eylül 1980 darbe süreçleri ülke için önemli değişim ve dönüşümün yaşandığı yıllardır. 1960'lı yıllar Türkiye'de farklı siyasi yapılanmaların, görüşlerin, kurumların ortaya çıktığı bir dönemdir. Sinemada sansür ve yasaklamalar dikkat çekmektedir. Metin Erksan tarafından çekilen Yılanların Öcü dönemin Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel tarafından sansür kurulu kararıyla yasaklanmış, sonrasında ise yasak kaldırılmıştır. İlker İnanoğlu, Kartal Tibet ve Filiz Akın'ın başrollerini paylaştığı 1969 yapımı Yumurcak filmi dönemin Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay tarafından beğenilmiştir.¹⁶² Tüm kısıtlama ve yasalara rağmen Türk sineması üretmeye devam etmiştir. 27 Mayıs 1960 darbesiyle bireysel hak ve özgürlükler en yüksek düzeyde yaşanmaya başlamıştır. Sinema üzerine çalışmalar yapan dergi, sendika, kulüplerin sayısı artmaya başlamıştır. Sinemanın ve sanatın özgürce tartışılabilir noktaya gelmesi, yapılan filmlerin nitelikleri de etkilemiştir. Sanat sanat için yapılmalı anlayışıyla 1965 yılında kurulan Sinematek Derneği sinemanın en yalın haliyle, ticari kaygı olmaksızın halka ulaştırılmasında önemli rol oynamış, ülkedeki yeni sinemacıların faaliyetleri desteklenmiştir.

Gelen özgürlük ortamıyla birlikte üretilen filmlerin sayısı 178'den 214'e çıkarılarak önemli bir ilerleme sağlanmıştır. İlhan Engin, Haldun Dormen, Vedat Türkali, Feyzi Tuna, Erdoğan Tokatlı gibi sinemanın önemli isimleri farklı filmler çekmişlerdir.¹⁶³ 1965-1971 arası dönemde ülkede yaşanan siyasi, sosyal, ekonomik sorunlar halkı etkilemiş, 1971 ve sonrası süreçte yaşanan gelişmeler ülkeyi içinde bulunduğu sorunlardan kurtarmak yerine 12 Eylül 1980 darbesine giden sürece zemin

¹⁶¹ Cumhuriyet Dergi, 12.04. 1987, S. 60, s.9.

¹⁶² Yalçın Lüleli, "1960'lı Yıllarda İktidar ve Sinema İlişkileri", s. 1209.

¹⁶³ Birgül Alıcı, "Altmışlı Yıllarda Alternatif Bir Örgütlenme: Türk Sinematek Derneği", s. 194.

hazırlamıştır.¹⁶⁴ Kemal Sunal filmleri halkın içinde bulunduğu bu zorlu süreçte izleyicileri etkilemeyi başararak, insanların seçim dönemlerinde haber izlemek veya gündemi takip etmek yerine Kemal Sunal filmleri izlemesini sağlamıştır.¹⁶⁵ Esasen insanlar bu filmleri kendileri için bir kurtuluş noktası olarak görmüş ve bu sebeple güldürü filmleri toplumsal sıkıntıların en yoğun yaşandığı dönemlerde daha çok üretilmiştir.

Kemal Sunal iyi bir aktörden iyi bir politikacı olacağı, ancak kendisinin filmleri dışında bu tarz konularla ilgilenmeyip sorulan sorular karşısında bilgisinin olmadığını söylemiştir.¹⁶⁶ Filmlerinde ülke sorunlardan yeterince bahsettiği için filmleri haricinde siyasi konularda görüş belirtmekten kaçınmıştır. 1970’li yıllarda komedi sinemasında Kemal Sunal, Şener Şen, İlyas Salman, Zeki Alasya, Metin Akpınar çekmiş oldukları filmlerde toplumsal eleştiriye yer vermişlerdir.¹⁶⁷ Halk, filmlerde anlatılan konuların esas anlamlarıyla ilgilenmek yerine yalnızca güldürü filmleri istemiş halkın bu isteği karşısında yıllarca film eleştirmenleri tarafından eleştirilen Sunal onların istekleri doğrultusunda güldürü filmleri çekmeye devam etmiştir.

Ülkede gelir dengesizliği, hızlı şehirleşme, apartman kültürünün oluşması, dönemin koalisyon hükümetleri arasında yaşanan anlaşmazlık, üniversitelerde artmaya başlayan ayrılıkçı fikirler dönemin en önemli toplumsal sorunlarıdır. 1976 yapımı Kapıcılar Kralı isimli filmde köyden kente zorunlu olarak göç eden bir kapıcıyı canlandırmaktadır. Toplumsal tabakalaşma filmde net olarak karşımıza çıkmaktadır. Filmde apartman içerisindeki hiyerarşik yapı dikkat çekmiştir. Apartmanın en alt katında kapıcı Seyit Efendi yani işçi sınıfı, zemin katında memur Ferit Bey, birinci katında eski yönetici Fehmi Bey ve sarhoş Şevket, ikinci katında tüccarlık yapan Almancı Nuri, Dedikoducu Makbule, üçüncü katında emekli Albay Zafer Bey ve Müdür Mithat Bey, en üst katında ise tefeci ve bankacı oturmaktadır. Filmde ironik bir dille anlatılmaya çalışılan yapı Türkiye’nin içerisinde bulunduğu düzeni ortaya

¹⁶⁴ Murat Karataş, “Türkiye’de Asker-Sivil İlişkileri Bağlamında 12 Mart Muhtırası ve Partiler Üstü Hükümet Modeli Üzerine Bir Değerlendirme”, s. 69.

¹⁶⁵ Nokta, 03.08.1986, S. 30, s. 23.

¹⁶⁶ Yankı, 12-18. 03. 1984, s. 58.

¹⁶⁷ Ferhat Şen, “1970’lerden Günümüze Değişen Toplumsal Yapının Türk Komedi Film Karakterlerine Yansıması”, s. 713.

koymaktadır.¹⁶⁸ Aynı zamanda 1979 yapımı Umudumuz Şaban filminde dönemin siyasetçilerinde Bülent Ecevit ve Süleyman Demirel dönemlerine değinilmiştir. Özellikle Süleyman Demirel’le bütünleşen bir replik olan “Ben buraya neden çıktım, niçin çıktım” repliği filmde Kemal Sunal tarafından ironik bir dille anlatılmıştır.

Köyden kente çalışmak için gelen insanların oluşturduğu göç hareketine filmlerinde yer verilmiştir. Salak Milyoner filminde zengin olmak amacıyla İstanbul’a altın bulmaya gelen Himmet, Saffet ve Gayret’in hikayesi, İbo ile Güllüşah filminde başlık parasını kazanabilmek için İstanbul’a gelen İbo’nun hikayesi, Şark Bülbülü’nde Şaban’ın Hatçeyle evlenmek için istenen başlık parasını kazanmak için İstanbul’a gelişi, Kibar Feyzo filminde göç kavramının yanında grev, sendika, faşizm, toplumsal sömürü konularına değinmektedir.¹⁶⁹

12 Eylül 1980 darbesi Türkiye’nin geçirmiş olduğu zorlu dönemlerden biridir. 1980 darbesiyle ülkedeki geçim sıkıntısı, vergiler, hizmet sektöründeki fiyatlarda yaşanan artış, insanların gelir dağılımındaki dengesizlik filmlerin belirgin konularıdır. Özellikle darbe sonrası haksız yargılama, tutuklama ve işkence ve infazlar toplumu etkilemiştir. 1982 Anayasası’nın 26. maddesinde yapılan düzenlemeyle uygun bulunmayan filmlerin gerekli yönetim mercileri tarafından yasaklanabileceği, denetlenebileceği maddesi getirilmiştir. Yalnızca siyasi yargılama ve tutuklamalar değil sinema sektöründeki birçok oyuncu da bu dönemde yargılanmıştır. Yılmaz Güney tarafından yazılan ve 1982 yılında Cannes Film Festivalinde Altın Palme ödülünü alan Yol filmi, Erden Kıral’ın Hakkari’de Dört Mevsim isimli filmlerine yasaklama ve sansür uygulanmıştır.¹⁷⁰ Dönemin önemli oyuncularından biri olan Tarık Akan da bu dönemde yargılanıp iki ay hücre hapsinde kalmıştır.

1980’li yıllarda sinema sektörünün yaşadığı sorunları görüşmek üzere Film Yapımcılar Derneği Başkanı Türker İnanoğlu başkanlığında Kemal Sunal, Tanju Gürsu, Türkan Şoray, Hülya Koçyiğit, Gülşen Bubikoğlu, Fatma Girik, Zeki Alasya, Cihan Ünal, Kadir İnanır, Serfi Tasin, Şeref Gür, Atıf Yılmaz, Hürrem Erman, Osman

¹⁶⁸ Tuba Bülbül Bahtiyar, Esra Yaldız, “1970-1990 Arasında Türkiye’deki Toplumsal Ayırışmanın Kemal Sunal’ın Kapıcılar Kralı Filmi Üzerinden Değerlendirilmesi”, s. 826-829.

¹⁶⁹ Dilara Balcı Gürpınar, “Köyden İndim İstanbul’a: Türkiye Sinemasında İç-Göç Güldürüsü”, s. 110-111.

¹⁷⁰ Vahit Özdemir, “12 Eylül 1980 Darbesinin Sinema Üzerinden Toplumsal Yansımaları”, s. 71.

Seden, Memduh Ün gibi film yapımcı ve sanatçılarından oluşan heyet sinemanın sorunlarını görüşmek üzere bu dönem Ankara'ya gitmiştir.¹⁷¹

Sektörün önemli sorunlarından biri telif haklarıdır. Eski dönemlerde herhangi bir sözleşme yapılmadığı için yapılan anlaşmalar söz üzerine yapılmıştır. Bu sebeple birçok oyuncu telif haklarından faydalanamamıştır. İcracı oyuncular; fikri ve emeği ile sanatının geniş halk kitlelerine ulaşmasını sağlayan kişilerdir.¹⁷² Nitekim Kemal Sunal, Türkan Şoray Cüneyt Arkın gibi sanatçılar icracı oyuncu olarak anılmaktadır. Bu sanatçıların filmleri Kemal Sunal filmi, Türkan Şoray filmi Cüneyt Arkın filmleri olarak geniş halk kitlelerine ve izlenme oranlarına ulaşmıştır. Fakat birçoğu telif haklarından faydalanamamıştır. Kemal Sunal'ın bu dönem sözleşme yaptığı tek film Propaganda'dır. Plato filmle sözleşme yapılmış fakat sonraki süreçte şirket iflas ettiği için filmde telif hakkı alamamıştır.¹⁷³

Birçok dizi ve filme yasaklamalar getirilirken Kemal Sunal bu süreçten en az etkilenen isimlerdendir. Tarafsız duruşu, siyaset ve politikaya olan uzaklığı, her kesimden insanın filmlerine duyduğu sempati bu süreci atlatmasında etkili oldu. Tüm bu sıkıntılı süreç içinde film çekmeye devam edip, filmlerde hükümeti, politikacıları, ekonomik sorunları mizahi bir dil kullanarak eleştirmiştir. Ülke sorunları halkın toplumsal eleştiriye en çok ihtiyacı olduğu zamanda Kemal Sunal filmleriyle anlatılmıştır. 1980 sonrası 46 film çekmiştir. Bu filmlerin en dikkat çekici olanları Katma Değer Şaban, Orta Direk Şaban, Zübük, Deli Deli Küpeli toplumsal eleştirinin en fazla kullanıldığı filmlerdir.

Katma Değer Şaban filminde 25.09.1984 tarihinde kabul edilip 02.11.1984 tarihinde Resmî Gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren Katma Değer Vergisi Kanunu ve beraberindeki ülke sorunlarına yer verilmiştir.¹⁷⁴ Birçok alanda etkili olan vergiler halkın geçim sıkıntısını artırmıştır. Kemal Sunal filmde Almanya'dan gelen ve garip giyim tarzına sahip biridir. Filmde serbest piyasa ekonomisinin eleştirisi vardır.

¹⁷¹ Gül Sunal, "Bölüm 42 Kemal Sunal'ın Askerliği", (17:50-18:26), <https://youtu.be/iPoWL8XVik?si=nsCatsrd0nHhXS6s>, Yayınlanma Tarihi 21.10.2023, Erişim Tarihi, 23.10.2023.

¹⁷² Gökçen Türker, "İcracı Sanatçıların Hakları", s. 15.

¹⁷³ Gül Sunal, "Bölüm-11 Telif Hakları (7:43-9:53)", <https://youtu.be/ZpkCAVNxA0?si=QkRZIPyt2jBaoj2w>, Yayınlanma Tarihi 18.09.2023, Erişim Tarihi 27.10.2023.

¹⁷⁴ Resmi Gazete, 2.11.1984, C.24, s. 47.

Filmde karagöz-Hacivat oyununda yer alan olayları ters ya da yanlış anlama gibi özellikler bulunmaktadır.¹⁷⁵

Bir yıl arayla çekilen Orta Direk Şaban filminde ülkedeki ekonomik sorunlar filmin ana konusudur. Orta direk tabiri işçi ve memur sınıfı için kullanılmaktadır. Filmin yalnızca içeriğiyle değil ismiyle de eleştirelliği yansıtılmıştır. Filmde fabrika işçisi Şaban orta direk insanları temsil etmiştir. Filmin en çarpıcı sahnesi ülkede gelen zamlar sonucu Şaban'ın kuru ekmekle peynir ve zeytinin kokusuna banarak kahvaltı yaptığı sahne dikkat çekmektedir.¹⁷⁶ Bu yıllarda çoğu ailenin yaşadığı geçim sıkıntısı ve zamlar ironik ve etkileyici güldürü diliyle izleyiciye aktarılmıştır.

Zübük filmi dönemin eleştirisinin yanında Kemal Sunal'ın karakter oyunculuğuna geçiş yaptığı filmidir. Film Aziz Nesin'in Zübük isimli romanından sinemaya uyarlanmıştır. Kemal Sunal filmde İbrahim Zübükzade isimli bir politikacıyı canlandırmaktadır. Filmde çok partili hayata eleştiri yapılarak, siyasi kutuplaşma, rüşvet, devlet içindeki güçleri sayesinde işlerini halleden siyasilere eleştiriler yer almıştır. Kemal Sunal'ın en kaliteli yapımı olarak nitelendirdiği filmde rüşvet sebebiyle mesleğinden ihraç edilen bir devlet memurunun siyasi ahlaka uygun olmayan yollarda mesleğinde nasıl yükseldiği ironik bir dille anlatılmıştır.¹⁷⁷ Film ülkenin en önemli sorunlarının arasında olan siyasilerin yolsuzlukları ve devlet mekanizmalarında yaşanan bozulmayı sert bir şekilde eleştirmiştir.

Deli Deli Küpeli kendini kaymakam sanan Şaban'la, hâkim sanan iki akıllı hastasının hikayesini anlatmaktadır. Filmde toplumsal eleştirinin yanında din görevlilerine yönelik eleştiri filmin dikkat çeken unsurlarından biridir. Filmde tüccar Hacı Karamuratoğlu karakteri halkı kandıran bir tüccar, karaborsacı olarak karşımıza çıkar. Din adamlarının toplumdaki edindiği yerle ilgili önemli ipuçlarına filmde rastlanmıştır.¹⁷⁸ Toplumun her kesiminde yaşanan sorunları mizahi dille ele alan Kemal Sunal filmleri, halkın kendi hayatından izler bulması, işlenen sorunların geçmişi

¹⁷⁵ Yunus Şaban Yaman, Engin Başçı, “ “Katma Değer Şaban” ve “Orta Direk Şaban” Filmlerinde 1980’ler Türkiye’sinin Ekonomi Politikalarının Eleştirisi”, s. 234-236.

¹⁷⁶ Evren, Usallı Silan, a.g.e, s. 154.

¹⁷⁷ Yunus Namaz, Ayşegül Şahin, “Kartal Tibet Sinemasında Toplumsal Meselelerin Zübük(1980) Filmi Üzerinden İncelenmesi”, s.434.

¹⁷⁸ Serkan Öztürk, Deniz Demir, “Türk Komedi Filmlerinde Din Öğreticilerinin ve Görevlilerinin Temsili: Kemal Sunal Filmleri (Kibar Feyzo, Şark Bülbülü, Davaro, Deli Deli Küpeli) Örnekleme”, s.174.

ve günümüz sorunlarını içine alıp zaman ve çağ dışı bir anlayışta olması filmlerin toplum tarafından kabul görmesindeki en önemli etkenlerden biri olmuştur.

2.7. Kemal Sunal'da Charlie Chaplin Etkisi

Dünya sinemasında güldürü türünün önemli merkezi Fransa'dır. Güldürü türünün tarihte ilk örneği Lumiere'in Kendini Sulayan Bahçıvan- 1895 isimli filmidir. İnsanlar günlük sorunlardan uzaklaştıkları güldürü filmlerini çok hızlı benimseyerek, sesli ve sessiz sinema dönemlerinde güldürü türünde birçok film yapılmıştır.

Fransız güldürü sineması, Amerikan güldürü sinemasının etkili olmaya başladığı 1914'lü yıllara kadar önemini korumayı başarmıştır. Bu dönem çekilen filmlerin yanı sıra sinemaya kazandırılan birçok önemli oyuncu vardır. Fransız güldürü sinemasında etkili olan Andre Deed, Charles Prince, Leonce Perret, Jean Duran, Rigadin, Max Linder dönemin önemli Fransız güldürü sanatçılarındandır. Güldürü filmlerinin halk tarafından benimsenmesi ve sevilmesindeki isimlerden biri Max Linder'dir.¹⁷⁹ İçinde bulunduğu dönemdeki oyuncuların yanı sıra kendinden sonra gelen oyuncuları da etkilemiştir. Amerikan sinemasının etkili olmaya başladığı 1920'li yıllarda Charlie Chaplin, Harold Lıyod, Buster Keaton dönemin önemli güldürü oyuncularındır.

Güldürü odaklı tiyatro ve sinema oyunları ile karşımıza çıkan Charlie Chaplin zaman içinde duygusal, toplumsal ve siyasi içerikli filmler yapmaya başladı. Siyasi içerikli filmlerinden biri 1940 yapımı Hitleri anlatan The Great Dictator isimli filmidir. Film sonraki süreçte eleştirmenler tarafından beğenildi. 1953 yılında çekmiş olduğu Limelight filmi makyajsız olarak oynadığı ilk fildir. Film yaratıcının ölümünün acıklı bir şekilde anlatılmasını işlemektedir.¹⁸⁰

Limelight Charlie Chaplin'in sinema hayatında ilgi çekici filmlerden biridir. Chaplin, kendisinin bulmuş olduğu Şarlo tiplmesi ve sonrasında çektiği filmleriyle dünya güldürü sinemasının önemli isimlerinden biri olmayı başarmıştır. Oynadığı rollerin izleyici tarafından sevilmesindeki sebeplerden biri oynadığı role içtenlikle inanması ve rolüyle bütünleşmesidir.¹⁸¹

¹⁷⁹ Makal, a.g.e., s. 9.

¹⁸⁰ Makal, a.g.e. s. 51-62.

¹⁸¹ Dilara Duman, *Charlie Chaplin*, s.101.

Kemal Sunal ise sinema hayatına tiyatroyla başlamış ve dünya güldürü sinemasının önemli oyuncularından Fernandel, Jerry Lewisten, Charlie Chaplin gibi isimlere benzetilmiştir.¹⁸² Filmlerinde komik, eğlenceli karakterleri canlandırırken, günlük yaşamında daha ciddi, fazla konuşmayan bir karakter yapısına sahiptir. Charlie Chaplin'in oyunculuğundan ve filmlerinden ilham almıştır. İki oyuncu da ülkedeki sosyal, siyasi, ekonomik sorunlara filmlerinde yer vermiştir. Tiyatroyla başlayan oyunculuk kariyerleri sinemayla devam etmiş, kendilerine özgü güldürüleri ve mizahi anlayışlarıyla dönemlerinin önemli güldürü oyuncularından olmayı başarmışlardır. Kemal Sunal; Şaban, Charlie Chaplin; Şarlo tiplmesiyle Türk ve dünya güldürü sinemasında önemli bir yere sahip olmuşlardır. Kemal Sunal'ın bazı filmlerinde Charlie Chaplin filmlerinden izler olması sinema eleştirmenleri tarafından eleştirilmiştir. İki oyuncunun da sinemada başarılı olmasının önemli sebebi oynadıkları role adapte olup, bütün içtenliğiyle rollerini yaşamalarıdır. En Büyük Şaban, Garip, Umudumuz Şaban, Kapıcılar Kralı, filmleri Charlie Chaplin filmleriyle benzer sahnelerden oluşmaktadır. En Büyük Şaban filmi Charlie Chaplin'in 1931 yapımı City Lights isimli filmiyle benzer sahnelere sahiptir. City Lights filminde; Şarlo tiplmesinin kör bir kıza olan aşkı, kendini zengin biri olarak tanıtmayı ve gözleri görmeyen kızın gözlerini açabilmek için hapse girmesini anlatmaktadır. En Büyük Şaban filminde Şaban tiplmesi de gözleri görmeyen bir kıza aşık olur. Sahneler incelendiğinde birbiriyle birebir benzer sahneleri bulunmaktadır.

Kemal Sunal'ın Garip filmi, Charlie Cahaplin'in The Kid isimli filmiyle benzerlikler göstermektedir. Chaplin Yumurcak filminde canlandırdığı rol kendisinin duygusal komedi alanında yapmış olduğu ilk filmidir. Filmde Şarlo fakir, sokaklarda yaşayan ve bulduğu kimsesiz bir çocuğa sahip çıkarak onun için yapmış olduğu fedakarlıklar anlatılmaktadır. Senaryosunu Fatma Girik'in yazdığı Garip filmiyle karşılaştırıldığında filmde fakir bir adamın deniz kenarında bulduğu yeni doğmuş bebeğe sahip çıkması, onu büyütmesi anlatılmıştır. Kemal Sunal'ın Charlie Chaplin filmleriyle benzer bir diğer filmi Kapıcılar Kralı'dır. Film Charlie Chaplin'in 1936 yapımı Modern Times filmiyle benzer özellikler göstermektedir. Filmde işçilerin sorunlarını ve sınıfsal ayrım anlatılmıştır. Sunal'ın 1976 yapımı ödüllü filmi Kapıcılar Kralı'nda Kapıcı Seyyit karakterinin yaşamış olduğu sorunlar ve bir apartman

¹⁸² Evren, Usallı Silan, a.g.e., s. 18.

üzerinden sınıfsal ayrımcılık anlatılmıştır. İki film de sınıfsal sorunlar ve işçi sınıfının yaşadığı zorlukları ele alması sebebiyle benzer özelliklere sahiptir.¹⁸³

Güldürü sinemasının iki oyuncusu Kemal Sunal, Charlie Chaplin yaşamları, tiyatro ve sinema oyunculukları, filmlerinde işlemiş olduğu toplumsal, ekonomik, siyasal konular ile birbirine benzer özellikler göstermektedir. Şarlo ve Şaban tiplerini karşılaştırdığında ilk dönemler yalnız güldürü ağırlıklı rollerde oynamışlardır. Zaman içerisinde iki tiplere de hüznü, trajik, sosyal ve toplumsal eleştiri ağırlıklı rollerde yer almışlardır. Bu yönüyle iki oyuncu oynadıkları rollerle ve işledikleri konularla zaman ve çağın ötesinde bir özelliğe sahip olmuşlardır.¹⁸⁴

2.8. Filmlerinin Türk Sinemasına Katkısı

Cumhuriyet dönemi Türk sineması geçirilen gelişim süreçlerine bakıldığında Cumhuriyet'in kurulmasıyla birlikte toplumsal, ekonomik, siyasi kültürel alanda yenilikler yapılmıştır. Sinema özellikle savaş dönemlerinde önemli bir toplumsal propaganda aracı haline dönüşmüştür. Cumhuriyet'in ilk konulu filmlerinden Ateşten Gömlek dönemin ruhunu yansıtan önemli filmlerden biridir. Atatürk sinemayla ilgili çalışmalara önem vermiştir. İzmir İktisat Kongresi kararlarından Ziraat ve Maarif Meselesi bölümünde coğrafi, iktisadi, tarımsal alanda halka faydalı olabilecek bilgilerin sinema filmleriyle, verilen konferanslar yoluyla halka anlatılmasına karar verilmiştir.¹⁸⁵

1965-1975 yılları arasında Türk sinemasına Yeşilçam'ın dahil olmasıyla çok sayıda film, oyuncu ve yönetmen bu dönemde etkili olmuştur. 1960'lı yıllarda Türkiye'de sinemaya duyulan ilginin artmasıyla sinema salonlarının sayısında hızlı bir artış yaşanmıştır. Türk halkının sosyolojik yapısı analizinin sinemacılar tarafından doğru şekilde yapılması bu filmlerin halk tarafından ilgi görmesinde etkili olmuştur. Kemal Sunal'ın sinemaya başladığı 1970'li yıllar güldürü sinemasının önemli yıllarıdır. Kemal Sunal Hababam Sınıfı ile ciddi bir izleyici kitlesine sahip olmuştur. İlk yıllar çekilen güldürü ağırlıklı filmlerinden sonra toplumsal, siyasi, kültürel, ekonomik sorunları ele alan filmler çekmeye başlamıştır.

¹⁸³ Efe Teksoy, "Kemal Sunal'ın Şaban Tiplemesinde Charlie Chaplin ve Şarlo Tiplemesinin Etkileri", s. 53-54.

¹⁸⁴ Makal, a.g.e., s.57.

¹⁸⁵ Mehmet Kayıran, Selami Saygın, "İzmir İktisat Kongresi", s.49.

Türk sinemasının önemli sorunlarından biri sinemacıların, dönemin şartları içinde filmlerde sanatsal kaygılardan ziyade, insanların tepkisine yönelik kazanç sağlayacakları filmlere odaklanmaları olmuş, bunun bir sonucu olarak Türk sinemasında oyuncular kendilerini farklı rollerde geliştirememişlerdir. Kemal Sunal da bu isimlerden biridir. Halkın beklentilerine yönelik filmlerine ağırlık vermiş olmasına rağmen filmlerinde sosyal ve toplumsal sorunlara değinmeye devam etmiştir.

1970’li yıllara kadar Türk sineması özellikle Yeşilçam sinemasında güldürü filmleri başrol oyuncularını destekleyecek şekilde karşılıklı birkaç gülünç jest ve mimik üzerine kurulu olarak ilerlemiş ve güldürü unsurları, aşk hikayelerinin başrolde olduğu filmlerde yan bir unsur olarak kullanılmıştır.

Kemal Sunal filmleri özellikle televizyon yayıncılığının yeni gelişmeye başladığı ve yeterli içeriğin olmadığı bir dönemde ortaya çıktığı için halk tarafından yoğun ilgiyle karşılanmıştır. Canlandırmış olduğu karakter ve tiplerle, güldürü anlayışıyla toplumu derinden etkileyerek değişim ve dönüşümün sağlanmasındaki isimlerden biri olmuştur.¹⁸⁶ Günlük yaşamı içinde filmlerindeki komik tavrının aksine daha sakin ve ciddi bir insan olması sebebiyle gülmeyen güldürü kralı olarak isimlendirilmiştir.¹⁸⁷ Bir güldürü oyuncusu olmasının yanında sinema ekonomisi için de önemli isimlerden biri olmuştur. Başbakan Turgut Özal’ın 24 Ocak Kararlarının alınmasında etkili olup ekonomiye yön verdiği gibi Kemal Sunal da filmleriyle sinema ekonomisinin mimarı olarak görülmüştür.¹⁸⁸ Sinema Oyuncuları Derneği üyesi olan Sunal, yalnızca oyunculuğuyla değil, oynadığı filmlerin senaryo çalışmaları ve kadro seçimi dahil olmak üzere farklı konularda sinemaya katkı sağlamıştır.¹⁸⁹ Ertem Eğilmez’in evinde dönemin önemli oyuncu ve sanatçılarından Sadık Şendil, Yavuz Turgul, Kemal Sunal , Şener Şen, Tarık Akan, Münir Özkul, Adile Naşit, Ayşen Gruda, Perran Kutman, Zeki Alasya, Metin Akpınar, Ergin Orbey gibi isimlerle birlikte toplanıp film senaryoları üzerine konuşup birlikte karar vermiş bazen de çekimler sırasında film senaryolarına spontan bir şekilde eklemeler yapmışlardır. Bu dönem sinemanın en çok film üretilen dönemlerinden biri olmuştur. Finlandiya Türk Dili ve Edebiyatı bölümü Türk dilini öğrencilerine öğretebilmek için bu dili en iyi

¹⁸⁶ Sunal, a.g.m. s.98-100.

¹⁸⁷ Tele Haber, 7 Nisan 1983, S.9.

¹⁸⁸ Yeni Asır, Pazar Gazetesi, 3 Kasım 1985.

¹⁸⁹ Cumhuriyet Dergi, 18.09.1988, S.134, s.10.

kullanan kişi olarak Kemal Sunal'ı seşmiş ve filmlerini ders olarak izletmiştir. Bu durum bize Kemal Sunal'ın aynı zamanda kùltùr ve dilimizin de ònemli bir taşıyıcısı olduğunu gòstermiřtir.¹⁹⁰

¹⁹⁰ Gùl Sunal, “Bòlùm-44 100 Milyonluk Kahkaha (29:49-30:29)”,
<https://youtu.be/ilM1JO0TomI?si=9leP1LYUxmDQxrUt>, Yayınlanma Tarihi 4.11.2023,
Erişim Tarihi 04.11.2023.

3. KEMAL SUNAL FİMLERİ

3.1. 1970-1975 Arası Filmleri

Yönetmenliğini Ertem Eğilmez, senaryosunu Sadık Şendil'in yazdığı 1972 yapımı Tatlı Dillim Kemal Sunal'ın sinema hayatına başladığı ilk filmidir. Filmin oyuncuları arasında Tarık Akan, Filiz Akın, Kemal Sunal, Münir Özkul, Halit Akçatepe, Zeki Alasya, Suna Keskin rol almıştır. Kemal Sunal filmde yan rol oyuncusu olarak oynamaktadır. Film tıp okuyan, hobi olarak basketbol ile ilgilenen Ferit ile köy öğretmeni olan Emine'nin hikayesi anlatılmaktadır. Çekimleri İstanbul'da Boğazköy'de Arzu film setinde yapılmıştır.¹⁹¹

Yönetmenliğini Ertem Eğilmez, senaryosunu Sadık Şendil'in yazdığı 1973 yapımı Canım Kardeşim Kemal Sunal'ın yan rol oyuncusu olarak aldığı bir diğer filmidir. Filmin oyuncuları arasında Tarık Akan, Halit Akçatepe, Kemal Sunal, Kahraman Kral, Adile Naşit, Necdet Yakın, Metin Akpınar gibi Türk sinemasının önemli isimleri yer almıştır. İşsizlik ve yoksullukla mücadele eden bir ailenin, kardeşleri Kahraman'ın hastalığı ile mücadelesi izleyiciye dramatik, aynı zamanda da güldürü unsurları kullanılarak anlatılmıştır. Melodram türünün önemli filmlerinden biridir. İşsizlik, hastalık gibi Türk sinemasında genellikle kullanılan klişelerden oluşmasına rağmen konunun anlatımı ve akıcılık olarak sıradanlıktan uzak bir film olmuştur. 1973 yılında düzenlenen 5. Adana Altın Koza Film Şenliği'nde 4 farklı kategoride ödül almıştır. Film aynı zamanda sinema araştırmalarında dönemin önemli oluşumlarından biri olan Türk Sinemacılar Derneği tarafından senenin önemli on filminden biri olarak seçilmiştir.¹⁹²

1973 yapımı, yönetmenliğini Atıf Yılmaz, senaryosunu Erdoğan Tünaş'ın yazdığı Güllü Geliyor Güllü Kemal Sunal'ın yan rol oyunculuğuna devam ettiği bir diğer filmidir. Filmin oyuncuları arasında Ediz Hun, Türkan Şoray, Kemal Sunal, Neriman Köksal yer almıştır. Filmde kan davası yüzünden birbirine düşman olan Kumcuoğlu ve Fındıkoğlu ailesinden Taka Nuri ve Güllü'nün hikayesi anlatılmaktadır.¹⁹³ Film Tabancalı Yarım isimli filmde uyarlanmış, filmde Kemal

¹⁹¹ Ses, 19 Ağustos 1972, S. 34, s.10.

¹⁹² Evren, Usallı Silan, a.g.e, s.94-95

¹⁹³ Fanatik Klasik Film, "Güllü Geliyor Güllü (2:00-3:10)", <https://youtu.be/1Ay7TVrZwkc?si=eMLnSe6G1stIdKwR>, Yayınlanma Tarihi 1.11.2019,

Sunal'ı Cemil Can Bıçakçı seslendirmiştir.¹⁹⁴ Seslendirmesinin yapıldığı tek filmidir. Film, kan davası üzerine kurulmuş olan senaryosuyla dikkat çekmektedir. Özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde yaygın olarak görülmekte olan kan davası kavramının ortaya çıkmasında merkezi otoritenin yetersiz kalması, toprak ağalığı sistemi, gelenek-görenekler, geniş aile yapısı ve aşiretler, halkın eğitim seviyesi kavramları etkili olmuştur.¹⁹⁵

1973 yapımı, yönetmenliğini Ertem Eğilmez, senaryosunu Sadık Şendil'in yazdığı Oh Olsun bu dönemki bir diğer filmidir. Filmin oyuncularını Tarık Akan, Hale Soygazi, Kemal Sunal, Adile Naşit, Halit Akçatepe, Münir Özkul, Mürüvvet Sim, Beyza Başar'dır. Filmde fabrikatör bir babanın oğlu ve aynı fabrikada ustabaşının kızı arasındaki aşk hikayesi anlatılmıştır. İşçi ve işveren sınıfı arasındaki sorunların anlatıldığı filmde, 1970'li yılların sorunları ele alınarak aynı zamanda eski Türk gelenek-görenek, aile yaşantısında baba kavramının önemine vurgu yapılmıştır. Baba kelimesi, saygı duyulması gereken kişiler için kullanılmakta olup aynı zamanda Türkistan civarında evliya olarak da isimlendirilmektedir. Türkçe anlamının dışında Rus, Rumen, Berberi, Fars dillerinde de kullanımı yaygındır.¹⁹⁶ Özellikle Türk aile yapısı içerisinde ataerkil aile yapısı dikkat çekmektedir. Baba, aile içerisinde erkek çocuklarının, anne ise kız çocuklarının eğitiminden sorumlu olarak görülmüştür. İki farklı baba rolü filmde dikkat çekmektedir. Hulusi Kentmen, otoriter, sert ve cezalandırıcı baba rolündeyken, Münir Özkul anlayışlı ve fedakâr baba rolündedir.¹⁹⁷ Filmde babanın gelenek ve göreneklerin aktarıcısı ve koruyucusu olarak görülüp Türk aile yapısı içinde otoriteyi temsil ettiği vurgulanmıştır.¹⁹⁸

Dönemin bir diğer filmi yönetmenliğini Ertem Eğilmez, senaryosunu Sadık Şendil'in yazdığı Yalancı Yarım'dır. Filmin oyuncu kadrosunda Emel Sayın, Tarık Akan, Kemal Sunal, Metin Akpınar, Hulusi Kentmen, Münir Özkul, Halit Akçatepe gibi Türk sinemasının önemli isimleri yer almıştır. Filmde Kayserili bir iş adamının

Erişim Tarihi 4.10.2023.

¹⁹⁴ Kürşat Çetin, a.g.e. s. 143.

¹⁹⁵ Mehmet Devrim Topses, "Türkiye'de Kan Davası Geleneğinin Sosyolojik Çözümlemesi", s. 191-195.

¹⁹⁶ İsmet Çetin, "Türk Kültüründe Bab (Baba)/ Ata Geleneği", s.70.

¹⁹⁷ Arzu Film, "Oh Olsun (1:00-3:53)", https://youtu.be/HBRD_HbCwHE?si=3Wn9bJUMH5fpcGJr, Yayınlanma Tarihi 9.08.2015, Erişim Tarihi 25.09.2023.

¹⁹⁸ Esra Meşeli, "Yeşilçam Sinemasında Baba Tipinin Atalar Kültü Bağlamında İncelenmesi", s.90.

kardeşi olan Ferdi ile ona âşık olan Alev arasındaki aşk hikayesi anlatılmıştır.¹⁹⁹ Kemal Sunal filmde Ferit'in en yakın arkadaşını canlandırmaktadır. Bu dönemde güldürü oyuncularını daha çok başrol oyuncularını desteklemek ve ön plana çıkarmak için kullanılmıştır.

Kemal Sunal 1974 yılında toplam 5 çekmiştir. Bu filmlerden 3'ünde yan rol 2'sinde ise başrol oyuncusu olarak yer almıştır. Yönetmenliğini Zeki Ökten, senaryosunu Ergin Orbey'in yazdığı Hasret bu yılın ilk filmidir. Oyuncu kadrosunda Engin Çağlar, Emel Sayın, Münir Özkul, Kemal Sunal, Suzan Avcı, Turgut Boralı, Gönül Hancı, Metin Akpınar, Hüseyin Kutman, Adile Naşit, Ekrem Dümer yer almıştır. Film ünlü şarkıcı Alev Sayın ve keman sanatçısı Ferdi'nin hikayesini anlatmaktadır. Kemal Sunal filmde Alev'e aşık Yanık rolündedir. Hasret filmi Kemal Sunal'ın 1970'li yılların başında yan rol oyuncusu olarak yer aldığı filmlerindendir. Filmde gazino kültürüne ait detaylar dikkat çekmektedir.²⁰⁰ Gazino, dönemin ünlü sanatçılarının açık alanlarda veya belirli restoranlarda sahne aldıkları mekanlara verilen isimdir. Müzikli filmlerin popüler olduğu Yeşilçam sinemasında gazino kültürüne yer verilmiştir. Müzikli filmler ülkemize, Osman Fahir Seden'le gelmeye başlamıştır. 1950 yılında İngiltere seyahati sonrası müzikli film kavramını ülkemize getirerek popüler olmasını sağlamıştır. Dönemin önemli eğlence kaynağı olan gazinolar ve Yeşilçam filmlerinin bir araya getirilmesi halkın sinemaya olan ilgisini artırmıştır.²⁰¹

Dönemin bir diğer filmi yönetmenliğini Ertem Eğilmez, senaryosunu Sadık şendil'in yazdığı Köyden İndim Şehire'dir. Filmin oyuncuları arasında Zeki Alasya, Kemal Sunal, Halit Akçatepe, Meral Zeren yer almaktadır. Filmde Himmet, Gayret, Saffet, Hayret isimli Kayserili dört kardeşin babalarının miras bıraktığı defineye sahip olabilmek amacıyla büyük bir şehre gelişi ve buradaki hikayesi anlatılmaktadır.²⁰²

¹⁹⁹ Arzu Film, "Yalancı Yarım (6:00-7:44)", <https://youtu.be/CgPd1nfXCL8?si=1h96bWJHEbubOFYr>, Yayınlanma Tarihi 18.05.2015, Erişim Tarihi 25.09.2023.

²⁰⁰ Arzu Film, "Hasret (0:13-2:20)", <https://youtu.be/MoKE8Ey6WVE?si=GmT7s3wPfuc4GM5d>, Yayınlanma Tarihi 11.09.2017, Erişim Tarihi 25.09.2023.

²⁰¹ Yağmur Eylül Dönmez, Ünal İmik, "Şarkılı Filmler: Yeşilçam", s.103.

²⁰² Arzu Film, "Köyden İndim Şehire (13:48-16:43)", https://youtu.be/yM2r8H8A_P0?si=TL36K-jSQmi-MbNq, Yayınlanma Tarihi 22.07.2015, Erişim Tarihi 25.09.2023.

Salak Milyoner filminin devamı olarak Arzu film tarafından Ankara’da çekilmiştir.²⁰³ 1970’li yıllarda işsizlik sebebiyle köyden kente yapılan göçler filmde anlatılmıştır.

Yönetmenliği ve senaryosunu Ertem Eğilmez’in yaptığı Mavi Boncuk dönemin önemli güldürü filmlerinden biridir. Oyuncuları arasında Emel Sayın, Kemal Sunal, Tarık Akan, Münir Özkul, Adile Naşit, zeki Alasya, Metin Akpınar yer almıştır. Filmde Emel Sayın’a hayranlık duyan bir grup arkadaşın kendisini dinlemeye gittikleri gazonoda dayak yedikten sonra Emel Sayın’ı intikam için kaçırmaları ve sonrasındaki olaylar anlatılmıştır.²⁰⁴ Film, 1970’li yıllarda bozulan ülke ekonomisi sebebiyle halkın temel gıda ürünlerini bulmakta yaşadığı zorluklara Baba Yaşar karakteri ve diğer oyuncular tarafından eleştiriler yapılmıştır.²⁰⁵

1974 yapımı, yönetmenliğini Atıf Yılmaz, senaryosunu Ertem Eğilmez’in yazdığı Salako filmi Kemal Sunal’ın ilk kez başrol oyuncusu olarak rol aldığı filmidir. Filmin oyuncu kadrosunda Kemal Sunal, Özden Yüce, Talat Gözbak, Oktar Durukan, Feridun Çölgeçen, Meral Zeren yer almıştır. Salako, filmde köyün saf, beceriksiz ve korkak ismi olup, ağanın kızına aşiktir. Üst üste gelen tesadüfler sonucu köyün en ünlü eşkıyalarından biri olur ve herkes tarafından saygı gösterilir.²⁰⁶ Film konunun işlenişi bakımından Türk sinemasında, Keloğlan filmlerine benzemektedir. İki karakter için de her şey kötü giderken saflıkları ve iyi niyetleri sayesinde sonunda istediklerini elde etmeleri Kemal Sunal filmleri ve Keloğlan’ın benzer yönleridir. Film İstanbul’da Çatalça ve Gökçeali, Örcünlü, Kestanelik köylerinde çekilmiştir.

1974 yapımı bir diğer film yönetmenliğini Ertem Eğilmez, senaryosunu Sadık Şendil’in yazdığı Salak Milyoner’dir. Filmde Kemal Sunal, Hulusi Kentmen, Halit Akçatepe, Adile Naşit, Metin Akpınar, Zeki Alasya, Meral Zeren, Münir Özkul gibi isimler yer almıştır. Filmde Kayserili Behçet’in kalp krizi geçirdikten sonra dört oğlunun onlara bırakılan mirası bulmak amacıyla İstanbul’a gelmeleri ve defineyi

²⁰³ Çetin, a.g.e. s.63.

²⁰⁴ Arzu Film, “Mavi Boncuk (4:55-11:07)”, <https://youtu.be/0aPemUexAk4?si=r4jBfBVJZAZ4Uxg0>, Yayınlanma Tarihi 22.07.2015, Erişim Tarihi 25.09.2023.

²⁰⁵ Haktan Esat Bayat, Yavuz Köktan, “Türk Sinemasında Folklorik Unsurlar: Mavi Boncuk Film Örneği”, s.18.

²⁰⁶ Arzu Film, “Salako (24:32-1:02:36)”, <https://youtu.be/lSu7Wc5lgXc?si=8oKBfiWKAMDyHw13>, Yayınlanma Tarihi 24.06.2015, Erişim Tarihi 25.09.2023.

bulamadan köylerine dönüp defineyi kendi köylerinde bulmaları anlatılmıştır.²⁰⁷ Filmin ilk ismi ve afişleri Milyoner Gariban olarak hazırlanmış sonrasında değiştirilmiştir.²⁰⁸ Filmde iç göç kavramına ait detaylar dikkat çekmektedir. Köyden kente yaşanan göç hareketinin özellikle 1960'lı yıllarda hız kazanmasında işsizlik, iklim değişikliği, makineleşme etkili olmuştur. Türk sinemasında iç göç kavramının 1960'lı yıllarda filmlerde işlenmeye başlamasında 1961 Anayasası'nın insan hak ve özgürlüklerini ön plana çıkaran yapısı etkili olmuştur. Altın bulma umuduyla İstanbul'a gelen dört kardeşin hikayesinin anlatıldığı filmde İstanbul'un taşı toprağı altındır anlayışının yanlış olduğu anlatılmaya çalışılarak yapılan göçler eleştirilmiştir.²⁰⁹

1975 yılına gelindiğinde yönetmenliğini Ertem Eğilmez, senaryosunu Umur Bugay'ın yazdığı Hababam Sınıfı Türk sinemasının önemli güldürü filmlerinden biridir. Hababam Sınıfı serisi toplumun keyifle izlediği ve sinemanın unutulmaz filmlerindendir. Filmde Türkiye'deki bozuk eğitim sistemi ve bunun getirmiş olduğu sorunlar anlatılırken halk verilmek istenen mesajla ilgilenmemiş yalnızca gülmek ve günün stresinden uzaklaşmak istemiştir.²¹⁰ Film Kemal Sunal, Münir Özkul, Halit Akçatepe, Tarık Akan, Feridun Şavallı, Adile Naşit, Sıtkı Akçatepe, Muharrem Gürses, Ali Eraslan, Taci Erşan, Halil Dede, Ekrem Ülgey, Selim Naşit, Dilaver Gür, Faruk Savlı, Talat Gözbak, Bilge Zobu, Ekrem Dümer, Hakkı Karadayı, Bülent İğdiroğlu, Cengiz Nezir, Hayri Karabey, Ertuğrul Bilda, Ahmet Arıman, Ayşen Gruda, Ergin Orbey, Tuncay Akça, Kemal Ergüveç, Cem Gürdap, Akil Öztunca, Sıtkı Akçatepe, Feridun Şavallı gibi geniş bir oyuncu kadrosuna sahiptir. Hababam Sınıfı bir tiyatro oyunu olarak 1960'lı yıllarda sahnelenmiş, eleştiri unsurlarının fazla olması sebebiyle Ertem Eğilmez tarafından tamamen revize edilerek sinemaya uyarlanmıştır. Filmde Özel Çamlıca Lisesi ve liseyi bitiremeyen bir grup öğrencinin hikayesi ve 1970'li yıllarda Türk eğitim sisteminin eleştirisi güldürü unsurları kullanılarak izleyiciye

²⁰⁷ Arzu Film, "Salak Milyoner (06:35-11:34)", <https://youtu.be/E8LuhbZKwMI?si=iddIziYUlp3c7bC>, Yayınlanma Tarihi 22.06.2015, Erişim Tarihi 25.09.2023.

²⁰⁸ Çetin, a.g.e. s. 36.

²⁰⁹ Dilara Balcı Gülpınar, "Köyden İndim İstanbul'a: Türkiye Sinemasında İç-Göç Güldürüsü", s.105-110.

²¹⁰ Cumhuriyet Dergi, 18.09.1988, s.10.

aktarılmıştır.²¹¹ Kemal Sunal filminden sonra İnek Şaban tiplemesinin yer aldığı çok sayıda film çekmiştir.

1975 yılında yönetmenliğini Ertem Eğilmez, senaryosunu Sadık Şendil'in yazdığı Hababam Sınıfı Sınıfta Kaldı, Hababam Sınıfı'nın halktan yoğun ilgi görmesi sonucu serisinin devam filmi olarak çekilmiştir.²¹² Oyuncu kadrosunda Kemal Sunal, Semra Özdamar, Adile Naşit, Halit Akçatepe, Münir Özkul, Tarık Akan yer almıştır. 1970'li yıllarda ülkenin eğitim sisteminde yaşanan sorunlar sinema yoluyla aktarılmaya devam etmiştir.²¹³ Nitekim 28 Eylül- 3 Ekim 1970 tarihleri arasında toplanan Sekizinci Şura'da ülkede var olan eğitim sisteminin çağın gereklerinden uzak olduğu, ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretim olmak üzere tüm eğitim kademelerinde iyileştirilmeye gidilmesi gerektiği üzerinde durulmuştur.²¹⁴ Özellikle özel okulların ülkedeki durumu anlatılmaya çalışılarak, dönemin filmleri üzerinde etkili olan sansür uygulamalarına karşın, ülkede yaşanan eğitim sorunları Hababam Sınıfı filmlerinde anlatılmaya çalışılmıştır.²¹⁵ Film aynı zamanda Tarık Akan'ın bu serideki son filmidir. Filmde Kemal Sunal veli toplantısı sahnesinde ilk kez babası Mustafa Sunal'la birlikte kamera karşısına geçmiştir.²¹⁶

Kemal Sunal'ın 1975 yapımı bir diğer filmi Hanzo'dur. Yönetmenliğini Zeki Ökten, senaryosunu Suphi Tekniker kaleme almıştır. Filmin oyuncu kadrosunda Kemal Sunal, Mümtaz Ener, Adile Naşit, Ayşen Gruda, Meral Zeren, Demircan Türkdogan, Erkan Cerit, Atilla Ergün, Cevdet Arıkan, Doğan Tamer, Kudret Karadağ, Aclan Altuğ, Cevdet Arıkan, Hakkı Kıvanç, Mustafa Nalkafa, Ahmet Karaca, Murat Tok, Günay Güner, Nazan Tilmaç yer almıştır.²¹⁷ Kemal Sunal Hanzo filminde herhangi bir repliği olmadığı için filmde oynama konusunda kararsız kalmış, sonrasında filmin yapımcısı Yahya Kılıç tarafından filmde rol alması için ikna

²¹¹ Arzu Film, "Hababam Sınıfı (14:06-16:58)", <https://youtu.be/hf2-8MRPGu8?si=DguYQF2WnP3Ea-k6>, Yayınlanma Tarihi 18.06.2015, Erişim Tarihi 25.09.2023.

²¹² Kelebek, 11 Kasım 1975.

²¹³ Arzu Film, "Hababam Sınıfı Sınıfta Kaldı (7:05-37:37)", <https://youtu.be/6M2N1dztNU0?si=Se2zpBxUiqUbbtn>, Yayınlanma Tarihi 19.06.2015, Erişim Tarihi 25.09.2023.

²¹⁴ Şengül Büyükboyacı, "Süleyman Demirel Dönemi (1965-1971) Eğitim Politikaları ve Uygulamalarının Türk Basınındaki Yansımaları", s. 25.

²¹⁵ Evren, Usallı Silan, a.g.e. s. 106.

²¹⁶ Çetin, a.g.e. s. 146-147.

²¹⁷ Gülşah Film, "Hanzo (0:30-1:18)", <https://youtu.be/qLTO2JqtLvk?si=NpVP7Ovg5xu-GP85>, Yayınlanma Tarihi 8.05.2021, Erişim Tarihi 25.09.2023.

edilmiştir.²¹⁸ Film alışıldık filmlerinin dışında bir ayı tarafından kaçırılarak büyütülen Hanzo'nun bilim insanları tarafından rehabilite edilip topluma adapte edilme süreci anlatmaktadır.²¹⁹ Filmin çekimlerinin bir kısmı Beyoğlu'nda yapılmıştır. Tahta bir kafes içinde çekimlerin yapıldığı sahne Beyoğlu halkı tarafından büyük bir ilgiyle karşılanmıştır.²²⁰

1975 yapımı, yönetmenliğini Zeki Ökten, senaryosunu Sadık Şendil'in yazdığı Şaşkın Damat dönemin bir diğer filmidir. Filmin oyuncu kadrosunda Kemal Sunal, Ayfer Feray, Elif Pektaş, Turgut Boralı, Bülent Kayabaş, Meral Zeren yer almıştır. Filmde zengin bir ailenin yanında bahçıvanlık yapan Apti'nin ev sahibinin yeğeni Serpil'le evlendirilmek istemesi ve başına gelen olaylar anlatılmıştır. Kemal Sunal filmde diğer filmlerinde olduğu gibi saf bir karakteri canlandırmıştır.²²¹ Ancak sanıldığı kadar saf ve beceriksiz olmadığı filmin devamında anlaşılmaktadır. Apti karakteri Kemal Sunal'ın daha önce oynadığı Salako, Köyden İndim Şehire, Salak Milyoner filmleriyle benzerlik göstermektedir. 1970'li yıllarda dönemin tepki çeken seks filmlerine tepkisel bir yaklaşım dikkat çekmektedir.²²²

3.2. 1975-1980 Arası Filmleri

1976 yılında yönetmenliğini Ertem Eğilmez, senaryosunu Sadık Şendil'in yazdığı Hababam Sınıfı'nın devam filmlerinden biri olan Hababam Sınıfı Uyanıyor dönemin ilk filmidir. Filmde Hababam Sınıfı'na yeni katılan Ahmet'in hikayesi ve Hababam Sınıfı'nın yeni öğrenciye olan yaklaşımları mizahi bir dille anlatılmıştır. Dönemin öğretmen-öğrenci ilişkileriyle ilgili önemli bilgilere filmde yer verilmiştir. Ezbere dayalı eğitim sistemi, öğrenci ve öğretmen arasındaki iletişim problemleri Hababam Sınıfı filmlerinin ortak sorunudur. Filmde edebiyat öğretmeni Semra Hoca'nın yerine gelen Zühtü Hoca öğrencilere karşı sert bir tutum içindedir. Zühtü Hoca'nın Gençliğe Hitabeyi bilmediklerini ve öğrencilerin kopya çektiklerini

²¹⁸ Gül Sunal, "Bölüm-7 Tiyatro Yılları (0:08-0:43)", <https://youtu.be/y8GuOk-ts5M?si=OCyV2wPxVrcZqbxv>,

Yayınlanma Tarihi 21.08.2021, Erişim Tarihi 11.09.2023.

²¹⁹ Nuri Paşa Özer, Ali Erkam Yazar, "Toplumsal Rehabilitasyon ve Hanzo Filmi", s. 31.

²²⁰ Ses, 23 Ağustos 1975, S.34.

²²¹ Gülşah Film, "Şaşkın Damat (5:26-6:40)", <https://youtu.be/XrpZje7tPd4?si=BaYxw9opmzsXMSn2>, Yayınlanma Tarihi 5.05.2021, Erişim Tarihi 25.09.2023.

²²² Tuba Bülbül Bahtiyar, Esra Yıldız, "Kemal Sunal Filmlerinden Şaşkın Damat (1975) Filminin Mekansal Özelliklerinin Sinema ve Mimarlık Ara Kesitinde Değerlendirilmesi", 2756-2757.

düşündüğü sahnede tüm sınıf tarih öğretmeni Mahmut Hoca'ya Gençliğe Hitabe'yi ezbere okuması, tarihi değerlere verilen önemi vurgulamıştır.²²³ Aynı zamanda Hababam Sınıfı öğrencilerinden Ahmet'in liseyi bitirip bir köy okulunda öğretmen olması ve arkadaşlarının okula yardım malzemeleriyle yardım etmesi öğretmen-öğrenci dayanışmasının örneklerinden biri olmuştur.²²⁴

1976 yılının bir diğer önemli filmi yönetmenliğini Zeki Ökten, senaryosunu Umur Bugay'ın yazdığı Kapıcılar Kralı'dır. Filmin oyuncu kadrosunda Kemal Sunal, Özcan Özgür, Güner Sümer, Şevket Altuğ, Bilge Zobu, Sevda Ferdağ yer almıştır. Filmde Kapıcı Seyit'in kapıcılık yaptığı apartmanda farklı sosyal statüden insanların hikayesi anlatılmıştır.²²⁵ Film Cihangir'de Selahattin Zeren Apartmanı'nda çekilmiş, 1970'li yıllardaki toplumsal yapı film üzerinden anlatılmıştır.²²⁶ Filmde 1950'li yıllardan itibaren artarak devam eden köyden kente göç ve bunun sonucunda toplumsal sınıflar arası farklılıklar bir apartman dairesi üzerinden işlenmiştir.²²⁷ Sosyal statüye göre oluşturulan apartman hiyerarşisi 1970'li yıllarda Türkiye'nin toplumsal yapısını özetlemektedir. Film Uluslararası 10. Moskova Film Festivali'nde ödül almış, Kemal Sunal, ödül törenine Arif Keskiner ile birlikte katılmıştır. Film sonraki süreçte Ruslara ve Bulgarlara satılmıştır.²²⁸

1976 yapımı yönetmenliğini Ergin Orbey, senaryosunu Erdoğan Tünaş'ın yazdığı Meraklı Köfteci Kemal Sunal'ın bu dönemki filmlerinden bir diğeridir. Filmin oyuncu kadrosunda Kemal Sunal, Şevket Altuğ, Ali Şen, Hulusi Kentmen, Gülgen Bengü yer almıştır. Filmde yoksul köfteci Zühtü'nün Karadenizli bir aileye yanlışlıkla

²²³ Arzu Film, "Hababam Sınıfı Uyanıyor (1:17:04-1:20:30)", <https://youtu.be/4rAnNKCxInc?si=nQspYfDOolHNQ-4B>, Yayınlanma Tarihi 15.06.2015, Erişim Tarihi 25.09.2023.

²²⁴ Özge Çak, "Türk Sinemasında Öğretmen İmajı ve Öğretmenlik Mesleğinin Tarihsel Süreç İçerisinde Dönüşümü", s.44-46.

²²⁵ Çiçek Film, Şeref Film, "Kapıcılar Kralı (0:12-0:40)", <https://youtu.be/o1lLnQhQcgA?si=ZtEQ65YqDqfx5uV>, Yayınlanma Tarihi 23.08.2019, Erişim tarihi 25.09.2023.

²²⁶ Çetin, a.g.e. s. 71.

²²⁷ Fatma Okur Çakıcı, Taylan Can Doğanay, "Türkiye'nin 1970'li Yıllarında Toplumsal Sınıfların Gündelik Hayatını Kapıcılar Kralı Filminden İzlemek", s. 448.

²²⁸ Gül Sunal, "Bölüm 13 İyi ki Doğdun Kemal (9:30-10:05)", <https://youtu.be/mkKFS1Zrl10?si=0pwGSLjNhd7Ae3LX>, Yayınlanma Tarihi 2.10.2021, Erişim Tarihi 7.09.2023.

damat olması ve kendisine kalan miras sebebiyle zengin olup sonrasında başına gelen komik durumları anlatılmıştır.²²⁹

1976 yapımı yönetmenliğini Natuk Baytan, senaryosunu Suavi Sualp'in yazdığı Sahte Kabadayı dönemin bir diğer filmidir. Filmin oyuncu kadrosunda Kemal Sunal, Suna Selen, Mümtaz Ener, Kazım Kartal yer almıştır. Filmde korkak ve saf bir pişmaniye satıcısının, bir anda herkese kafa tutan bir sahte kabadayıya dönüş hikayesi anlatılmıştır.²³⁰ Filmde dönemin doğrudan bir eleştirisi yoktur. Keloğlan filmlerinde olduğu gibi filmin sonunda başarılı olsa da kendi çizgisinden çıkmayarak mahallesine geri dönmüş, bu durum izleyiciyi etkileyen önemli unsurlardan biri olmuştur.²³¹

Dönemin bir diğer filmi yönetmenliğini Kartal Tibet, senaryosunu Yavuz Turgul'un yazdığı Tosun Paşa filmidir. Filmde Kemal Sunal, Engin Orbey, Ayşen Gruda, Şener Şen, Adile Naşit rol almıştır. 1800'lü yıllarda Osmanlı yönetimindeki Mısır'da değerli bir yer olan Yeşil Vadi'yi almak için birbirlerine düşman iki aile olan Seferoğulları ve Telliogulları arasında yaşanan kavga filmde anlatılmıştır.²³² Filmin dış çekimlerinde Emirgan'daki Sarı Köşk, iç çekimler için Sait Halim Paşa Yalısı kullanılmıştır.²³³ Filmin çekildiği dönemde, 14 Ekim 1973 seçimleriyle birlikte Türkiye, farklı koalisyon hükümetleri tarafından yönetilmeye başlanmıştır. 1974 yılına gelindiğinde artan harcamalar Türkiye'nin ekonomik kriz sürecine giden döneme zemin hazırlamış aynı zamanda artan işsizlik ve ekonomik dengesizlik insanları etkilemiştir.²³⁴ Tosun Paşa filmi sinemada gerçekten kaçış tekniği kullanılarak oluşturulmuştur. Bu teknik sinemada 1930'lu yıllarda Amerika'da kullanılarak başlamıştır. Ülkelerin yaşamış olduğu siyasi, askeri ve ekonomik sıkıntıların olduğu süreçler sebebiyle escapism (gerçekten kaçış) olarak tanımlanan tür sinemada etkili

²²⁹ Gülşah Film, "Meraklı Köfteci (7:34-15:23)", <https://youtu.be/-ucnLbAmfTQ?si=ze911r8d6w01veKp>, Yayınlanma Tarihi 20.03.2019, Erişim Tarihi 25.09.2023.

²³⁰ Gülşah Film, "Sahte Kabadayı (10:16-15:27)", https://youtu.be/BTh074l83vI?si=ZEx_Ag2V9sL5KnJv, Yayınlanma Tarihi 14.08.2023, Erişim Tarihi 25.09.2023.

²³¹ Hacer Aker, "“Şaban'ın Derdi ya da Dertli “Şaban”: İnek ama “Kral” Adam", s. 936-937.

²³² Arzu Film, "Tosun Paşa (3:27-13:55)", https://youtu.be/guqpuNWQDhc?si=b9172NXY1_VR_mWc, Yayınlanma Tarihi 30.06.2015, Erişim Tarihi 25.09.2023.

²³³ Çetin, a.g.e. s. 42.

²³⁴ Ahmet Çal, "1975-1980 Arasında Türkiye'deki Siyasi Olaylar ve Siyasi Görüşlerin Dildeki Yansımaları", s. 237-238.

olmuştur.²³⁵ Tosun Paşa filmi de kendi döneminden uzak bir dönemi anlatması sebebiyle bu türe bir örnektir.

Dönemin bir diğer filmi yönetmenliğini Ertem Eğilmez, senaryosunu Sadık Şendil'in yazdığı Süt Kardeşler (Gulyabani)'dir. Filmin oyuncu kadrosunda Kemal Sunal, Halit Akçatepe, Şener Şen, Hale Soygazi, Münir Özkul, Adile Naşit, Ayşen Gruda gibi Türk sinemasının önemli isimleri yer almıştır. Filmde Melek Hanım'ın Şaban isimli süt oğlunu Ramazan'la karıştırması sonrası gelişen olaylar anlatılmıştır.²³⁶ Süt Kardeşler, İsmail Galip Arcan tarafından 3 bölümden oluşan bir vodvil olarak yayınlanmıştır. Tiyatro oyunu olan Süt Kardeşler, Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Gulyabani isimli eseriyle birleştirilerek sinemaya uyarlanmıştır.²³⁷

1977 yılına gelindiğinde yönetmenliğini Ertem Eğilmez, senaryosunu Sadık Şendil'in yazdığı Hababam Sınıfı Tatilde bu yılın önemli yapımlarından biridir. Film serinin dördüncü filmi olarak çekilmiştir.²³⁸ Okula yapılan değişikliklerle kız öğrenci alınması ve sonrasında gittikleri izci kampında başlarına gelen olaylar filmde anlatılmaktadır.²³⁹ Eğitim sorunlarının her fırsatta eleştirildiği filmde özellikle erkek lisesine kız öğrencilerin alınması dikkat çekmektedir. Ülkemizde Cumhuriyet'in ilan edilmesiyle eğitimin nitelikleri belirlenerek karma, bilimsel, laik, ulusal, bilimsel nitelikler çerçevesinde uygulanması amaçlanmıştır.²⁴⁰ Bu açıdan kız öğrencilerin erkek lisesine adapte olma süreci filmdeki önemli detaylardan biri olmuştur.

Dönemin bir diğer filmi yönetmenliğini Ertem Eğilmez, senaryosunu Sadık Şendil'in yazdığı Şabanoğlu Şaban filmidir. Filmde askerde iki yakın arkadaş olan Şaban ve Ramazan'ın komutanları Hüsamettin ile askerden sonra başlarına gelen komik olaylar anlatılmıştır.²⁴¹ Film, Geleneksel Türk Tiyatrosu'nun iki önemli unsuru

²³⁵ Özgül Saygun, "Anlatılan Bizim Hikayemiz; Tosun Paşa", s.

²³⁶ Arzu Film, "Süt Kardeşler (12:13-14:30)", <https://youtu.be/KRy20M7uQM4?si=AwTzvxKRLiPMtNvF>, Yayınlanma Tarihi 18.03.2016, Erişim Tarihi 25.09.2023.

²³⁷ Necati Tonga, "İsmail Galip Arcan"

²³⁸ Çetin, a.g.e. s. 187.

²³⁹ Arzu Film, "Hababam Sınıfı Tatilde (0:11-1:00)", <https://youtu.be/lg8W8pHk97E?si=U3AqDCwLCZ-OJNqD>, Yayınlanma Tarihi 2.05.2016, Erişim Tarihi 25.09.2023.

²⁴⁰ Yasemin Karaman, "Planlı Dönemde Kadın Eğitimi Politikamız", s.405.

²⁴¹ Arzu Film, "Şabanoğlu Şaban (2:33-29:26)", <https://youtu.be/ZDoLID8feBU?si=iCBsV3f0uro99V9S>, Yayınlanma Tarihi 24.06.2015, Erişim Tarihi 25.09.2023.

olan Hacivat-Karagöz, Kavuklu-Pişekar oyunlarında kullanılan farklı güldürü unsurlarını Şaban tiptemesi üzerinden vermeye çalışmıştır. Tiyatronun önemli iki unsuru olan hareket ve söz komiği filmde birlikte kullanılmıştır. Özellikle yanlış anlaşılmalara, bilmece, bulmaca, nükte, taklide dayalı söz tekrarları, kelimelerin yanlış telaffuzu filmde rastlanan güldürü unsurlarıdır.²⁴² Bu sayede geleneksel Türk tiyatrosuna ait farklı unsurlar bir arada kullanılarak zengin bir güldürü filmi ortaya çıkmıştır.

1977 yılının bir diğer yapımı yönetmenliğini ve senaryosunu Atıf Yılmaz'ın yaptığı İbo ile Güllüşah'tır. Filmde Kemal Sunal, Gülşah Soydan, Ali Şen, Ayşen Gruda, Deniz Türkali, Celile Toyon, Bilge Zobu, Halit Güngör, Madelet Tibet, İhsan Bilsev, Şeref Çokşeker, Osman Alyanak, Mahmure Handan yer almıştır.²⁴³ Filmlerde çocuk oyuncu kullanılması Türk sineması için yeni bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak Amerikan sinema tarihi incelendiğinde tarihte ilk komedi filmi olan Kendini Sulayan Bahçıvan isimli filmde çocuk oyuncu kullanılmıştır. Türk sinemasında ise çocuk oyuncuların sayısı oldukça azdır. Bu durumun sebebi olarak Türk filmlerinin daha çok dönemselsel ve tarihsel filmler olarak çekilmesi gösterilmiştir. Aynı zamanda oluşan yeni ülke düzeni içinde yetişkinlerin sorun ve kimliklerinin belirlenememiş olması sebebiyle çocuk oyuncular ikinci planda kalmıştır.²⁴⁴

Dönemin bir diğer yapımı yönetmenliğini Zeki Ökten, senaryosunu Umur Bugay'ın yazdığı Çöpçüler Kralı'dır. Oyuncu kadrosunda Kemal Sunal, İhsan Yüce, Ayşen Gruda, Şener Şen yer almıştır. Filmde Hacer'e aşık, belediyede temizlik görevlisi olan Apti ile Zabıta memuru olan Şakir'in mücadelesi anlatılmaktadır.²⁴⁵ Filmin çekimleri İstanbul'da Cihangir Güneşli sokakta yapılmıştır. Film aynı zamanda 1978'de 15. Antalya Film Festivalinde en iyi senaryo ve en iyi yardımcı erkek oyuncu ödüllerini almıştır. Zeki Ökten yönetmenliğinde Arzu Film için çekilen filmlerde işsizlik, göç, ekonomi, gecekondulaşma gibi toplumsal sorunlara yer vermiştir. Tüp ve

²⁴² Bahar Çelik, "Sadık Şendil Senaryolarında Türk Halk Tiyatrosu Motiflerinin İncelenmesi", s. 72-75.

²⁴³ Gülşah Film, "İbo ile Güllüşah (0:19-0:44)", https://youtu.be/k05TvAwf0UU?si=NcFM-C-_YmArrEAe, Yayınlanma Tarihi 24.04.2021, Erişim Tarihi 25.09.2023.

²⁴⁴ Tuba Cingil, Ümit Morsünbül, "İbo ile Güllüşah ve Garip Filmlerinin Psikososyal Gelişim Özellikleri Açısından İncelenmesi", s. 55-56.

²⁴⁵ Arzu Film, "Çöpçüler Kralı (8:39-12:40)", <https://youtu.be/xs9XUjHvZsM?si=jV3JvuWyBcOKyUiN>, Yayınlanma Tarihi 12.06.2015, Erişim Tarihi 25.09.2023.

ekmek kuyruğunda bekleyen insanların olduğu sahne dönemin ekonomik sıkıntılarını özetleyen sahnelerden biridir.²⁴⁶ Dönemin gazetelerinde Kemal Sunal'ın şarkıcılık yapacağı 11 Ocak Çarşamba günü çekilecek sahnenin çekimi için kadın izleyiciler arandığıyla ilgili gazete ilanları yayınlanmıştır.²⁴⁷ Filmin halk tarafından ilgi görmesi sonucu Kemal Sunal'ın benzer bir rolde olduğu Çöpçüler Kralı isimli filmin çekilmesine karar verilmiştir.²⁴⁸

1977 yapımı yönetmenliğini Natuk Baytan, senaryosunu Suavi Sualp'in yazdığı Sakar Şakir dönemin bir diğer filmidir. Filmin oyuncu kadrosunda Kemal Sunal, Adile Naşit, Ali Şen, Ünal Yücel, Macit Flordun, Necdet Yakın, Atilla Ergun, Kamer Sadık, Hakkı Kıvanç, Ayfer Feray yer almıştır.²⁴⁹ Filmin ismi çekimlerin başladığı sırada Sakar Şakir ve Şapşal olarak düşünülmüştür. Natuk Baytan ilk kez komedi ağırlıklı bir film çekmiştir.²⁵⁰ Filmde Şakir'in amcası Hasan Emmi'den kalan mirasına sahip çıkmak için çıktığı yolda sakarlıkları yüzünden başına gelen komik durumlar anlatılmıştır. Çekimleri İstanbul'da Kartal, Kemerburgaz, Cankurtaran ve Yeşilköy'de yapılmıştır.²⁵¹ Filmde din adamlarına yönelik eleştirilere de yer verilmiştir. Osmanlı döneminde din adamları hem toplumsal hem de siyasi alanlarda etkili olmuştur. Cumhuriyet'in kurulması ve din adamlarına yönelik düzenlemelerle kurumun yapısı ve toplum içinde algılanış biçimi değişmiştir. Özellikle Cumhuriyet'in ilanından sonra eğitimsiz din adamlarının sayısında artış yaşanmıştır.²⁵² Sakar Şakir filminde din adamı rolündeki Hacı karakteri çıkarları için insanları kullanan bir karakter olarak filmde yer alıp, bu açıdan toplumun din adamlarına yaklaşımını yansıtmıştır.

1978 yılına gelindiğinde yönetmenliğini ve senaryosunu Osman Fahir Seden'in yaptığı İnek Şaban'dır dönemin önemli yapımlarından biridir. Filmde Kemal Sunal, Dinçer Çekmez, Saadet Gürses, Defne Yalınz, Yavuz Karakaş yer almıştır. Film Kemal Sunal ve Fatma Girik tarafından kurulan Can film şirketi tarafından çekilmiştir.

²⁴⁶ Çetin, a.g.e. s.24.

²⁴⁷ Hürriyet, 10 Ocak 1978.

²⁴⁸ Kelebek, 27 Aralık 1977.

²⁴⁹ Gülşah Film, "Sakar Şakir (0:19-0:47)", <https://youtu.be/4J3ulqHkgRM?si=l4h4gIEzLPfw5LCy>, Yayınlanma Tarihi 21.03.2019, Erişim Tarihi 25.09.2023.

²⁵⁰ Ses, 2 Temmuz 1977, S.27.

²⁵¹ Çetin, a.g.e. s. 78.

²⁵² Handan Karakaya, "Türk Sinemasında Din Adamı Tiplemesi", s.65.

Galatasaray, Fenerbahçe takımları tarafından transfer edilmek istenen Bülent isimli oyuncuya benzeyen Şaban'ın hikayesi anlatılmaktadır. Şaban filmde sevdiği kızla evlenebilmek için istenilen başlık parasını toplamaya çalışmaktadır.²⁵³ Başlık parası; farklı dinlerde de rastlanan bir uygulama olmakla birlikte evlenecek erkeğin kızın babasına yapmış olduğu bazı ödemelerdir. İslamiyet öncesi Türk toplumu ve İslamiyet öncesi Arap toplumlarında da benzer uygulamalara rastlanmaktadır. Özellikle doğu ve güneydoğu Anadolu bölgelerinde başlık parası uygulamaları devam etmektedir. Bu durum çiftleri zor durumda bırakarak, ekonomik anlamda zorluklar yaşanmasına sebep olmuştur.²⁵⁴ Filmde aynı zamanda bu yıllarda insanlar tarafından tercih edilen Almanya'ya işçi olarak gitme sorununa yer verilmiştir.

Dönemin bir diğer filmi yönetmenliğini ve senaryosunu Osman Fahir Seden'in yaptığı Yüz Numaralı Adam'dır. Filmde Kemal Sunal, Ali Şen, Oya Aydoğan rol almıştır. Girdiği işlerde başarısız olan Beton Şaban'ın, reklam şirketinde çalışan Ayşe ile tanıştıktan sonra bir reklam yıldızı olması ve değişen yaşam hikayesi anlatılmıştır. Film İstanbul'da Cankurtaran mahallesinde çekilmiştir.²⁵⁵ Yapımını Kemal Sunal ve Fatma Girik'in kurduğu Can Film üstlenmiştir. Halk kültürü, reklam, pazarlama unsurlarına filmde yer verilmiştir. Filmde Şaban'ın reklamını yaptığı her ürünün hızlı bir şekilde tüketilmesi, insanların ona güvenmesi anlatılmıştır. Ancak reklamını yaptığı ürünlerin iyi olmaması, halk tarafından şikayetlerin artmasına ve Şaban'ın çekimleri bırakmasına sebep olmuştur.²⁵⁶ Nitekim Kemal Sunal gündelik yaşamında herhangi bir ürünün reklamını yapmak için gelen reklam tekliflerini geri çevirmiştir. Film günümüzün influencer marketing sistemiyle bağlantılıdır.²⁵⁷

1978 yapımı yönetmenliğini Natuk Baytan, senaryosunu Suavi Sualp'in yazdığı Avanak Apti dönemin bir diğer filmidir. Filmde Kemal Sunal, Macit Flordun, Necdet Yakın, Ayşen Gruda, Ali Şen rol almıştır. Film Apti, arkadaşı Nuri ve şehrin

²⁵³ SinemaGo, "İnek Şaban (6:27-14:48)", https://youtu.be/8SnV5nHd7j0?si=K6ZZZf1O14N_IzQc, Yayınlanma Tarihi 16.12.2016, Erişim Tarihi 25.09.2023.

²⁵⁴ Ahmet Akgündüz, "Başlık", s. 1.

²⁵⁵ Çetin, a.g.e. s. 26.

²⁵⁶ SinemaGo, "Yüz Numaralı Adam (52:30-58:36)", <https://youtu.be/iXFUyOAz-WU?si=9COhudVsvjcsF0e2>, Yayınlanma Tarihi 19.11.2016, Erişim Tarihi 25.09.2023.

²⁵⁷ Ramazan Sezgin, "Yüz Numaralı Adam Filminde Reklam ve Folklor İlişkisi", s.173.

kabadayısı Barut Osman'ın assolist Nevin'e olan hayranlığını, sonrasında başlarına gelen olayları anlatan bir filmidir.²⁵⁸ Filmde dönemin doğrudan bir eleştirisi yoktur.

1978 yapımı yönetmenliğini ve senaryosunu Osman Fahir Seden'in yaptığı İyi Aile Çocuğu dönemin bir diğer filmidir. Filmin oyuncularında Kemal Sunal, Harika Avcı, Sevil Üstekin Açelya Aytaç, Saadet Gürses, Ayben Aysu, Ali Şen, Renan Fosforoğlu, Macit Flordan, Yavuz Karakaş, Çetin Başaran, Nubar Terziyan yer almıştır.²⁵⁹ Filmde tek yumurta ikizi olan kardeşlerin yıllar sonra bir araya gelmesi anlatılmıştır.²⁶⁰ İnsanlarda ortak bir milli bilincin oluşmasında kültürel, sosyal, sanatsal, tarihsel birçok etken bulunmaktadır. Spor ve oyun kültürü de bunlardan bir tanesidir. Kemal Sunal filmlerine bakıldığında oyun, spor ve yarışma gibi birçok unsur içerisinde bulundurmaktadır. Gelecek nesillere bu kültürün aktarılmasında Kemal Sunal filmleri önemli bir örnektir. Filmin bazı sahnelerinde Kemal Sunal çocuklarla misket oyunu oynamıştır.²⁶¹ Filmlerinin birçoğunda kullanılan Türk kültürü ve mirasına uygun oyun ve etkinlikler filmin dikkat çeken unsurlarından biridir.

Dönemin bir diğer filmi yönetmenliğini Atıf Yılmaz, senaryosunu İhsan Yüce'nin yazdığı Kibar Feyzo'dur. Filmin oyuncu kadrosunda Kemal Sunal, Adile Naşit, Müjde Ar, Şener Şen rol almıştır. Filmde Feyzo, ağanın kızı Gülo'ya aşiktir ve evlenmek için istenen başlık parasını bulmak için verdiği mücadele ve başına gelen olaylar anlatılmıştır.²⁶² Dönemin önemli toplumsal sorunlarından biri olan işçi ve işveren hakları, sendikalaşma ve grev kavramları filmde kullanılmıştır. Sendikalar ve grev haklarına yönelik tarihte ilk düzenleme 24 Temmuz 1963 tarihinde kabul edilen sendikalara yönelik oluşturulan kanundur.²⁶³ İşçi ve işveren haklarına yönelik oluşturulan düzenlemeler Türkiye'de uygulanma aşamasında istenilen seviyede başarılı olamamıştır. Filmde aynı zamanda özellikle Türkiye'de doğu ve güneydoğu Anadolu bölgelerinde görülen ağılık sistemi ve başlık parası kavramlarına eleştiriler

²⁵⁸ Gülşah Film, "Avanak Apti (3:19-5:47)", <https://youtu.be/iXFUyOAz-WU?si=9COhudVsvjcsF0e2>, Yayınlanma Tarihi 18.03.2019, Erişim Tarihi 25.09.2023.

²⁵⁹ Gülşah Film, "İyi Aile Çocuğu (0:20-0:50)", <https://youtu.be/Vk8QTsF6e94?si=R007ZyHlSxyWUjV0>, Yayınlanma Tarihi 2.05.2021, Erişim Tarihi 25.09.2023.

²⁶⁰ Burçak Evren, Bircan Usallı Silan, a.g.e. s. 126.

²⁶¹ Selnur Şarman Korkutan, "Kemal Sunal Filmlerindeki Geleneksel Çocuk Oyunları, Ata Sporları ve Yarışları", s. 78-82.

²⁶² Arzu Film, "Kibar Feyzo (0:37-1:11)", <https://youtu.be/stOXnCPxOws?si=cyQ-jmkPq-42Q9mi>, Yayınlanma Tarihi 23.06.2015, Erişim Tarihi 25.09.2023.

²⁶³ Resmi Gazete, 24 Temmuz 1963, s. 1.

yer almaktadır.²⁶⁴ Bu anlamda Kemal Sunal filmleri halkta toplumsal bilincin sağlanmasında etkili olmuştur.

1978 yılının bir diğer yapımı yönetmenliğini Atıf Yılmaz, senaryosunu Umur Bugay'ın yazdığı Köşeyi Dönen Adam filmidir. Filmin oyuncu kadrosunda Kemal Sunal, Ali Şen, Özcan Özgür, Necdet Soylu, Meral Orhansay yer almıştır. Senaryosu Müjdat Gezen tarafından yazılan Eşeğin Karnındaki Elmas isimli kitaptan faydalanılarak oluşturulmuştur.²⁶⁵ Filmde büyük bir şirkette hademe olarak çalışan Adem'in Amerika'da yaşayan amcasından kalan miras ve mirasın sonucunda insanların kendisine karşı olan davranışlarındaki değişim anlatılmıştır. Hak, özgürlük, emek, devrim kavramlarına yer verilmiştir. Adem karakterinin çalıştığı yerde müdürleri tarafından uygulanan haksız muamele, işçi ve işveren hakları filmde işlenen konulardandır. Filmde Adem'in 1 Mayıs İşçi Bayramına katılması, film içerisinde duvar yazılarında devrim, özgürlük, hak kavramlarına yer verilmesi filmin dikkat çeken unsurlarındandır.²⁶⁶

1979 yılına gelindiğinde yönetmenliğini ve senaryosunu Osman Fahir Seden'in yaptığı Bekçiler Kralı dönemin önemli yapımlarındandır. Filmin oyuncu kadrosunda Kemal Sunal, Memduh Ün, Reha Yurdakul, Selma Türel rol almıştır. İstanbul'da Zeytinburnu'nda bekçilik yapan Şaban'ın halka kötü davranan bakkal, manav, muhtara karşı verdiği mücadele anlatılmıştır. Cumhuriyet tarihinde Bekçiler Kanunu'na yönelik ilk düzenleme 22 Temmuz 1966 yılında Çarşı ve Mahalle Bekçileri Kanunu olarak Resmî Gazetede yayımlanmıştır.²⁶⁷ Şaban filmde bekçilik kurumunun tüm yetkilerini halkın çıkarları doğrultusunda kullanarak bir halk kahramanı olarak anılmıştır. Özellikle rüşvet ve torpilin etkili olduğu yıllarda işini doğru şekilde yapan bir memuru canlandırması Kemal Sunal'ın ve filmin başarısını artıran etkenlerden biri olmuştur.²⁶⁸ Filmde kamu kurum ve kuruluşlarına yönelik eleştiriler yapılmış, mahalle bakkalı, manav, muhtar, fırın gibi yerlerin yapmış olduğu usulsüzlüklere yer

²⁶⁴ Ersin Çetinkaya, "Türk Sinemasında Toplumsal Gerçekçi Bir Karakter: Kibar Feyzo, s.399-401.

²⁶⁵ Caner, a.g.e. s. 56.

²⁶⁶ Çiçek Film/ Şeref Film, "Köşeyi Dönen Adam (8:50-1:13:42)", <https://youtu.be/Fy-tddSA-5Y?si=hDP70HdOXmz54b3m>, Yayınlanma Tarihi 25.03.2019, Erişim Tarihi 25.09.2023.

²⁶⁷ Resmi Gazete, 22 Temmuz 1966, s. 1.

²⁶⁸ Evren, Usallı Silan, a.g.e. s. 130.

verilmiştir.²⁶⁹ Halkı bekleten muhtar, sebze-meyve fiyatlarını değiştiren manav, stokçuluk yapan bakkal gibi farklı işletmelerde yaşanan usulsüzlükler eleştirilmiştir.

Dönemin bir diğer filmi yönetmenliğini ve senaryosunu Osman Fahir Seden'in yazdığı Dokunmayın Şabanıma'dır. Filmde Kemal Sunal, Ahu Tuğba, Halit Akçatepe, Ercan Yazgan, Reha Yurdakul, Osman Seden, Hakkı Kıvanç, Kadir Kök, Coşkun Göğen, Dilir Saraç, Saadet Gürses, Ünal Gürel, Gülten Ceylan, Akif Kilman, Günay Güner, İhsan Gedik Enis Fosforoğlu rol almıştır. Film Kemal Sunal ve Fatma Girik tarafından kurulan Can Film tarafından çekilmiştir.

1979 yılının bir diğer filmi yönetmenliğini Kartal Tibet, senaryosunu Osman Fahir Seden'in yaptığı Şark Bülbülü'dür. Filmin oyuncu kadrosunda Kemal Sunal, Osman Alyanak, Ayşen Gruda, Sırrı Elitaş, Ayşen Cansev rol almıştır. Orman korucusu olan Şaban'ın beşik kertmesi Hatçe ile evlenmek için başına gelen olaylar anlatılmaktadır. Din görevlilerine yönelik eleştiriler filmin dikkat çeken detaylarındandır.²⁷⁰ Filmde Şih Hazretleri güçlünün yanında olan, rüşvet alan, korkak ve yalancı bir karakter olarak yansıtılmıştır.²⁷¹ Kemal Sunal filmlerinin genelinde din görevlilerine yönelik eleştiriler, toplumun din adamlarına bakış açısını da yansıtmaktadır.

1979 yapımı bir diğer film yönetmenliğini Kartal Tibet, senaryosunu Reha Yurdakul'un yazdığı Umudumuz Şaban'dır. Filmde dönemin siyasetçilerine eleştiriler yer almış, Bülent Ecevit ve Süleyman Demirel dönemlerine değinilmiştir. Özellikle Süleyman Demirel'le bütünleşen bir replik olan ''Ben buraya neden çıktım, niçin çıktım'' repliği filmde Kemal Sunal tarafından ironik bir dille anlatılmıştır.²⁷²

1979'un bir diğer yapımı yönetmenliğini Natuk Baytan, senaryosunu Erdoğan Tünaş'ın yazdığı Korkusuz Korkak filmidir. Filmde saf, çevresi tarafından dalga

²⁶⁹ Kemal Sunal Filmleri, "Bekçiler Kralı (13:41-23:52)", <https://youtu.be/neGjweY402E?si=WjN3oHcsFR14NTiQ>, Yayınlanma Tarihi 31.10.2013, Erişim Tarihi 25.09.2023.

²⁷⁰ Gülşah Film, "Şark Bülbülü (4:19-20:23)", <https://youtu.be/rRDBKB6NHuY?si=V69JlzfK8fH9sCID>, Yayınlanma Tarihi 2.07.2019, Erişim Tarihi 25.09.2023.

²⁷¹ Serkan Öztürk, Deniz Demir, "Türk Komedi Filmlerinde Din Öğreticilerinin ve Görevlilerinin Temsili: Kemal Sunal Filmleri (Kibar Feyzo, Şark Bülbülü, Davaro, Deli Deli Küpeli) Örnekleme", s.173.

²⁷² SinemaGo, "Umudumuz Şaban (40:33-42:04)", <https://youtu.be/piFzdcn0iEY?si=2rBmN-fPRXT8x91e>, Yayınlanma Tarihi 18.01.2017, Erişim Tarihi 25.09.2023.

geçilen ve parasız olan Mülayim'in hikayesini anlatılmıştır.²⁷³ Film 1980 darbesi öncesi çekilmiştir. 12 Eylül 1980 darbesi ülkede yalnızca ekonomi, siyaset alanlarını değil aynı zamanda 26. Maddesine göre herkesin düşüncelerini tek başına veya toplu olarak yazı, resim, söz ve başka yollarla diğer insanlara yayma hakkına sahip olduğu belirtilerek bunun yanında radyo, sinema ve televizyonların yapılan yayınlara belirli kurallar gereği sınırlandırma getireceği söylenmiştir.²⁷⁴ Oluşan belirsizlik ortamı ve çeşitli yasakların uygulandığı süreçte sinema bu durumdan en fazla etkilenen alanlardan biri olmuştur.

Bu süreçte 1980 yılının ilk filmi yönetmenliğini Natuk Baytan, senaryosunu Erdoğan Tünaş'ın yazdığı Gerzek Şaban'dır. Filmde Kemal Sunal, Reha Yurdakul, Nejat Gürçen, Ülkü Özen, Muharrem Gürses rol almıştır. Filmde birbirine tıpatıp benzeyen mafya babası Seyfi ve filmlerde figüranlık yapan Osman'ın hikayesi anlatılmaktadır. Kemal Sunal, Seyfi ve Osman isimli iki farklı karakteri canlandırmıştır.²⁷⁵ Ancak filmde Şaban isimli bir rol olmamasına rağmen filmin ismi Gerzek Şaban olarak koyulmuştur.²⁷⁶ Bunun sebebi izlenme oranlarına bakıldığında Şaban tiplemesinin olduğu filmlerin daha çok izlenmesidir. Bu durum dönemin oyuncularını için kimi zaman zorlu bir süreç oluşturmuştur. Tek tip üzerinden sinemada ilerlemek istemeyen oyuncuların bir kısmı sisteme eleştirilerde bulunmuştur. Bu isimlerden biri de Tarık Akan'dır. Genelde salon filmlerinde, yakışıklı, çapkın rollerinde izlemeye alıştığımız oyuncu 1975 yılından itibaren toplumsal gerçekçi filmlere ve rollere yönelmek istemiş ve sinema yapımcıları tarafından eleştirilmiştir. Ancak Kemal Sunal sinema hayatı boyunca tek tip ve benzer rollerde yer aldığı için eleştirilse de durumdan rahatsızlık duymadan çalışmalarına devam etmiştir.

Dönemin bir diğer filmi yönetmenliğini Kartal Tibet, senaryosunu Atıf Yılmaz'ın yazdığı Zübük'tür. Filmin oyuncu kadrosunda Kemal Sunal, Kadir Savun, Şemsi İnkaya, Bülent Kayabaş, Nevra Serezli rol almıştır. Film Aziz Nesin'in 1961 yılında yayınlanan romanından uyarlanmıştır. Zübük sonraki yıllarda Almanca ve

²⁷³ Gülşah Film, "Korkusuz Korkak (11:24-12:11)", https://youtu.be/CrWFANbYJXU?si=9gcIEgHu_8VEpo7c, Yayınlanma Tarihi 23.04.2021, Erişim Tarihi 25.09.2023.

²⁷⁴ Resmi Gazete, 9.11.1982, s.9.

²⁷⁵ Gülşah Film, "Gerzek Şaban (0:34-19:43)", https://youtu.be/ITf-lxBbeFY?si=_Txz0-IvzXsxpVL6, Yayınlanma Tarihi 25.03.2019, Erişim Tarihi 25.09.2023.

²⁷⁶ Çetin, a.g.e. s. 188.

Arapça gibi farklı dillerde yayınlanmıştır. Zübük kelimesi Aziz Nesin'in yaratmış olduğu bir karakter olmanın dışında sözüne güvenilmeyen, yalancı, dolandırıcı, çıkarı için her şeyi yapan bir karakter olarak toplumsal bir ifadeye dönüşmüştür.²⁷⁷

1960 ve 1980 darbe süreçlerinde Türkiye'de ekonomik, siyasi, sosyal, kültürel alanlarda yaşanan olumsuzluklar dönemin sinemasını etkilemiştir. Kemal Sunal filmde Zübükzade İbrahim isimli bir politikacıyı canlandırmıştır. Filmde geçen Destek Partisi Demokrat Partiyi, Huzur Partisi ise Cumhuriyet Halk Partisini yansıtmaktadır. Filmde çok partili siyasi hayat ve politikacılara eleştiriler yer almaktadır.²⁷⁸ Filmin giriş sahnesinde yer verilen gazete haberleri hem dönemi hem de filmde verilmek istenen mesajları yansıtmaktadır. İbrahim Zübükzade'nin Alucar Yaylası üzerine yaşanan anlaşmazlık sebebiyle gelen köylüsüne "Bu zaman namussuz zamanı, para dönmezse bu iş hallolmaz. Ne demişler vergini verme rüşvetini ver" sahnesi dönemin siyasetinde yaşanan rüşvet, yolsuzluk, vergi kaçırma sorularına bir gönderme olarak dikkat çeken sahnelerden biridir.²⁷⁹ Kemal Sunal'ın Şaban tiplerinin dışına çıkıp, karakter oyunculuğuna geçiş yaptığı filmidir.

Dönemin bir diğer filmi yönetmenliğini Memduh Ün, senaryosunu Bülent Oran, Orhan Aksoy, Memduh Ün'ün yazdığı Devlet Kuşu'dur. Filmin oyuncu kadrosunda Kemal Sunal, Reha Yurdakul, Bülent Kayabaş, Serpil Çakmaklı yer almıştır. Kemal Sunal filmde, Avare Mustafa karakteriyle tek hayali bir köfteci dükkânı açmak olan göçmen bir ailenin çocuğunu canlandırmaktadır. Komşunun kızı Aynur'a âşık olup, sonrasında zengin olma hayaliyle karaborsacı Zülfikar Bey'le tanışması ve başına gelen olaylar anlatılmıştır.²⁸⁰ Türkiye'de 1970'li yıllarda başlayarak devam eden siyasi iktidarsızlık, 1974 yılında yaşanan Kıbrıs Barış Harekatı'nın olumsuz etkileri, 1977 petrol kriz ve 1980 yılında yapılan askeri darbe ekonomik ve toplumsal sorunlar dikkat çekmektedir.²⁸¹ Gelen zamlar, ekonomik ve siyasi istikrarsızlık sebebiyle süreçten en fazla etkilenen kesim halk olmuştur. Filmin

²⁷⁷ Toygar Sinan Baykan, "Zübük: Bir İktidar Romanı", s.361.

²⁷⁸ Namaz, Şahin, a.g.m., s.431-435.

²⁷⁹ Hd Film Seyircisi, "Zübük (0:20-16:58)", <https://ok.ru/video/2640436005377>, Erişim Tarihi 21.01.2024.

²⁸⁰ SinemaGo, "Devlet Kuşu (13:14-36:20)", <https://youtu.be/5DnViC3eN2M?si=pbbb4Yrz0OJzLCU1>, Yayınlanma Tarihi 29.11.2022, Erişim Tarihi 25.09.2023.

²⁸¹ Özcan Dağdemir, Mesud Küçükcalay, "Türkiye'de 1960-1980 Müdahale Dönemi Ekonomileri: İktisat Politikaları ve Makro Ekonomik Göstergeler Açısından Bir Karşılaştırma", s. 124.

giriş kısmında bakkal dükkanında çalışan Mustafa'nın gelen müşteriye şeker vermek istediğinde şeker olmasına rağmen dükkân sahibinin olmadığını ve birkaç gün içinde şekere zam yapılacağını söylediği sahne yaşanan ekonomik olumsuzlukların halka nasıl yansıdığının bir göstergesi olmuştur.

Filmde aynı zamanda göçmen bir ailenin canlandırılması filmin dikkat çeken bir diğer unsurdur. Türkiye'de ilk kez 13 Ekim 1923 göçmenlere yönelik bir sistem oluşturulması amacıyla "Mübadele ve İmar ve İskân Vekaleti İhdasına Dair Kanun" çıkarılarak sonrasında Mübadele, İmar ve İskân Vekaleti oluşturulmuştur. Özellikle 1950 yılında ülkede sanayileşmenin etkisiyle dışarıdan gelen göçün yanında iç göçte de artışlar yaşanmıştır.²⁸²

1980 yılının bir diğer Kemal Sunal filmi yönetmenliğini Kartal Tibet, senaryosunu Bülent Oran, Memduh Ün ve Kartal Tibet'in yazdığı *Gol Kralı*'dır. Filmin oyuncu kadrosunda Kemal Sunal, Suzan Avcı, Gölge Başar, Suna Yıldızoğlu, Yavuz Şimşek, Mürvet Sim, Reha Yurdakul, Mete Sezer, Mete Taşkiran, Handan Adlı, Günnur Akay, Hüseyin Kutman, Sevinç Sunar, Muadelet Tibet, Ajlan Aktuğ rol almıştır.²⁸³ Film Aziz Nesin'in *Gol Kralı* isimli romanından uyarlanmış, filmin ilk sahneleri Beşiktaş-Fenerbahçe maçı oynandığı sırada çekilmiştir.²⁸⁴ 1980 darbe sürecinde çekilen filmlerde toplumsal, ekonomik, siyasi sorunlara yer verilse de bu dönemde eleştirelilik azalarak salt komediye yer verilmiştir.²⁸⁵ 1980 yılının diğer iki filmi olan *Zübük ve Devlet Kuşu* filmlerinde siyasi, ekonomik, toplumsal eleştiri sert bir şekilde yapılırken, ülkede artan siyasi gerginlik sebebiyle özellikle *Gol Kralı* filminde eleştirel dilin daha az kullanıldığı görülmüştür. Bu sebeple film, Aziz Nesin romanından uyarlansa da romandan son derece uzak bir anlatımla oluşturulmuştur.

²⁸² Zehra Aslan, "Genel Hatlarıyla 19. Yüzyıldan Günümüze Türkiye'ye yapılan Göçler, Göçmenlik ve İskân", s.3-5.

²⁸³ SinemaGo, "Gol Kralı (0:20-0:44)", <https://youtu.be/NEZ-moiW1uU?si=vsOvo1ySMICLZtB->, Yayınlanma Tarihi 18.11.2016, Erişim Tarihi 25.09.2023.

²⁸⁴ Gül Sunal, "Bölüm-27 Umur Bugay (3:31-3:55)", https://youtu.be/UoGdaqNZPnM?si=MJOJw8_b9DduNFME, Yayınlanma Tarihi 22.01.2022, Erişim Tarihi 11.09.2023.

²⁸⁵ Canberk Sönmez, "Türk Sinemasında Futbol ve Kitle Kültürü", s.74-75.

3.3. 1980-1985 Arası Filmleri

1981 yılına gelindiğinde yönetmenliğini Kartal Tibet, senaryosunu Yavuz Turgul'un yazdığı Davaro dönemin önemli yapımlarından biridir. Filmde Kemal Sunal, Adile Naşit, Ayşen Gruda, Şener Şen, Pembe Mutlu, İhsan Yüce, Gülçin Feray, Osman Çağlar, Ahmet Açıkan, Nermin Özses, Semra Uçar, Gülderen Esmer, Sırrı Elitaş, Yusuf Çetin, Yedigöller Dağdeviren, Çetin Başaran, Cevdet Balıkcı rol almıştır.²⁸⁶

Kemal Sunal filmin çekimleri sırasında askerde olduğu için Kartal Tibet'in ricası üzerine izin alarak çekimler için Antalya'ya gitmiştir.²⁸⁷ Filmde Almanya'da çalışarak ülkesine dönen Memo'nun Muhtarın kızı Cano'yla evlenmek için verdiği mücadele anlatılmıştır. Memo'nun töreler gereği Hıyarolar'dan Sülo'yu öldürmesi ve bu süreçte Memo'nun başına gelen ilginç olaylar anlatılmıştır.²⁸⁸ Film İstanbul'un farklı yerlerinde çekilmiştir. Köy sahneleri İstanbul Boğazköy, mağara sahneleri ise Çatalca İncegiz Mağaralarında çekilmiştir.²⁸⁹ Film Kemal Sunal ve Şener Şen'in bir arada oynadığı filmlerin sonuncusudur.²⁹⁰

Filmde Almanya'da çalışma olgusunun işlenmesi filmin önemli noktalarından biri olmuştur. Özellikle Türkiye'den Almanya'ya yapılan işçi göçleri üç farklı dönemde yaşanmıştır. İlki 1961'de iş gücü anlaşmasıyla yaşanan göç, ikincisi 1973 yılında iş gücü anlaşmasının durdurulması sebebiyle yaşanan göç ve üçüncüsü 1980 yılında sığınma adı altında yapılan göçlerdir.²⁹¹ Filmde Türkiye'de yaşanan göç olgusuna dikkat çekilerek, aynı zamanda Doğu ve Güneydoğu bölgelerinde rastlanan kan davası, toprak ağalığı, başlık parası kavramları ve bunların etkilerine yer verilmiştir. Bölgelerdeki toprak ağaları çoğu zaman devlet ve kanunlardan çok daha etkili olmuştur.²⁹² Nitekim filmde köylüler köy ağasına borçludur ve Almanya'dan

²⁸⁶ Türk Filmleri TV, "Davaro (0:02-0:26)", <https://youtu.be/B8L9oZXpXR0?si=N3TYJRSwsqyPMaAD>, Yayınlanma Tarihi 27.04.2023, Erişim Tarihi 25.09.2023.

²⁸⁷ Gül Sunal, "Bölüm-22 Kemal Askerde (11:27-12:30)", <https://youtu.be/QLW-Nr7XwwE?si=IWVm-w5N-CLNaB7m>, Yayınlanma Tarihi 11.12.2021, Erişim Tarihi 11.09.2023.

²⁸⁸ Burçak Evren, Bircan Usallı Silan, a.g.e. s.140.

²⁸⁹ Çetin, a.g.e. s. 72.

²⁹⁰ Caner, a.g.e. s. 61.

²⁹¹ Abdulsamet Bayram, "Almanya'ya Göç Eden Türk İşçilerinin Kültürel Bir Grup Olarak İlk Teşkilatlanma Süreci", s. 24.

²⁹² Mehmet Devrim Topses, "Türkiye'de Kan Davası Geleneğinin Sosyolojik Çözümlemesi", s. 191.

Memo'nun dönüp borçlarını ödemesini beklemektedir. Bu yönüyle filmde dönemin toplumsal sorunlarının birçoğuna yer verilmiştir.

Dönemin bir diğer filmi yönetmenliğini Memduh Ün, senaryosunu Orhan Aksoy'un yazdığı Kanlı Nigar isimli filmidir. Filmin oyuncu kadrosunda Kemal Sunal, Dinçer Çekmez, Fatma Girik, Sümer Tilmaç, Bahar Öztan rol almıştır. Film Süt Kardeşler, Tosun Paşa filmleri gibi bir dönem güldürüsüdür. Film yapımcıları tarafından dönemsel filmler tercih edilmese de yayınlandığı yıllarda halk tarafından sevilen ve izlenen bir film olmuştur. Kanlı Nigar, Sadık Şendil'in yazdığı tiyatro oyunu olarak sahnelenmeye başlamış sonrasında sinemaya uyarlanmıştır. Film, Osmanlı Dönemi'nde kadına yaklaşımın tam tersi bir bakış açısıyla ele alınmıştır. Tarihte Türklerin kurmuş olduğu devletlerin çoğunda kadın önemli bir yere sahiptir. Osmanlı'da kadına yönelik birtakım kısıtlamalar uygulanmıştır. Osmanlı bu kısıtlamaların kadının değerini artırmaya yönelik olduğunu savunmuştur. Özellikle İslami kuralların hakim olduğu Osmanlı Devleti'nde kadın zaman içerisinde daha da kapalı ve mahrem bir varlık olarak görülmeye başlanmıştır.²⁹³ Filmde ise Osmanlı'da alışılmış kadın algısının dışına çıkılarak randevu işletmeciliği yapan Kanlı Nigar'ın düşmanı olan Agah Efendi'den intikam alması anlatılmıştır.²⁹⁴

1981 yılının bir diğer filmi yönetmenliğini ve senaryosunu Natuk Baytan'ın yaptığı Üç Kağıtçı'dır. Filmde Almanya'dan ölen babasının malları için köyüne gelen Rıfkı'nın köylüler tarafından ermiş olduğuna inanılması ve sonrasında gelişen olaylar anlatılmıştır. Rıfkı insanların dini duygularını kullanarak istediklerini yapan bir karakteri canlandırmıştır.²⁹⁵ Dini inanışlar ve özellikle de halk inançları, insanların sorunlarının çözümü için buldukları ve zamanla dini inançlarla birleşerek oluşan inançlarıdır. Filmde ekinleri kuruyan köylü için yağmur duasına çıkılarak, engelli insanları bir anda ayağa kaldırarak halkın dini duygularından faydalanılmaya çalışılmıştır. Toplumda bu durumun ortaya çıkmasında insanların hayatlarıyla ilgili yaşadığı güvensizlik, inanma ve güvende hissetme isteği, çaresizlik duygusu ön plana

²⁹³ Vesile Şimşek, "Osmanlı Dönemi'nde Kadının Yeri Üzerine", s. 195.

²⁹⁴ Kemal Sunal Filmleri, "Kanlı Nigar (18:44-25:25)", <https://youtu.be/vkJypDbr32o?si=wUYqHJxqT1pHAYcl>, Yayınlanma Tarihi 24.11.2016, Erişim Tarihi 25.09.2023.

²⁹⁵ Gülşah Film, "Üç Kağıtçı (9:24-31:28)", https://youtu.be/6xVREEH66iw?si=_DjEaQGxqezDsZZg, Yayınlanma Tarihi 27.10.2021, Erişim Tarihi 25.09.2023.

çıkıştır.²⁹⁶ Film dönemin, insanlar üzerinde oluşturduğu belirsizliğin ve sonuçlarının önemli bir göstergesi olmuştur.

1982 yılına gelindiğinde yönetmenliğini Kartal Tibet, senaryosunu Sefa Önal'ın yazdığı Doktor Civanım dönemin önemli güldürü filmlerinden biridir. Filmin oyuncu kadrosunda Kemal Sunal, Ayşen Gruda, İhsan Yüce, Bahar Öztan, Ali Şen yer almıştır. Ruşen ve İhsan isimli iki köy ağasının arasında yaşanan rekabet ve sahte doktorluk yapan Kemal'in köye gelişi ve Ruşen Ağa'nın kızı Sümbül'le evlenmek için verdiği mücadele anlatılmıştır.²⁹⁷ Kemal Sunal klasikleşmiş filmlerinden farklı olarak saf rolünün aksine uyanık, rekabetçi bir rolde oynamıştır. Filmlerinde köylerdeki ağalık sisteminin eleştirisi yapılırken, bu filmle birlikte ağalık sistemi farklı bir açıdan ele alınarak işlenmiştir. Ağalık sisteminde halk, genelde zararlı çıkan taraf olurken filmde iki ağanın birbirleriyle rekabet için maaşları artırmaları, köye bedava sinema salonu açmaları kalıpların dışına çıkılarak halkın menfaatine uygun olarak işlenmiştir. Aynı zamanda Kemal Sunal filmlerinin çoğunda milli bilincin gelişmesinde etkili olan yarışlar, sporlar ve geleneksel çocuk oyunlarına yer verilmiştir. Filmde halat çekme, yağlı güreş, atıcılık gibi halk oyunlarına ve sporlarına yer verilmiştir.²⁹⁸

Dönemin bir diğer yapımı yönetmenliğini Natuk Baytan, senaryosunu Ahmet Üstel'in yazdığı Yedi Bela Hüsnü'dür. Filmde Hüsnü ve arkadaşı Bitirim Cemal'in yıllar sonra karşılaşmaları, Cemal'in Hüsnü'ye para kazanma üzerine bildiği oyunları öğretmek farklı işler yaptırması ve Hüsnü'nün yaşadığı ilginç olaylar anlatılmıştır.²⁹⁹ Film İstanbul'da Beyoğlu, Kemerburgaz, Levent, Yeşilköy ilçelerinde çekilmiştir.³⁰⁰

1983 yılında yönetmenliğini Kartal Tibet, senaryosunu Suphi Tekniker'in yaptığı En Büyük Şaban dönemin önemli yapımlarından biridir. Filmde Kemal Sunal, Kamuran Uluer, Nilgün Bubikoğlu, Dinçer Çekmez rol almıştır. Şaban'ın zengin olmak için İstanbul'a gelişi, bir dolandırıcı tarafından İstanbul Boğaz Köprüsü'nü satın alabileceğini söyleyip kandırması, sonrasında ise gözleri görmeyen bir kıza aşık olup

²⁹⁶ Fatih Kandemir, "Halk İnançlarının Psiko-Sosyal Nedenleri ve Türkiye'deki Halk İnançlarının Tarihi Temelleri", s. 97-98.

²⁹⁷ Kemal Sunal Filmleri, "Doktor Civanım (0:11-4:24)", <https://youtu.be/sBLo4GmJgXc?si=iJZYFDN7pkv8fMPE>, Yayınlanma Tarihi 03.07.2023, Erişim Tarihi 25.09.2023.

²⁹⁸ Şarman Korkutan, a.g.m. s. 77-81.

²⁹⁹ Evren, Usallı Silan, a.g.e. s. 146-148.

³⁰⁰ Çetin, a.g.e. s. 56.

onun gözlerinin açılması için verdiği mücadele anlatılmıştır.³⁰¹ Kemal Sunal, filmlerinin bazılarında dünya güldürü sinemasının önemli temsilcilerinden biri olan Charlie Chaplin'den etkilenmiştir. Film, Charlie Chaplin'in 1931 yapımı City Lights isimli filmiyle benzer sahnelerden oluşmaktadır.³⁰² İki filmde de gözleri görmeyen kızla; ilk karşılaşma, çiçek satma, eve gelip müzik açma, camdan komşu kız ile konuşma sahneleriyle, Şaban ve Şarlo'nun filmde; zengin bir adamla intihar edeceği sırada karşılaşma, zengin adamın evine gittikleri, zengin adamın pantolonuna viski dökülen, evin uşağının koltuğa oturmaya müsaade etmediği, evdeki piyano ve koltuğun üstüne düşülen, eğlenmeye gittikleri mekanda adamın purosunu yaktıkları, kadının elbisesinin yandığı, yan masayla kavga ettikleri, dans gösterisi sahnesi, sigara alma, düdük yutulan sahneler arasında benzerlikler görülmüştür.³⁰³

Dönemin bir diğer filmi yönetmenliğini Kartal Tibet, senaryosunu Kemal Sunal, İhsan Yüce, Kartal Tibet, Memduh Ün'ün yazdığı Çarıklı Milyoner'dir. Filmde Kemal Sunal, Ali Şen, Nermin Denizci, Jale Efecik, Belkıs Dilligil, Memduh Ün, Selim Naşid, Zuhale Üstüntaş, Hüseyin Kutman, Necdet Yakın, Ekrem Gökçaya, Reha Yurdakul, Necla Nazır rol almıştır.³⁰⁴ Kemal Sunal filmde Hollywood'un önemli yapımcı ve oyuncularından olan Frank Carpa'dan etkilenmiştir.³⁰⁵ Çarıklı Milyoner filmi Frank Carpa'nın 1936 yapımı Mr. Deeds Goes To Town isimli filminden uyarlanmıştır.³⁰⁶ İki ismin de hayatları ve filmleri arasında ortak noktalar bulunmaktadır. Yoksul bir çocukluk yaşamaları, filmlerinin temelinde olumlu bakış açısının olması ve haksızlıklarla mücadele edilmesi iki ismin ortak noktalarındandır. Bu açıdan film, Kemal Sunal filmlerinde verilmek istenen mesajlarla örtüşmektedir.³⁰⁷

1983 yılının bir diğer filmi yönetmenliğini Muzaffer Hıçyılmaz, Ahmet Sezerel, senaryosunu Osman Fahir Seden'in yazdığı Kılıbık'tır. Filmin oyuncu kadrosunda Kemal Sunal, Sırrı Elitaş, Sümer Tilmaç, Nevra Serezli, Ali Şen, Hüseyin

³⁰¹ Gülşah Film, "En Büyük Şaban (1:40-8:15)", https://youtu.be/bOu4OJa1Wc?si=NxywL_jhGWneDCZT, Yayınlanma Tarihi 18.03.2019, Erişim Tarihi 26.09.2023.

³⁰² Makal, a.g.e. s.58.

³⁰³ İlke Hasdemir Ünal, Edebi Eserlerin Görsel Sanata Yansıması: Bertolt Brecht "Bay Puntila ile Uşağı Matti" Eseri ile Kemal Sunal'ın "En Büyük Şaban" Filminin Karşılaştırılması, s. 70-83.

³⁰⁴ Gülşah Film, "Çarıklı Milyoner (0:20-1:36)", <https://youtu.be/GICo5W3fEaw?si=d-tkwh1tWi0gSYUn>, Yayınlanma Tarihi 21.03.2019, Erişim Tarihi 26.09.2023.

³⁰⁵ Evren, Usallı Silan, a.g.e. s. 150.

³⁰⁶ Hakan San, "Frank Carpa, Hayatı, Filmleri, Tarzı...", s.203.

³⁰⁷ Hilal Süreyya Yılmaz, "Amerikan Sinemasına Egemen Mutlu Son İdeolojisi", s.65-67.

Kutman yer almıştır. Aziz Nesin'in Toros Canavarı isimli hikayesinden uyarlanmıştır.³⁰⁸ Filmde ekonomik krizin Türkiye'ye etkileri sonucunda şehirlerde yaşayan orta sınıf vatandaşlar için önemli olan bakkalcılık ve veresiye sistemine yer verilmiştir.³⁰⁹ Bakkallar bu dönem ekonomik sıkıntılar yaşayan halkın veresiye sistemi sayesinde çıkış yollarından biri olmuştur. Filmde aynı zamanda kiracı ve ev sahibi haklarına yönelik sahneler yer almıştır. 1980-1990'lı yıllarda Türkiye'de köyden kente yaşanan göçlere bağlı olarak arsa sorunlarının artması ve kira fiyatlarında yaşanan artış etkili olmuştur.³¹⁰ Filmde ev sahibi Müslim Bey'in haksız olarak kiracısı Kâmil Bey'e evden çıkması için yaptığı baskı dikkat çeken sahnelerden biridir.³¹¹ Yapılan mahkemeler sonucunda ise Kamil'in haklı bulunması kiracı hakları bakımında olumlu bir gelişme olarak filmde işlenmiştir.

Dönemin bir diğer filmi yönetmenliğini Natuk Baytan, senaryosunu Suphi Teknikerin yazdığı Tokatçı filmidir. Filmin oyuncu kadrosunda Kemal Sunal, Ünal Gürel, Şevket Altuğ, Ali Şen, Nazan Saatçi yer almıştır. Hasan Ağa'nın kızı Emine'yle evlenmek isteyen Osman'ın başlık parasını biriktirebilmek için İstanbul'a gelişi ve dolandırıcılık yapan arkadaşı Şevket'le yaşadığı olaylar anlatılmıştır. Filmde geleneksel halk kültürü unsurlarına rastlanılmış, özellikle halk şiirinin önemli unsurlarından biri olan manilerden faydalanılmıştır. Kemal Sunal'ın Güllü Geliyor Güllü, Kanlı Nigar, Salako, Yüz Numaralı Adam, İbo ile Güllüşah, Hasret, Sahte Kabadayı isimli filmlerinde de manilerden faydalanılmıştır.³¹² Filmlerinde Nasrettin Hoca, Keloğlan, Karagöz-Hacivat ve Orta Oyunu gibi geleneksel Türk kültürü unsurlarına yer verilmiştir.³¹³ Filmin giriş kısmında Kemal Sunal'ın eşeğe tersten binmesi Nasrettin Hoca hikayeleriyle benzerlik göstermektedir.³¹⁴

³⁰⁸ Çetin, a.g.e. s. 61.

³⁰⁹ Gündüz Aksu Kocatürk, "Kahraman Esnaf Süpermarkete Karşı: Bir Yerel Toplumsal Hareket Örneği", s. 253.

³¹⁰ Aysu Uğurlar, Tanyel Özelçi Ecerel, "Özel Kiralık Konut Sektörü ve Politikaları: Dünyadan Farklı Bir Yaklaşım ve Düzenleme Örnekleri", s.56.

³¹¹ Kemal Sunal Filmleri, "Kılıbık (0:03-1:27)", <https://youtu.be/TCaKt1I9EXY?si=xDh9J6z91rdSU3Uo>, Yayınlanma Tarihi 2.12.2019, Erişim Tarihi 26.09.2023.

³¹² Derya Özcan, Mustafa Dinç, "Kemal Sunal Filmlerinde Mani İcrası", s. 118-121.

³¹³ İsmail Abalı, "Kemal Sunal Filmlerinin Folklorik İşlevleri", s.234.

³¹⁴ Gülşah Film, "Tokatçı (0:07-0:20)", <https://youtu.be/GOZ7Waq9VkQ?si=L0Svaqj4fi8Ab0HL>, Yayınlanma Tarihi 24.04.2019, Erişim Tarihi 26.09.2023.

1984 yılına gelindiğinde dönemin önemli yapımlarından biri yönetmenliğini Natuk Baytan, senaryosunu Aydemir Akbaş'ın yazdığı *Atla Gel Şaban*'dır. Filmde Niyazi, iki çocuğu, kayınvalidesi ve eşiyle birlikte yaşayan bir işçidir. Çit-çit karamelaların içine maniler yazarak geçimini sağlaması ve sonrasında at yarışlarına merak duymaya başlayıp bu süreçte başına gelen olaylar filmde anlatılmıştır.³¹⁵ Dönemin ekonomik sorunları filmde dikkat çekmekte olup, ay sonunu hiçbir zaman getiremeyen bir işçinin yaşadığı sıkıntılar filmin ana konusunu oluşturmuştur.³¹⁶ Nitekim Kemal Sunal filmlerinin başarısının en önemli dayanak noktalarından biri insanların ve dönemin sorunları analiz ederek izleyiciye anlatması olmuştur. Filmde sebze-meyve fiyatlarını değiştiren manavcı, odunları ıslatarak daha ağır gelmesini sağlayan oduncu, terazinin dengesiyle oynayarak daha ağır tartmasını sağlayan bakkal Türkiye'nin ekonomisini ve halkın yaşadığı sıkıntıları özetleyen sahnelerdir.

Dönemin bir diğer filmi yönetmenliğini Kartal Tibet, senaryosunu Osman Fahir Seden'in yazdığı *Orta Direk Şaban*'dır. Filmde Kemal Sunal, Bahar Öztan, Yalçın Tülbağ, Ergün Köknar, Dinçer Çekmez, Yavuzer Çetinkaya, Coşkun Göğen, Fatih Özses, Hayri Caner, Renan Fosforoğlu, Oktay Güzeloğlu, Sırrı Elitaş, Reha Yurdakul rol almıştır. Dönemin siyasi hayatında yaşanan istikrarsızlık, ekonomik alanda yaşanan sorunların daha da artmasında etkili olmuştur. Anavatan Partisi'nin iktidarda olduğu yıllarda ekonomik alanda ihracatın teşvik edilmesi, serbest piyasa ekonomisinin oluşturulması gibi farklı alanlarda yenilikler yapılmaya çalışılmıştır. Kemal Sunal filmleri dönemin orta ve düşük seviyedeki halkın ekonomik sorunlarını ele alması kitlesel bir direniş ortamı oluşturmuş, anlatılanların toplumsal düzeni bozmadan yapılmasına dikkat edilmiştir.³¹⁷ Sıradan bir dille gerçeklerin işlenmesi filmin başarısında etkili olmuştur. Giriş sahnesinde Şaban'ın kahvaltısını kahvaltılıkların kokusuyla yapması dönemin ekonomisinin açık şekilde betimlendiği sahnelerden biridir.³¹⁸

³¹⁵ Gülşah Film, “Atla Gel Şaban (9:30-21:32)”, <https://youtu.be/G7oxi4tq0Bk?si=Ez08agI6j8fveNvF>, Yayınlanma Tarihi 3.03.2019, Erişim Tarihi 26.09.2023.

³¹⁶ Evren, Usallı Silan, a.g.e. s. 152.

³¹⁷ Yunus Şaban Yaman, Engin Başçı, ““Katma Değer Şaban” ve “Orta Direk Şaban” Filmlerinde 1980 Türkiye'sinin Ekonomi Politikalarının Eleştirisi”, s. 227-233.

³¹⁸ Kemal Sunal Filmleri, “Orta Direk Şaban (0:28-4:15)”, https://youtu.be/AgHjSkudjRI?si=qalXotE458czM53_, Yayınlanma Tarihi 22.09.2022, Erişim Tarihi 26.09.2023.

1984 yapımı yönetmenliğini Kartal Tibet, senaryosunu İhsan Yüce'nin yazdığı Şabaniye dönemin bir diğer filmidir. Film 1982 yapımı yönetmenliğini Sydney Pollack, senaryosu Larry Gelbart, Barry Levinson tarafından yazılan Tootsie isimli filmle benzerlik göstermektedir. Filmde kan davası yüzünden kocası ölen Hatice'nin oğlu Şaban'la İstanbul'a gelmesi ve onu koruyabilmek için kadın kılığına sokması ve sonrasında Şaban'ın başına gelen olaylar anlatılmıştır.³¹⁹ Bu dönem postmodernizmin ön planda olduğu bir dönemdir. Postmodernizm; herkes tarafından farklı şekillerde yorumlanmıştır. Bu kavram tarih, edebiyat, felsefe, müzik gibi birçok farklı alanda kullanılmıştır. Özellikle 1980'li yıllarda postmodernizm üzerine tartışmalar çoğalmıştır. Filmde postmodern dönemin beraberinde getirdiği bireysellik ve güçlü kadın imajı ön plana çıkarılmıştır.³²⁰

Dönemin bir diğer filmi yönetmenliğini Memduh Ün, senaryosunu Umur Bugay'ın yazdığı Postacı'dır. Filmde PTT'de memur olan Adem'in PTT Dağıtıcıları Yürüyüş Yarışması'na katılma süreci ve aynı mahallede yaşayan Sevtap'la evlenmek için başına gelen olaylar anlatılmıştır. 1950 yılında tarımda makineleşme ve sanayileşmenin etkisiyle köyden kente göçler yaşanmış, bu durum kentlerde çarpık kentleşmenin yanında kira fiyatlarında artışa neden olmuştur. 1958 yılında kabul edilen İmar ve İskân Vekaleti Kuruluş ve Vazifeleri Hakkında Kanun ile ülkeye uygun konut politikaları oluşturulması için çalışmalar yapılmıştır. Kira ve konut sorunu ilerleyen yıllarda kentlere yaşanan göçlere bağlı olarak artmaya devam etmiştir. 1982 yılında hazırlanan yeni anayasada devletin toplu konut yapımında destek olacağı maddesi konut alanındaki sorunlara yönelik ortaya konmuştur.³²¹ Filmin giriş kısmında Nuri amca karakterinin “Çıkmış mı Adem oğlum çıkmış mı kira kanunu?” sorusuna Adem'in “çıkamaz hiç bekleme boşuna, her bir şey çıkar o çıkamaz” diyalogu dikkat çekmektedir.³²² Filmin giriş kısmında bu soruna yer verilmesi kira kanununun 1980'li yıllar için önemli bir sorun olduğunu ortaya koymaktadır. Nitekim 2985 sayılı

³¹⁹ Gülşah Film, “Şabaniye (0:32-16:44)”, <https://youtu.be/eedUtTFLYsQ?si=6ekTVCd3OhaoTvmN>, Yayınlanma Tarihi 21.03.2019, Erişim Tarihi 26.09.2023.

³²⁰ Tuba Gültekin, Aşkın Bahadır, “Simülasyon Teorisi, Postmodern Birey ve Tüketim Kültürü Yaklaşımlarıyla Sanat Eserlerini İlişkisel Yorumlanması”, s.577.

³²¹ Aykut Namık Çoban, “Cumhuriyetin İlanından Günümüze Konut Politikası”, s.85-92.

³²² Kemal Sunal Filmleri, “Postacı (2:36-2:55)”, https://youtu.be/_CI8xAFBz3Q?si=Euqa8JV8xl_S4h3q, Yayınlanma Tarihi 26.03.2023, Erişim Tarihi 26.09.2023.

Toplu Konut Kanunu 17 Mayıs 1984 tarihinde çıkarılarak yeni bir düzenlemeye gidilmiştir.³²³

1985 yılına gelindiğinde yönetmenliğini Kartal Tibet, senaryosunu Osman Fahri Seden'in yazdığı Gurbetçi Şaban'dır dönemin önemli filmlerinden biridir. Filmde Şaban'ın ülkesinde yaşadığı zorluklar sebebiyle otobüsle Almanya'ya yaptığı yolculuk ve Almanya'da başına gelen olaylar anlatılmıştır.³²⁴ Filmde dönemin ekonomik sorunları sebebiyle Almanya'ya yapılan göçler işlenmiştir. 1960 yılından önce Almanya'ya yapılan göçler yasal olmayan yollarla gerçekleştirilmiştir. Bu durumun sebeplerinden biri Almanya'ya giden göçmenlerin kalıcı olarak değil geçici bir süreyle Almanya'ya giderek ekonomik ve refah seviyeleri yükseldikten sonra ülkelerine dönmeleridir. Tarihte 31 Ekim 1961'de Almanya ve Türkiye arasında imzalanan İşgücü Alımı Antlaşması ile iki tarafın karşılıklı hakları belirlenmiş, yasa dışı yollarla yapılan göçler engellenmeye çalışılmıştır.³²⁵

Dönemin bir diğer filmi yönetmenliğini Kartal Tibet, senaryosunu Osman Fahir Seden'in yazdığı Katma Değer Şaban'dır. Şaban iftiraya uğrayan babası Kadir'i kurtarmak için Almanya'dan Türkiye'ye gelmiş, babasını kurtarmaya çalışırken aynı zamanda şarkıcılık yapmaya başlamıştır.³²⁶ Film, tarihsel açıdan 02.11.1984 tarihinde yürürlüğe giren Katma Değer Vergisi Kanunu'nun ekonomi ve halk üzerinde oluşturduğu sıkıntılara değinmiştir. Bu kanunla birçok alanda vergilendirmeye gidilmiştir. Gelir Vergisi Kanunu'na göre ticaret, serbest meslek ve çiftçiler belli oranlarda vergilendirilirler.³²⁷ Katma Değer vergisi 1. Dünya Savaşı yıllarında Alman sanayici Von Siemens tarafından bulunan ve uygulanmaya çalışılan, üretimden tüketim sürecine kadar geçen sürede vergi indirimi sağlayan, malın değer artışı hedef alan bir vergi türüdür.³²⁸ Ancak uygulama aşamasında ülkemizde sorunlara neden

³²³ Resmi Gazete, 17.03.1984, S. 18344, s.5.

³²⁴ Kemal Sunal Filmleri, "Gurbetçi Şaban (0:13-5:30)", https://youtu.be/0_EwZ3LbOIg?si=WMNaEfVrNbdHe8Tg, Yayınlanma Tarihi 18.04.2022, Erişim Tarihi 26.09.2023.

³²⁵ Hasan Yüksel, "Türk Sinemasında Dış Göçün Kayıtdışı İstihdama Yansımaları: Gurbetçi Şaban Filmi Örneği", s. 28.

³²⁶ Kemal Sunal Filmleri, "Katma Değer Şaban (15:26-29:39)", <https://youtu.be/b3ovhSBVQpE?si=ZrvmjznQk0Ms5nTx>, Yayınlanma Tarihi 23.08.2022, Erişim Tarihi 26.09.2023.

³²⁷ Resmi Gazete, 2.11.1984. S.18563, s.10.

³²⁸ Muhammet Han Özcan, "KDV Tipleri ve Türkiye'de Uygulanan KDV Tipi", s.,1.

olmuştur. Filmde KDV uygulamasının özellikle orta ve dar gelirli aileler üzerinde oluşturduğu olumsuz etki işlenmiştir. Aynı zamanda Şaban karakterinin Almanya'dan gelirken Türk halkına göre farklı giyim tarzı, liberal ekonominin halk üzerinde oluşturduğu etkinin anlaşılması için kullanılmıştır.³²⁹

Dönemin bir diğer filmi yönetmenliğini Kartal Tibet, senaryosunu Kemal Sunal, Kartal Tibet ve İhsan Yüce'nin yazdığı *Sosyete Şaban*'dır. Babası fabrikatör olan Peri karakterinin beşik kurtması olan Şaban'la istemeyerek de olsa yaptığı evlilik anlatılmıştır.³³⁰ Filmde 1980'li yıllarda toplumda zenginlik algısı vurgulanarak, değişen siyasi, ekonomik şartlar, toplumsal alanda yaşanan eşitsizlik ve adaletsiz gelir dağılımı kentte ve kırsal kesimde yaşayan insanlar arasında önemli bir fark yaratmıştır.³³¹ 1980 darbesi, 24 Ocak Kararları sonrası her alanda meydana gelen yasaklar halkı olumsuz anlamda etkileyip Türkiye'deki düzensiz gelir dağılımının temellerini oluşturmuştur. Filmin ana karakterlerinden biri olan Perinin lüks eşyalar kullanması ve 1980'li yıllarda toplumda çok yaygın olmayan yurt dışı seyahatlerine çıkması dönemin zenginlik algısını yansıtmaktadır.³³²

1985 yapımı bir diğer film yönetmenliğini Kartal Tibet, senaryosunu Aydemir Akbaş yazdığı *Şaban Papucu Yarım*'dır. Filmde Kemal Sunal, Adile Naşit, Halit Akçatepe, Fulya Özcan, Müge Akyamaç, Barış Altay, Reha Yurdakul, Nermin Denizci, Ümit Yesin, Yedigöller Ejder, Gazanfer Gündüz rol almıştır. Şaban, Adile Teyze ve kızının çocuk oyun parkı işleterek geçimlerini sağlamaya çalışmaları, çocuk oyun parkının zengin biri tarafından alınmak istenmesi, Şaban ve ailesinin engel olmaya çalışması anlatılmıştır.³³³ Türk tarihinde önemli bir yeri olan oyun kültürü filmde işlenmiştir. Filmin giriş sahnesi oyun parkında çocuk, büyük her yaş grubundan insanın oynayarak, eğlendikleri sahne ile başlamış, oyunun ve oyun alanlarının önemi vurgulanmıştır. Film Macar romancı Ferenc Molnar tarafından yazılan *Pal Sokağı*

³²⁹ Yaman, Başçı, a.g.m. s. 229-223.

³³⁰ Gülşah Film, *Sosyete Şaban* (5:40-8:46)", <https://youtu.be/BttjqHqM8ww?si=HBUZDt23qX5HAmI3>, Yayınlanma Tarihi 4.06.2023, Erişim Tarihi 26.09.2023.

³³¹ Esra Banu Sipahi, "1980 Sonrası Yeni-Liberalizm ve Küreselleşmenin Etkisinde Yeni Bir Kentsel Gelişme Biçimi Olarak Güvenlikli Siteler: Konya Örneği", s.2.

³³² Nergiz Karadaş, "1980 Sonrası Türk Sinemasında Zenginlik Temsilleri Üzerine Bir Alımlama Çalışması", s.24-96.

³³³ Gülşah Film, "*Şaban Papucu Yarım* (0:38-33:04)", <https://youtu.be/G62FPi5NYsU?si=SHrn7wd1C-s-V-GU>, Yayınlanma Tarihi 22.03.2019, Erişim Tarihi 26.09.2023.

Çocukları isimli romanla benzerlikler göstermektedir. Romanda filmde olduğu gibi çocuklar tarafından önemli olan bir oyun alanının varlığından ve yıkılmak istenmesinden bahsedilmiştir.³³⁴

Dönemin bir diğer filmi yönetmenliğini ve senaryosunu Kartal Tibet'in yaptığı Şen Dul Şaban'dır. Filmde Kemal Sunal, Nevra Serezli, Halit Akçatepe, Ayşen Gruda, Ayten Erman, Nermin Denizci rol almıştır. Bir fabrikada ustabaşı olarak çalışıp eşi ve çocuklarıyla yaşayan Şaban'ın iş hayatında yaşadığı zorluklar, geçim sıkıntısı ve bu süreçte yaşadığı olaylar anlatılmıştır.³³⁵ 1970'li yıllarda başlayan ülke ekonomisindeki bozulma 1980'li yıllarda da artarak devam etmiştir. Özellikle enflasyonun artması ve yabancı ülkelerde yaşanan gelişmeler doğrudan Türkiye'yi etkilemiştir. Bu sebeple 24 Ocak 1980 yılında enflasyon ve fiyat artışlarıyla mücadele etmek için bazı kararlar alınmıştır.³³⁶ Örneğin bu yıllarda petrol fiyatlarında ciddi bir artış yaşanmıştır. Filmde ev sahibinin kardeşinin gazete haberinden gördüğü benzine zam yapıldığı haberini müjde olarak görüp, ülkede diğer alanlarda da zamların olacağı ve ev kiralарını artıracakları için sevindiği sahne ülkenin ekonomik anlamda yaşadığı sorunların bir yansımasıdır. Türkiye'de artan işsizlik sorunu filmde vurgulanarak, İş ve İşçi Bulma Kurumu'na iş başvurusu yapan Şaban'ın uzun bir kuyrukla karşılaşması ve iş arayan çok sayıda insan olduğunu görmesi dönemin artan işsizlik oranlarına dikkat çekmektedir.³³⁷

1985 yılının son Kemal Sunal filmi yönetmenliğini Kartal Tibet, senaryosunu Erdoğan Tünaş ve İhsan Yüce'nin yazdığı Keriz'dir. Filmde Kemal Sunal, Perihan Savaş, Aliye Rona, Müge Akyamaç, Halit Akçatepe rol almıştır. Film, daha çok kırsal kesimde rastlanan namus, töre kavramı ve yansımalarına yer vermiştir. Türk tarihinde ataerkil aile yapısı içerisinde toplumların ve devletlerin yönetiminin erkeğe verilmesi sonucunda toplumsal yapı içerisinde kadının erkek tarafından korunma durumunu oluşturmuştur. Tarihte tarım ve hayvancılığın gelişimine bağlı olarak erkeğe verilen

³³⁴ Uğur Başaran, "Oyunun Toplum Üzerindeki Etki Gücü ve Şaban Papucu yarım Örneği", s.618.

³³⁵ Burçak Evren, Bircan Usallı Silan, a.g.e. s.163.

³³⁶ Esenay Aydoğan, "1980'den Günümüze Türkiye'de Enflasyon Serüveni", s.91.

³³⁷ Gülşah Film, "Şen Dul Şaban (19:44-20:42)", <https://youtu.be/RCcO3Zh4ths?si=LH2KJcJgJ9b0Lf>, Yayınlanma Tarihi 21.03.2019, Erişim Tarihi 26.09.2023.

güç ve toplumsal yapı içindeki konum günümüze kadar gelmiştir.³³⁸ Filmde tanrı tarafından, namus davası yüzünden Zühtü'nün evine taş atıldığının söylenmesi insanların dini duygularının kullanılmasına yönelik dikkat çeken sahnelerden biridir.³³⁹ Aynı zamanda kan davaları sebebiyle kırsal kesimden şehre yapılan göç olgusu da filmde geçmektedir.³⁴⁰ Toplumsal açıdan doğu ve güneydoğuda yaşayan halk, kan davası sebebiyle can ve mal güvenliğini sağlayamadığı için şehirlere göç ederek bu yıllarda şehirlerde yaşanan çarpık kentleşmenin sebeplerinden biri olmuştur.

3.4. 1985-1990 Arası Filmleri

1986 yılına gelindiğinde yönetmenliğini Zeki Ökten, senaryosunu Umur Bugay'ın yazdığı Davacı'dır dönemin önemli yapımlarından biridir. Filmin oyuncu kadrosunda Kemal Sunal, Güzin Özipek, Demet Akbağ, Yavuzer Çetinkaya, Savaş Yurttaş rol almıştır. Yunus isimli yoksul bir köylünün komşu Ahmet'le davalık olması, mahkemelerdeki arzuhalcilerin davacıların sorgulamalarını yaparken farklı eklemeler yapması sonucu davalarının yedi yıl boyunca devam etmesi ve iki tarafın yaşadığı zorlukları anlatılmıştır.³⁴¹ Arzuhalcilik, Osmanlı Devleti'nde ortaya çıkmış bir müessesedir. Resmi dairelere veya özel kişilere başkaları adına mektup, dilekçe yazarak onların isteklerini ve durumlarını yazan kişilere arzuhalci denir.³⁴² 3 Nisan 1924'te yürürlüğe giren Muhamat Kanunu ile resmi olarak ilk kez avukatlık kavramı kullanılmaya başlanmıştır.³⁴³ Filmde avukatların savunmaları doğru şekilde hazırlayamaması sebebiyle davanın uzaması ve hukuk sisteminin işleyişiyle ilgili eleştiriler yer almıştır. Nitekim “Bir kez adaletin eline düşmeyeceksin, düştün mü yandın” repliği sistemin işleyişindeki zorlukları açıklamaktadır.³⁴⁴

Dönemin bir diğer filmi yönetmenliğini Kartal Tibet, senaryosunu Kartal Tibet ve Osman Fahir Seden'in yazdığı Deli Deli Küpeli'dir. Filmde Kemal Sunal, Yaman

³³⁸ Mehtap Hamzaoglu, Emrah Konuralp, “Geleneksel Toplumlarda Namus Olgusu ve Namus Cinayeti: Türkiye Örneği”, s.54-55.

³³⁹ Erler Film Türker İnanoğlu, “Keriz (33:28-34:50)”, https://youtu.be/kVyvF84zEaA?si=1Bk3fMXK_FJnRnx, Yayınlanma Tarihi 1.02.2019, Erişim Tarihi 26.09.2023.

³⁴⁰ Mustafa Öztürk, Nihat Altuntepe, “Türkiye’de Kentsel Alanlara Göç Edenlerin Kent ve Çalışma Hayatına Uyum Durumları: Bir Alan Araştırması”, s.1591.

³⁴¹ Gülşah Film, “Davacı (3:34-7:35)”, <https://youtu.be/pQ9GgiPPYnc?si=soRm8abCDSWAbqGn>, Yayınlanma Tarihi 18.03.2019, Erişim Tarihi 26.09.2023.

³⁴² Seda Örsten Esirgen, “Tanzimattan Cumhuriyete Avukatlık”, s.740.

³⁴³ Müfit Mert Balak, “Türkiye’de Avukatlık Mesleği Tarihi ve Gelişimi”, s.29.

³⁴⁴ Evren, Usallı Silan, a.g.e. s.165

Okay, İhsan Yüce, Yavuzer Çetinkaya, Melike Zobu rol almıştır. Film Cevat Fehmi Başkut'un Buzlar Çözülmeden isimli tiyatro oyunundan uyarlanmıştır.³⁴⁵ Hakimi ve kaymakamı olmayan bir köye iki arkadaşın gelip kendilerini hakim ve avukat olarak tanıtip köylünün sorunlarını çözmesi anlatılarak kasabasız ve hakimsiz kalan bir köyün yaşadığı zorluklar üzerinden, ülkenin siyasi, ekonomik ve hukuki eleştirisi yapılmıştır. Bu süreçte köy halkının haraca bağlanması, esnafın ürünlerin fiyatlarını fahiş oranda artırması ve halkın yaşadığı sorunlar işlenmiştir. Halkın kahvehanede haber izlediği sahnede özellikle güzel sanatlara olan kabiliyetin keşfedilmesi ve bu sanatkarların elinden tutulmasına yönelik haberlere yer verilmesi dikkat çeken detaylardan biridir.³⁴⁶ Klasik Kemal Sunal filmlerinde yer alan toplumsal eleştiriye filmde sıkça yer verilmiştir. Din görevlilerine yönelik eleştiri filmin dikkat çeken unsurlarından biridir. Filmde tüccar Hacı Karamuratoğlu karakteri halkı kandıran bir tüccar, karaborsacı olarak karşımıza çıkarak, din adamlarının toplumda edindiği yerle ilgili önemli ipuçlarına filmde rastlanmıştır.³⁴⁷

Dönemin bir diğer filmi yönetmenliğini Memduh Ün, senaryosunu Fatma Girik'in yazdığı Garip filmidir. Filmin oyuncu kadrosunda Kemal Sunal, Reha Yurdakul, Fatoş Sezer, Nilgün Saraylı yer almıştır. Fakir bir adamın deniz kenarında bulduğu yeni doğmuş bebeğe sahip çıkması, onu büyütmesi anlatılmaktadır.³⁴⁸ Film Charlie Chaplin'in The Kid filmiyle benzer konu ve sahnelerden oluşmaktadır.

Yönetmenliğini Zeki Ökten, senaryosunu Umur Bugay'ın yazdığı Yoksul dönemin bir diğer filmidir. Filmin oyuncu kadrosunda Kemal Sunal, Şehnaz Dilan, Yaman Okay, Kerem Yılmaz, İsmet Kazancıoğlu, Fatoş Sezer yer almıştır.³⁴⁹ Filmde Tahtakale'de yolsuzluk yapan Süleyman ve onun çay ocağında çalışan Yoksul'un yaşanan rüşvet, yolsuzluk ve tefecilik işlerine karşı duruşu ve başına gelen olayları

³⁴⁵ Onur Ertürk, "Platon'un Filozof Kral'ı Bağlamında Deli Deli Küpeli Filmindeki Deli Kaymakam Karakterinin Değerlendirilmesi", s.416.

³⁴⁶ Kemal Sunal Filmleri, "Deli Deli Küpeli (4:05-5:06)", <https://youtu.be/cbZuPhiyOmg?si=a26XqrUBz24KXXz3>, Yayınlanma Tarihi 22.11.2019, Erişim Tarihi 26.09.2023.

³⁴⁷ Serkan Öztürk, Deniz Demir, "Türk Komedi Filmlerinde Din Öğreticilerinin ve Görevlilerinin Temsili: Kemal Sunal Filmleri (Kibar Feyzo, Şark Bülbülü, Davaro, Deli Deli Küpeli) Örnekleme", s.174.

³⁴⁸ Kemal Sunal Filmleri, "Garip (3:57-16:03)", <https://youtu.be/CwKrm6bgTtk?si=WBVpId-goUXI3GZI>, Yayınlanma Tarihi 17.05.2022, Erişim Tarihi 26.09.2023.

³⁴⁹ Çiçek Film/Şeref Film, "Yoksul (0:19-0:42)", <https://youtu.be/xfn2PgMDYxw?si=Hv6V2N2XdqjiaTXn>, Yayınlanma Tarihi 6.02.2018, Erişim Tarihi 26.09.2023.

anlatılmıştır.³⁵⁰ 1980’li yılların toplumsal alandaki sorunları yansıtılmaya çalışılmıştır. Film tek bir mekân üzerinden İstanbul Mahmutpaşa Abud Efendi Han’da çekilmiştir.³⁵¹

Dönemin son filmi yönetmenliğini ve senaryosunu Natuk Baytan’ın yaptığı Tarzan Rıfkı’dır. Filmde Kemal Sunal, Kerem Yılmaz, Yaman Okay, Fatoş Sezer, Şehnaz Dilan rol almıştır. Çaycı olarak çalışan Rıfkı sevdiği kızla evlenebilmek için ev aramaktadır. Ancak bütçesine uygun bir ev bulmakta sorunlar yaşar. Tarzan Rıfkı olarak ünlendikten sonra yaşadığı ilginç olaylar filmde anlatılmıştır. Filmde Türkiye’de bozulan ekonomiyle birlikte artan kira ve ev fiyatlarına eleştiriler yapılmıştır. Aynı zamanda jeopolitik konumu sebebiyle Türkiye yabancı göçmenler ve kaçak işçiler için önemli ülkelerden biri olmuştur. Göçmenlerin bir bölümü farklı ülkelere göç etmek için Türkiye’yi kullanırken bazıları da ülkemize yerleşmiştir.³⁵² Filmin bir sahnesinde Rıfkı tam evi tutmuşken Arap bir göçmenin gelip daha fazla kira vererek evi alması sonucu Rıfkı’nın ülkede ev bulmanın zorluklarına olan isyanı Türkiye’nin ekonomik durumunu yansıtır filmin dikkat çeken sahnelerinden biri olmuştur.³⁵³

1987 yılına gelindiğinde yönetmenliğini ve senaryosunu Orhan Aksoy’un yaptığı Kiracı filmi dönemin önemli yapımlarından biridir. Filmin oyuncu kadrosunda Kemal Sunal, Özlem Onursal, Füsun Demirel, Ulver Süer, Nevzat Okçugil, Tayfur Çorağan, Mustafa Suphi, Arzu Atalay, Yaşar Güner, Nurettin Şen, Sabriye Kara, Selçuk Buğday, Çiğdem Gürtuna, Elif Gezen, Renan Fosforoğlu, Teoman Aksoy, Adem Talay, Tuncay Halıcıoğlu, Nuri Tuğ, Muzaffer Civan, Cevdet Arıkan yer almıştır.³⁵⁴ Bundan önce çekilen Postacı, Tarzan Rıfkı gibi birçok filmde ülke ekonomisi ve artan kira fiyatlarına yapılan eleştiri Kiracı filmiyle devam ettirilmiştir. Türkiye’de 1960-1970’li yıllarda köyden kente yapılan göçlerle birlikte gecekondulaşma artarken, 1980’li yıllardan itibaren kiralı ve apartman dairelerinde

³⁵⁰ Evren, Usallı Silan, a.g.e. s. 169.

³⁵¹ Çetin, a.g.e. s. 70.

³⁵² Taşkın Deniz, “Uluslararası Göç Perspektifinde Türkiye”, s.184.

³⁵³ Gülşah Film, “Tarzan Rıfkı (3:57-4:53)”, <https://youtu.be/WE0tU8cJ1Ps?si=H9PKWvvNMg3GAnQ4>, Yayınlanma Tarihi 22.03.2019, Erişim Tarihi 26.09.2023.

³⁵⁴ Kemal Sunal Filmleri, “Kiracı (0:57-1:33)”, <https://youtu.be/aML687CKOdI?si=Zs8ZjZE0RkGr1YCYZ>, Yayınlanma Tarihi 3.01.2023, Erişim Tarihi 26.09.2023.

oturan insanların sayısında artış yaşanmıştır. Filmde devlet memuru olan Kerim'in ev sahipleriyle yaşadığı sorunlar ve ekonomik sıkıntılar anlatılmıştır.³⁵⁵

Dönemin bir diğer filmi yönetmenliğini Kartal Tibet, senaryosunu Erdoğan Tünaş'ın yazdığı Japon İşi'dir. Filmin oyuncu kadrosunda Kemal Sunal, Fatma Girik, Asuman Arsan, Necdet Yakın, Mitsuo Hamaya, Renan Fosforoğlu, Tayfun Çorağan, Mustafa Suphi, Tuncer Sevi, Tuncay Akça, Hakkı Kıvanç, Hamza Fidan, Cevdet Balıkcı, Metin Başaran, Mehmet Uğur, Dünder Aydın, İhsan Özgenç, Cemal Arsuner, Fahri Pehlivan yer almıştır.³⁵⁶ Film tarihsel açıdan herhangi bir eleştirel durum amaçlanarak oluşturulmamıştır. Bundaki önemli etkenlerden biri Türkiye'deki belirli bir izleyici kitlesinin yalnızca güldürü filmi istemesiyle ilgilidir. Bu sebeple Kemal Sunal filmlerinde tek bir kesime göre değil, daha geniş bir seyirci kitlesine hitap edebilmek için eleştirelliğin olmadığı yalnızca güldürü amaçlı filmler çekmiştir. Özellikle filmlerindeki dengeyi sağlamak için bu yıllardan itibaren dört veya beş film çekme kararı almıştır.³⁵⁷

Yönetmenliğini Orhan Aksoy, senaryosunu İlhan Engin'in yazdığı Yakışıklı dönemin bir diğer filmidir. Filmde kamyonuyla gazete dağıtımı yapan Selim evlenmek için telsizle, yakışıklı takma adıyla biriyle görüşmeye başlaması, evlenmeye karar verdikten sonra maddi zorluklar sebebiyle yaşadığı zorluklar anlatılmıştır. Dönemin önemli sorunlarından biri olan artan göçler sebebiyle ülkede ev bulmanın zorlaşması ve artan kira fiyatlarının insanlar üzerindeki olumsuz etkileri anlatılmıştır. Filmin son kısmında Selim karakterinin "Araplar ayda 700 bin, Acemler günde 20 bin lira veriyor diye bilmediğimiz yabancıları bize rakip çıkardılar. Kendi ülkemizde kendi paramızla biz yabancı olduk" repliği Türkiye'de yaşanan göçlerin kendi vatandaşlarımızı ekonomik anlamda zorladığının bir kanıtı olmuştur.³⁵⁸

1988 yılına gelindiğinde yönetmenliğini Zeki Ökten, senaryosunu Umur Bugay'ın yazdığı Düttürü Dünya filmi dönemin önemli güldürü filmlerinden biridir.

³⁵⁵ Tuba Bülbül Bahtiyar, Dicle Aydın, Esra Yıldız, "Türk Sinema Filmleri Üzerinden Konutu Okumak: 1980lerden Üç Örnek", s.423.

³⁵⁶ Gülşah Film, "Japon İşi (0:17-0:48)", https://youtu.be/GySuqiTfZcw?si=XkAL1_bqKTCYGW4t, Yayınlanma Tarihi 20.03.2019, Erişim Tarihi 26.09.2023.

³⁵⁷ Cumhuriyet Dergi, s.10.

³⁵⁸ Fanatik Klasik Film, "Yakışıklı (1:23:32-1:24:00)", <https://youtu.be/H3ySp7zl8M?si=ajeH1MBmyBFqaBdR>, Yayınlanma Tarihi 23.11.2016, Erişim Tarihi 26.09.2023.

Filmde Kemal Sunal, Orhan Çağman, Ayberk Çölok, Selçuk Uluergüven, Cezmi Baskın, Jale Aylanç rol almıştır. Ankara’da pavyonda klarnet çalan Dütdüt Mehmet’in kendi şarkılarının olduğu kasetini çıkarıp, ailesine bakabilmek için verdiği mücadele anlatılmıştır. Kemal Sunal filmlerinde görülen Türkiye’deki sorunlara yönelik eleştiri filmde devam etmiştir. Filmde ekonominin getirdiği zorlukları dile getirmek için “Boş tencere mitingine” katılan kadınların “Boş tencereler çalsın, yeter hayat ucuzlasın” sloganını söyledikleri sahne ülkedeki ekonomik zorlukların halk üzerinde oluşturduğu etkiyi yansıtmaktadır.³⁵⁹

Dönemin bir diğer filmi yönetmenliğini Kartal Tibet, senaryosunu İhsan Yüce’nin yazdığı Öğretmen filmidir. Filmin oyuncu kadrosunda Kemal Sunal, Selma Sonat, Renan Fosforoğlu, Reha Yurdakul, İhsan Yüce yer almıştır. Bir ilköğretim okulunda öğretmenlik yapan Hüsnü’nün okuldaki başarıları sebebiyle İstanbul’a tayininin çıkması ve bir öğretmenin yaşadığı zorluklar anlatılmıştır.³⁶⁰ Kemal Sunal filmleri, dönemin film eleştirmenleri tarafından sürekli aynı olduğu, kendini geliştirmede, Şabanlı ve güldürü ağırlıklı filmlerin sayısının fazla olması sebebiyle eleştirilmiştir. Öğretmen filmi ise Kemal Sunal’ın farklı bir çizgide anlatırken bir taraftan güldüren filmlerinden biri olmuştur. Filmde günümüzün de önemli sorunlarından biri olan öğretmenlik mesleğinin zorlukları anlatılmıştır. Özellikle 1980’li yıllarda öğretmenlik mesleği önemini kaybetmeye başlayarak, maddi sıkıntılar yaşayan öğretmenler ek iş olarak hamallık, seyyar satıcılık, ayakkabı boyacılığı gibi mesleklere yönelmek zorunda kalmışlardır.³⁶¹ Film gerçek bir hayat hikayesinden uyarlanarak yazılmıştır. Kemal Sunal öğretmenlik mesleğinin kutsal olduğu, o dönemki bir öğretmen maaşının 140 bin lira civarında olduğunu belirterek şartların iyileştirilmesi gerektiğini söylemiştir. Film dönemin önemli sorunlarından biri olan öğretmenlik mesleğinin sorunlarına dikkat çekilmesi açısından etkili olmuştur.³⁶²

³⁵⁹ Çiçek Film/Şeref Film, “Dütdüt Dünya (55:24-56:32)”, https://youtu.be/BMMfgxm_C4c?si=t_5GKFG1bZ6CuL9H, Yayınlanma Tarihi 13.02.2018, Erişim Tarihi 26.09.2023.

³⁶⁰ Kemal Sunal Filmleri, “Öğretmen (1:39-2:14)”, <https://youtu.be/btkNEYxZTJo?si=BQ1qPiQNY4GwIfih>, Yayınlanma Tarihi 21.01.2023, Erişim Tarihi 26.09.2023.

³⁶¹ Mustafa Güçlü, Esra Hatun Sert, “1987-1999 Yılları Arasında Süreli Yayınlarla Yansıyan Öğretmenlik Mesleği ile İlgili Makalelerin Değerlendirilmesi: Çağdaş Eğitim Dergisi Örneği”, s. 1193.

³⁶² Tv’de 7 Gong, 10 Ekim 1988, S.41, s. 31.

Yönetmenliğini Orhan Aksoy, senaryosunu Orhan Aksoy, İlhan Engin'in yazdığı Bıçkın dönemin bir diğer filmidir. Filmin oyuncu kadrosunda Kemal Sunal, Bora Ayanoğlu, Leman Çıdaklı, Necdet Bilgiç, Nilgün Belgün yer almıştır. Kemal Sunal filmde kendisini canlandırmıştır. Film ekonomik dengesizliğin getirmiş olduğu sıkıntılara yer vermiştir. Ali ve Osman karakterlerinin yer aldığı sahnede 700 bin liraya çok para diyen Osman'a Ali'nin "o senin dediğin enflasyondan önceydi. Bir elbise bir gömlek alsak üstüne borçlu kalırız" diyerek ülkenin içinde bulunduğu ekonomik durum yansıtılmıştır.³⁶³

Dönemin bir diğer filmi yönetmenliğini Kartal Tibet, senaryosunu İhsan Yüce, İlhan Engin'in yazdığı İnatçı'dır. Filmin oyuncu kadrosunda Kemal Sunal, Hüseyin Kutman, İhsan Yüce, Asuman Arsan, Selma Yaman yer almıştır. Devlet beş yıllık kalkınma planları neticesinde Sarıkavak ve Uzunkavak köyleri için baraj projesinin hazırlıkları başlar. Köylüyü kandırarak değerlendirilecek toprakların alınması için tüccarlar köy ağaları ve muhtarlarla iş birliği yaparlar. Bayram ise annesiyle yaşayan ve tek hayali Numan Ağa'nın kızı Zeynep'le evlenmek olan bir gençtir. Filmde Bayram'ın Zeynep'le evlenmek ve arazilerini satmamak için verdiği mücadele anlatılmıştır.³⁶⁴ Türkiye'de 1960 yılı sonrası ekonomik, sosyal, kültürel açılardan geliştirilmesi için planlamalara başlanmıştır.

1961 Anayasası'nın 129. Maddesi'nde belirtilen esaslara göre yapılacak düzenlemelerin bir plan dahilinde Devlet Planlama Teşkilatı tarafından yapılmasına karar verilmiştir.³⁶⁵ Özellikle Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda Türkiye'nin kalkındırılması köylerin gelişimiyle eşdeğer tutularak, köylerin gelişimine önem verilmiştir.³⁶⁶ 1985-1989 yıllarını kapsayan Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda tarımsal alanda faaliyetlerin geliştirilmesi, toprak ve su kaynaklarına yönelik oluşturulan büyük su projelerinin bitirilmesi maddesine yer verilmiştir. Özellikle bölgeler arasındaki farklılıkların azaltılması noktasında kırsal kesimlerde yapılacak

³⁶³ Kemal Sunal Filmleri, "Bıçkın (11:52-12:08), https://youtu.be/QsInGX91_Bs?si=zpzLHtszyhqYQbpD, Yayınlanma Tarihi 2.10.2022, Erişim Tarihi 26.09.2023.

³⁶⁴ Evren, Usallı Silan, a.g.e. s.182.

³⁶⁵ Remi Gazete, 31 Mayıs 1961, S. 10816, s. 4210.

³⁶⁶ Fatma Kaldırım, "Türkiye'de Kırsal Kalkınma Politikaları: Yerel Yönetimlere Katkısı Kapsamında Köydes Projesi", s. 25-26.

faaliyetlere önem verilmesi gerektiği belirtilmiştir.³⁶⁷ Filmde Devlet Planlama Teşkilatı projesi dahilinde iki köydeki kamulaştırma faaliyetlerinden bahsedilmiştir. Köylünün istismarına açık olan bir konuda Kemal Sunal filmleri yapısı gereği, köylünün ve halkın tarafında bir yaklaşım içinde olmuştur. Filmin başlangıcında “Ben köylü milletini iyi tanırım. Onları kandırmak çocuk oyunağı” repliğinin hemen ardından gelen sahnede Atatürk’ün “Köylü milletin efendisidir” sözüne yer verilmiştir.³⁶⁸

Yönetmenliğini Şerif Gören, senaryosunu Hüseyin Kuzu’nun yazdığı Polizei dönemin bir diğer filmidir. Filmde Kemal Sunal, Babett Jutte, Yalçın Güzelce isimli oyuncular rol almıştır. Filmde Almanya’da çöpçülük yapan Ali Ekber’in hikayesi anlatılmıştır.³⁶⁹ Ali Ekber çöpçülük dışındaki zamanlarında bir Türk tiyatrosunda oynamaktadır. Kendisine tiyatrodan verilen polis rolü onun hayatındaki dönüm noktalarından biri olmuştur.³⁷⁰ Kemal Sunal’ın Almanya’da geçen filmlerinde genel olarak gurbetçilik, ekonomi kavramlarının üzerinde durularak, Türkiye’den Almanya’ya yaşanan işçi göçünün yarattığı sosyolojik, psikolojik etkileri işlenmiştir. Filmde yaşanan göçlerin oluşturduğu değişim ve uyum süreçleri, anlatılarak özellikle gidilen ülkeye toplumun bakış açısı, göçün ekonomik nedenleri, Almanların ahlak sorunları, Türklere karşı bakış açısı film üzerinden yansıtılmıştır. Türk göçmenlerin Almanya’yı özgürlükler şehri olarak görmesi işlenmiştir. Filmde evden kaçan genç bir kızın Almanya’nın özgür bir ülke olduğunu ve kimsenin ona karışamayacağını dile getirmesi Türk göçmenin Almanya’ya olan bakış açısını yansıtmaktadır.³⁷¹

Dönemin bir diğer filmi yönetmenliğini Kartal Tibet, senaryosunu Kartal Tibet, Ali Akdeniz’in yazdığı Sevimli Hırsız filmidir. Filmde Kemal Sunal, Nil Ünal, Bülent Kayabaş, Reha Yurdakul, Muhip Arcıman, Ali Şen, Necdet Yakın, Tuncer Sevi, Tayfun Çorağan, Fatma Murat, Şeref Çokşeker, Seçil Akbaş, Emin Sivaslı, Emine İnkaya, Selahattin Fırat, Renan Fosforoğlu, Kaya Gürel, Ahmet Açı, Mehmet Akdil,

³⁶⁷ Devlet Planlama Teşkilatı, *Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 1985-1989*, s.53-162

³⁶⁸ Gülşah Film, “İnatçı (5:21-5:30)”, <https://youtu.be/X1sL0IMFzP8?si=AkyKUKamz1TQ7iDb>, Yayınlanma Tarihi 19.03.2019, Erişim Tarihi 26.09.2023.

³⁶⁹ Gülşah Film, “Polizei (0:23-0:30)”, <https://youtu.be/RPBoFkLiBzU?si=slv-wVfLeRwj6lW4>, Yayınlanma Tarihi 22.03.2019, Erişim Tarihi 26.09.2023.

³⁷⁰ Çetin, a.g.e. s. 176-177.

³⁷¹ Selen Koçak, “Türkiye’den Yurt Dışına İşçi Göçünün Türk Sinemasına Yansıması: Almanya Örneği Üzerinden Görsel Analiz”, s. 172-174.

Ali Rıza Cevizli, Mehmet Uğur, Hakkı Üstün, Sebahattin İzgü, Hamza Fidan rol almıştır. Zengin bir iş adamının oğlu olan Metin ve geçimini hırsızlık yaparak sağlayan Bülent'in Selma'ya olan aşkı ve yaşadığı olaylar anlatılmıştır.³⁷² Selma'ya aşık olan Metin ve Bülent'in bisiklete binme, aşık atışması, bilek güreşi gibi çeşitli yarışlara katılmalarına yer verilmiştir.³⁷³ Geleneksel oyunların yanı sıra daha önce Sunal filmlerinde yer almayan dijital oyunlara filmde yer verilmiştir.³⁷⁴ Kemal Sunal filmleri bu anlamda milli bilincin oluşturulması ve toplumsal bilincin gelecek nesillere yarışmalar ve ata sporlarımıza filmlerde sıkça yer verilmiştir. Kemal Sunal filmleri yalnızca güldürme ve eğlendirme işlevinin yanında milli kimliğimizi oluşturan birçok farklı unsura yer vermiştir.

1988 yılının son filmi yönetmenliğini Kartal Tibet, senaryosunu İhsan Yüce'nin yazdığı Uyanık Gazetecidir. Filmde Kemal Sunal, Nesrin Akkoç, Murat Yılmaz, İhsan Yüce, Ahmet Acan, Renan Fosforoğlu, Selahattin Fırat, Kutay Köktürk, Necdet Yakın, Aydın Tezel Kaya Gürel, Ekrem Gökkaya, Reha Yurdakul, Ferdi Akarnur, Rafet Şiriner, Ali Rıza Cevizli rol almıştır.³⁷⁵ Film, gazetecilik mesleğinin önemi ve yaşamış olduğu sorunlar açısından önemli bir yere sahiptir. Gazetecilikte 1970'li yıllarda başlayan dönüşüm 1980'li yıllara gelindiğinde önemli değişimlerden birini yaşamıştır. 12 Eylül 1980 darbesi ve devamında hazırlanan 1982 Anayasası'nın kısıtlayıcı bazı özellikleri sebebiyle gazeteciler araştırma, sorgulama ve özgürce haber yapmaktan uzaklaşmışlardır. Bunun sonucunda Asparagas Dönem olarak da isimlendirilen, gazetecilerin siyasi, askeri ve politik açıdan haber yapması zorlaştığı için tamamen uydurma olan magazin haberlerine ağırlık verdikleri dönem başlamıştır. Film bu açıdan yalnızca güldürü yapmakla kalmayıp 1980'li yılların önemli sorunlarından biri olan gazetecilik, medya ve iletişim alanında yaşanan sorunlara yer verip, dönemin eleştirisini yapmıştır.³⁷⁶

³⁷² Evren, Usallı Silan, a.g.e., s.183-184.

³⁷³ Gülşah Film, "Sevimli Hırsız (1:08:57-1:17:06)", https://youtu.be/8eSZHKpr4Kg?si=pWtuJ0D2ck_UhT6w, Yayınlanma Tarihi 22.03.2019, Erişim Tarihi 26.09.2023.

³⁷⁴ Şarman Korkutan, a.g.m. s. 78-89.

³⁷⁵ Gülşah Film, "Uyanık Gazeteci (0:42-0:57)", https://youtu.be/qkgAExh2WBw?si=Mod5_FooC9y7usjo, Yayınlanma Tarihi 12.05.2021, Erişim Tarihi 3.10.2023.

³⁷⁶ Rifat Becerikli, "1980'li Yıllar Türkiye'sinde Gazetecilik: Uyanık Gazeteci Film Örneği", s. 284-287.

1989 yılına gelindiğinde yönetmenliğini Kartal Tibet, senaryosunu Erdoğan Tünaş'ın yazdığı *Gülen Adam* dönemin önemli yapımlarından biridir. Filmde Kemal Sunal, Aydan Burhan, Ahmet Sezerel, Bilge Zobu, Diler Saraç, Gülten Ceylan, Selahattin Fırat, Faruk Savun, Renan Fosforoğlu, Ahmet Açı, Erol Özkök, Ekrem Dümer, Kaya Gürel, Kutay Göktürk, Baykal Kent, Kemal İnci, Levent Dönmez, Seyfettin Karadayı, A. Rıza Cevizli rol almıştır. Gülmeye meyilli bir insan olarak doğan Yusuf Şaplak'ın yoksul bir çevre ve aile ortamında yaşarken başına gelen her olaya gülmesi ve sonucunda başına gelen durumlar anlatılmıştır.³⁷⁷ Film Türkiye'de yaşanan deniz ve çevre kirliliğine dikkat çekerek başlamaktadır. 1980'li yılların sonuna doğru artmaya başlayan sanayileşme, kentleşme, nüfus oranlarının artması, teknolojik gelişmeler çevre kirliliğinin önemli nedenleridir. Özellikle şehirlerin kaldırabileceği insan gücünden daha fazla insana ev sahipliği yapması yaşanan sorunu büyütmüş, daha fazla atık çıkmasına sebep olmuştur.³⁷⁸ Filmin girişinde karakol sahnesinde denizlerin kirlenmesinden dolayı balık fiyatlarının artışına değinilmiştir. Yusuf Şaplak karakterinin etin, peynirin, zeytinin, fasulyenin, bütün pahalılığın sebebi ben olmayayım şeklinde vermiş olduğu karşılık dönemin aynı zamanda yaşanan ekonomik sorunlarına dikkat çekmektedir.

Dönemin bir diğer filmi yönetmenliğini Kartal Tibet, senaryosunu Erdoğan Tünaş'ın yazdığı *Talih Kuşu*'dur. Filmde Kemal Sunal, Yasemin Yalçın, Bülent Kayabaş, Nevzat Okçugil, Şemsi İnkaya, Kuzey Vargın, Reha Yurdakul, Nevzat Açıkgöz, Kaya Durul, Turgut Özatay, Hale Haykır, Faruk Savun, Ekrem Dümer, Renan Fosforoğlu, Mesut Sürmeli, Hakkı Kıvanç, Ahmet Açı, Mehmet Özekit rol almıştır. Eşi, kayınvalidesi ve beş çocuğuyla yaşayan Osman'ın hikayesi anlatılmıştır.³⁷⁹ Osman geçimini bir fabrikada hamallık yaparak sağlamaya çalışmaktadır. Türkiye'de sıradan bir işçinin yaşadığı gibi bakkala, manava, kasaba borçludur. Bir gün büyük ikramiyenin kendi aldığı bilete çıkması ve sonrasında

³⁷⁷ Gülşah Film, “*Gülen Adam* (0:12-7:35)”, https://youtu.be/So6b5qua_zc?si=9pIhq1fCVBjeicB3, Yayınlanma Tarihi 19.03.2019, Erişim Tarihi 3.10.2023.

³⁷⁸ Müjgan Hacıoğlu Deniz, “Sanayileşme Perspektifinde Kentleşme ve Çevre İlişkisi”, s.99.

³⁷⁹ Erler Film Türker İnanoğlu, “*Talih Kuşu* (0:19-1:33)”, <https://youtu.be/WdGv4VTCLI?si=1juAAfUbSTQYUYyf>, Yayınlanma Tarihi 14.12.2018, Erişim Tarihi 3.10.2023.

yaşanan olaylar filmde anlatılmıştır.³⁸⁰ Klasik Kemal Sunal filmlerinde olduğu gibi yoksul, orta sınıf vatandaşın yaşadığı ekonomik sorunlara filmde yer verilmiştir.

Yönetmenliğini Kartal Tibet, senaryosunu Osman Fahir Seden, Orhan Aksoy'un yazdığı Zehir Hafiye dönemin bir diğer filmidir. Filmde Kemal Sunal, Şemsi İnkaya, Nur Gürkan, M. Ali Akpınar, Leman Çıdamlı, Turgut Özatay, Cevdet Balıkcı, Zafer Atlı, Leyla Çetinok, Necla Yüzücü, Atilla Kunt rol almıştır. Hayattaki tek tutkusu polisiye romanlar okumak olan Cemal'in hikayesi anlatılmıştır.³⁸¹ Dönemin tarihsel, sosyal, ekonomik eleştirisi doğrudan yapılmamıştır.

1990 yılına gelindiğinde dönemin ilk filmi yönetmenliğini Şerif Gören, senaryosunu İbrahim Gündüz'ün yazdığı Abuk Subuk Bir Film'dir. Filmde Kemal Sunal, Bülent Kayabaş, Kutay Köktürk, Murat İlker, Şiva Gerede rol almıştır. Eşi öldükten sonra kızıyla yaşayan, köy halkı tarafından deli olarak görülen Ademoğlu Ali'nin kendisine çıkan miras sonucu zengin olması ve köylünün değişen davranışları anlatılmıştır. Film tek bir konu üzerinden ilerlemeyip farklı konuların bir araya getirilmesi ile oluşturulmuştur. Konusu itibariyle tarihsel bir duruma rastlanmamıştır. Filmin giriş kısmında 1990'lı yıllarda dünyada ve ülkemizde yaşanan siyasi, toplumsal, ekonomik, kültürel olaylar yer verilmiştir. Bunlar; Güney Afrika ülkelerinde yapılan ırkçılık faaliyetleri, Çin'de Tiananmen Meydanı'nda halka yapılan katliam, dönemin futbol olayları, Berlin Duvarı'nın yıkılması, İran'da şeriat olayları olmak üzere Türkiye'de ve dünyada yaşanan olayların görselleri paylaşılmıştır.³⁸² Dönemin eleştirmenleri filmde verilmek istenilen mesajların anlaşılabilmesi sebebiyle eleştirilerde bulunmuştur. Film Şerif Gören'in oğlunun elindeki film rulosuyla oynarken ne yaptığını sorması üzerine oğlundan film çeviriyorum baba cevabını alması sonucu ortaya çıkmış, olay filmin son sahnesinde yer almıştır.³⁸³

Dönemin bir diğer filmi yönetmenliğini Erdoğan Tokatlı, senaryosunu İbrahim Gündüz'ün yazdığı Boynu Bükük Küheylan'dır. Filmde Kemal Sunal, Füsun Demirel,

³⁸⁰ Evren, Usallı Silan, a.g.e. s. 186.

³⁸¹ Kemal Sunal Filmleri, "Zehir Hafiye (0:05-3:03)", <https://youtu.be/ar6kXADWxK0?si=kwR7OaN7QOCmOQnJ>, Yayınlanma Tarihi 15.04.2022, Erişim Tarihi, 3.10.2023.

³⁸² Gülşah Film, "Abuk Subuk Bir Film (0:08-1:04)", https://youtu.be/0ME6gEQWdSI?si=_R6lI_ueOKts9V6T, Yayınlanma Tarihi 22.03.2019, Erişim Tarihi 3.10.2023.

³⁸³ Caner, a.g.e. s.117.

Aydan Burhan, Murat Güler, Sevim Çalışgır, Nurettin Şen, Işık Aras, Oğuz Fırıldak, Yaşar Güner, Candan Sabuncu, Aydan Kalınağa, Murat Bektaş rol almıştır. Küheylan üç çocuğu, karısı ve onun kumasıyla köyden kente göç eden ve kapıcılık yapan biridir. Filmde değişen ekonomik şartlar sebebiyle köyden kente gelen insanların yaşadığı adaptasyon süreci ve Küheylan'ın otoriter tavırları karşısında güçlü kalan iki kadının birbirine destek olmaları anlatılmıştır.³⁸⁴ 1960 ve 1980 yılları Türkiye'de göçlerin en yoğun yaşandığı dönemlerdir. Ancak Türkiye'de sanayileşmenin istenilen oranda gelişmemesi ve yeterli iş alanlarının olmaması sebebiyle gecekondulaşma ve farklı iş alanları oluşmuştur.³⁸⁵ Sadece ekonomik boyutu değil aynı zamanda sosyal ve kültürel boyutu da önemlidir. Göç eden insanların şehir yaşamına uyum sağlamakta yaşadığı zorluklar, adaptasyon süreci anlatılmıştır. Kumalık olgusu filmdeki önemli konulardan biridir. Kumalık, evli bir erkeğin resmi olmayan yollarla başka bir kadınla beraberlik yaşamasıdır. Bu duruma toplumsal cinsiyet eşitsizliği, ekonomi, eğitimin yeterli seviyede alınmaması, göç gibi kavramlar sebep olmuştur. Özellikle bu durumun dönemin şartları içinde erkeğin toplum içindeki konumunu artırdığı, kadınların kullanılmasının önünü açtığı dikkat çekmektedir.³⁸⁶ Nitekim Asiye ve Gülbahar isimli iki kuma çalışıp kazandıkları parayı Küheylan'a vermişlerdir. Filmde kadınların başkaları tarafından kullanılmalarına izin vermeyip kendi ayakları üzerinde durmaları verilen önemli mesajlardandır.

Dönemin bir diğer filmi yönetmenliğini Kartal Tibet, senaryosunu Erdoğan Tünaş'ın yazdığı Koltuk Belası'dır. Filmde Kemal Sunal, Gökhan Mete, Berna Laçın, Sema Çeyrekoğlu rol almıştır. Zühtü karakteri İmar ve İskân Bakanlığı'nda müdür olarak çalışmaktadır. Devlet Millet Dirlik Yüksek Partisi'nden aldığı adaylık teklifiyle belediye seçimlerinde aday olur. En büyük isteklerinden biri adaletsizlik ve yolsuzlukla mücadele etmektir. Ancak bu durum bazı çevreleri rahatsız etmeye başlamıştır.³⁸⁷ Filmde dönemin yöneticilerine, yolsuzluk ve siyasi kurumlarda yaşanan

³⁸⁴ Gülşah Film, "Boynu Bükük Küheylan (0:19-2:08)", <https://youtu.be/hKjIPfgW0NE?si=UJxcmP87kzinntLD>, Yayınlanma Tarihi 1.04.2019, Erişim Tarihi 3.10.2023.

³⁸⁵ Mustafa Öztürk, Nihat Altuntepe, "Türkiye'de Kentsel Alanlara Göç Edenlerin Kent ve Çalışma Hayatına Uyum Durumları: Bir Alan Araştırması", s. 1597.

³⁸⁶ Hasan Şen, Kezban Gümüş, "Türkiye'de Kuma Evliliklerinin Nedenleri Üzerine Sosyolojik Bir Analiz: Hatay-Samandağ Örneği", s. 213-217.

³⁸⁷ Evren, Usallı Silan, a.g.e. s. 190.

bozulmalara dikkat çekilmiştir. Zühtü'nün çok çalışkan biri olduğu ancak en büyük kusurunun ise akıl almaz derecede saf ve temiz bir insan olması vurgulanmıştır. Bu durum dönemin şartları içinde yolsuzluk, makamı kötüye kullanma gibi durumların sıkça yaşandığına ve dönemin siyasi yapısına yönelik önemli eleştirilerden biridir. Yolsuzluk, rüşvet ve adam kayırma tarihte eski dönemlerden itibaren var olmuştur. Yolsuzluk üzerine ilk tarihi kayıtlar yargıç ve kamu görevlilerine yönelik yapılmıştır. Aynı zamanda Babil Kralı Hammurabi'nin hazırlamış olduğu Hammurabi Kanunlarında yolsuzluk üzerinde durularak yolsuzluk yapan devlet adamlarının öldürülmesi şeklinde katı kurallara gidilmiştir.³⁸⁸ Tarihin eski çağlarından itibaren karşımıza çıkan bu durum Kemal Sunal filmlerinin birçoğunda işlenmiştir. Filmin dikkat çekici sahnelerinden biri filmde bir iş adamının yeşil alan ve plajlardan oluşan bir bölge için imar izni istemesi ancak Zühtü'nün kanuna aykırı olduğu gerekçesiyle izin vermemesidir. Bunun üzerine iş adamı tarafından “kalemine uydurmak” tabiri kullanılarak yasal olmayan yollarla durumun çözülebileceği ima edilip rüşvet teklif edilmiştir. Filmde işlenen bu durum dönemin şartlarına ve usulsüzlüklerine yapılmış eleştirilerdendir.³⁸⁹ Filmlerinde halktan taraf olan, halkın sorunlarını anlatmaya çalışan karakterleri canlandıran Kemal Sunal Koltuk Belası filminde kendisine teklif edilen rüşvet ve makamı kötüye kullanmasına neden olacak durumları reddedip bir memur olarak, yine halkın yanında yer alıp, görevini doğru yapmaya çalışan insanların var olduğunu anlatmaya çalışmıştır.

3.5. 1990 Sonrası Filmleri

Dönemin ilk Kemal Sunal filmi yönetmenliğini Orhan Aksoy, senaryosunu Erdoğan Tünaş'ın yazdığı Varyemez filmidir. Filmde Kemal Sunal, Yasemin Yalçın, Leman Çıdamlı, Gamze Gözalan, Tuncay Akça, Kayhan Yıldızoğlu, Kaya Gürel, Kadir Savun, Oktay Atasoy, Serap Akıncıoğlu, Hakan Öktem, Cem Davran, Nuri Tuğ, Hakkı Kıvanç, Fahriye Pınaroğlu, Zühal Üstüntaş, Meral Kurtuluş, Meriç Erkan, Gülten Ceylan, Turgut Yalçın, Bahadır Tok, Deniz Dümer, İlhan Dolunay, Aşkın

³⁸⁸ Suat Oktar, “Yolsuzluk Ekonomisi”, s. 14.

³⁸⁹ Gülşah Film, “Koltuk Belası (7:26-9:50)”, <https://youtu.be/9wOPL0m0Dlc?si=0ZHBKzYSWIOzvtBx>, Yayınlanma Tarihi 25.03.2019, Erişim Tarihi 3.10.2023.

Koyçic, Devrim Parscan, Semih Bozkurt, Ekrem Dümer, Ali Demirel rol almıştır.³⁹⁰ Filmde Ragıp Elibol, iki çocuğu ve eşiyle yaşayan bir iş adamı, olup zengin olmasına rağmen cimriliği yüzünden başına gelen olaylar filmde anlatılmıştır. Kemal Sunal filmlerinin birçoğunda ekonomik, siyasi, kültürel ve toplumsal sorunların eleştirisi yapılırken bazı filmlerinde de tamamen güldürü odaklı ve herhangi bir dönemsel eleştiriye yer vermediği filmleri de vardır. Filmde tarihsel açıdan detaylara rastlanmamıştır.

Kemal Sunal'ın sinema hayatındaki son filmi yönetmenliğini ve senaryosunu Sinan Çetin'in yaptığı Propagandadır. Zübük ile başladığı karakter oyunculuğu Propaganda ile sona ermiştir. Filmde Hislihisar'da Gümrük Muhafaza Müdürlüğü yapan Mehdi'nin hikayesi anlatılmıştır. Filmin geçtiği dönem İsmet İnönü dönemidir. Kendisine yapılan tek tip rollerde yer aldığı eleştirilerine karşılık Propaganda'da alışılmışın dışında bir karakteri canlandırarak bir oyuncunun tüm rolleri başarıyla oynayabileceğini kanıtlamıştır.³⁹¹ Filmde Gümrük Muhafaza Müdürlüğü ve Türkiye için önemiyle ilgili detaylara yer verilmiştir. Gümrük Muhafaza Müdürlüğü, Türkiye'nin coğrafi konumu sebebiyle önemli olan kurumlardan biridir. Gümrük; başka ülkelerden gelen veya çıkışı yapılacak ürünlerin, kişilerin ülkeye giriş ve çıkışlarının belli bir kural dahilinde yapılmasını sağlayan sistemdir. Aynı zamanda gümrüklerden elde edilen vergiler ülke ekonomisi açısından önemlidir. Değişen dünya düzeni içerisinde gümrükler, yalnızca ekonomik olarak değil ülke ve sınır güvenliği, kültürel mirasın korunması ve yabancı ülkelerle iletişim açısından önemlidir.³⁹² Kemal Sunal'ın canlandığı Mehdi karakteri gümrüklerin önemiyle ilgili "Gümrük, milletler arası iktisadı korur. Serbestlikle olmaz biz serbest bırakamayız." repliği gümrük muhafazanın önemini vurgulamıştır. Aynı zamanda Mehdi'nin yaptığı konuşmada sınıra çekilen dikenli teller ve gümrüğün önemiyle ilgili "Dikenli tel vatanın kenar süsüdür. Kenar süs neye yarıyor? Haritada bakınca hemen ülkeni,

³⁹⁰ Erler Film Türker İnanoğlu, "Varyemez (0:13-0:41)", <https://youtu.be/16Bv7GAoH4c?si=AgBxhzdj1UBs7ar>, Yayınlanma Tarihi 11.01.2019, Erişim Tarihi 3.10.2023.

³⁹¹ Gözde Sunal, "Kemal Sunal Güldürülerinde Karakterlerin Temsili", s.524.

³⁹² Lerzan Gümüşalan, "Yargı Kararları Işığında Gümrük Müsteşarlığının Kolluk Yetkisinin Kapsam ve Önemi", s.15-17.

memleketini görüyorsun” replikleri gümrük muhafazanın devletler ve insanlar açısından önemine dikkat çekmiştir.³⁹³

Filmde dönemin önemli kaynaklarından biri olarak görülen ve 1 Mayıs 1948 yılında ilk sayısı basılan Hürriyet gazetesinin reklamı ve gazetenin ilk baskısında yer alan önemli haberlere yer verilmiştir. Türk basınının geldiği noktada filmde, gazetenin reklamına yer verilmesi önemli gelişmelerden biridir. Aynı zamanda İsmet İnönü’nün makalesine ve Hürriyet için yazdığı tebrik mesajına yer verilmiştir. Filmin geçtiği İsmet İnönü dönemi ve 1945-1950 yıllarında ülkenin geçirmiş olduğu çok partili hayata geçiş süreçlerinde yaşanan değişim ve yenilikler filmde yer almıştır. Yeni siyasi yaşamla birlikte sağlanan belli oranda özgürleşme ortamı ve bunun gazetelerin haber yapma anlayışına filmde yer verilmesi önemli detaylardan biridir.³⁹⁴

³⁹³ Plato, “Propaganda (0:01-0:40)”, https://youtu.be/xlHf2acTns8?si=xkujN2In22_Qh6-P,
Yayınlanma Tarihi 12.04.2016, Erişim Tarihi 3.10.2023.

³⁹⁴ Yusuf Özkır, “Hürriyet Gazetesi’nin Kimliği”, s.47-48.

4. SONUÇ

“Cumhuriyet Dönemi Türk Sineması’nda Kemal Sunal” isimli tez çalışması ile sinemanın yalnızca eğlence aracı olmasının haricinde tarihsel açıdan toplumsal, siyasi, ekonomik ve sosyal boyutları incelenerek, Türk sinemasının önemli güldürü sanatçılarından Kemal Sunal’ın hayatı, filmleri, toplumsal, siyasi ve ekonomik sorunlara bakış açısı sinema yoluyla değerlendirip Cumhuriyet dönemi Türk sinema tarihine yapmış olduğu katkılarının incelenmesi amaçlanmıştır. Osmanlı’ya sinemanın girişiyle Türkiye’de hızlı bir gelişme gösteren sinema sektörü, Cumhuriyet Dönemi’nde de aynı önemle etkisini artırarak devam etmiştir. Cumhuriyet’in kurulmasıyla birlikte Türkiye, hızlı bir yenilenme sürecine girmiştir. Sinema, halkın büyük çoğunluğu okuma-yazma bilmediği için ilk dönemler propaganda yapmak ve halka ülkedeki belli konuların açıklanmasında etkili olmuştur. Sinema sektörü yetenekli yapımcı, yönetmen ve oyuncular sayesinde kısa sürede önemli bir ilerleme göstermiş, yapılan sinema filmleri eğlendirme ve boş zamanların değerlendirilmesi dışında çoğu zaman ülkedeki toplumsal, siyasi, kültürel ve ekonomik durumların eleştirisinin yapılmasında etkili olmuştur. 1952-1963 yılları arası dönemi kapsayan dönem Türk sinemasında en fazla filmin üretildiği dönemdir. Sinema salonlarının sayısında bu dönemde hızlı bir artış yaşanmış, bu sayede halkın sinemaya ulaşması kolaylaşmıştır. Özellikle 1960 darbe süreciyle toplumsal bir özgürlük ortamı oluşması ve sansür yasaklarının kaldırılması sinemanın hızlı bir şekilde yükselmesini sağlamıştır. Sinema türlerinden biri olan güldürü, sinemanın Türkiye’ye geldiği ilk yıllarda oluşmaya başlamıştır.

Tezimizin konusunu oluşturan Kemal Sunal, güldürü türünün ülkemizdeki önemli temsilcilerinden biridir. Türk sinema tarihi içinde yapılan araştırmalar sonucu elde edilen bulgular sinema hakkında daha kolay bilgi edinmemizi sağlamaktadır. Kemal Sunal dönemin önemli sinema sanatçılarından biri olarak Türk sinema tarihinde önemli bir yer edinmiştir. Tiyatroyla başladığı sanat hayatına sinemayla devam etmiş, çekmiş olduğu filmlerin birçoğu sosyal, ekonomik, siyasi ve toplumsal sorunlara değinerek dönemin eleştirisini yapmıştır. Sanat hayatında politik ve muhalif taraflar arasında olmaktan uzak dursa da çekmiş olduğu filmlerde eleştirel tavrı ve konuları işlemekten geri durmamıştır. Ülkede oluşturduğu ortak toplumsal psikoloji sayesinde

Türkiye'nin ekonomik, siyasi, toplumsal ve kültürel alanlarda yaşadığı sorunları sinema ve güldürü yoluyla eleştirip her kesimden insanın filmlerini izlemesini sağlayarak Cumhuriyet tarihinin geçirmiş olduğu 1960 ve 1980 darbe süreçlerinde Türkiye'de en fazla film çekmeyi başaran oyuncu olmuştur. Çekmiş olduğu filmler ile dönemin olaylarına eleştirel bir bakış açısıyla yaklaşarak toplumun yansıması olmuştur.

KAYNAKÇA

Devlet Başkanlığı Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi(B.O.A.)

B.O.A., Y..PRK.TKM., 11/16.

B.O.A., DH.KMS., 63/49.

B.O.A., DH.UMVM, 30/86.

B.O.A., DH.UMVM, 164/78.

B.O.A., HH.EVM.VRK, 28/22.

B.O.A., HR.İM., 48/56.

Devlet Başkanlığı Cumhurbaşkanlığı Cumhuriyet Arşivi (B.C.A.)

B.C.A., 30-10-0-0/ 3.17.30.

B.C.A., 51-0-0-0/ 5.43.2.

B.C.A., 30-10-0-0/ 86.566.9.

B.C.A., 30-10-0-0/ 86.567.1.

B.C.A., 30-10-0-0/ 3.16.34.

B.C.A., 490-1-0-0/ 3.13.19.

B.C.A., 490-1-0-0/ 5.26.28.

B.C.A., 30-10-0-0/ 7.41.8.

Demokrat Parti Tüzük ve Program, Güneş Matbaacılık, Ankara 1946.

Resmî Gazete, 17 Mart 1984, S.18344.

Resmî Gazete, 2 Kasım 1984.

Resmî Gazete, 31 Mayıs 1961, S. 10816.

T.B.M.M. Arşivi, *Halkevleri 1932-1935: 103 Halkevi Geçen Yıllarda Nasıl Çalıştı?*, 1935.

T.B.M.M., Temsilciler Meclisi Tutanak Dergisi, Devre 1. 6 Ocak 1961.

T.C Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, *Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 1985-1989*, 1974.

Akşam, 19 Şubat 1932; 11 Mart 1933.

Cumhuriyet Dergi, 12 Nisan 1987, S. 60; 18 Eylül 1988, S.134, s.10.

Hürriyet Gazetesi, 10 Ocak 1978

Kelebek, 27 Aralık 1977; 11 Kasım 1975.

Milliyet Aktüalite, 06 Aralık 1987, S.13.

Milliyet Pazar, 15 Mayıs 1994, S. 43; 29 Aralık 1996.

Nokta, 03 Ağustos 1986, S. 30.

Pastav Aylık Tiyatro Dergisi, S. 14, Kasım- Aralık 1966.

Sanat Cephesi, 10 Aralık 2006.

Ses, 19 Ağustos 1972, S. 34, s.10; 23 Kasım 1974. S. 48; 23 Ağustos 1975, S.34; 2 Temmuz 1977, S.27; 18 Mart 1978, S.12.

Star, 27 Kasım 1994, S.163.

Tele Haber, 7 Nisan 1983, S.9.

Tv’de 7 Gong, 10 Ekim 1988, S.41.

Ülkü Halkevleri Mecmuası, C.1, S.1, Şubat 1933; C.1, S.2, Mart 1933; C.5, S.25, Mart 1935.

Yankı, 12-18 Mart 1984, S.676.

Yeni Asır, Pazar Gazetesi, 3 Kasım 1985.

ABALI, İsmail, “Kemal Sunal Filmlerinin Folklorik İşlevleri”, Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, S.38, Mayıs 2016. s. 227-237

ABİSEL, Nilgün, *Popüler Sinema ve Türler*, Alan Yayınları, İstanbul 1995.

AKAN, Tarık, *Anne Kafamda Bit Var*, Can Yayınları, İstanbul 2002.

AKBAŞ, Emek, “Mısır Filmlerinin Türk Sinemasında Yarattığı Etki”, Etkileşim, S.4, Ekim 2019. s. 276-284

AKBULUT, Hasan, *Yeşilçam’dan Yeni Türk Sinemasına Melodramik İmgelem*, Hayalperest Yayınevi, İstanbul 2012.

- AKER, Hacer, “ “Şaban’ın Derdi ya da Dertli “Şaban”: İnek ama “Kral” Adam”, SineFilozofi Dergisi, C.6, S.11, Haziran 2021. s. 928-951.
- AKGÜNDÜZ, Ahmet, “Başlık”, TDV İslam Ansiklopedisi, TDV İslam Araştırmaları Merkezi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/baslik>, Erişim Tarihi 26.10.2023.
- AKSU KOCATÜRK, Gündüz, “Kahraman Esnaf Süpermarkete Karşı: Bir Yerel Toplumsal Hareket Örneği”, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C.6, S.2, Aralık 2021. s. 252-272.
- ALAN, Mehmet Emirhan, Sinemada Türlerarasılık: Sahte-Belgesel, Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Radyo, Sinema ve Televizyon Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Giresun 2019.
- ALAY, Okan, “Mizah Kavramı ve Mizahın Tarihsel Süreci”, Türk Dili Dergisi, Nisan 2019. s. 22-30.
- ALICI, Birgül, “Altmışlı Yıllarda Alternatif Bir Örgütlenme: Türk Sinematek Derneği”, Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2016. s. 191-214.
- ALKIN, Ruhi Can, “Aftershock: Eartquake in New York Filmi Üzerine Bir Afet Sosyolojisi İncelemesi”, İçtimaiyyat Sosyal Bilimler Dergisi, Ocak 2022. s. 298-311.
- ALTAY, Sezen, UĞUR, Ufuk, “Sinemanın Propaganda Aracı Olarak Kullanılması: Ben Küba Filmi”, İstanbul Aydın Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi, Y.4, S.8, Aralık 2018. s. 13-32.
- Arzu Film, “Çöpçüler Kralı (8:39-12:40)”, <https://youtu.be/xs9XUjHvZsM?si=jV3JvuWyBcOKyUiN>, Yayınlanma Tarihi 12.06.2015, Erişim Tarihi 25.09.2023.
- Arzu Film, “Hababam Sınıfı (14:06-16:58)”, <https://youtu.be/hf2-8MRPGu8?si=DguYQF2WnP3Ea-k6>, Yayınlanma Tarihi 18.06.2015, Erişim Tarihi 25.09.2023.
- Arzu Film, “Hababam Sınıfı Sınıfta Kaldı (7:05-37:37)”, <https://youtu.be/6M2N1dztNU0?si=Se2zpBxUiqUbbtn>, Yayınlanma Tarihi 19.06.2015, Erişim Tarihi 25.09.2023.
- Arzu Film, “Hababam Sınıfı Tatilde (0:11-1:00)”, <https://youtu.be/lg8W8pHk97E?si=U3AqDCwLCZ-OJNqD>, Yayınlanma Tarihi 2.05.2016, Erişim Tarihi 25.09.2023.
- Arzu Film, “Hababam Sınıfı Uyanıyor (1:17:04-1:20:30)”, <https://youtu.be/4rAnNKCxlnC?si=nQspYfDOolHNQ-4B>, Yayınlanma Tarihi 15.06.2015, Erişim Tarihi 25.09.2023.

- Arzu Film, “Hasret (0:13-2:20)”,
<https://youtu.be/MoKE8Ey6WVE?si=GmT7s3wPfuc4GM5d>, Yayınlanma Tarihi 11.09.2017, Erişim Tarihi 25.09.2023.
- Arzu Film, “Kibar Feyzo (0:37-1:11)”, <https://youtu.be/stOXnCPxOws?si=cyQ-jmkPq-42Q9mi>, Yayınlanma Tarihi 23.06.2015, Erişim Tarihi 25.09.2023.
- Arzu Film, “Köyden İndim Şehire (13:48-16:43),
https://youtu.be/yM2r8H8A_P0?si=TL36K-jSQmi-MbNq, Yayınlanma Tarihi 22.07.2015, Erişim Tarihi 25.09.2023.
- Arzu Film, “Mavi Boncuk (4:55-11:07)”,
<https://youtu.be/0aPemUexAk4?si=r4jBfBVJZAZ4Uxg0>, Yayınlanma Tarihi 22.07.2015, Erişim Tarihi 25.09.2023.
- Arzu Film, “Oh Olsun (1:00-3:53)”,
https://youtu.be/HBRD_HbCwHE?si=3Wn9bJUMH5fpcGJr, Yayınlanma Tarihi 9.08.2015, Erişim Tarihi 25.09.2023.
- Arzu Film, “Salak Milyoner (06:35-11:34)”,
<https://youtu.be/E8LuhbZKwMI?si=iddIziYUlp3c7bC>, Yayınlanma Tarihi 22.06.2015, Erişim Tarihi 25.09.2023.
- Arzu Film, “Salako (24:32-1:02:36)”,
<https://youtu.be/lSu7Wc5lgXc?si=8oKBfiWKAMDyHw13>, Yayınlanma Tarihi 24.06.2015, Erişim Tarihi 25.09.2023.
- Arzu Film, “Süt Kardeşler (12:13-14:30)”,
<https://youtu.be/KRy20M7uQM4?si=AwTzvxKRLiPMtNvF>, Yayınlanma Tarihi 18.03.2016, Erişim Tarihi 25.09.2023.
- Arzu Film, “Şabanoğlu Şaban (2:33-29:26)”,
<https://youtu.be/ZDoLID8feBU?si=iCBsV3f0uro99V9S>, Yayınlanma Tarihi 24.06.2015, Erişim Tarihi 25.09.2023.
- Arzu Film, “Tosun Paşa (3:27-13:55)”,
https://youtu.be/guqpuNWQDhc?si=b9172NXY1_VR_mWc, Yayınlanma Tarihi 30.06.2015, Erişim Tarihi 25.09.2023.
- Arzu Film, “Yalancı Yarım (6:00-7:44)”,
<https://youtu.be/CgPd1nfXCL8?si=1h96bWJHEbubOFYr>, Yayınlanma Tarihi 18.05.2015, Erişim Tarihi 25.09.2023.
- ASLAN, Zehra, “Genel Hatlarıyla 19. Yüzyıldan Günümüze Türkiye’ye yapılan Göçler, Göçmenlik ve İskan”, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara 2022.
- ASLAN, Zehra, “Siyasi İradelerdeki Değişimin Yansımalarıyla 12 Eylül’den Bugüne Türk Devlet Tiyatrosu, Independent Türkçe, Haziran 2021.

- ASLAN, Zehra, “Yassıada’da İdam Talebiyle Yargılanan Demokrat Parti Trabzon Milletvekili Mustafa Reşit Tarakçıoğlu’nun Savunması, Karadeniz İncelemeleri Dergisi, C.14, S.14, Mart 2013. s. 153-168.
- ASLAN, Zehra, *Türkiye’de Devlet Tiyatrosu’nu Yaşatmak...*, Sahhaflar Kitap Sarayı, İstanbul 2013.
- ASLAN, Zehra, *Yassıada’da Trabzon Temsilcileri*, Trabzon Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Trabzon 2023.
- Atatürk Ansiklopedisi, <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/27-mayis-1960-darbesi/?pdf=5463>, Yayınlanma Tarihi 23.09.2022, Erişim Tarihi, 20.10.2023
- AYDOĞAN, Esenay, “1980’den Günümüze Türkiye’de Enflasyon Serüveni”, Yönetim ve Ekonomi Dergisi, C.11, S.1, Mart 2004. s. 91-110.
- AYDOĞAN, Serap Demir, Halkevleri’nin Toplum Sağlığının Korunmasına Yönelik Faaliyetleri (1932-11951), Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2021.
- AYGÜN, Berkant, “Kemal Sunal Belgeseli (15:10-16:02)”, https://youtu.be/WKluGqHfnlQ?si=ny_PVhfGwGzBWmSL, Yayınlanma Tarihi 14.04.2013, Erişim Tarihi 11.10.2023.
- AYTEKİN, Mesut, “Korku Sinemasında Türler”, Atatürk İletişim Dergisi, S.5, Temmuz 2013. s. 63-84.
- BALAK, Müfit Mert, “Türkiye’de Avukatlık Mesleği Tarihi ve Gelişimi”, İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hukuk Yüksek Lisans Programı (İnsan Hakları Hukuku) İstanbul 2009.
- BALCI GÜRPINAR, Dilara, “Köyden İndim İstanbul’a: Türkiye Sinemasında İç-Göç Güldürüsü”, Maltepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, Haziran 2020. s. 102-121.
- BALCI GÜRPINAR, Dilara, YENEN, Öykü, “Yeşilçam Sineması’nda Şiirsellik Arayışı”, SineFilozofi Dergisi, Şubat 2019. s. 256-274.
- BARAN, Sinan, “24 Ocak Kararları ve 12 Eylül Askeri Darbesinin Basına Olan Etkiler: Milliyet Gazetesi Örneği”, Adnan Menderes Üniversitesi Dördüncü Kuvvet Uluslararası Hakemli Dergisi, C.1, S.1, Mayıs 2018. s. 76-96.
- BAŞARAN, Fatih, BOZTEPE, Veli, “Türkiye’de Toplumsal Değişim ve Güldürü Sineması”, İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Temmuz 2021. s. 925-954.
- BAŞARAN, Uğur, “Oyunun Toplum Üzerindeki Etki Gücü ve Şaban Papucu Yarım Örneği”, Motif Akademi Halkbilimi Dergisi, C.12, S.27, Eylül 2019. s. 611-623.

- BAYAT, Haktan Esat, KÖKTAN, Yavuz, “Türk Sinemasında Folklorik Unsurlar: Mavi Boncuk Film Örneği”, Avrasya Bilimler Akademisi Avrasya Çalışmaları Dergisi, S.15, Kasım 2022. s. 1-20.
- BAYKAN, Toygar Sinan, “Zübük: Bir İktidar Romanı”, Hacettepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Kültürel Çalışmalar Dergisi, Aralık 2020. s. 354-375.
- BAYRAK, Tamer, “Sinemada Karakter Olgusu: Bir Karakter Oyuncusu Olarak Sadri Alışık”, Turkish Online Journal of Design Art and Communication, C.4, S.2, Temmuz 2014. s. 105-122.
- BAYRAM, Abdulsamet, Almanya’ya Göç Eden Türk İşçilerinin Kültürel Bir Grup Olarak İlk Teşkilatlanma Süreci, Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Din Sosyolojisi Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Konya 2022.
- BECERİKLİ, Rifat, “1980’li Yıllar Türkiye’inde Gazetecilik: Uyanık Gazeteci Film Örneği”, Anemon Mus Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Ocak 2019. s. 279-289.
- BETTON, Gerard, *Sinema Tarihi*, İletişim Yayınları, 1986.
- BOZAL, Beyma Cansu, 1960’lardan Günümüze Türk Sinemasında Kentleşmenin Mizah Anlayışına Yansıması, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Sosyoloji Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Konya 2018.
- BOZTEPE, Veli, 1960 ve 1980 Askeri Darbelerinin Türk Siyasal Sinemasına Etkileri, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İletişim Bilimleri Anabilim Dalı, Radyo Televizyon Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2007.
- BÜLBÜL BAHTİYAR, Tuba, “1970-1990 Arasında Türkiye’deki Toplumsal Ayırışmanın Kemal Sunal’ın Kapıcılar Kralı Filmi Üzerinden Değerlendirilmesi”, Yedinci Uluslararası Fen, Mühendislik ve Mimarlık Bilimlerinde Akademik Çalışmalar Sempozyumu, Asos Yayınları, Ankara 2019.
- BÜLBÜL BAHTİYAR, Tuba, AYDIN, Dicle, YALDIZ, Esra, “Türk Sinema Filmleri Üzerinden Konutu Okumak: 1980’lerden Üç Örnek”, Türk İslam Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi, 2019. s. 411-428.
- BÜLBÜL BAHTİYAR, Tuba, YALDIZ, Esra, “Kemal Sunal Filmlerinden Şaşkın Damat (1975) Filminin Mekansal Özelliklerinin Sinema ve Mimarlık Ara Kesitinde Değerlendirilmesi”, Journal of Social and Humanities Sciences Research, C.6, S.42, Eylül 2019. s. 2753-2767.
- BÜYÜKBOYACI, Şengül, “Süleyman Demirel Dönemi (1965-1971) Eğitim Politikaları ve Uygulamalarının Tür Basınındaki Yansımaları”, Ulakbilge Sosyal Bilimler Dergisi, C.3, S.6, Haziran 2015. s. 19-57.

- CİNGİL, Tuba, MORSÜNBÜL, Ümit, “İbo ile Güllüşah ve Garip Filmlerinin Psikososyal Gelişim Özellikleri Açısından İncelenmesi”, Uluslararası Sosyal Medya ve İletişim Araştırmaları Dergisi, Aralık 2021. s. 54-74.
- ÇAĞRICI, Mustafa, “Gülme”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/gulme>, Erişim Tarihi 14.06.2023.
- ÇAK, Özge, Türk Sinemasında Öğretmen İmajı ve Öğretmenlik Mesleğinin Tarihsel Süreç İçerisinde Dönüşümü, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Radyo, Televizyon ve Sinema Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2020.
- ÇAL, Ahmet, “1975-1980 Arasında Türkiye’deki Siyasi Olaylar ve Siyasi Görüşlerin Dildeki Yansımaları”, Turkish Studies (Elektronik), C.12, S.22, Ankara 2017. s. 233-254.
- ÇELİK, Bahar, Sadık Şendil Senaryolarında Türk Halk Tiyatrosu Motiflerinin İncelenmesi, Maltepe Üniversitesi, Radyo, Televizyon ve Sinema Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2022.
- ÇETİN, Derya, “Fordizm Perspektifinden Hollywood Stüdyo Sistemi”, Atatürk İletişim Dergisi, S.6, Şubat 2014. s. 203-214.
- ÇETİN, İsmet, “Türk Kültüründe Bab (Baba)/ Ata Geleneği”, Milli Folklor, S.76, 2007. s.70-75.
- ÇETİN, Kürşat, *Yeşilçam Hafiyesi*, Yediveren Yayınları, İstanbul 2020.
- ÇETİNKAYA, Ersin, “Türk Sinemasında Toplumsal Gerçekçi Bir Karakter: Kibar Feyzo”, Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, C.7, S.47, Ağustos 2020. s. 393-412.
- Çiçek Film, Şeref Film, “Kapıcılar Kralı (0:12-0:40)”, <https://youtu.be/o1lLnQhQcgA?si=ZtEQ65YqDqfxc5uV>, Yayınlanma Tarihi 23.08.2019, Erişim tarihi 25.09.2023.
- Çiçek Film/ Şeref Film, “Köşeyi Dönen Adam (8:50-24:45)”, <https://youtu.be/Fy-tddSA-5Y?si=hDP70HdOXmz54b3m>, Yayınlanma Tarihi 25.03.2019, Erişim Tarihi 25.09.2023.
- Çiçek Film/Şeref Film, “Düdü Dünyası (55:24-56:32)”, https://youtu.be/BMMfgxm_C4c?si=t_5GKFG1bZ6CuL9H, Yayınlanma Tarihi 13.02.2018, Erişim Tarihi 26.09.2023.
- Çiçek Film/Şeref Film, “Yoksul (0:19-0:42)”, <https://youtu.be/xfn2PgMDYxw?si=Hv6V2N2XdqjiaTXn>, Yayınlanma Tarihi 6.02.2018, Erişim Tarihi 26.09.2023.
- ÇOBAN, Aykut Namık, “Cumhuriyetin İlanından Günümüze Konut Politikası”, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi, C.67, s.3, Mart 2012. s. 75-108.

- DAĞDEMİR, Özcan, KÜÇÜKKALAY, Mesud, “Türkiye’de 1960-1980 Müdahale Dönemi Ekonomileri: İktisat Politikaları ve Makro Ekonomik Göstergeler Açısından Bir Karşılaştırma”, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, S.3, Haziran 2015. s. 121-215.
- DENİZ, Taşkın, “Uluslar Arası Göç Perspektifinde Türkiye”, Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi, C.181, S.181, Şubat 2014. s. 175-204.
- DOĞANER, Yasemin, “Halkevleri”, Atatürk Ansiklopedisi, <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/halkevleri/?pdf=3626>, Yayınlanma Tarihi 28.01.2021, Erişim Tarihi 21.10.2023.
- DÖNMEZ, Yağmur Eylül, İMİK, Ünal, “Şarkılı Filmler: Yeşilçam”, İnönü Üniversitesi Kültür ve Sanat Dergisi, C.8, S.1, 2022. s. 101-107.
- DUMAN, Dilara, *Charlie Chaplin Aşağı Bakarsanız Asla Gökkuşağı Bulamazsınız*, Destek Yayınları, İstanbul 2021.
- EKİNCİ, Barış Tolga, “Dijital Film Arşivlerinden Hareketle Türk Belge(sel) Sineması ve Yabancıların Rolü”, Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi, C. 19, S.37, Haziran 2021. s. 25-52.
- ERASLAN, Hülya, “Geleneksel Medyadan Dijital Çağa Unesco İletişim Politikaları”, İletişim Kuram ve Araştırmaları Dergisi, S.48, Haziran 2019. s. 343-363.
- Erler Film Türker İnanoğlu, “Keriz (33:28-34:50)”, https://youtu.be/kVyvF84zEaA?si=1Bk3fMXK_FJjnRnx, Yayınlanma Tarihi 1.02.2019, Erişim Tarihi 26.09.2023.
- Erler Film Türker İnanoğlu, “Talih Kuşu (0:19-1:33)”, <https://youtu.be/WdGv4VTCLI?si=1juAAfUbSTQYUYyf>, Yayınlanma Tarihi 14.12.2018, Erişim Tarihi 3.10.2023.
- Erler Film Türker İnanoğlu, “Varyemez (0:13-0:41)”, <https://youtu.be/16Bv7GAoH4c?si=AgBxhzdj1UBs7ar>, Yayınlanma Tarihi 11.01.2019, Erişim Tarihi 3.10.2023.
- ERTÜRK, Onur, “Platon’un Filozof Kral’ı Bağlamında Deli Deli Küpeli Filmindeki Deli Kaymakam Karakterinin Değerlendirilmesi”, Kültür ve İletişim, C.23, S. 46, Eylül 2020. s. 413-442.
- EVCİN, Erol, “Atatürk’ün Güzel Sanata ve Sanatçılara Bakışı”, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, C.12, S.47, Temmuz 2011. s. 521-555.
- EVREN, Burçak, USALLI SİLAN, Bircan, *Kemal Sunal*, Datça Altın Badem Film ve Kültür Festivali Yayınları, Muğla.

- Fanatik Klasik Film, “Güllü Geliyor Güllü (2:00-3:10)”,
<https://youtu.be/1Ay7TVrZwkc?si=eMLnSe6G1stIdKwR>, Yayınlanma Tarihi 1.11.2019, Erişim Tarihi 4.10.2023.
- Fanatik Klasik Film, “Yakışıklı (1:23:32-1:24:00)”,
<https://youtu.be/H3ySp7zl8M?si=ajeH1MBmyBFqaBdR>, Yayınlanma Tarihi 23.11.2016, Erişim Tarihi 26.09.2023.
- GEZGİN, Cansu, Türk Komedi Sinemasında Mizahın Dönüşümü, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Radyo, Televizyon ve Sinema Anabilim Dalı, Radyo, Televizyon ve Sinema Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli 2017.
- GÖKMEN, Mustafa, *Başlangıcından Bugüne Kadar Türk Sinema Tarihi ve Eski İstanbul Sinemaları*, İstanbul Kitaplığı Yayınları, İstanbul 1991.
- GÖKMEN, Mustafa, *Eski İstanbul Sinemaları*, İstanbul Kitaplığı Yayınları, İstanbul 1991.
- GÜÇLÜ, Mustafa, SERT, Esra Hatun, “1987-1999 Yılları Arasında Süreli Yayınlara Yansıyan Öğretmenlik Mesleği ile İlgili Makalelerin Değerlendirilmesi: Çağdaş Eğitim Dergisi Örneği”, Erciyes Akademisi, C.35, S.3, Eylül 2021. s. 1189-1214.
- Gül Sunal, “Bölüm-22 Kemal Askerde (11:27-12:30)”, <https://youtu.be/QLW-Nr7XwwE?si=IWVm-w5N-CLNaB7m>, Yayınlanma Tarihi 11.12.2021, Erişim Tarihi 11.09.2023.
- GÜLÇUR, Ala Sivas, “Türk Sinemasında Yeşilçam Dönemi”, İstanbul Ticaret Üniversitesi İletişim Fakültesi, 2020. s. 1-13.
- Gülşah Film, “Abuk Subuk Bir Film (0:08-1:04)”,
https://youtu.be/0ME6gEQWdSI?si=_R6lI_ueOKts9V6T, Yayınlanma Tarihi 22.03.2019, Erişim Tarihi 3.10.2023.
- Gülşah Film, “Atla Gel Şaban (9:30-17:25)”,
<https://youtu.be/G7oxi4tq0Bk?si=Ez08agI6j8fveNvF>, Yayınlanma Tarihi 3.03.2019, Erişim Tarihi 26.09.2023.
- Gülşah Film, “Avanak Apti (3:19-5:47)”, <https://youtu.be/iXFUyOAz-WU?si=9COhudVsvjcsF0e2>, Yayınlanma Tarihi 18.03.2019, Erişim Tarihi 25.09.2023.
- Gülşah Film, “Boynu Bükük Küheylan (0:19-2:08)”,
<https://youtu.be/hKjIPfgW0NE?si=UJxcmP87kzinntID>, Yayınlanma Tarihi 1.04.2019, Erişim Tarihi 3.10.2023.
- Gülşah Film, “Çarıklı Milyoner (0:20-1:36)”, <https://youtu.be/GICo5W3fEaw?si=dtkwh1tWi0gSYUn>, Yayınlanma Tarihi 21.03.2019, Erişim Tarihi 26.09.2023.

- Gülşah Film, “Davacı (3:34-7:35)”,
<https://youtu.be/pQ9GgiPPYnc?si=soRm8abCDSWAbqGn>, Yayınlanma Tarihi 18.03.2019, Erişim Tarihi 26.09.2023.
- Gülşah Film, “En Büyük Şaban (1:40-8:15)”,
https://youtu.be/bOu4OJaA1Wc?si=Nxywl_jhGWneDCZT, Yayınlanma Tarihi 18.03.2019, Erişim Tarihi 26.09.2023.
- Gülşah Film, “Gerzek Şaban (0:34-19:43)”, https://youtu.be/ITf-lxBbeFY?si=_Txz0-IvzXsxpVL6,
- Gülşah Film, “Hanzo (0:30-1:18)”, <https://youtu.be/qLTO2JqtLvK?si=NpVP7Ovg5xu-GP85>, Yayınlanma Tarihi 8.05.2021, Erişim Tarihi 25.09.2023.
- Gülşah Film, “İbo ile Güllüşah (0:19-0:44)”,
https://youtu.be/k05TvAwf0UU?si=NcFM-C-_YmArrEAe, Yayınlanma Tarihi 24.04.2021, Erişim Tarihi 25.09.2023.
- Gülşah Film, “İnatçı (5:21-5:30)”,
<https://youtu.be/X1sL0IMFzP8?si=AkyKUKamz1TQ7iDb>, Yayınlanma Tarihi 19.03.2019, Erişim Tarihi 26.09.2023.
- Gülşah Film, “İyi Aile Çocuğu (0:20-0:50)”,
<https://youtu.be/Vk8QTsF6e94?si=R007ZyHlSxyWUjV0>, Yayınlanma Tarihi 2.05.2021, Erişim Tarihi 25.09.2023.
- Gülşah Film, “Japon İşi (0:17-0:48)”,
https://youtu.be/GySuqiTfZcw?si=XkAL1_bqKTCYGW4t, Yayınlanma Tarihi 20.03.2019, Erişim Tarihi 26.09.2023.
- Gülşah Film, “Koltuk Belası (7:26-9:50)”,
<https://youtu.be/9wOPLom0Dlc?si=0ZHBKzYSWIOzvtBx>, Yayınlanma Tarihi 25.03.2019, Erişim Tarihi 3.10.2023.
- Gülşah Film, “Korkusuz Korkak (11:24-12:11)”,
https://youtu.be/CrWFANbYJXU?si=9gcIEgHu_8VEpo7c, Yayınlanma Tarihi 23.04.2021, Erişim Tarihi 25.09.2023.
- Gülşah Film, “Meraklı Köfteci (7:34-15:23)”,
<https://youtu.be/ucnLbAmfTQ?si=ze911r8d6w01veKp>, Yayınlanma Tarihi 20.03.2019, Erişim Tarihi 25.09.2023.
- Gülşah Film, “Polizei (0:23-0:30)”,
<https://youtu.be/RPBofKLbZU?si=slvwVfLeRwj6lW4>, Yayınlanma Tarihi 22.03.2019, Erişim Tarihi 26.09.2023.
- Gülşah Film, “Sahte Kabadayı (10:16-15:27)”,
https://youtu.be/BTh074l83vI?si=ZEx_Ag2V9sL5KnJv, Yayınlanma Tarihi 14.08.2023, Erişim Tarihi 25.09.2023.

- Gülşah Film, “Sakar Şakir (0:19-0:47)”,
<https://youtu.be/4J3ulqHkgRM?si=l4h4gIEzLPFw5LCy>, Yayınlanma Tarihi 21.03.2019, Erişim Tarihi 25.09.2023.
- Gülşah Film, “Sevimli Hırsız (1:08:57-1:17:06)”,
https://youtu.be/8eSZHKpr4Kg?si=pWtuJ0D2ck_UhT6w, Yayınlanma Tarihi 22.03.2019, Erişim Tarihi 26.09.2023.
- Gülşah Film, “Şaban Papucu Yarım (5:41-33:04)”,
<https://youtu.be/G62FPi5NYsU?si=SHrn7wd1C-s-V-GU>, Yayınlanma Tarihi 22.03.2019, Erişim Tarihi 26.09.2023.
- Gülşah Film, “Şabaniye (0:32-16:44)”,
<https://youtu.be/eedUtTFLYsQ?si=6ekTVCd3OhaoTvmN>, Yayınlanma Tarihi 21.03.2019, Erişim Tarihi 26.09.2023.
- Gülşah Film, “Şark Bülbülü (4:19-20:23)”,
<https://youtu.be/rRDBKB6NHuY?si=V69JlzfK8fH9sCID>, Yayınlanma Tarihi 2.07.2019, Erişim Tarihi 25.09.2023.
- Gülşah Film, “Şaşkın Damat (5:26-6:40)”,
<https://youtu.be/XrpZje7tPd4?si=BaYxw9opmzsXMSn2>, Yayınlanma Tarihi 5.05.2021, Erişim Tarihi 25.09.2023.
- Gülşah Film, “Şen Dul Şaban (19:44-20:42)”,
<https://youtu.be/RCcO3Zh4ths?si=LH2KJcjgjcJ9b0Lf>, Yayınlanma Tarihi 21.03.2019, Erişim Tarihi 26.09.2023.
- Gülşah Film, “Tarzan Rıfkı (3:57-4:53)”,
<https://youtu.be/WE0tU8cJ1Ps?si=H9PKWvvNMg3GAnQ4>, Yayınlanma Tarihi 22.03.2019, Erişim Tarihi 26.09.2023.
- Gülşah Film, “Tokatçı (0:07-0:20)”,
<https://youtu.be/GOZ7Waq9VvkQ?si=L0Svaqj4fi8Ab0HL>, Yayınlanma Tarihi 24.04.2019, Erişim Tarihi 26.09.2023.
- Gülşah Film, “Uyanık Gazeteci (0:42-0:57)”,
https://youtu.be/qkgAExh2WBw?si=Mod5_FooC9y7usjo, Yayınlanma Tarihi 12.05.2021, Erişim Tarihi 3.10.2023.
- Gülşah Film, “Üç Kağıtçı (9:24-31:28)”,
https://youtu.be/6xVREEH66iw?si=_DjEaQGxqezDsZZg, Yayınlanma Tarihi 27.10.2021, Erişim Tarihi 25.09.2023.
- Gülşah Film, “Sosyete Şaban (5:40-8:46)”,
<https://youtu.be/BttjqHqM8ww?si=HBUZDt23qX5HAmI3>, Yayınlanma Tarihi 4.06.2023, Erişim Tarihi 26.09.2023.

- GÜLTEKİN, Tuba, BAHADIR, Aşkın, “Simülasyon Teorisi, Postmodern Birey ve Tüketim Kültürü Yaklaşımlarıyla Sanat Eserlerini İlişkisel Yorumlanması”, *İdil Sanat ve Dil Dergisi*, Mart 2020. s. 569-579.
- GÜMÜŞALAN, Lerzan, “Yargı Kararları Işığında Gümrük Müsteşarlığının Kolluk Yetkisinin Kapsam ve Önemi”, *İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul 2010.
- GÜRSES, Feriha Karasu, *Kemal Sunal Film Başka Yaşam Başka*, Ses Yayıncılık, İstanbul 2001.
- GÜVEMLİ, Zahir, *Sinema Tarihi*, Varlık Yayınları, İstanbul 1960.
- HACIOĞLU DENİZ, Müjgan, “Sanayileşme Perspektifinde Kentleşme ve Çevre İlişkisi”, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü Coğrafya Dergisi*, S.19, İstanbul 2009. s. 95-105.
- HALİS, Şan Ararat, *Sinemada Bir Tür Olarak Güldürünün İktidar ve Muhalefet İlişkisi: Arzu Film Örneği*, *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sinema ve Televizyon Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi*, Eskişehir 2014.
- HAMZAOĞLU, Mehtap, KONURALP, Emrah, “Geleneksel Toplumlarda Namus Olgusu ve Namus Cinayeti: Türkiye Örneği”, *İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi*, C. 1, S.18, Mayıs 2019. s. 51-65.
- HASDEMİR, İlke, *Edebi Eserlerin Görsel Sanata Yansıması: Bertolt Brecht “Bay Puntilla ile Uşağı Matti” Eseri ile Kemal Sunal’ın “En Büyük Şaban” Filminin Karşılaştırılması*, *Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Alman Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi*, Mayıs 2019.
- Hd Film Seyircisi, “Zübük (0:20-16:58)”, <https://ok.ru/video/2640436005377>, Erişim Tarihi 21.01.2024.
- ILDIRAR, Şermin, *Türk Aile Değerlerinin Durum Komedilerinde Temsili: Çocuklar Duymasın Örnek Olayı*, *İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Radyo, TV, Sinema Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul 2003.
- KALDIRIM, Fatma, *Türkiye’de Kırsal Kalkınma Politikaları: Yerel Yönetimlere Katkısı Kapsamında Köydes Projesi*, *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi (Kent ve Çevre Bilimleri) Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi*, Ankara 2012.
- KANDEMİR, Fatih, “Halk İnançlarının Psiko-Sosyal Nedenleri ve Türkiye’deki Halk İnançlarının Tarihi Temelleri”, *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C.9, S.1, Haziran 2016. s. 97-114.
- KAPLAN, Ali Barış, “Türkiye’nin Toplumsal Atmosferinin Sinemasal Örneği: Zeki Ökten Sinemasında Toplumsal Gerçekçilik”, *Akademik Hassasiyetler*, C.9, S.18, Nisan 2022. s. 267-286.

- KARACA, Özkan, “Sinemanın Doğuşu”,
https://www.academia.edu/30350937/Sineman%C4%B1n_Do%C4%9Fu%C5%9Fu, Erişim Tarihi 26.09.2023.
- KARADAŞ, Nergiz, “1980 Sonrası Türk Sinemasında Zenginlik Temsilleri Üzerine Bir Alımlama Çalışması”, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sinema, Televizyon Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Eskişehir 2017.
- KARAKAYA, Handan, “Türk Sinemasında Din Adamı Tiplemesi”, Munzur Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C.6, S.12, Temmuz 2018. s. 48-69.
- KARAMAN, Yasemin, “Planlı Dönemde Kadın Eğitimi Politikamız”, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, C.27, S.1, Ağustos 2019. s. 401-427.
- KARATAŞ, Murat, “Türkiye’de Asker-Sivil İlişkileri Bağlamında 12 Mart Muhtırası ve Partiler Üstü Hükümet Modeli Üzerine Bir Değerlendirme”, Anadolu ve Balkan Araştırmaları Dergisi, C.2, S.3, Mayıs 2019. s. 69-110.
- KAYALI, Kurtuluş, *Türk Sineması İliklerimize İşlemiş, Ruhumuza Sinmiş Bir Sanat Pratiği*, Vakıfbank Kültür Yayınları, İstanbul 2023.
- KAYIRAN, Mehmet, SAYGIN, Selami, “İzmir İktisat Kongresi”, Türk Dünyası Uygulama ve Araştırma Merkezi Yakın Tarih Dergisi, C.3, S.5, Şubat 2019. s. 27-70.
- Kemal Sunal Filmleri, “Bekçiler Kralı (13:41-23:52)”,
<https://youtu.be/neGjweY402E?si=WjN3oHcsFR14NTiQ>, Yayınlanma Tarihi 31.10.2013, Erişim Tarihi 25.09.2023.
- Kemal Sunal Filmleri, “Bıçkın (11:52-12:08),
https://youtu.be/QsInGX91_Bs?si=zpzLHtszyhqYQbpD, Yayınlanma Tarihi 2.10.2022, Erişim Tarihi 26.09.2023.
- Kemal Sunal Filmleri, “Deli Deli Küpeli (4:05-5:06)”,
<https://youtu.be/cbZuPhiyOmg?si=a26XqrUBz24KXXz3>, Yayınlanma Tarihi 22.11.2019, Erişim Tarihi 26.09.2023.
- Kemal Sunal Filmleri, “Doktor Civanım (0:11-4:24)”,
<https://youtu.be/sBLo4GmJgXc?si=iJZYFDN7pkv8fMPE>, Yayınlanma Tarihi 03.07.2023, Erişim Tarihi 25.09.2023.
- Kemal Sunal Filmleri, “Garip (3:57-16:03)”,
<https://youtu.be/CwKrm6bgTtk?si=WBVpId-goUXI3GZI>, Yayınlanma Tarihi 17.05.2022, Erişim Tarihi 26.09.2023.
- Kemal Sunal Filmleri, “Gurbetçi Şaban (0:13-5:30)”,
https://youtu.be/0_EwZ3LbOIg?si=WMNaEfVrNbdHe8Tg, Yayınlanma Tarihi 18.04.2022, Erişim Tarihi 26.09.2023.

- Kemal Sunal Filmleri, “Kanlı Nigar (18:44-25:25)”,
<https://youtu.be/vkJypDbr32o?si=wUYqHJxqT1pHAYcl>, Yayınlanma Tarihi 24.11.2016, Erişim Tarihi 25.09.2023.
- Kemal Sunal Filmleri, “Katma Değer Şaban (15:26-29:39)”,
<https://youtu.be/b3ovhSBVQpE?si=ZrvmjznQk0Ms5nTx>, Yayınlanma Tarihi 23.08.2022, Erişim Tarihi 26.09.2023.
- Kemal Sunal Filmleri, “Kılıbık (0:03-1:27)”,
<https://youtu.be/TCaKt1I9EXY?si=xDh9J6z91rdSU3Uo>, Yayınlanma Tarihi 2.12.2019, Erişim Tarihi 26.09.2023.
- Kemal Sunal Filmleri, “Kiracı (0:57-1:33)”,
<https://youtu.be/aML687CKOdI?si=Zs8ZjZE0RkGr1YcZ>, Yayınlanma Tarihi 3.01.2023, Erişim Tarihi 26.09.2023.
- Kemal Sunal Filmleri, “Orta Direk Şaban (3:24-4:15)”,
https://youtu.be/AgHjSkudjRI?si=qaIXotE458czM53_, Yayınlanma Tarihi 22.09.2022, Erişim Tarihi 26.09.2023.
- Kemal Sunal Filmleri, “Öğretmen (1:39-2:14)”,
<https://youtu.be/btkNEYxZTJo?si=BQ1qPiQNY4GwIfih>, Yayınlanma Tarihi 21.01.2023, Erişim Tarihi 26.09.2023.
- Kemal Sunal Filmleri, “Postacı (2:36-2:55)”,
https://youtu.be/_CI8xAFBz3Q?si=Euqa8JV8xl_S4h3q, Yayınlanma Tarihi 26.03.2023, Erişim Tarihi 26.09.2023.
- Kemal Sunal Filmleri, “Zehir Hafıye (0:05-3:03)”,
<https://youtu.be/ar6kXADWxK0?si=kwR7Oa7QOCmOQnJ>, Yayınlanma Tarihi 15.04.2022, Erişim Tarihi, 3.10.2023.
- KIREL, Serpil, “Sessiz ve Sesli Sinemanın İlk Yıllarında Güldürü”, Marmara İletişim Dergisi, C.10, S.10, Nisan 2014. s. 221-232.
- KOÇAK, Selen, Türkiye’den Yurt Dışına İşçi Göçünün Türk Sinemasına Yansıması: Almanya Örneği Üzerinden Görsel Analiz, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2015.
- KOÇER, Sevim, ERDOĞMUŞ, Nihat, “Türkiye’de Özel Televizyon Kuruluşlarının Örgüt Yapılarının Dönüşümü”, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, C.6, S.2, Haziran 2011. s. 235-262.
- LÜLECİ, Yalçın, “27 Mayıs ve 12 Eylül Askeri Darbelerinin Türk Sinema Sektörüne Etkileri”, Muhafazakar Düşünce Dergisi, C.16, S.19, Kasım 2020. s. 183-208.
- MAKAL, Oğuz, *100 Filmde Başlangıcından Günümüze Güldürü Komedi Filmleri*, Bilgi Yayınevi, İstanbul 1995.

- MEŞELİ, Esra, “Yeşilçam Sinemasında Baba Tipinin Atalar Kültü Bağlamında İncelenmesi”, *Türk Dünyası Akademik Bakış*, C.18, S.76, 2021. s. 90-109.
- NAMAZ, Yunus, ŞAHİN Ayşegül, “Kartal Tibet Sinemasında Toplumsal Meselelerin Zübük (1980) Filmi Üzerinden İncelenmesi”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C.33, S.1, Ocak 2023. s. 427-441.
- NİŞANCI, İlkay, Kurgunun Türk Sinemasında Tiyatrocular Döneminden Sinemacılar Dönemine Geçişteki Etkisi, *İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Radyo, Televizyon ve Sinemama Ana Bilim Dalı Doktora Tezi*, İstanbul 2009.
- OKTAR, Suat, “Yolsuzluk Ekonomisi”, *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, C.18, S.1, Mart 2014. s. 13-27.
- OKUR ÇAKICI, Fatma, DOĞANAY, Taylan Can, “Türkiye’nin 1970’li Yıllarında Toplumsal Sınıfların Gündelik Hayatını Kapıcılar Kralı Filminden İzlemek”, *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, C.10, S.1, Mart 2022. s. 440-468.
- ONARAN, Alim Şerif, *Sessiz Sinema Tarihi*, Kitle yayınları, Ankara 1994.
- ONARAN, Alim Şerif, *Türk Sineması (1. Cilt)*, Kitle Yayınları, Şubat 1994.
- ÖNDER, Selahattin, BAYDEMİR, Ahmet, “Türk Sinemasının Gelişimi (1895-1939)”, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C.6, S.2, Aralık 2005. s. 113-135.
- ÖRSTEN ESİRGİN, Seda, “Tanzimattan Cumhuriyete Avukatlık”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.63, S.4, Aralık 2014. s. 737-778.
- ÖZCAN, Derya, DİNÇ, Mustafa, “Kemal Sunal Filmlerinde Mani İcrası”, *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, C.11, S.22, Haziran 2018. s. 117-126.
- ÖZCAN, Muhammet Han, “KDV Tipleri ve Türkiye’de Uygulanan KDV Tipi”, *International Anatolia Academic Online Journal Social Sciences Journal*, C.3, S.2, Haziran 2016. s. 39-44.
- ÖZÇELİK, Pınar Kaya, “12 Eylül’ü Anlamak” *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi*, C.66, S.01, Ocak 2011. s. 73-93.
- ÖZÇELİK, Şeyda, *Sinemada Komedi: Son Dönem Türk Sinemasının Analizi*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Radyo, Televizyon ve Sinema Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Konya 2017.
- ÖZDEMİR, Vahit, “12 Eylül 1980 Darbesinin Sinema Üzerinden Toplumsal Yansımaları”, *Ahi Evran Akademisi*, C.3, S.1, Nisan 2022. s. 66-81.
- ÖZER, Nuri Paşa, YARAR, Ali Erkam, “Toplumsal Rehabilitasyon ve Hanzo Filmi”, *Atatürk İletişim Dergisi*, S.16, Mayıs 2019. s. 31-50.

- ÖZKIR, Yusuf, “Hürriyet Gazetesi’nin Kimliği”, Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, S.3, Nisan 2013. s. 45-70.
- ÖZÖN, Nijat, *100 Soruda Sinema Sanatı*, Gerçek Yayınevi, İstanbul 1984.
- ÖZÖN, Nijat, *Sinema Sanatına Giriş*, Agora Kitaplığı Yayınevi, İstanbul 2008.
- ÖZSOY, Osman, *Kemal Sunal Fenomeni*, İyi Adam Yayınları, İstanbul 2002.
- ÖZTÜRK, Mustafa, ALTUNTEPE, Nihat, “Türkiye’de Kentsel Alanlara Göç Edenlerin Kent ve Çalışma Hayatına Uyum Durumları: Bir Alan Araştırması”, Yaşar Üniversitesi E-Dergisi, C.3, S.11, Haziran 2008.
- ÖZTÜRK, Mustafa, ALTUNTEPE, Nihat, “Türkiye’de Kentsel Alanlara Göç Edenlerin Kent ve Çalışma Hayatına Uyum Durumları: Bir Alan Araştırması”, Yaşar Üniversitesi E-Dergisi, C.3, S.11, Haziran 2008. s. 1587-1625.
- ÖZTÜRK, Serkan, DEMİR, Deniz, “Türk Komedi Filmlerinde Din Öğreticilerinin ve Görevlilerinin Temsili: Kemal Sunal Filmleri (Kibar Feyzo, Şark Bülbülü, Davaro, Deli Deli Küpeli) Örnekleme”, Türkiye Film Araştırmaları Dergisi, C.1, S.2, Aralık 2021. s. 165-177.
- Plato, “Propaganda (0:01-0:40)”, https://youtu.be/xlHf2acTns8?si=xkujN2In22_Qh6-P, Yayınlanma Tarihi 12.04.2016, Erişim Tarihi 3.10.2023.
- SALMAN, Esmaa, “Sinema Türleri”, https://www.academia.edu/33588047/S%C4%B0NEMA_T%C3%9CRLER%C4%B0, Erişim Tarihi 22.09.2023.
- SAN, Hakan, “Frank Carpa, Hayatı, Filmleri, Tarzı...”, Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi,
- SANDERS, Barry, *Kahkahanın Zaferi Yıkıcı Tarih Olarak Gülme*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2001.
- SAYGUN, Özgül, “Anlatılan Bizim Hikayemiz; Tosun Paşa”, Gaile, Ağustos 2017.
- SAYIK, Songül, “Gülünçlü Toplum Eleştirisi: Vodvil”, Wannart, Temmuz 2018.
- SCOGNAMİLLO, Giovanni, *Türk Sinema Tarihi Birinci Cilt*, Metis Yayınları, İstanbul 1987.
- SEDAROĞLU, Fatma, “Sinema Neden Sanattır? Sinemayı Sanat Olarak Ele Alan Bir Araştırma Ne Tür Bir Yaklaşım Benimsemelidir?”, Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi Uluslararası Hakemli Dergisi, Haziran 2016. s. 113-125.
- SEZGİN, Ramazan, “Yüz Numaralı Adam Filminde Reklam ve Folklor İlişkisi”, Çağdaş Yaklaşımlar Odağında Toplum ve Kültür Araştırmaları II, Paradigma Akademi Yayınları, Aralık 2021. s. 167-192.

- SinemaGo, “Devlet Kuşu (13:14-36:20)”,
<https://youtu.be/5DnViC3eN2M?si=pbbb4Yrz0OJzlCUl>, Yayınlanma Tarihi 29.11.2022, Erişim Tarihi 25.09.2023.
- SinemaGo, “Gol Kralı (0:20-0:44)”, <https://youtu.be/NEZ-moiW1uU?si=vsOvo1ySMICLZtB->, Yayınlanma Tarihi 18.11.2016, Erişim Tarihi 25.09.2023.
- SinemaGo, “İnek Şaban (6:27-14:48)”,
https://youtu.be/8SnV5nHd7j0?si=K6ZZZf1O14N_lZQc, Yayınlanma Tarihi 16.12.2016, Erişim Tarihi 25.09.2023.
- SinemaGo, “Umudumuz Şaban (40:33-42:04)”,
<https://youtu.be/piFzdcn0iEY?si=2rBmN-fPRXT8x91e>, Yayınlanma Tarihi 18.01.2017, Erişim Tarihi 25.09.2023.
- SinemaGo, “Yüz Numaralı Adam (52:30-58:36)”, <https://youtu.be/iXFUyOAz-WU?si=9COhudVsvjcsF0e2>, Yayınlanma Tarihi 19.11.2016, Erişim Tarihi 25.09.2023.
- SİPAHİ, Esra Banu, 1980 Sonrası Yeni-Liberalizm ve Küreselleşmenin Etkisinde Yeni Bir Kentsel Gelişme Biçimi Olarak Güvenlikli Siteler: Konya Örneği, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi (Kent ve Çevre Bilimleri) Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Ankara 2011.
- SÖNMEZ, Canberk, Türk Sinemasında Futbol ve Kitle Kültür, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Radyo-Televizyon-Sinema Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2019.
- SUNAL Gül, “Bölüm-44 100 Milyonluk Kahkaha (16:49-18:17)”,
<https://youtu.be/ilm1JO0TomI?si=ZiCXHHHICEXfzng5>, Yayınlanma Tarihi 04.11.2023. Erişim Tarihi 04.11.2023.
- SUNAL, Gözde, “Kemal Sunal Güldürülerinde Karakterlerin Temsili”, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C.11, S.21, İstanbul 2012. s. 519-526.
- SUNAL, Gül, “Bölüm 13 İyi ki Doğdun Kemal (9:30-10:05)”,
<https://youtu.be/mkKFS1Zrl10?si=0pwGSLjNhd7Ae3LX>, Yayınlanma Tarihi 2.10.2021, Erişim Tarihi 7.09.2023.
- SUNAL, Gül, “Bölüm 42 Kemal Sunal’ın Askerliği”, (17:50-18:26),
<https://youtu.be/iPoWL8XVik?si=nsCatsrd0nHhXS6s>, Yayınlanma Tarihi 21.10.2023, Erişim Tarihi 23.10.2023.

- SUNAL, Gül, “Bölüm-11 Telif Hakları (7:43-9:53)”,
<https://youtu.be/ZpkCAVNxAgo?si=QkRZIPyt2jBaoj2w>, Yayınlanma Tarihi 18.09.2023, Erişim Tarihi 27.10.2023.
- SUNAL, Gül, “Bölüm-16 TV’ye İhtiyacım Yok (4:35-4:50)”,
https://youtu.be/85ouZs1HBw?si=5qjxV5S_x_cvgaR-, Yayınlanma Tarihi 23.10.2023, Erişim Tarihi 27.10.2023.
- SUNAL, Gül, “Bölüm-27 Umur Bugay (3:31-3:55)”,
https://youtu.be/UoGdaqNZPnM?si=MJOJw8_b9DduNFME, Yayınlanma Tarihi 22.01.2022, Erişim Tarihi 11.09.2023.
- SUNAL, Gül, “Bölüm-32 Kemal’in Babası (4:10-4:25)”,
https://youtu.be/T3kfGh9_CXU?si=odQnn7fj2X3y5i23, Yayınlanma Tarihi 05.03.2022, Erişim Tarihi 04.10.2023.
- SUNAL, Gül, “Bölüm-43 Kemal Sinemayı Sırtladı”, (20:53-21.30),
<https://youtu.be/g9MFI6teMXs?si=9dqqV5aNHFHwibju>, Yayınlanma Tarihi 28.10.2023, Erişim Tarihi 02.11.2023.
- SUNAL, Gül, “Bölüm-47 Kemal’in Okul Yılları (12:58-27:40)”,
<https://youtu.be/vAlHmlXcjho?si=OmAl2FrIu3wvrCrq>, Yayınlanma Tarihi 25.11.2023, Erişim Tarihi 25.11.2023.
- SUNAL, Gül, “Bölüm-53 Sorularınızı Yanıtlıyorum (15:19-15:29)”,
<https://youtu.be/0CwlGRPRd-I?si=oHU04xd9YYdk-12e>, Yayınlanma Tarihi 06.01.2024, Erişim Tarihi 08.01.2024.
- SUNAL, Gül, “Bölüm-7 Tiyatro Yılları (6:42-15:50)”,
<https://youtu.be/y8GuOkts5M?si=D1mzAZEmOkxZLboB>, Yayınlanma Tarihi 21.08.2021, Erişim Tarihi 11.09.2023.
- SUNAL, Gül, *Kemal Hadi Gel Bi Kahve İçelim...*, Doğan Kitap Yayınları, İstanbul 2017.
- SUNAL, Kemal, TV ve Sinemada Kemal Sunal Güldürüsü, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Radyo, Televizyon ve Sinema Anabilim Dalı, Radyo-Televizyon Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1998.
- ŞARMAN KORKUTAN, Selnur, “Kemal Sunal Filmlerindeki Geleneksel Çocuk Oyunları, Ata Sporları ve Yarışları”, *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, C.18, S.1, Haziran 2018. s. 77-96.
- ŞEN, Ferhat, “1970’lerden Günümüze Değişen Toplumsal Yapının Türk Komedi Film Karakterlerine Yansıması”, *Ulakbilge Sosyal Bilimler Dergisi*, Ekim 2019. s. 711-725.
- ŞEN, Hasan, GÜMÜŞ, Kezban, “Türkiye’de Kuma Evliliklerinin Nedenleri Üzerine Sosyolojik Bir Analiz: Hatay-Samandağ Örneği”, *Akdeniz Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Dergisi*, C.3, S.2, Kasım 2020. s. 213-232.

ŞİMŞEK, Vesile, “Osmanlı Dönemi’nde Kadının Yeri Üzerine”, International Journal of Social and Humanities Sciences, C.4, S.3, Aralık 2020. s. 191-200.

TEKSOY, Efe, Kemal Sunal’ın Şaban Tiplemesinde Charlie Chaplin ve Şarlo Tiplemesinin Etkileri, İstanbul Kültür Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2015.

TEMEL, Mehmet, DOĞANER, Yasemin, “27 Mayıs 1960 Darbesi”, Atatürk Ansiklopedisi, <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/27-mayis-1960-darbesi/?pdf=5463>, Yayınlanma Tarihi 23.09.2022, Erişim Tarihi, 20.10.2023

TONGA, Necati, “İsmail Galip Arcan”, Ahmet Yesevi Üniversitesi Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, Mayıs 2019.

TOPSES, Mehmet Devrim, “Türkiye’de Kan Davası Geleneğinin Sosyolojik Çözümlemesi”, Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi, C.4, S.2, Aralık 2012. s. 189-197.

TUGEN, Bahar, “1960-1980 Darbeleri Arasında Türk Sinemasında Düşünce Oluşumu ve Filmlerin Sosyolojik Görünümleri”, 21.Yüzyılda Eğitim ve Toplum, C.3, S.7, Ağustos 2014. s. 159-175.

Türk Filmleri TV, “Davaro (0:02-0:26)”, <https://youtu.be/B8L9oZXpXR0?si=N3TYJRSwsqyPMaAD>, Yayınlanma Tarihi 27.04.2023, Erişim Tarihi 25.09.2023.

TÜRKAVCI, Erdem, ÖNK, Ürün Yıldırım, “Türk Güldürü Sinemasında Lümpen Tipler: Geniş Aile Serisinin Mizah Kuramları Bağlamında İncelenmesi”, İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C.9, S.1, Nisan 2022. s. 103-122.

TÜRKER, Gökçen, “İcracı Sanatçıların Hakları”, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk (Medeni Hukuk) Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Ankara 2013.

Türkiye Cumhuriyeti Tarihi-II Yeni Türkiye: Türkiye Cumhuriyeti, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2023.

UĞURLAR, Aysu, ÖZELÇİ ECERAL, Tanyel, “Özel Kiralık Konut Sektörü ve Politikaları: Dünyadan Farklı Bir Yaklaşım ve e Örnekleri”, Trakya Üniversitesi Mühendislik Bilimleri Dergisi, C.18, S.1, Haziran 2017. s. 53-71.

ÜNAL, Murat, “Güldürünün Kuramsal Perspektifi”, Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi Yeni Düşünceler Hakemli E-Dergisi, S.4, Mart 2009. s. 281-294.

ÜNAL, Murat, “Türk Sinemasında Kemal Sunal”, Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi Yeni Düşünceler Hakemli E- Dergisi, S.5, 2010. s. 69-78.

- YAĞIZ, Nebat, “Sinemada Türler”, The Journal of Turk-Islam World Social Studies, 2015. s. 159-166.
- YAMAN, Yunus Şaban, BAŞÇI, Engin, “ “Katma Değer Şaban” ve “Orta Direk Şaban” Filmlerinde 1980’ler Türkiye’sinin Ekonomi Politikalarının Eleştirisi”, İletişim Çalışmaları Dergisi, C.6, S.2, Ekim 2020. s. 223-243.
- YARDIMCI, İsmail, “Mizah Kavramı ve Sanattaki Yeri”, Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C.3, S.2, Haziran 2010. s. 1-41.
- Yayınlanma Tarihi 25.03.2019, Erişim Tarihi 25.09.2023. Gülşah Film, “Gülen Adam (2:29-7:35)”, https://youtu.be/So6b5qua_zc?si=9pIhq1fCVBjeicB3, Yayınlanma Tarihi 19.03.2019, Erişim Tarihi 3.10.2023.
- YILMAZ, Hilal Süreyya, Amerikan Sinemasına Egemen Mutlu Son İdeolojisi, Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Sinema-TV Anasanat Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2011.
- YILMAZ, Mehmet, Geleneksel Türk Tiyatrosu Orta Oyunu Tiplerinin Ferhan Şensoy Oyunlarına Yansıması, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sahne Sanatları Anasanat Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Erzurum 2011.
- YILMAZ, Serdar, “Sinemada Türler (Western-Korku-Müzikal)”, Çankırı Karatekin Üniversitesi, Ocak 2020. s. 1-10.
- YÜKSEL, Hasan, “Türk Sinemasında Dış Göçün Kayıtdışı İstihdama Yansımaları: Gurbetçi Şaban Filmi Örneği”, Çalışma İlişkileri Dergisi, C.8, S.2, Aralık 2017. s. 18-55.
- ZAHMETSİZ, Deniz, “Sinema Tarihi”, https://www.academia.edu/attachments/59262711/download_file?st=MTcwNzMxNjE2NCw4NS4xMDEuMTYuMTI0&s=swp-splash-paper-cover, Erişim Tarihi 25.10.2023.

EKLER

Ek 1. Kemal Sunal Arşivi Tatlı Dillim gazete haberi

Ek 2. Kemal Sunal Arşivi Salako gazete haberi

Eklerdeki tüm görseller Kemal Sunal Arşivinden alınmıştır.

https://www.tumblr.com/register/follow/kemalsunalararsi?referer=follow_header&source=blognetwork_follow_header

**"Taşı, Toprağı
Altındır,,
dediler,
4 kafadar
büyük kente
geldiler...**

Röportaj: Ahmet OLCAY
Fotoğraflar: Yalçın KILAN

İstanbul macerası

Türk sinemasının ve tiyatrosunun en gözde komedyenleri,
Zeki Alasya, Metin Akpınar, Kemal Sunal ve
Halik Akçatoğlu «Salak Milenyum» filminde
tekra bir araya geldiler. Niye biliyor
musunuz? «Taşı, toprağı altındır»
diye bahodıkları İstanbul'u
kuzmak için!

KIVIRIKI açılı, siyamen ola
n, aşkınını geride doğru
ittü. Yünlü berberleşt. Hafif
pelik, diğlice sakadına
sordur.

«Etilmiş biz buraya mı
kazaçadız?»
Hafif salmışlık habek yün-
lülü bekletiyerek cevap ver-
di. Dada doğrudu salmış.
«Etil, be, bu harita bu-
rayı göle, gile, gile...»
Kemal lafın ussanasına di-
yanmadı araya girdi.
«Olaştı burayı güsteri-
yorsa burayı kazaçadız di-
mek ki...»

İyi, ama tam Dolmabahçe'
deki saatli altına gelinle-
di. Kazaçay içinde yok. Ka-
rışık oldu «Metin dedi-
leri kuzak düştürünce geldi»
«Çemin güncik aile no-
layır yandı... Harita burayı
güsteriyor. Batırdık pa-
ngamı, alık harita batırmasın.
Dimeki ki burada yatıyor al-
tınlar...»

Etilmiş gelin, bu 4 garibin
ile, boyila sinemadın, kuzatın
bekletim... Etilmedin, kuzatın
Münir Okudı altında bir ben-i
Adem kuzatırın altında.
Dört garip Kazaçay'ın leşin-
bu'la alının avamın ilin gel-
mişler... İstanbul'un taşı, bu-
rayı, altındır yu... Oshirten
gelen yarı kazaçay kaza-
mışlar... «Etil, no aştık co-

nost?» diyecekleriz. Eh, Siye.
Derken, teasafid bu ya eski
bir hatıra arıyorlar bu bu il-
nel bir saklıda yitirmeye...
Taksim meydanından, İnkı-
nâ Stadi'ne kadar kuzatır va-
madıkları yer bırakmamaları.
Sonunda kuzatılar mı, yok-
sa aştık her mi kalırsa, bu-
nu ilin aştıkamla kuzatıma-
kın, kuzatın dört kafadar eski

bir pazarlıkta sonra aldı,
avuçta no varsa haritalara
yatırıp kuzatılar bu bu il-
nel bir saklıda yitirmeye...
Taksim meydanından, İnkı-
nâ Stadi'ne kadar kuzatır va-
madıkları yer bırakmamaları.
Sonunda kuzatılar mı, yok-
sa aştık her mi kalırsa, bu-
nu ilin aştıkamla kuzatıma-
kın, kuzatın dört kafadar eski

yünler... Etilmiş kadrasına...
Kemal Sunal için bir film
yapma grüvün, sonunda dört
büyük komedyeni bir araya
getirmiş. Yünlü Kemal Sunal
Halik Akçatoğlu, Zeki Alasya
ve Metin Akpınar... Filmin öf-
tanesini Ertan Erkök'tür. Sa-
dik beşli ve oyuncuları bir
araya getiren senaryoyu yaz-
mışlar. Hepsinin filri su-

«Salak Milenyum» alin-
diye kadar yapılmış bir
komedi türü olarak. Köpken
sahne gelen insanları kök-
yeni çok yarı, ama bir,
çok kuzatı bir pazardan
kuzatıyor... Kuzatın bir film,
dizimden kuzatıla ve kuzatın
bunların altında Türkiye'nin
çok önemli bir kuzatıla... İe
ta filmine...»

Hababam Sınıfı

Boycot var...

İçeriden "Asalım...Keselim" sesleri geliyordu. Unlü Kel Mahmut bile, sınıfa girmeye cesaret edememişti...

Kimi sınıfın üstünde, kimi altında bir kargaşa çıktıydı. "Hababam Sınıfı"nın azizleri yine bir dalgalar geçirdiyor.

Tarkan Akar
DAMAT FERİT

Bülent İğdıröğlu
KALEM SAKIR

Cem Gürdal
TULUM HAYRİ

Ahmet Arıman
HAYTA İSMAIL

Kemal Sunal
DİNEK SABAĞ

Bülent Oranar
PALANIT REŞEC

Halis Akçotepre
GÜLDİŞ NECMİ

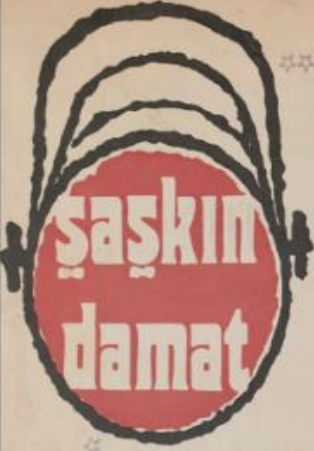
Ek 6. Kemal Sunal Arşivi Hababam Sınıfı Sınıfta Kaldı gazete haberi

Ek 7. Kemal Sunal Arşivi Hanzo gazete haberi

Ek 8. Kemal Sunal Arşivi Şaşkın Damat gazete haberi

Türk sinemasında komedi modasının getirdiği yıldızlardan birisi de Kemal Sunal. Başarılı komedyen Salako'dan sonra «Şaşkın Damat» da yine başrol oynuyor. Aslında şaşkın maskin değil, bal gibi salak bir damat Sunal...

Türk sinemasının komediye yönelik filmler yapmaya başlamasından yana ortaya seyircinin büyük sempatisini toplayan bir komedyen çıktı. Adı Kemal Sunal... Zeki Alasya, Metin Akpınar ve Halit Akçatepe üçlüsü ile çevirdiği filmlerin yanı sıra ilk kez «Salako» da başrolde görünen sanatçı şu sıralarda yeni filmine başladı. Adı «Şaşkın Damat»...

Evet filmin adı «Şaşkın Damat» ama sanatçı bakın ne diyor: — «Ne şaşkını kardeşim... Düpedüz salak damatı oynuyorum.» Hani yalan da sayılmaz... Ve sözü dilerseniz yine ünlü komedyene bırakalım: — «Sevircinin gözünde bir kez salak damgasını yedik. Eee filmlerde de salak tipini canlandırmazsak olmaz. Bakın bu filmde neler geliyor başıma... Zengin bir evde bahçıvanım, Evin kızı ise ailesine karşı mutasıp görünen oysa açık saçık partiler veren bizim Meral Zeren. Ben cahil kafamın kurbanı olarak o kızı âşık oluyorum. Aman nereden de âşık oluyorum. Neyse günün birinde bir eve davet ediyorlar beni... Tabii benimle alay edip gülmek için. Bir de ne göreyim... Herkesin elinde bir tas eritilmiş çukolata, birbirlerinin suratlarına sürüyorlar. Eee biz de az çok çukolatayı severiz yani... Alıp yemeğe başlıyorum. Meğerse o eritilmiş çukolata yenmek için değilmiş de birbirlerinin suratlarına sürmeleri içimmiş... Bir sürü genç kız ve erkek başlıyorlar gülmeye... Sonra da bizim patron çıkageliyor. Eee işte ondan sonrasında da hiç sormayın daha iyi... Tabii kıyamet kopuyor.»

«Şaşkın Damat» da Kemal Sunal ve Meral Zeren'den başka Bülent Kayabaş da var. Örnek Film adına çekilen filmin yönetmeni Zeki Ökten.

«ŞAŞKIN DAMAT» — Meral Zeren'le dördüncü kez bir araya gelen ünlü komedyen Kemal Sunal, «Ben Salak... Bu da benim sevgili» diyerek kadın oyuncuyla objektifimize poz verdi.

Ek 9. Kemal Sunal Arşivi Hababam Sınıfı Uyanıyor gazete haberi

Haftanın filmleri

HABABAM SINIFI UYANIYOR

Yönetmen: Ertem Eğilmez
Oyuncular: Münir Özkul, Kemal Sunal, Adile Naşit, Ertem Eğilmez

Hababam Sınıfı serisini sürdürüyor. Bu yeni serüvende Hababam Sınıfı Anadolu'dan gelen bir öğrenciyle uğraşıyor. Kel Mahmut'un eski bir öğrencisi olan delikanlı (Ahmet Sezener) babası ölünce İstanbul'a gelir yerleşir. Tek tanıdığı eski hocası Kel Mahmut'a baş vurur. Kel Mahmut onun akıllı ve çalışkan bir öğrenci olduğunu bildiğinden masraflarını karşılayarak okutmak istemektedir kahramanımızı. Kel Mahmut'un koruyucu kanatları altında oluşu, Hababam Sınıfıyla çatışmasına yol açar kısa sürede. Hababam Sınıfının bütün elemanları filim boyunca itişip kakışırlar, alay ederler onunla. Çeşitli komik olaylardan sonra yaptıklarına pişman olan Hababam Sınıfının hep birlikte gelerek özür dilemeleriyle tatlı bir havada son bulur film. Gösterildiği sinemalar: Saray, Şan, Özlem, Yumurcak, Bulvar, Hakan İstanbul, Reks.

Ek.10. Kemal Sunal Arşivi Kapıcılar Kralı gazete haberi.

"Kapıcılar Kralı" Ruslara ve Bulgarlara satıldı

**Zeki Ökten'in yönettiği
başrolünü Kemal
Sunal'ın oynadığı
"Kapıcılar Kralı"
Uluslararası Onuncu
Moskova Film
Festivaline katılmıştı**

ULUSLARARASI Onuncu Moskova Film Festivali'ne katılan "Kapıcılar Kralı" Rus ve Bulgarlar tarafından film karşılığında satın alındı. Baş rolünü Kemal Sunal'ın oynadığı ve Yönetmen Zeki Ökten'in yapımcısı Arif Keskiner hesabına çektiği film festivalde yarışma dışı olarak katılmıştı. Moskova Film Festivali ile ilgili olarak kendisi ile konuştuğumuz Çiçek Film Prodüksiyonu Arif Keskiner şunları söyledi:

"Yabancı festivallere hemen hemen herkesin gitmesi şart. Prodüksiyon, oyuncunun, kameramanın.. İnsan bunun önemini dış ülkelere gidince anlıyor. Fakat festival dışı katılan filmleri seyretebilmek için diğer milletlere mensup temsilcilerle yakın ilişki kurmanın tek yolu da lisan bilmeye dayanıyor tabii. Kurulan dostluklar, film alım ve satımında önemli faktör oluyor. Sahsen iki bin kişilik bir sinemada oynayan Kapıcılar Kralı'nı Macar, Bulgar, Hindistan ve İranlılara seyretebilmek olanaklarını temin ettim.. Ancak bizim filmiden evvel oynayan Japon filmi iki saat rötarla bilince çoğu gitmek zorunda kaldı. Neticede filmi, film karşılığında Rus ve Bulgarlara satma olanaklarını elde ettim."

Önümüzdeki ay tekrar Sovyetler Birliği'ne gidecek olan Arif Keskiner Moskova'da düzenlenecek olan Türk Filmleri haftasına katılacak

FILMİN TANITMA İLANI

PRODUCTION: A Çiçek Film
PRODUCED BY: Arif Keskiner
DIRECTED BY: Zeki Ökten
DIRECTOR OF PHOTOGRAPHY: İzzet Akay
Fotograf
STARRING: Kemal Sunal, Saadet Fındık, Servil Utekin, Özcan Özgür
Address: Çiçek Film, Akşir cad. Cihan Han, Kat: 3 Beyoğlu, İstanbul/Türkiye

THE KING OF THE PORTERS

Ek 11. Kemal Sunal Arşivi Meraklı Köfteci gazete haberi

YENİ YAŞ-YENİ FİLM

yeni bir çekim için hazırlık yaptırırken Kemal Sunal hariç, herkes gülüyor. Kemal de sık, sık etrafına "Gölmeyin arkadaşlar" diyor. Onun bu ikazı, oradakileri daha çok güldürüyor. Kemal Sunal da ne yaparsın, sonunda o da güldürüyor: "Ben de bunların haline gülüyorum işte" diyor.

Hayatının ilk

"Doğum günü partisi"

Kemal Sunal, ilk kez film çeviren bir genç kızla bagroldu paylaştığı filmi çevirirken, kendi de "ilk kez" bir şey

yaptı: Doğum gününü kutladı... Ünlü komedyen 11 kasım 1944'te doğmuştu. 11 kasım 1976'da Örnek Film ekibi günlük çalışmasını saat 19.30'da bitirdi. Sunal evine gitti, hazırlandı ve doğru Sevilanas...

Sunal'ın davetlileri arasında Tarık Akan, Adile Naşit, Kartal Tibet, Halit Akçatepe, Ergin Özbey, Şener Şen, Şevket Altuğ, Selim Naşit vardı... 3 masa yanyana getirilmiş. Sunal'ın doğum gününü kutlayan ekip, geç saatlere kadar eğlenmişti.

Bir geziden dönene "Yeyip içtiğin senin olsun, gezip gördüklerini anlat" denir. Bir doğum günü sonrası da, doğum günü kutlananın aldığı hediyeler merak edilir. Onu sorduk, Kemal Sunal, biraz düşündükten sonra aldığı hediyeleri şöyle sıraladı:

"- Bir elektrikli traş makinesi... Bir altın madalyon... Bir traş losyonu... Bir iki hediye daha varmış ama onları, o an hatırlayamadım."

"- Bundan önce hiç doğum günü kutlamış mıydınız?" diye sorduk.

"- Hayır... Adetimi değil zaten."

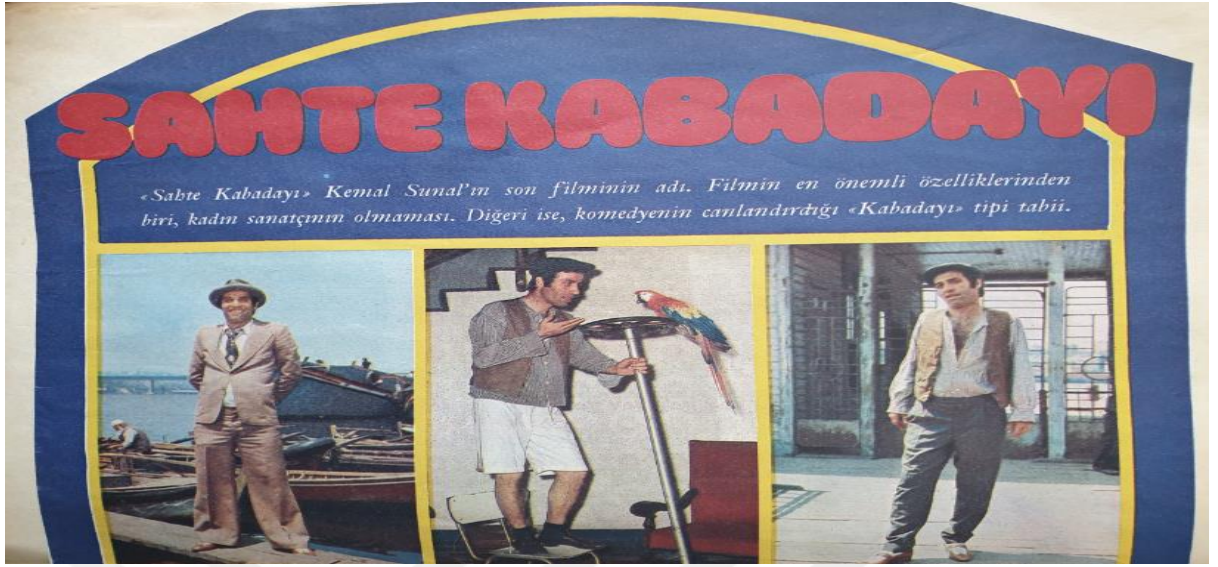
"- Peki, bu yıl niye kutladınız?"

"- Eşim söyledi. Kutlayalım dedi. Ben de peki dedim..."

İlk kez televizyonda, Özdemir Erdoğan'la birlikte izlediğimiz Gölgen Bengü, bu yıl Ses'in yaptığı sinema artisti yarışmasında ikinci olmuş. Bu ilk filmi... Bundan sonra da gelen teklifler içinde bir seçme yapacağını ve beğendiği senaryolarda oynayacağını söylüyor...

İhsan Yüce, Sümer Tilmaç, Dinçer Çekmez, Gölgen Bengü, Kemal Sunal, Şevket Altuğ, Ali Şen "Meraklı Köfteci"nin setinde

Ek 12. Kemal Sunal Arşivi Sahte Kabadayı gazete haberi.

Ek.13. Kemal Sunal Arşivi Tosun Paşa gazete haberi

Ek 14. Kemal Sunal Arşivi Süt Kardeşler(Gulyabani) gazete haberi

Ek 15. Kemal Sunal Arşivi Hababam Sınıfı Tatilde gazete haberi

Ek 16. Kemal Sunal Arşivi Şabanoğlu Şaban gazete haberi

Ek 17. Kemal Sunal Arşivi İbo ile Güllüşah gazete haberi

Ek 18. Kemal Sunal Arşivi Çöpçüler Kralı gazete haberi

10 Ocak 1978 Salı

Hürriyet

BÜTÜN SINEMASEVER HANIMLARIN DİKKATİNE

Hanımlar, Kemal Sunal'la doyasıya bir gün geçirmek ister misiniz? Gülmek, eğlenmek, unutulmaz bir gün yaşamak ister misiniz? Hem de bedava.

O halde büyük komedyen Kemal Sunal'ın şarkıcılık yapacağı "ÇÖPÇÜLER KRALI" filminin 11 Ocak Çarşamba günü saat 9.00' dan itibaren yapılacak olan gazino sahnesi çekimine davetlisiniz.

Adres: Kazablanka gazinosu.. Tepebaşı Amerikan Sefareti arkası.

BEKLİYORUZ ARZU FİLM

Ek 19. Kemal Sunal Arşivi Sakar Şakir gazete haberi

2 TEMMUZ 1977 • SAYI: 27 • 500 KURUŞ

KEMAL SUNAL MİRASA KONDU

Filmin klaketeki adı «Sakar Şakir» Ancak «Şapşal»da olabilir. Cem Film Şirketi adına çekilen yapıtın başrolle-rini Kemal Sunal, Adile Naşit ve Ayfer Feray oynuyorlar.

Filmin adı şimdilik «Sakar Şakir»... Ama büyük bir olasılıkla «Şapşal» olarak değişecek... Oyuncuları Kemal Sunal, Adile Naşit, Ali Şen ve Ayfer Feray... Yönetmen Natuk Baytan. Senar-yosu Suavi Süalp'a ait olan fil-min konusu kısaca şöyle:

Köylü bir delikanlıya dedesin-den büyük miras kalır. Milyonlar değerinde ki bu mirası almak için genç adam İstanbul'a gider. Ancak başkaları paraları işle-tmektedir. Miras sahibi ile diğer-leri arasında büyük bir mücade-le başlar. Saf delikanlı olan köy-lü çocuğu bir türlü derdini anla-tacak ve hakkına sahip çıkacak

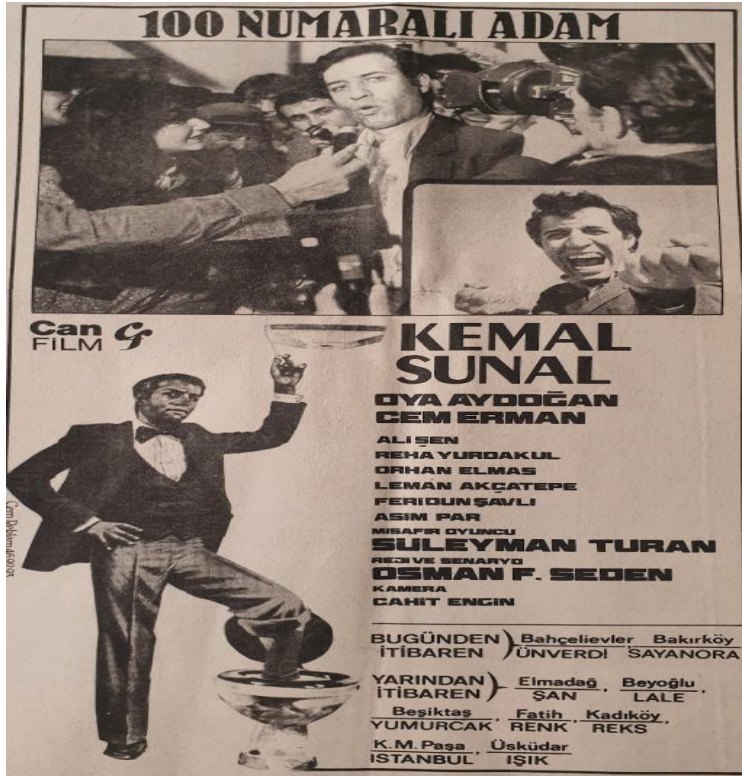
bir ilgili bulamaz. Sonunda da bir kuruş alamadan bu işten vazge-çer ve köyüne döner.

Güldürü biçiminde anlatılan o-laylar Kemal Sunal ve Adile Na-şit'in söz ve hareketleriyle daha da komedileşir. Bugüne dek a-vantür filmleriyle ün yapan yö-netmen Natuk Baytan: «Bu ilk komedi denemem denilebilir. Halkı güldürmek diğer türlerden daha güçlü» diyor.

Yeşilçam'da komedi filmlerin yoğunluk kazandığı günden bu yana firmalar tarafından kopış-lamayan Feray ve Naşit bu ya-pıtta da büyük iddia taşıyorlar.

ÇEKİMLER BAŞLADI — Cem Film adına çekilen «Şapşal» adlı filmin oyuncularını Adile Naşit, Kemal Sunal ve Ayfer Feray.

Ek 20. Kemal Sunal Arşivi 100 Numaralı Adam Film Afış

Ek 21. Kemal Sunal Avanak Aptı Film Afış

Ek 22. Kemal Sunal Arşivi İyi Aile Çocuğu gazete haberi

Ek 23. Kemal Sunal Arşivi Kibar Feyzo film afişi

Ek 24. Kemal Sunal Arşivi Köşeyi Dönen Adam gazete haberi

Ek 25. Kemal Sunal Arşivi Bekçiler Kralı film afişi

Ek 26. Kemal Sunal Arşivi Şark Bülbulü film afişi

Ek 27. Kemal Sunal Arşivi Gerzek Şaban gazete haberi

Ek 28. Kemal Sunal Arşivi Zübük film afişi

Ek 29. Kemal Sunal Arşivi Devlet Kuşu gazete haberi

Ek 30. Kemal Sunal Arşivi Gol Kralı gazete haberi

Ek 31. Kemal Sunal Arşivi Kanlı Nigar gazete haberi

Ek 32. Kemal Sunal Arşivi Üç Kağıtçı gazete haberi

Ek 33. Kemal Sunal Arşivi En Büyük Şaban gazete haberi

Ek 34. Kemal Sunal Arşivi Tokatçı gazete haber

"TOKATÇI,"

M-HEY-34

Delikanlının kimsesi yoktur. Buna karşılık yüreği sevgi doludur, aşk doludur. Sonunda çalar sevdiği kızın kapısını. Buyur ederler. Oturur, kahvesini içer. Ve beklenen an gelir. Bizim delikanlı, utana sıklıkla, "Ana" der "Allah'ın emri, Peygamber'in kavli ile kızına talibim..." Ana "Hayır" demez de, der ki "Olur evladım. Getir başlık parasını, al kızı..."

Ülkemizde hâlâ geçerli olan "başlık parası" sorunu, bu kez de başrollerini Kemal Sunal ile Nazan Saatçi'nin paylaştıkları "Tokatçı" adlı filme konu oldu. Cem Film adına Natuk Baytan'ın yönettiği, Rafet Şiriner'in görüntülediği filmde diğer önemli rolleri de Ali Şen ile Şevket Altın paylaşıyor.

Film, yukarıda anlattığımız görüntü ile başladıktan sonra Kemal Sunal, sevgilisi Nazan Saatçi uğruna yollara düşer. Geldiği yer İstanbul'dur. Hem men kolları sıvayıp, ne iş bulursa yapmaya başlayan Kemal Sunal, para kazanmaktan umudunu kestiği anda askerlik arkadaşı olan "tokatçı" Şevket ile karşılaşır. Ona ayak uydurmakta gecikmez. Eeee, para da kazanmaktadır!... Ve sonunda başlık parasını bir araya getirip köyüne döner ama... Sonrasını bırakalım, filmi izleyenler görsün!

Kemal Sunal sevdiği kız olan Nazan Saatçi'yi anasından istemiş, karşılığında "Başlık parasını getir, kızı al" cevabını almıştır. Bunun üstüne sevgilisine veda edip, İstanbul'un yolunu tutar, kendisini bekleyen olaylardan habersiz...

Ek 35. Kemal Sunal Arşivi Şabaniye gazete haberi

"Gülme Maratonu"na sadece bir gün kaldı...

KEMAL SUNAL'ın

kahkaha dolu
ilk fotoromanı yarın başlıyor...

SABANİYE

Kartal Tibet'in yönettiği "Şabaniye"de, Adile Naşit, Erdal Özyağcılar, Çiğdem Tunç, Aliye Rona, Turgut Boralı ve Reha Yurdakul da oynuyor...

Bu fotoromanı izlerken güleceksiniz, güleceksiniz, hiç durmadan güleceksiniz...

YARIN
Hürriyet'te...

Ek 36. Kemal Sunal Arşivi Postacı gazete haberi

KEMAL SUNAL
son filminde
FATMA GİRİK'e
âşık «aptal»
bir postacıyı
canlandırıyor

BULVAR
Magazin
1 Mart 1984 Perşembe Yıl: 3 Sayı: 7814

**JÖNLERİ
YAYA
BIRAKAN
POSTACI**

• Fatma Girik Memduh Ün'ün
çektığı «Postacı» filmi ile ikinci
defa Kemal Sunal'la oynuyor

• Yeşilçam'ın ünlüleri arada sırada
kamera karşısına geçerken,
Sunall durmadan film çeviriyor...

FİLMLERDE canlandırıldığı
"Aptal" rolleri ile beyazperde-
nin bir numaralı aktörü haline ge-
len Kemal Sunal peşpeşe film çe-
virmekten evine gitmeye vakit bu-
lamıyor.

"Aptal" rollerini başarıyla can-
landıran ve çevirdiği bütün filmler-
de seyirciyi gülmekten kırıp geçi-
ren Kemal Sunal çekimi hâlâ de-
van eden "Postacı" filminde anı-
lan sanatçı Fatma Girik ile oynuyor.

Arka arkaya

mal Sunal bir anda "jön"leri geri-
de bıraktı.

Uzatmalı sevgilisi Memduh Ün-
ün çektiği "Postacı" filmi ile ikinci
defa Kemal Sunal'la oynayan Fat-
ma Girik, bu filmde Sunal'ın sevgi-
lisi rolünde, filmin kısaca özeti şö-
le:

Almanya'dan
gelen telgraf

"Postacı" rolündeki Kemal Su-

nal mektup dağıtırken bir evde
Fatma'yı görür, âşık olur. Fatma
da bu aşka karşılık verir. Ancak
Sunallın babası, Almanya'da ça-
lışan diğer oğlunun bu evliliğe karşı
vermesini ister. Telgraflar çekilir.
Almanya'dan gelen telgraf değişti-
rilir ve ağabeyin buraya gelmesi-
yle olaylar başlar.

"Postacı" filminin kadrosu ise
şöyle: Fatma Girik, Kemal Sunal,
Erdal Özyağcılar, İhsan Yüce ve
Gülümser Gülhan.

Ek

37. Kemal Sunal Arşivi Sosyete Şaban film afişi

VÖMÜR VIDEO
Kalitenin
Garantisini

**ŞABAN'DAN
OLUR MU
OLUR...**

**KEMAL SUNAL
FİLİMLERİNİN
EN BÜYÜĞÜ
SOSYETE
ŞABAN**

PEK YAKINDA

**SOSYETE
OLUR MU ?**

**KEMAL SUNAL
SOSYETE ŞABAN**
PERİHAN SAVAŞ

KARTAL TİBET

**SÜLEYMAN
TURAN**

ÖMÜR VIDEO
König Str. 5
2000 Hamburg 50
Telefon: 040/31 14 78

Ek 38. Kemal Sunal Arşivi Kemal Sunal ve Fatma Girik'in kurduğu Can Film Şirketi gazete haberi

sürpriz ortaklık

SINEMANIN DEĞİŞEN KOŞULLARI İÇİNDE STARLAR YAVAŞ YAVAŞ FİRMALAŞMAYA DOĞRU GİDİYORLAR. BİRÇOK ÜNLÜ OYUNCUDAN SONRA FATMA GIRİK İLE KEMAL SUNAL DA ORTAK BİR FİRMA KURARAK, BUNDAN BÖYLE SADECE KENDİ ADLARINA FİLM YAPACAKLARINI KAMUOYUNA AÇIKLADILAR.

DUYURU
3 Mart 1978 günü ortak bir firma kurduğumuzu ve 1978-79 sezonundan itibaren sadece kendi firmamızın filmlerinde oynayacağımızı sevgili seyircilerimize duyururuz.

FATMA GIRİK KEMAL SUNAL

Türk sineması, bazı konularda batıdaki gelişmeler paralelinde bir yöntem uygulamaya başladı. Birçok ünlü, firma kurarak yapıtlarına sadece oyuncu olarak değil, yapımcı olarak da imzalarını atıyorlar.

Ayhan Işık, Cüneyt Arkın, Fikret Hakan, Mahmut Hekimoğlu, Tamer Yiğit ve Hülya Koçyiğit'ten sonra şimdi de Kemal Sunal ile Fatma Girik, birlikte bir firma oluşturarak bundan böyle sadece kendi adlarına film yapacaklarını kamuoyuna açıkladılar.

Bu iki ünlü sanatçının ortaklığı Yeşilçam'da sürpriz olarak nitelendirildi. «Varımızı yoğunuzu bu firmaya yatırdık. Amacımız güzel filmler yapmak ve büyük prodüksiyonlu yapımlar gerçekleştirmek» diyen Fatma Girik ile Kemal Sunal, önümüzdeki günlerde de ilk filmlerine başlıyorlar.

Bugüne dek Kemal Sunal'la birçok filmde birlikte çalışmış olan Arzu Film Şirketi sahiplerinden ve yönetmen Ertem Eğilmez de konu ile ilgili olarak şunları söyledi:

— «Evet haberim vardı. Benim için sürpriz olmadı. Kendisine başarılar dilerim.»

Bu arada Kemal Sunal'ın ortaklık için Girik'ten 500.000 lira kadar bir avans aldığı da söylentiler arasında. Ama ne denli doğru orası meçhul tabii.

Ek 39. Kemal Sunal Arşivi Hababam Sınıfı tiyatro oyunu

hababam sınıfı	
Yazan :	Rıfat ILGAZ
Sahneye koyan :	Ulvi URAZ
Yeniden uygulayan :	Ahmet GÜLHAN
Dekor - kostüm :	Hababam Sınıfı
Tulum Hayri	Aykut ORAY
Refüze Ekrem	Şemsi İNKAYA
Kalem Şakir	Hidayet ALPİNAR
Güçük Necmi	Gürol GÖKÇE
İnek Şaban	Yavuz ŞEKER
Sidikli Turan	Faik ERKUL
Dursun Sektirmez	Kemal SUNAL
Piyale İhsan	Ulvi URAZ - İsmail BİRET
Kel Mahmut	Daver YÜKEN
Müdür	Orhan ERDAMAR
Yavşak Şadi	Savas YURTTAŞ
Erkek Sevim	Perran KANAT
Anne	Merih DİNÇÖY
Kız	Binnaz GÜRSER
Sahne âmiri :	Yurdaer ERŞAN

Ek 40. Kemal Sunal Arşivi Yalova Kaymakamı tiyatro oyunu

yalova kaymakamı	
(ispinozlar)	
Yazan :	Orhan KEMÂL
Yöneten :	Ulvi URAZ
Sahneye koyan :	Yurdaer ERŞAN
Dekor - kostüm :	İsmail BİRET
Baba	Orhan ERDAMAR
Bayram	Zati ÖZGÜLER
Anne	Gül AKELLİ
Ayten	Zehra ERŞAN
Nurten	Sema ÖNER
Erol	Yavuz ŞEKER
Mustafa	Şemsi İNKAYA
Sülo	Savaş YURTTAŞ
Çingene	Aykut ORAY
Taşkasaplı	Kemal SUNAL
Hülya	Perran KANAT
Aynur	Binnaz GÜRSES
Zülfikar	Daver YÜKEN
Hanım	Merih DİNÇÖY
Garson	Gürol GÖKÇE
İlhami	İsmail BİRET
Gani	Faik ERKUL
Daktilo	Nur İNSEL
Naci	Yurdaer ERŞAN
Asistanlar :	İsmail BİRET - Gürol GÖKÇE
Sahne âmiri :	Savaş YURTTAŞ
Işık :	Ergün ŞİMŞEK
Efekt :	Hitay DAYCAN

Ek. 41. Kemal Sunal Arşivi Şarkıcı Kız tiyatro oyunu

Şarkıcı Kız	
(Müzikli Oyun - 3 Bölüm)	
Yazan ve Sahneye Koyan	Dekor Kostüm
Orhan İYİLER	İsmail BİRET
Müzik : TACETTİN ORTURAY	
O Y N A Y A N L A R	
Meyhaneci	MURAT ALTAY
Cem	BÜLENT KAYABAŞ
Şarkıcı Kız	OYA AYDONAT
Darbukacı	ŞENER KÖKKAYA
Ağa	KEMAL SUNAL
I. Sarhoş	AJLAN ATUĞ
II. Sarhoş	ORHAN İYİLER
Kör Limoneu	TANER YEĞİN
Mama	DİLEK İYİLER
Genç Kız	
Akerdeon : Ali Çubukçu	

EK 42. Kemal Sunal Arşivi (Felsefe hocası Belkıs Balkır)

